

**SIVAS
CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı**

***SERVET GAZETESİ*
(1-100 SAYILAR)
İNCELEME VE SEÇİLMİŞ METİNLER**

Yüksek Lisans Tezi

Selma ÇELİK

**Sivas
Haziran 2018**

SIVAS
CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

SERVET GAZETESİ
(1-100 SAYILAR)
İNCELEME VE SEÇİLMİŞ METİNLER

Yüksek Lisans Tezi

Selma ÇELİK

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Süheyla YÜKSEL

Sivas
Haziran 2018

KABUL VE ONAY

Üniversite : Cumhuriyet Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Bilim Dalı : Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı
Tezin Başlığı : Servet Gazetesi (1-100 Sayılar) İnceleme ve Seçilmiş Metinler
Savunma Tarihi : 07.06.2018
Danışmanı : Doç. Dr. Süheyla YÜKSEL

Unvanı - Adı Soyadı

İmza

Jüri Başkanı : Prof. Dr. Ahmet BOZDOĞAN

Üye : Doç. Dr. Süheyla YÜKSEL (Danışman)

Üye : Doç. Dr. Alpay Doğan YILDIZ

Oy Birliği

Oy Çokluğu

Selma ÇELİK tarafından hazırlanan "Servet Gazetesi (1-100 Sayılar) İnceleme ve Seçilmiş Metinler" başlıklı tez, kabul edilmiştir. 07.06/2018

Prof. Dr. Ahmet ŞENGÖNÜL

Enstitü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

1- Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;

2- Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;

3- Başkalarına ait alıntılanan tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dahil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;

4- Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntuladığım metinlerini, tırnak içerisinde veya farklı dizerek verdiğim yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi, beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

.../.../2018

Selma ÇELİK

ÖN SÖZ

Süreli yayınlar üzerinde yapılan çalışmalar, sürprizlerle dolu, heyecanlı birer yolculuğa benzer. İncelenen bir yazı ile tarihi bir olay açıklığa kavuşabilir; karşılaşılan bir ilan ve reklam, ismi birçok yerde geçen fakat hakkında fazla bilgi sahibi olunmayan bir kişi ile ilgili karanlıkta kalmış bir noktayı açıklığa kavuşturabilir. Bu çalışmalarda bir şairin bilinmeyen bir eseri ortaya çıkabilir ya da yıllardır bilinenlerden farklı değerlendirmeler için yeni bir malzeme ile karşılaşılabilir.

Bir milletin sosyal ve kültürel hayatını tanımak, o milletin geçmişle kültürel bağlarını ilişkilendirmek için edebiyat tarihinin en önemli kaynaklarından olan gazete ve dergileri incelemek gerekir.

Gazete ve dergiler üzerinde yapılan çalışmalar araştırmacılara dönemin edebî ortamı hakkında doğru bilgiler vermesi açısından kılavuzluk yapar; dönemin kültürel zenginliğinin doğru ve düzgün bir şekilde incelenmesinde edebiyat tarihçilerine de yardımcı olur. *Servet* gazetesi üzerine yapılan bu çalışmanın amacı da *Servet* gazetesine yansıyan sosyal ve edebî hayatı tespit edip, araştırmacıların dikkatine sunmaktır.

Servet Gazetesi (1-100.sayılar) İnceleme ve Seçilmiş Metinler adını taşıyan bu çalışma, *Servet* gazetesinin 3 Haziran 1898 (23 Muharrem 1316 / 1 Haziran 1314)-21 Eylül 1898 (5 Cemaziyevvel 1316-9 Eylül 1314) tarihleri arasında çıkmış 1-100. sayılarını kapsamaktadır. Gazetenin bu sayıları, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı'ndan temin edilmiştir.

"Giriş", "*Servet* Gazetesi Üzerine İnceleme", "*Servet*'te 'Edebiyat' Genel Başlığı Altında Değerlendirilebilecek Metinler ve İmzalı Metinler Dizini", "Seçilmiş Metinler" olmak üzere dört bölümden oluşan bu çalışmanın "Giriş" bölümü iki başlıktan oluşmaktadır.

Bu bölümde ilk önce, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Basın ve Yayın Çalışmaları" başlığı altında; "Osmanlı Sınırları İçinde Yayımlanan İlk Yabancı Gazeteler", "Osmanlı Sınırları İçinde Yayımlanan Diğer Yabancı Gazeteler", "Osmanlı Sınırları İçinde Yayımlanan İlk Türkçe Gazeteler", "Tanzimat'tan Önce ve Tanzimat Döneminde Yapılan Basın Çalışmaları (1828-1876)", "Tanzimat Döneminde Yurt Dışında Çıkarılan Gazeteler", "Yurt İçinde Yayımlanan Diğer Gazete ve Dergiler", "Sultan Abdülaziz'in Tahttan İndirilmesi ve Birinci Meşrutiyet'in İlanı", "Sultan II. Abdülhamit Döneminde Basın", "Sultan II.

Abdülhamit Döneminde Çıkarılan Gazete ve Dergiler", "Sultan II. Abdülhamit Döneminde Yurt Dışında Basın" çalışmaları hakkında bilgi verilmiştir.

"Giriş"teki ikinci başlıkta ise "I.Meşrutiyet Yıllarının Edebiyat Ortamı" hakkında bilgi vermeye çalışılmıştır. Bunun için önce Tanzimat döneminden kısaca bahsedilmiş sonra Servet-i Fünun hareketi ve Servet-i Fünun hareketinden bağımsız olarak sanat anlayışlarını sürdüren ve Türk edebiyatına damgasını vuran sanatçıların edebî faaliyetleri, edebî tartışmaları göz önüne alınarak bilgi verilmiştir. Bu bilgiler kişilerden hareketle vermeye çalışılmıştır.

"*Servet* Gazetesi Üzerine Bir İnceleme" başlıklı birinci bölüm; "*Servet* Gazetesinin Kimlik Bilgileri", "Gazetenin Yayın Tarihlerini Gösterir Cetvel", "Şekil Özellikleri", "Muhteva Özellikleri", "Yazar Kadrosu" alt başlıklarından oluşmaktadır.

"*Servet* Gazetesinin Kimlik Bilgileri" alt başlığında gazetenin adı, sahibi, müdürü, idare işleri müdürü, basıldığı şehir, yayın periyodu, sayfa sayısı, fiyatı, abonelik şartları hakkında bilgiler vardır. "Gazetenin Yayın Tarihlerini Gösterir Cetvel" alt başlığında incelenen sayıların yayım tarihi (hicri, Rumi ve miladi takvime göre), çıkarılış aralığı, sayfa sayısı, çıkarıldığı matbaa, matbaanın imtiyaz sahibi, sorumlu müdürü, yazı işleri hakkında bilgi yer almıştır. Yayın cetvelinin sonunda yer alan "düşünceler" sütununda eğer -varsa- gazeteyle ilgili değişik bilgiler eklenmiştir.

"Şekil Özellikleri" alt başlığında *Servet*'in 1-100. sayıları arasındaki sayfa sayıları, resimleri, sütunları gibi şekli bilgiler yer almaktadır.

"Muhteva Özellikleri" başlığı "*Servet*'in Çıkarılışı", "*Servet*'in Yayın Politikası", "Gazetede Yer Alan Konular" olmak üzere üç alt başlık halinde incelenmiştir.

"Yazar Kadrosu" alt başlığında gazetenin incelenen sayılarında imzaları bulunan sanatçıların biyografileri ve edebî hayatları hakkında geniş bilgi verilmiştir. Gazetede T (ط), Faik, T (ط), Faikî, K (ق) V, K (ق), C. E (إ), F.H (ح) gibi rumuzlu imzalar ve "İmza Mahfuzdur" bilgisiyle yayımlanan yazılar da vardır. Bu yazıların imzaları hakkında bilgi elde edilemediğinden ya da sanatçı kimlikleri olmadığından bilgi verilmemiştir. Gazetenin muhabirleri tarafından gönderilen yazılar da *Servet*'te epey bir yekün tutmaktadır.(Kadıköy Muhabirimizden, Beyoğlu Muhabirimizden, Erenköy Muhabirimizden..vs.) Bu muhabirlerden ismi tespit edilebilenler hakkında bilgi verilmiştir. *Servet*'te dönemin gazete ve mecmualarından yapılan iktibaslar da bulunmaktadır. Bu iktibasların bazıları gazetenin veya mecmuanın ismi ile yapılmıştır. Bu tarz yazıların bazılarının yazarları tespit edilebilmiş ve söz

konusu yazı yazarın adı altında gösterilmiştir. Tevfik Fikret'in "Baharda" isimli şiiri; Mehmet Emin'in "Biz Nasıl Şiir İsteriz?" isimli şiiri bu tarz uygulamaya örnek olarak gösterilebilir. Doğrudan yazar kadrosu içinde olmasa bile edebî devir içinde önemli sanatçılardan oldukları için her iki şair hakkında bilgi verilmiştir. *Servet*'te ismi günümüze kadar gelebilen imza çok fazla değildir. Bu sebeple, yazısının az veya çok olmasına bakılmaksızın hakkında bilgi bulunabilen bütün yazar ve şairlere yazar kadrosunda yer verilmiştir. Bugüne kadar kendileri ile ilgili birçok çalışma yapılmış, pek çok kaynakta kapsamlı bilgi bulunabilen yazarlar hakkındaki bilgiler daha çok onların Türk edebiyatına hizmetleri üzerinde yoğunlaşmış ve *Servet*'teki yazıları değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın "*Servet*'te 'Edebiyat' Genel Başlığı Altında Değerlendirilebilecek Metinler ve İmzalı Metinler Dizini" başlığı altındaki ikinci bölümü; "Yazar Adına Göre Alfabetik Dizin", "Konu ve Türlerine Göre Alfabetik Dizin", "Reklamlar ve İlanlara Göre Alfabetik Dizin", "Resim ve Çizimlere Göre Alfabetik Dizin" alt başlıklarından oluşmaktadır.

"Yazar Adına Göre Alfabetik Dizin" tasnifinde hareket noktalarımız şunlar olmuştur:

1) *Servet* yazarlarının tarafımızdan tespit edilen soyadları, ilgili maddeye gönderme yapılarak köşeli parantez [] içinde belirtilmiştir.

Rüsumat Emaneti Evrak Müdürü Mehmet Emin bk. [Yurdakul], Mehmet Emin (Rüsumat Emaneti Evrak Müdürü)

2) Gazetede imzasız yazılar ve herhangi bir yer ismiyle anılan muhabirlerden gönderilen yazılar oldukça fazladır. (Paris Muhabirimizden, Kadıköy Muhabirimizden vb.) Bu imzaların sahipleri tespit edilebildiyse söz konusu isme gönderme yapılmış ve isim köşeli parantez [] içine alınmıştır. Köşeli parantezin hemen ardından tekrar parantez açılarak yazının imzasız olduğu veya hangi muhabir tarafından gönderildiği belirtilmiştir.

Petersburg Muhabiri bk. [Cihangir Andicanî] (Petersburg Muhabiri)

3) Gazetede yer alan imzaların birçoğu meslek isimleriyle, unvanlarıyla veya aile adlarıyla birlikte. Bu durumda ismin ilk harfi esas alınmış ilgili maddeye gönderme yapılarak meslek isimleri, unvanları, aile adları ismin sonunda parantez () içinde belirtilmiştir.

Reisü'l-Liman Hamdi bk. Hamdi (Reisü'l-Liman)

4) Gazetede bazen harflerle belirtilen rumuzlar yer almıştır. Bu durumda rumuzu belirleyen Arap harfi parantez içinde belirtilmiştir.

5) Gazetede Paris Muhabirimizden, Kadıköy Muhabirimizden, Erenköy Muhabirimizden gibi başlıklarla yazılar bulunmaktadır. Bu başlıklar imza olarak düşünülmüş ve ikinci maddede belirtildiği şekilde Paris Muhabiri, Kadıköy Muhabiri şeklinde fişlenmiştir. İlgili yazının başlığı, içeriğine göre tespit edilmiş ve parantez içerisinde gösterilmiştir.

Erenköy Muhabiri: (Gençlerin Konuşmasına Dair); adet:31, s:3 (Lisan konusunda gençlerin yaptığı hatalar eleştiriliyor.)

6) *Servet* gazetesinin incelenen sayılarında "Şehir Mektubu" ve "İstanbul Mektubu" başlığı altında yazılar bulunmaktadır. Şehir Mektuplarının Ahmet Rasim'e ait olduğu bilinmektedir. Dokuzuncu sayıda yer alan "İstanbul Mektubu" (adet:9, s.3)nda yer alan "*Fakat ben İstanbul mektupçusu, şehir mektupçusu*" ifadesi bu yazıların da Ahmet Rasim'e ait olduğunu düşündürmüştür. Söz konusu yazılarda Ahmet Rasim adına fişlenmiş, imzasız olduğu da belirtilmiştir.

[Ahmet Rasim] (İmzasız)

Servet'te dönemin gazete ve mecmualarından yapılan iktibaslar da vardır. Bu iktibaslar söz konusu gazete veya mecmuanın ismi belirtilerek yapılmıştır. Yazar adına göre fişlemede söz konusu yazılar iktibas yapılan gazete veya mecmuanın adı altında yer almıştır.

Çalışmada "imzalı-imzasız-imzası mahfuzdur" olarak yayımlanan yazılardan sosyal, siyasi, kültürel hayata dair olan önemli yazılar fişlenmiş ancak bu yazılardan sadece dil ve edebiyat üzerine önemli görülenleri günümüz alfabesine aktarılmıştır.

"Konu ve Türlerine Göre Alfabetik Dizin" tasnifinde yazıların konuları ve türleri, yazıların içeriğine uygun başlıklar altında alfabetik sıralamaya uyularak 1- 100. sayıya kadar tasnif edilmiştir.

"Reklamlar ve İlanlara Göre Alfabetik Dizin" tasnifindeki resimler ve ilanların tamamı Latin harflerine aktarılmıştır.

"Resim ve Çizimlere Göre Alfabetik Dizin" tasnifinde gazetede konu ile ilgili resimler ve karikatürlere yer verilmiştir. Tüm resimlerin ve karikatürlerin altında bulunan yazılar günümüz alfabesine aktarılmış ve ilgili maddenin sonunda parantez içerisinde gösterilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünü "Seçilmiş Metinler" oluşturmaktadır. Burada edebî ve sosyal açıdan dönemin özelliklerini yansıtan ve dönemin dil ve üslubu hakkında önemli bilgiler içeren yazılar Latin harflerine aktarılmıştır. Latin harflerine aktarılan metinler, "Yazar

Adına Göre Alfabetik Dizin” alt başlığı altındaki bölümde yazar isimlerinden hemen önce “+” işaretiyle belirtilmiştir. Seçilmiş metinlerde orijinal metne bağlı kalınmıştır; ancak diğer bölümlerde TDK’nin 2012 tarihli İmla Kılavuzu esas alınmıştır. İmla Kılavuzu’nda yer almayan kelimelerin yazımında ise Ferit Devellioğlu’nun “Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat”ı esas alınmıştır. Latin harflerine aktarılan yazılarda bulunan yabancı özel isimler, orijinal yazımıyla verilmiştir; ancak, orijinal yazılışları bulunamayan isimler okunulduğu şekilde verilmiştir. Okunuşundan emin olunmayan kimi kelimeler veya isimler ise parantez içerisinde Osmanlı harfleriyle birlikte verilmiştir.

“Seçilmiş Metinler” bölümünde Latin harflerine aktarılan yazılar yazar adına göre sıralanmış; metnin künyesi yazının sağ alt köşesinde verilmiştir. Latin harflerine aktarılan metinlerin gazetede ki sayfa numaralarına azami dikkat gösterilmiş kelimenin bir hecesi bile diğer sayfaya geçtiyse bu değişiklik parantez içinde (/) işareti ve sayfa numarası yazılarak belirtilmiştir.

Servet gazetesinin tanıtıldığı bölümde gazeteden yapılan alıntılar sayfanın altında dipnot olarak gösterilmiştir.

Çalışmada yapılan kısaltmalar, çalışmanın başında yer alan “Kısaltmalar” bölümünde gösterilmiştir. Çalışmanın en sonuna ise yazar, kurum, kuruluş, kişi, eser, fikir akımı, millet, dil, mekân vb. özel isimlerin ve terimlerin geçtiği sayfaları gösteren “Dizin” bölümü eklenmiştir. Gazetede yer alan ancak kendisine özgü bir ismi olmayan şiir parçaları ve tür isimleri dizin çalışmasına dâhil edilmemiştir. Çalışmanın sonunda ise faydalanılan kaynakların gösterildiği “Kaynakça” bölümü yer almaktadır.

Bu tezin şekillenmesinde her aşamasını büyük bir titizlikle kontrol eden, çalışma boyunca sabır ve hoşgörü ile sorularımı cevaplayan, bana yol gösteren, çıkmazlarımı çözüme kavuşturan, beni yapabileceğime dair yüreklendiren kütüphanesini bana açan hocam Doç. Dr. Süheyla Yüksel'e; kaynak ve araştırma konusunda yardımlarını esirgemeyen kıymetli hocam Prof. Dr. Ahmet Bozdoğan'a; metin okuma sırasında sıkıntıya düştüğüm zamanlarda yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Hasan Yüksel'e; yüksek lisans eğitimim boyunca bana destek veren eşime ve evlatlarım Alparslan, Melike ve Hilal'e sonsuz teşekkür ederim.

Selma ÇELİK

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR DİZİNİ	vii
ÖZET.....	ix
ABSTRACT	xi
GİRİŞ	1
1. OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDA BASIN VE YAYIN ÇALIŞMALARI	2
1.1. Osmanlı Sınırları İçinde Yayımlanan İlk Yabancı Gazeteler	2
1.2. Osmanlı Sınırları İçinde Yayımlanan Diğer Yabancı Gazeteler	6
1.3. Osmanlı Sınırları İçinde Yayımlanan İlk Türkçe Gazeteler	7
1.3.1. Tanzimat'tan Önce ve Tanzimat Döneminde Yapılan Basın Çalışmaları (1828-1876)	7
1.3.2. Tanzimat Döneminde Yurt Dışında Çıkarılan Gazeteler	15
1.3.3. Yurt İçinde Yayımlanan Diğer Gazete ve Dergiler.....	17
1.3.4. Sultan Abdülaziz'in Tahttan İndirilmesi ve Birinci Meşrutiyet'in İlanı	21
1.3.5. Sultan II. Abdülhamit Döneminde Basın	23
1.3.6. Sultan II. Abdülhamit Döneminde Çıkarılan Gazete ve Dergiler	30
1.3.7. Sultan II. Abdülhamit Yurt Dışında Basın.....	35
2. I. MEŞRUTİYET YILLARININ EDEBİYAT ORTAMI	39
1. BÖLÜM: SERVET GAZETESİ ÜZERİNE BİR İNCELEME	55
1.1. <i>Servet</i> Gazetesinin Kimlik Bilgileri	55
1.2. Gazetenin Yayın Tarihlerini Gösterir Cetvel	57
1.3. Şekil Özellikleri	63
1.4. Muhteva Özellikleri	68
1.4.1. <i>Servet</i> 'in Çıkarılışı	68

1.4.2. <i>Servet</i> 'in Yayın Politikası.....	70
1.4.3. Gazetede Yer Alan Konular	71
1.4.3.1. Edebiyat.....	73
1.4.3.1.1. Şiir	73
1.4.3.1.2. Tiyatro	79
1.4.3.1.3. Dil ve İmla Meselesi	82
1.4.3.2. Sosyal Hayat.....	88
1.4.3.2.1. Eğlence Hayatı	88
1.4.3.3. Tenkitler	89
1.4.3.3.1. Edebî Anlamda Yapılan Tenkitler.....	89
1.4.3.3.2. <i>Servet</i> 'ten <i>Servet-i Fünûn</i> 'a Yöneltilen Tenkitler	92
1.4.3.4. <i>Servet</i> 'e Yönelik Eleştiriler Ve Cevaplar	96
1.4.3.5. Siyasi – Askerî Hayat.....	96
1.4.3.6. İlanlar – Reklamlar.....	97
1.4.3.7. Fotoğraflar.....	97
1.4.3.8. Fen ve Teknoloji.....	98
1.5. Yazar Kadrosu.....	98

2. BÖLÜM: *SERVET*'TE "EDEBİYAT" GENEL BAŞLIĞI ALTINDA DEĞERLENDİRİLEBİLECEK METİNLER ve İMZALI METİNLER DİZİNİ..... 141

2.1. Yazar Adına Göre Alfabetik Dizin.....	141
2.2. Konu ve Türlerine Göre Alfabetik Dizin	160
2.2.1. Aile, bkz. Kadın- Aile- Çocuk	160
2.2.2. Askerlik İlgili Yazılar, bkz. Savaş-Askerlik	160
2.2.3. Aşk	160
2.2.4. Basın-Matbaacılık-Yabancı Basın-Gazetelerden İktibaslar	161

2.2.4.1.Basın.....	161
2. 2. 4. 2. Gazetelerden İktibas.....	161
2. 2. 4. 3. Matbaacılık.....	161
2. 2. 4. 4. Yabancı Basın	162
2. 2. 5. Belediyecilik, bkz. Sosyal Hayat- Belediyecilik- Polisiye- Ziyaretler	162
2. 2. 6. Çocuk, bkz. Kadın- Aile – Çocuk	162
2. 2. 7. Dil-İmla-Edebiyat Yazıları.....	162
2. 2. 7. 1. Deneme	162
2. 2. 7. 2. Dil.....	162
2. 2. 7. 3. Edebiyat.....	162
2. 2. 7. 4. Hikâye	163
2. 2. 7. 5. İmla	163
2. 2. 7. 6. Şiir.....	163
2. 2. 7. 7. Tefrika.....	163
2. 2. 7. 8. Tenkit	164
2. 2. 8. Din.....	165
2. 2. 9. Eğitim.....	165
2. 2. 10. Ekonomi	165
2. 2. 11. Fen-Teknoloji.....	166
2. 2. 12. Haber Yazıları, bkz. Siyasi – Resmî – Haber Yazıları.....	166
2. 2. 13. Hukuk.....	166
2. 2. 14. Kadın-Aile-Çocuk.....	166
2. 2. 15. Polisiye, bkz. Sosyal Hayat- Belediyecilik- Polisiye- Ziyaretler.....	166
2. 2. 16.Sağlık	166
2. 2. 17. Savaş-Askerlik	167
2. 2. 18.Servet'e Dair Haberler.....	167

2. 2. 19. Siyasi-Resmî-Haber Yazıları.....	167
2. 2. 19. 1.Siyasi Yazılar	167
2. 2. 19. 2.Resmî Yazılar	168
2. 2. 19. 3.Haber Yazıları	168
2. 2. 20.Sosyal Hayat- Belediyecilik- Polisiye- Ziyaretler.....	168
2. 2. 20. 1. Belediyecilik.....	168
2. 2. 20. 2.Polisiye	169
2. 2. 20. 3. Sosyal Hayat.....	169
2. 2. 20. 4. Ziyaretler	170
2. 2. 21.Tabiat.....	170
2. 2. 22. Tercüme.....	170
2. 2. 23. Tiyatro	171
2. 2. 24. Ulaşım	171
2.2.25.Ziyaretler, bkz. Sosyal Hayat- Belediyecilik- Polisiye- Ziyaretler	171
2.3. Reklamlar ve İlanlara Göre Alfabetik Dizin	171
2.4.Resim ve Çizimlere Göre Alfabetik Dizin	176
3. BÖLÜM: SEÇİLMİŞ METİNLER	189
İcmal-i Edebî.....	189
İcmal-i Edebî.....	190
Tevfik Fikret.....	192
Makale-i Mahsusa	193
İmla Meselesi ve Encümen-i Daniş.....	193
Bend-i Siyasi	195
Makale-i Mahsusa	196
Bir Mesele-i Lisaniye	196
Makale-i Mahsusa	198

İmla Meselesi	198
Makale-i Mahsusa	200
Lugat Kitabı	200
İcmal-i Edebî.....	202
Harb-i Ezhar	206
İcmal-i Edebî.....	206
Makale-i Mahsusa	208
İcmal-i Edebî.....	211
Bend-i Siyasi	212
Parlamentarizm ----- Lisan-ı resmî.....	212
Aynen Varaka.....	214
<i>Servet</i>	215
Tiyatro	215
Makale-i Mahsusa	217
İstanbul Mektubu	219
İstanbul Mektubu	222
İstanbul Mektubu	223
Şehir Mektubu.....	225
Yevmi (<i>Malumat</i>) gazetesinden menkuldür.....	227
Şehir Mektubu.....	227
Şehir Mektubu.....	229
Petersburg Muhabirimizden	232
Makale-i Mahsusa	234
(Orta Oyunları).....	234
<i>Servet</i>	235
Aynen Varaka.....	236

İcmal-i Edebî.....	239
SONUÇ.....	243
KAYNAKÇA	247
DİZİN	253
ÖZGEÇMİŞ.....	263

KISALTMALAR DİZİNİ

bk. :	Bakınız
C. :	Cilt
çev. :	Çeviren
Dr. :	Doktor
Yrd. Doç. :	Yardımcı Doçent
Prof. Dr. :	Profesör Doktor
Doç. Dr. :	Doçent Doktor
H. :	Hicri
Hzl. :	Hazırlayan
Meb. :	Milli Eğitim Bakanlığı
Ör. :	Örneğin
R. :	Rumi
S:	Sayı
s. :	Sayfa
TTK :	Türk Tarih Kurumu
TDK :	Türk Dil Kurumu
Ü. :	Üniversite
vb. :	Ve benzeri
vd. :	Ve diğerleri
vs. :	Vesaire
Yay. :	Yayın evi

ÖZET

Gazetelerin edebiyat ve kültür hayatına yaptıkları katkıya dikkat çekmek istediğimiz bu araştırma *Servet*'in 3 Haziran 1898- 21 Eylül 1898 tarihleri arasında çıkarılmış 1- 100. sayılarını kapsamaktadır.

Servet gazetesinin sahibi Mehmet Tahir Bey'dir. Baba Tahir olarak da anılan bu gazeteci Servet-i Fünun sanat anlayışının edebî çevrede kabul gördüğü yıllarda Sultan II. Abdülhamit'in desteğini almış ve *Musavver Malumat*'ı çıkarmıştır. *Servet-i Fünûn* dergisini sekteye uğratarak, ortaya koydukları anlayışı eleştirmek ve onları kamuoyunda itibarsız hale getirmek isteyen Baba Tahir, 1898 yılında çıkardığı *Servet* gazetesini de aynı amaca hizmet ettirmiştir. Saraya bağlı yayın politikası izleyen gazetenin sayfalarında bu sebeple muhalif hiç bir yayın yer almaz. Servet-i Fünun hareketinden sanat anlayışı açısından farklı bir yol izleyen; Türk edebiyatına hizmetleri bulunan bazı imzalara *Servet*'te rastlamak mümkündür. O yıllarda basın çevresinde yer alan tartışmalara bu imzaların yazıları ile cevap verilmiştir. Bunun yanında gazetede dil ve edebiyata dair görüşler de yer alır.

Dört bölümden oluşan çalışmanın "Giriş" kısmında devrin basın hayatı ve edebiyat ortamı hakkında bilgi verilmiştir. "1. Bölüm"de gazetenin özellikleri ile edebiyat temelinde içeriği değerlendirilmiştir. "2. Bölüm"de gazetede yazı içeriklerinin, önce yazar isimlerine sonra konularına göre alfabetik dizini hazırlanmıştır.

"3. Bölüm"de ise gazetenin içeriğini ve kimliğini ortaya koymak amacıyla çeşitli konularda seçilmiş metinler Latin harflerine aktarılmıştır.

Servet gazetesi üzerine yapılan bu çalışmada *Servet* gazetesine yansıyan sosyal ve edebî hayat tespit edilmiş, araştırmacıların dikkatine sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: *Musavver Malumat*, *Servet*, *Servet-i Fünun*, Baba Tahir, I. Meşrutiyet Devri, Sosyal ve Edebî Hayat.

ABSTRACT

This research in which we attract the attention to the contribution of the newspapers to the area of the literature and the culture comprises the first 100 issues of *Servet* which were published between the years from 3rd June, 1898 to 21st September 1898.

The owner of the newspaper, *Servet* was Mr. Tahir. This journalist, known as Tahir, the Father, was supported by the Sultan Abdulhamit II and published *Musavver Malumat* in the years Servet-i Fünun was accepted as an understanding of art by the literary milieu. By impeding the periodical of *Servet-i Fünun*, Tahir, the father, who wanted to criticize the understanding which was put forward by Servet-i Fünun and make discredited them, used the newspaper, *Servet*, which he published in 1898 for the same purpose. For this reason, there was no opposing publication on the pages of the newspaper which adopted a policy of publication tied to the palace. In *Servet*, it was possible to come across the writers who followed a different way from the movement of Servet-i Fünun in that the understanding of art, and served for the Turkish Literature. In that years, an answer was given to the arguments which took part in the milieu of press with the articles of these writers. Furthermore, opinions relating to the language and literature took part in the newspaper.

Information about the situation of press and the milieu of literature of the period was given in the “Introduction” part of the study which consists of four parts. In the “1st Part”, features of the newspaper and the content of it on the basis of literature were appraised. In the “2nd Part”, alphabetical index of contents of articles was prepared first according to the names of the writers, then according to the subjects.

In the “3rd Part”, texts which were chosen among different topics were translated into Latin alphabet with the aim of exposing the content and the identity of the newspaper.

In this research on the newspaper, *Servet*, social and literary life which reflected on the newspaper, *Servet* was determined and presented to the attention of the researchers.

Key Words: *Musavver malumat, Servet, Servet-i Fünun, Tahir, the Father, Constituional Monarchy I, Social and Literary Life*

GİRİŞ

Bir milletin sosyal, siyasi ve kültürel hayatını tanımak, o milletin geçmişle olan sosyal ve kültürel bağlarını ilişkilendirmek için edebiyat ve basın tarihi birbirine ihtiyaç duyar. Gazete ve dergiler bu iki alan için en önemli kaynaklardır.

Sürelî yayınlar üzerinde yapılan çalışmalar, dönemin edebî ortamı hakkında doğru bilgiler vermesinin yanında, kültürel zenginliğinin doğru ve düzgün bir şekilde incelenmesinde araştırmacılara yol gösterir. Bu doğrultuda *Servet* gazetesi üzerine yapılan çalışmanın giriş bölümünde I. Meşrutiyet Devri basın hayatını ve edebiyat ortamını daha iyi anlayabilmek için ülkemizde her iki alanda yapılan çalışmalar, yenileşmenin başladığı yıllar dikkate alınarak verimlidir. Ülkemizdeki basın çalışmalarının ne zaman, nasıl ve ne şartlar altında başladığını ve ilerlediğini görmek için bu bölümde ilk önce, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Basın ve Yayın Çalışmaları" başlığı altında; "Osmanlı Sınırları İçinde Yayınlanan İlk Yabancı Gazeteler" , "Osmanlı Sınırları İçinde Yayınlanan Diğer Yabancı Gazeteler" , "Osmanlı Sınırları İçinde Yayınlanan İlk Türkçe Gazeteler" , "Tanzimat'tan Önce ve Tanzimat Döneminde Yapılan Basın Çalışmaları (1828-1876)" , "Tanzimat Döneminde Yurt Dışında Çıkarılan Gazeteler", "Yurt İçinde Yayınlanan Diğer Gazete ve Dergiler", "Sultan Abdülaziz'in Tahttan İndirilmesi ve Birinci Meşrutiyet'in İlanı", "Sultan II. Abdülhamit Döneminde Basın", "Sultan II. Abdülhamit Döneminde Çıkarılan Gazete ve Dergiler", "Sultan II. Abdülhamit Döneminde Yurt Dışında Basın" çalışmaları hakkında bilgi verilmiştir. Sultan II. Abdülhamit'in iktidarda kaldığı süre boyunca ülkenin çıkarlarını korumak adına sosyal ve siyasi anlamda gerek içerde gerek dışarıda bir denge politikası izleyerek Osmanlı Devleti'nin aleyhinde yayımlanacak her türlü yazı ve yayını çeşitli uygulamalarla engellemeye çalıştığı görülmüştür. Bununla birlikte bu yıllar basın ve edebiyatımız açısından oldukça hareketlidir. Bu sebeple bu yıllarda yayımlanan gazete ve dergiler yenileşme sürecine katkıda bulunmuş, dönemin edebî ve sosyal hayatını anlamada gelecek nesillere ışık tutmuştur.

Bölümün ikinci başlığında ise "I.Meşrutiyet Yıllarının Edebiyat Ortamı" değerlendirilmiştir. Bu başlıkta ilk önce Tanzimat döneminin edebî ortamından kısaca bahsedilmiş sonra *Servet-i Fünun* hareketi ve *Servet-i Fünun* hareketinden

bağımsız olarak sanat anlayışlarını sürdüren ve Türk edebiyatında iz bırakan sanatçıların edebî faaliyetleri, edebî tartışmaları göz önüne alınarak edebiyat ortamı verilmeye çalışılmıştır. Bu bilgiler, yaptıkları çalışmalarla edebiyatımızda yer edinmiş önemli sanatçılardan ve yazarlardan hareketle verilmiştir. *Servet* gazetesinin devrin edebiyat ortamında devam eden tartışmalara ve Servet-i Fünun'un sanat anlayışına yönelik eleştirilere sessiz kalmadığı görülmüştür. Şüphesiz o yıllarda yapılan birçok tartışma Türk edebiyatını şekillendirmede ve yönlendirmede önemli rol oynamıştır.

I. Meşrutiyet devri gazete ve dergi faaliyetleri bakımından oldukça hareketlidir. Bu devirde sanatçılar Batılılaşma yolunda önemli çalışmalar ortaya koyarak, Türk edebiyatının modernleşmesinde önemli katkıda bulunmuşlardır.

1. OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDA BASIN VE YAYIN ÇALIŞMALARI

1.1. Osmanlı Sınırları İçinde Yayımlanan İlk Yabancı Gazeteler

Osmanlı ülkesine matbaa 1729 yılında girmiş, İbrahim Müteferrika tarafından birçok kitap basılmış olmasına rağmen ülkede egemen olan taassup nedeniyle Türkçe gazetelerin ortaya çıkması yüz yıl daha gecikmiştir. Osmanlı sınırları içinde yaşayan farklı kesimden kişiler devlet tarafından kendilerine tanınan ayrıcalıklardan faydalandıkları için Türklerden daha önce yayıncılık çalışmalarına başlamıştır. Bu kişilerin yayımladıkları gazeteler Türklerde gazete çıkarma bilincini uyandırmış, onların gazetecilik faaliyetlerine hız kazandırmıştır. Tanzimat Dönemi'ne gelinceye kadar her hangi bir yasaya bağlı olmayan yabancı gazeteler rahat bir şekilde yayın yapmış bu da yabancı dil bilen aydınımızın dünyada olup biten olaylardan haberdar olmasını sağlamıştır (Tamay 2013: 27). Tanzimat'ın ilanının ardından basın ile ilgili yasal düzenlemelere gidilmiş; 1858 Ceza Kanunu ile basına ilk yasaklamalar yapılmıştır. 1864 yılında yayımlanan Matbuat Nizamnamesi ise III. Napolyon tarafından 17 Şubat 1852'de yayımlanan yönetmelikten örnek alınarak hazırlanan bir düzenlemedir. Çıkarılan bu Matbuat Nizamnamesi ülkemizde yabancıların yaptıkları basın çalışmalarını etkilememiştir. Yabancı devletlerin dokunmazlık hakları ülkemizde faaliyette bulunan gazetelerin çoğunu korumuş, kapitülasyonlar ise bu dokunulmazlığı güçlendirmiştir (Ortaylı 2007:41).

Tercüman-ı Ahval gazetesinin 1866 yılında 789. sayısında yayınlanan yazıdaki "*Âsitâne'de tab ve neşrolunan sair Fransız ve İngiliz ve belki Rum ve Ermeni lisanlarında olan gazeteler kadar makalat-ı muzırna neşrine mezun olmadığımız....*" (Ertuğ 1970: 203) şeklindeki ifadeler Tanzimat Dönemi'nde yabancı basının Türk basınına göre daha hür olduğunu gösterir.

I. Meşrutiyet yıllarında da Sultan II. Abdülhamit yabancılara tanınan ayrıcalıklar ve kapitülasyonlar nedeniyle onların çıkarmış olduğu gazetelere sansür uygulayamamıştır. Yabancı basının gazeteler vasıtasıyla ülkedeki olayları yurt dışına yanlış sızdırma tehlikesi ve Osmanlı Devleti'nin dışarıya karşı güçsüz bir devlet imajı çizilmesinden çekindiği için yurt içindeki ve yurt dışındaki özellikle Fransa'da yayımlanan gazetelere maddi yardım yaparak bütçeden çok büyük ödenekler yapılmasını sağlamıştır. Sultan II. Abdülhamit bu şekilde pek çok gazetenin Osmanlı Devleti'nin lehine yazılar yazmasını başarmış, bazı gazetelerin ise Osmanlı aleyhinde konuşmaktan alıkoymuştur. Ancak padişahın bu davranışı basında şantajların artmasına neden olmuştur (Topuz 2003: 61-64). *Levand-Herald* gazetesinin sahibi Edgar Vitaker'in saraydan para koparmak için yapmış olduğu şantajlar en belirgin örneklerdendir. 28 Temmuz 1890'da yazmış olduğu dilekçedeki şu ifadeler; "*1877'de hükümetin çıkarlarını savunuyordum. Hiç bir mükâfat görmedim. Aksine hükümet ödeneğimi kesti. Gazetemi kapattı. Sekiz yıl dayandım. Elimdeki malımı, Çanakkale'deki çiftliğimi, İstanbul'daki arsamı sattım. Bugüne kadar dayandım ama çok zor duruma düştüm, sekiz yıldır biriken ödeneklerimin ve gazetemin kapatılmasıyla uğradığım zararların tutarı yirmi bin liradır. Bir de sansür usulü kondu. Bu, halkın olayları anlamasına engel olmak için konmuş bir tıkaçtır. Hatta kolera gibi musibetleri bile yazmak yasaktır. Bu yüzden okuyucum azalmış, zarar ve ziyanım artmıştır. Şimdi sefâlet içindeyim. Yardımınızı rica ediyorum. Aksi halde Osmanlı ülkesinde otuz beş yıldır topladığım bilgileri başka ülkelerde yayınlamam gerekecektir.*" (İnuğur 1993: 267-268) padişahı açıkça tehdit etmektedir.

Ülkemizde çıkarılan ilk gazeteler yabancı dilde ve genellikle Fransızca olarak yayımlanmıştır. Fransa'da *Annuaire des Deux Mondes* gazetesinin 1850 tarihli bir sayısında Osmanlı sınırları içinde yayımlanan gazetelerin sayıları açıklanmıştır. Bu gazetenin verdiği bilgiye göre *Le Moniteur Ottoman* ve *Takvim-i Vekayi*'nin Ermenice sayısından başka İstanbul'da beş Fransızca, dört İtalyanca, bir Rumca, bir

Ermenice olmak üzere on beşe yakın; İzmir'de iki Fransızca, bir Rumca, bir Ermenice, bir Yahudice; Eflak'ta bir Fransızca; Yaş'ta Fransızca iki; Sırbistan Prensiğinde İliyya dilinde altı gazete yayımlanmaktadır, bu gazetelerin hiç biri günlük olarak çıkmamış; saray bu gazetelere para yardımıyla bulunmuştur (Ertuğ 1970: 194).

1.1.1. Bulletin des Nouvelles (Haberler Bülteni)

1795 yılında İstanbul'da Fransız elçiliğinin basımevinde yayımlanan ilk gazetedir. Gazetenin amacı Osmanlı ülkesindeki Fransızlara ve Türklere Fransız Devrimi'yle getirilen yenilikleri anlatmaktır. Fransa'nın İstanbul'daki temsilcisi tarafından çıkarılır. Gazete on beş günde bir çıkarılmış, ne kadar sayı yayımladığı hakkında bilgi bulunmamaktadır (İnuğur 1993: 166).

1.1.2. Gazette Française de Constantinople (İstanbul Fransız Gazetesi)

Fransız elçisi Aubert-Dubayet'in basına olan merakı 1796 yılında İstanbul'da ikinci gazetenin Fransızlar tarafından çıkarılmasını sağlamıştır. Aylık olarak yayımlanan gazetede tek bir yerli habere yer verilmemiştir. Bütün haberler dış dünya ve Fransa ile ilgilidir. İstanbul'daki Fransızlara, Fransa Cumhuriyeti hakkında bilgi vermek Türk milletini Avrupa'daki meselelerden haberdar etmek amacıyla çıkarılır. İki yıl yayımlanan gazete Fransızların Mısır'a çıkartma yapmaları üzerine elçilik kapatılmış ve bütün baskı makinelerine el konulmuştur. İlerleyen zamanda barış sağlanmış olsa da gazete tarihe karışmıştır (Topuz 2003: 36).

1.1.3. Le Spectatuer Oriental (Doğulu İzleyici)

24 Mart 1821 tarihinde Fransız Alexandre Blacque tarafından İzmir'de çıkarılmıştır. Türkiye'de Fransız elçiliğine bağlı olmadan çıkarılan ilk gazetedir. Haftalık olarak yayımlanan gazetenin başlığının hemen altında "Edebiyat, Eleştiri ve Ticaret Yaprağı" yazısı yer alır. Alexandre Blacque'nun izlediği politika Fransız politikasına uymadığı için konsolosluk tarafından sürekli kapatılma teşebbüsleri ile karşı karşıya kalmıştır. 27 Mart 1824 tarihinde bu nedenle kapatılır. Altı ay sonra 1 Ekim 1824 tarihinde "Ticaret, Politika ve Edebiyat" ibaresi ile iki isimli olarak yayımlanır: Vigoureux ve Didier

Aynı tarihlerde Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanmak için Yunanlı ihtilalcilerin yaptıkları eylemleri Ruslar ve İngilizler desteklemektedir. Bu eylemcilere karşı Alexandre Blacque Osmanlı politikasını savunmuştur. Öte yandan İzmir'de ticaret yapan azınlıklar ve yabancılar ise bölgede karışıklık çıkmasını, işlerinin bozulmasını istemediklerinden dolayı mevcut durumun devamından yanadır. Bu sebeple Alexandre Blacque Fransız konsolosluğu tarafından susturulmaya çalışılır (Topuz 2003: 36-37). Osmanlı devletinin çıkarlarını korumaya çalışan gazete siyasal anlamda bütün dünya devletlerine karşı yayımlarıyla mücadele etmiştir. Gazetenin bu özelliği basın tarihimizde önemli bir kademe olmuştur. 1827 tarihinde Fransız hükümetinin izlemiş olduğu doğu siyasetini eleştiren yazılardan dolayı gazete kapatılmış; matbaa makinelerine el konulmuştur. Bu olay basın tarihimizde ilk gazete kapatılma olayı; ilk gazete baskını olayıdır. Osmanlı hükümeti ise bu olay karşısında sessiz kalmıştır (İnuğur 1993: 168).

1.1.4. Le Smyrne (İzmirli)

İzmir'de Fransızlar tarafından aylık olarak çıkarılan bir gazetedir. Charles Tricon'un 3 Temmuz 1824 günü yayımladığı gazeteyi kısa süre sonra Roux adında Fransız bir tüccar satın alır. 11 sayı yayımlanabilen gazete izlemiş olduğu politika ile Osmanlı hükümetinin yararına uymayan yayınlar yaptığından dolayı 11 Eylül 1824 tarihinde kapatılır (Topuz 2003: 37).

1.1.5. Le Courier Smyrne (İzmir Postası)

Le Spectatuer Oriental kapanmasından sonra Alexandre Blacque İzmir'de devletin desteği ile *Le Courier Smyrne* adıyla bir gazete çıkarır. Ruslara karşı Osmanlı'nın haklarını savunan gazetenin kapatılması için Rus ve Fransız elçilikleri tarafından Babıali'ye baskı yapılır (Topuz 2003: 37). Bu baskıların etkisiyle Alexandre Blacque hakkında bir kaç kez soruşturma açılır; bu soruşturma Türk basın tarihine bir gazeteciye yapılan ilk soruşturma olarak geçer.

Gazete kapatıldıktan sonra Alexandre Blacque gazetesini satmak zorunda kalır. Gazete isim değiştirir, *Journal de Smyrne (İzmir gazetesi)* adıyla 1915'e kadar yayımlanır. Alexandre Blacque gazetede yazıları ve yapmış olduğu çalışmalarla II. Mahmut'un beğenisini kazanır. II.Mahmut İstanbul'da bir gazete çıkarmayı teklif eder ve Alexandre Blacque teklifi kabul eder ve İstanbul'a gider (İnuğur 1993: 169).

1.1.6. *Le Moniteur Ottoman (Osmanlı Gazetesi)*

1831 yılında II. Mahmut'un isteği ile Fransızca olarak yayımlanan devletin yarı resmî bir yayın organıdır. II. Mahmut gazete ve basın çalışmalarının devletimiz için önemli olduğunu düşünmüş bu nedenle bir taraftan *Takvim-i Vekayi*'nin hazırlıkları sürerken bir taraftan da Babıali'nin görüş ve politikalarını yansıtacak Fransızca bir yayın çıkarmak istemiştir. Uzun süre İzmir'de Osmanlı Devletinin çıkarlarını savunmuş olan Alexandre Blacque II. Mahmut tarafından İstanbul'a getirilir ve gazete kurma görevi verilir. Fransa'da yayımlanan *Le Moniteur Officiel de la France* isminden esinlenerek gazeteye *Le Moniteur Ottoman* ismi verilir (Topuz 2003: 38). Gazetede çeşitli haberler, resmî ve yarı resmî tebliğler yer almıştır.

Takvim-i Vekayi'de yayımlanan birçok haber bu gazetede yayımlanmıştır. Alexandre Blacque'nun "Blak Bey" ismiyle yarı resmî gazetenin başına geçmesi Fransız elçiliğinde hoş karşılanmamıştır. 1836 yılında Fransa'ya yaptığı yolculuk esnasında Malta'da aniden ölür. II. Mahmut, Alexandre Blacque'in çocuklarının eğitimi ile yakından ilgilenir. Alexandre Blacque'in oğlu sonra döneminin çok önemli gazetecisi olur ve 1852 yılında Blak Paşa unvanı ile Osmanlı'nın elçilik görevine getirilir. Black Paşa birçok önemli görevleri başarı ile tamamlamış yetenekli bir gazeteci ve diplomat olarak basın tarihimize geçer (İnuğur 1993: 170).

1.2. Osmanlı Sınırları İçinde Yayımlanan Diğer Yabancı Gazeteler

1.2.1. *Journal de Constantinople (İstanbul Gazetesi)*

Bu gazeteyi; İzmir'de yayımlanan *Jornal de Smyrne* ile *Echo L'Orient*'in sahipleri birleşerek 1846-1866 yılları arasında İstanbul'da Fransızca yayımlamışlardır. Gazete dört günde bir çıkmaktadır, yıllık ödeneği 30.000 bin kuruştur.

1.2.2. *La Turquie (Türkiye)*

1866'da *Journal de Constantinople*'in isim değiştirmesi sonucu günlük çıkarılan bir gazetedir.

1.2.3. *İmpartial (Tarafsız)*

1841-1912 yılları arasında yayımlanan gazete önce haftalık olarak çıkmış daha sonra haftada dört gün yayımlanmıştır (Tamay 2013: 31).

1.2.4. La Reforme (Reform)

1869-1922 yılları arasında Oskar Efendi adlı bir Ermeni tarafından çıkarılmıştır. Önceleri haftada iki defa yayımlanan gazete 1900 yılında el değiştirmiş, Dr. N. Zürükoğlu tarafından satın alınmıştır. 1904'te gazete günlük olarak yayına başlamıştır.

1.2.5. Le Phare du Bosphore (Boğaziçi Feneri)

1870-1890 yılları arasında yayımlanmış olan gazete Patrikhane'nin çıkarlarını savunmuştur. Kriakopulos gazetesinin başyazarıdır.

1.2.6. Levant-Herald (Doğu-Haberci)

1867 yılında *The Times* gazetesinin Türkiye muhabirliğini yapan Edgar Vitaker çıkarmıştır. Gazete Fransızca ve İngilizce olarak yayımlanmıştır. Edgar Vitaker saraydan aldığı ödeneği arttırmak için hükümdara sık sık şantaj yapmıştır.

1.2.7. Stamboul (İstanbul)

1875-1964 yılları arasında yayımlanmış bir gazetedir. Laffan ve Henry Hanly kardeşler tarafından *Levent Times and Shipping Gazette* isimli gazetelerini yeni biçim vererek değiştirmişler ve gazetenin adını *Stamboul* koymuşlardır. 1964'e kadar gazete pek çok kişi tarafından yönetilmiştir. I. Dünya Savaşı süresince yayımlanmamıştır.

Osmanlı Devleti'nin sınırları içinde yabancıların küçümsenmeyecek miktarda gazete çıkardıkları görülmüştür. Yukarıda bilgi verilen gazetelerin dışında çıkarılan çok sayıda gazete bulunmaktadır. Osmanlı padişahları yabancı basın üzerinde baskı kurmamış, hatta bazı gazetelere devletin bütçesinden ödenek ayırarak onlara yardımda bulunmuştur.

1.3. Osmanlı Sınırları İçinde Yayımlanan İlk Türkçe Gazeteler

1.3.1. Tanzimat'tan Önce ve Tanzimat Döneminde Yapılan Basın Çalışmaları (1828-1876)

1.3.1.1. Vekayi-i Mısriye (1828)

Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa tarafından Mısır'da yayımlanan *Vekayi-i Mısriye* yarısı Türkçe, yarısı Arapça haftalık olarak yayımlanmıştır.

Vilayetteki endüstri, tarım ve diğer alanlardaki gelişmeleri izleyerek ve sosyal hayatı koruyacak tedbirlerin alınması gazetesinin ilk sayısında çıkarılma nedeni olarak gösterilir. Mehmet Ali Paşa gazetesinin yönetiminden oğlu İbrahim Paşa'yı sorumlu tutmuş olsa da gazetesinin dilbilgisi kurallarına göre yayımlanması, dizgi hataları gibi konularla bizzat kendi alakadar olmuştur. Ayrıca Mehmet Ali Paşa gazetede anlaşılır, sade bir dilin kullanılmasına önem vermiştir. Bu sebeple *Vekayi-i Misriye* dünya çapında Türkçenin yaygınlaşmasında önemli rol oynamıştır. Fransız ve İtalyan gazetelerden gelen haberlerin yanında Girit kaynaklı haberler de gazetesinin haber kaynağını oluşturmaktadır. Avrupa ülkelerinin ve onların uyguladıkları sömürgeci tutum gazetede haberlerde yer alırken emperyalizm ise eleştirilmemiştir (Koloğlu 1994:15-16). Gazetede her fırsatta İslam'ın üstünlüğünden, halifeye bağlılıktan söz edilmiş ancak diğer dinlere karşı olumsuz hiç bir yargıda bulunulmamıştır. Sömürge altında yaşayan İslam toplulukları ve bu toplulukların verdiği bağımsızlık mücadelesi hiç bir şekilde haber olarak gazeteye yansımamış; aksine İslam dini diğer dinlerle eşit şartlar altında tutulmuş, Hıristiyanlara karşı tavır alınmamıştır.

1.3.1.2. Vekayi-i Giridiye (1830)

Mehmet Ali Paşa, *Vekayi-i Misriye* ile yetinmemiş ondan üç yıl sonra Girit'te *Vekayi-i Giridiye* adıyla bir gazete yayımlatmıştır. Bu gazetede Türkçenin yanında Yunan dili de kullanılmıştır (Koloğlu 1994: 17).

1.3.1.3. Takvim-i Vekayi (1831)

Takvim-i Vekayi, yenilikçi bir padişah olarak bilinen II. Mahmut'un gayretleri ile çıkarılan ilk resmî gazetedir. Yabancı ülkelerde basın çalışmalarının çok önce başlamış olması ve bu çalışmalar sayesinde orada meydana gelen olayları gazetelerden takip eden kişilerin bu bilgileri padişaha aktarması; İzmir'de çıkarılan Fransızca gazetelerin geniş yankı uyandırması, gazete ve basın üzerine dikkatlerin çekilmesine neden olmuştur. Bu sebeple padişah, 14 Eylül 1829 yılında imzalanan Edirne Anlaşması'ndan sonra yapılan "Islahat Meclisleri" toplantısında önüne getirilen ilk gazete çıkarma tasarısına olumlu bakmıştır ve gazetesinin adını kendi koymuştur. Padişahın amacı ilerleyen zamanda yapmayı planladığı yenilikleri aracısız olarak halka bildirmektir. Padişah hemen Beyazıt'ta bir bina satın aldırır ve

matbaayı kurdurur (Gezgin 2003: 13). *Takvim-i Vekayi*'nin başına Mekke'de kadılık görevinde bulunmuş Vakanivüs Esat Efendi getirilmiştir.

Gazeteden beş gün önce yayımlanan "Mukaddime-i Takvim-i Vekayi"de gazetenin çıkarılma nedenleri açıklanır. Bu nedenler şöyledir:

"Eskiden vakanüvis denen resmi tarih yazarları, kendi çağlarının önemli olaylarını kaleme alsalar da bunlar ancak 20-30 yıl sonra bastırılıp dağıtıldı. Halk gerçekleri zamanında öğrenemediği için de olaylar yanlış yorumlanır ve bunun devlete zararları olurdu. Gazete bütün bunları önleyerek iç ve dış olayları zamanında duyurmak için çıkmaktadır." (Topuz 2003: 15-16)

Takvim-i Vekayi'de yazılar altı ayrı bölümde toplanmış, her bölümden sorumlu kişileri padişah bizzat görevlendirmiştir. Türk gazetecilerinin piri sayılan Esat Efendi haber toplama işiyle görevlendirilir. Serasker maiyetinde Sait Bey askerî işlerle ilgili haberlerden, Babıali kalemi kâtiplerinden Sarim Efendi iç olaylarla ilgili haberlerden sorumlu tutulmuştur (Topuz 2003: 16).

Takvim-i Vekayi'de iç ve dış haberler, askerî ve resmî konulardaki yazıların yanı sıra bankacılık konusundaki ilk haber yazıları da yer almıştır. *Eslaf* adlı biyografik kitabın yazarı olan Faik Reşat başmuharrir ve müdür olarak gazetede görev yapmıştır (Enginün 2014: 34-35)

Takvim-i Vekayi Arapça, Farsça, Ermenice, Rumca olarak da yayımlanır. Gazete İstanbul hükümeti düşene kadar basın hayatında yer almış 4 Kasım 1922'de tarihe karışmıştır.

1.3.1.4. Ceride-i Havadis (1840)

Ceride-i Havadis, Türkiye'de Türkçe yayımlanan ikinci gazete olmanın yanında özel sermaye ile kurulan ilk gazetedir. Gazetenin kurucusu William Churchill'dir. Bir tüccar olan William Churchill 1836 yılında Kadıköy'de avlanırken bir çocuğu yaralar. Tutuklanıp Üsküdar karakoluna götürülür. Ancak kapitülasyonlarla yabancılara tanınan geniş hak ve yetkilerden faydalanarak İngiliz elçiliğinin de araya girmesiyle serbest kalır, zamanın Dış İşleri Bakanı Akif Paşa görevinden alınır. W. William Churchill, serbest kalmanın yanı sıra pırlantalı bir nişan, zeytinyağı ihracatı için bir ferman ve Türkçe gazete çıkarma hakkı elde ederek

devletten büyük menfaatler sağlar. William Churchill gazete çıkarmakta acele etmez çünkü Akif Paşa İç İşleri Bakanlığı görevine getirilmiştir. Akif Paşa'nın görevinden ayrılmasıyla bir basımevi kurar, 1 Ağustos 1840 tarihinde gazetesini yayımlar. Gazetenin ilk sayısında çeşitli ülkelerdeki sanat, meslek ve eğitim ile ilgili haberlerin okuyucu ile buluşturulacağı duyurulur. *Takvim-i Vekayi*'nin basıldığı basımevinin Arapça baş mütercimi olan ve nazır vekilliği görevinde bulunan Şeyhzade Ahmet Nazif Efendi bu gazetede görevlendirilir. Haber gazetesi olmaktan öte gidemeyen *Ceride-i Havadis* yayımlanmaya başladığı ilk günler hiç satılmaz ve bedava dağıtılır. 1843 yılında 150 kadar okuyucuya sahip olan gazete üç yıl zar zor yayımlanır ve maddi zorluklar nedeniyle basımına bir süre ara verir. William Churchill, hükümete baskı yapar ve gazetesine maddi yardım yapılmasını sağlar. Bu yardımın sağlanması ile gazetenin durumu düzelir ve *Ceride-i Havadis* devletin yarı resmî gazetesi haline gelir. Mehmet Efendi, Şair Ali, Ahmet Zarif, Ebuzziya Tevfik, Ahmet Rasim, Sadrazam Sait Paşa, Şair İsmet, Emin Bey, Nüzhet Efendi, Siret Bey, Salih Efendi ve Süreyya Bey gazetenin yazarları arasındadır ancak bu yazarlar gazetede kendi imzalarını kullanmamışlardır. Dış ülkelerde muhabiri bulunan gazetede dışarıdaki haberlere çok önem verilir. Özellikle Batı parlamenter sistemine dair haberler ve edebî çevirilere geniş yer ayrılır. Yine ilk ölüm haberleri ile iç ve dış ilanlar gazete sayfalarında yerini alır (İnuğur 1993: 181-183).

1854 yılında Kırım Savaşı münasebetiyle İngiliz gazetelerinin savaş muhabiri olarak Kırım'a gönderilen William Churchill, *Ceride-i Havadis*'e Kırım'a dair yazılar gönderir. Bu yazılar gazetenin gelişmesini sağlar ve gazeteye canlılık kazandırır. Ayrıca Kırım'dan gönderilen önemli haberler gazetenin özel sayıları olarak yayımlanır, bu sayılara da *Ruzname-i Ceride-i Havadis* adı verilir. William Churchill ölmeden önce gazeteyi oğlu Alfred Churchill'e bırakır. Haftada beş gün yayımlanan *Ruzname-i Ceride-i Havadis* yayın hayatında fazla kalamamıştır (Topuz 2003: 18). *Tercüman-ı Ahval* gazetesinin yayın hayatına girmesi ve başka diğer gazetelerin ortaya çıkışı basın camiasında rekabete neden olmuş, *Ruzname-i Ceride-i Havadis* bu rekabete dayanamayarak kendiliğinden kapanmıştır (İnuğur 1993: 184).

1.3.1.5. *Tercüman-ı Ahval* (1860)

Şinasi'nin yardımları ile Agâh Efendi tarafından çıkarılan bu gazete Türkiye'de yerli özel sermaye ile kurulan ilk Türkçe gazete olma özelliği taşır. Edebiyat ve kültür tarihimiz açısından büyük önem taşıyan gazetenin ilk sayısı 21 Ekim 1860 tarihinde çıkarılır (Gezgin 2003: 15).

Şinasi, devlet tarafından maliye eğitimi almak üzere Paris'e gönderilir. Orada bulunduğu zaman içinde kendisinde dil bilinci uyandıran kişilerle tanışan Şinasi, ülkesine döndüğünde devletine ve milletine hizmet etmek ister. Bunu annesi ve kız kardeşine yazdığı mektupta "*Din ve devlet ve vatan ve millet yoluna kendimi feda etmeyi isterim*" cümlesiyle bu isteğini dile getirir. Gazeteler aracılığı ile Türk toplumuna nelerin verilebileceğine dikkat çeken Şinasi okuyucusuna durumları haber verecek, onlara tercümanlık yapacak ve halkın fikirlerini yöneticiler karşısında tasvir edecektir (Enginün 2014: 44-45)

Şinasi tarafından kaleme alınan "*Mukaddeme*" başlığını taşıyan makale gazetenin ilk sayısında yayımlanır. Bu başlıkta yazar gerçek bir gazetenin görevinin ne olduğu üzerinde durur. Şinasi'nin gazeteye yardımı edebî yazılardan ibaret kalmıştır. *Tercüman-ı Ahval* sütunlarında siyasi makalelere yer vermesi nedeniyle basında fikir gazeteciliğini başlatan ilk gazete olmuştur. Gazetede iç ve dış haberlerin yanında tüzüklere, devletlerarası anlaşmalara, borsa ve piyasa haberlerine, ulaşım, bankacılık, sanayi gibi haberlere de yer verilir. Diğer gazetelerden farklı olarak *Tercüman-ı Ahval*'de haber yazıları ile diğer yazılar ayrı yerlere konulmuş; yazılara özelliklerine göre başlıklar hatta ikinci başlıklar verilmiştir. İlk siyasi makale ve tefrika bu gazetede yayımlanmış; imzalı başyazı geleneği bu gazete ile başlamıştır. Şinasi'nin komedi türünde yazdığı ilk tiyatro eseri *Şair Evlenmesi* burada tefrika edilmiştir. Neredeyse her türden haber ve yazının yer aldığı gazetenin iç sayfalarında ilan ve reklamlar yayımlanmıştır. Agâh Efendi ve Şinasi'den başka Ahmet Vefik Paşa, Hasan Suphi Bey, Refik Bey, Mehmet Şerif Bey, Sarı Tefik Bey *Tercüman-ı Ahval*'in yazarları arasındadır. 25. sayısından sonra Şinasi gazeteden ayrılır.

Agâh Efendi'nin kendi parası ile *Tercüman-ı Ahval*'i çıkarmış olması nedeniyle o, ülkemizde profesyonel anlamda gazetecilik mesleğinin kurucusu olarak kabul edilir. Ayrıca ülkede Genç Osmanlılar adıyla ilk muhalefet cemiyetinin

kurulmasında, milliyetçilik düşüncesinin gelişmesinde etkin rol oynayan Agâh Efendi; ilk yazı işleri müdürü, ilk gazete sahibi, ilk baş yazar olmasından dolayı "Türk gazeteciliğinin piri" unvanını kazanmıştır.

Takvim-i Vekayi'nin devlet yönetiminde çıkarılan resmî, *Ceride-i Havadis*'in ise devlet desteği ile çıkarılan yarı resmî gazete olması sebebiyle ilk özel Türkçe gazete olarak Agâh Efendi ile Şinasi'nin birlikte çıkardıkları *Tercüman-ı Ahval*'i kabul edilir. İlk millî gazetemiz olan *Tercüman-ı Ahval* 1866 yılına kadar yayımlanmıştır (İnuğur 1993: 184-190).

1.3.1.6. Tasvir-i Efkâr (1862)

Türk gazeteciliğinde kendinden öncekilere göre daha çok gazete niteliği gösteren ve fikir gazeteciliği çığırını açan ilk gazete *Tercüman-ı Ahvâl*'dir. Bu vadide büyük emek veren, titiz bir çalışma ortaya koyan gazete ise *Tasvir-i Efkâr*'dır. Şinasi'nin tek başına çıkarmış olduğu bu gazete o dönemde hem şekil hem de muhtevasıyla dikkat çekmiştir.

"*Mukaddime*"de, her devletin idaresini üstlendiği "heyet-i mecmua-i milliye'nin" devamını, çıkarlarını korumakla mükellef olduğunu belirterek "bu hal-i medeniyette bulunan halk"ın da "kendi menafinin husulü hakkına ne suretle sarf-ı zihn eylediği, terceman-ı efkârı olan gazeteleri lisanından malum olur" diyerek Şinasi gazetesini, halka karşı sorumluluğunu bilen bir sözcü olarak takdim eder (Enginün 2014: 46).

Haftada iki gün yayımlanan gazetenin tüm içeriği Şinasi'ye aittir. İç ve dış haberlere ayrı sütunlarda "Havadis-i Hariciye ve Havadis-i Dahiliye" olmak üzere ayrı başlıklar hâlinde yer verilir. Edebiyatımızda *Ruzname-i Ceride-i Havadis* ile *Tasvir-i Efkâr* arasındaki Mebhusatün Anha tartışması gazetenin verdiği cevaplar ile tamlamaların kullanımına dair görüşler aydın kesim tarafından büyük bir ilgi ile takip edilir. Bu tartışmalar iki buçuk ay sürer. Şinasi'nin tartışma boyunca anlayışlı ve olgun tavır takınması tartışmanın kimsenin incinmeden bitmesini sağlamıştır. *Tasvir-i Efkâr* üç yıla yakın bir süre yayımlanmıştır. Şinasi'nin Paris'e gitmesi üzerine gazetenin başına Namık Kemal getirilir. Namık Kemal hürriyet, eşitlik, meşrutiyet ve milliyet gibi kelimeleri gazetede yazılarında cesur bir şekilde kullanmış; bu konularla ilgili yazdığı yazılar büyük dikkat çekmiştir. Namık Kemal, 1867 yılında

"Şark Meselesi" başlıklı yazı dizisi üzerine gazetecilikten men edilince Paris'e gider, gazetenin yönetimi Recaizade Mahmut Ekrem'e bırakılır.

1.3.1.7. Muhbir (1866)

Basın tarihimizde çok önemli yere sahip olan *Muhbir* gazetesinin sahibi okuma ve yazması pek olmayan Filip Efendi'dir. Bu sebeple 1866-1868 yılları arasında yayın hayatında yer alan gazetenin yönetiminden Ali Suavi sorumlu olur. Gazeteye Ali Suavi'nin renkli kişiliği damgasını vurur. Türkçe ile ilgili ortaya attığı düşüncelerle dikkat çeken Ali Suavi, Kararname-i Âli'ye rağmen hükümeti eleştiren yazıları yayımlamaktan çekinmemiştir. Devrimci, tartışmacı, Batılı düşünceye sahip, kabına sığmayan Ali Suavi 9 Mart 1867 tarihinde yayımlanan gazetenin 20. sayısında Mustafa Fazıl Paşa'nın "*Padişahların sarayına en güç giren şey doğruluktur*" diye başlayan yazıyı basmaktan çekinmemiştir. O günlerde gündemde var olan Girit meselesi konusunda hükümetin takındığı tavrı yetersiz görmüş, bunu her fırsatta gazetede dile getirmiştir. Bu konu ile ilgili Ali Suavi hükümete "Millî Meclis" kurulmasını önermiş ayrıca orada bulunan Türk vatandaşlarımız için yardım kampanyaları düzenlemiştir. Gazetenin bir başka önemi ise okuyucu mektuplarına yer vermesidir. Okuyucu mektubu altında yayımlanan yazılarda hükümete çeşitli sorular yöneltilerek izlenilen politika eleştirilmiş bu durum yöneticiler tarafından olumsuz olarak karşılanmıştır. Belgrad Kalesi'nin elden çıkması üzerine Mısır Valisi Hidiv İsmail Paşa hakkında yazılan yazı yüzünden gazete basın tüzüğü'nün 27. maddesi gereğince kapatılır ve Ali Suavi Kastamonu'ya sürgün olarak gönderilir (İnuğur 1993: 206-209).

Filip Efendi gazetenin kapanmasıyla ilgili olarak bir sayfa çıkarılan sayıda kapatılma bildirisini aynen yayımlamıştır. Bir ay süreyle kapalı kalan gazete 27 Mayıs 1867 yılında tekrar çıkarılmaya başlanır fakat 55 sayı yayımlanabilir. Ali Suavi'nin, Avrupa'ya kaçması üzerine gazete kapanmıştır (Topuz 2003: 25).

1.3.1.8. Basiret (1869)

Basiret gazetesi 22 Ocak 1869 tarihinde daha sonra Basiretçi lakabıyla anılan Ali Bey tarafından çıkarılmış ve ilk defa *Basiret*'te gazete başlığının altına "*Millet Gazetesi*" ifadesi konulmuştur. Ali Bey, Girit adasındaki karışıklıkların son bulması sonucunda iki yıl beklediği gündelik gazete çıkarma imtiyazını elde etmiştir.

Gazetesine hükümet tarafından üç yüz liralık bir yardım yapılır. Gazetenin yazarları arasında Mustafa Celalettin Paşa, aslen Polonyalı olup (Hayrettin Karski) imzasıyla yazan Karski, adliye mektupçusu Halet Bey, Süleyman Asaf, Suphi Paşazade Ayetullah Bey, Mustafa Asım Bey ve Esat Efendi gibi önemli kalem sahipleri bulunmaktadır. Ahmet Mithat Efendi ve Ali Suavi de gazetenin yazarları arasındadır. 1870 yılında yapılan Fransa- Almanya arasındaki savaşta Osmanlı'nın Fransa tarafında bir politika izlemesine karşın *Basiret* gazetesi Almanya tarafını tutmuştur. Gazetenin savaş ile ilgili haberleri anında okuyucuya ulaştırması gazetenin tirajını artırmıştır. Basiretçi Ali Bey ise Berlin'e Bismark tarafından yazılan bir mektupla davet edilir. Ali Bey'e para yardımı yapılır ve baskı makinesi hediye edilir. *Basiret* gazetesi izlediği politika sebebiyle yabancı devletten para alan ilk gazete olarak tarihe geçer (Topuz 2003: 27). Basiretçi Ali Bey, Abdülaziz döneminde Zaptiye Müşiri Hüsnü Paşa'nın halka yaptığı kötülükleri gazetesinde yazdığı için tutuklanır dört ay hapis cezası çeker. Ali Suavi'nin Çırağan Sarayı ile ilgili yaptığı baskından Ali Bey de nasibini alır Taşkılla'da beş buçuk ay kaldıktan sonra Kudüs'e sürgün olarak gider. Meşrutiyet'in ilanı üzerine İstanbul'a dönen Ali Bey gazeteyi tekrar çıkarır fakat bir zamanlar Ali Bey'in matbaasında çalışan Mihran Efendi *Sabah* gazetesini çıkarmaktadır. *Basiret* gazetesinin *Sabah* gazetesi karşısında satışı azalır ve gazete kapanır (İnuğur 1993: 211-214).

1.3.1.9. İbret (1870)

Aleksan Sarrafyan Efendi gazetenin sahibi ve kurucusudur. Avrupa'dan dönen Reşat, Nuri ve Namık Kemal Bey'ler bir gazete çıkarmak isterler. Ancak Namık Kemal'in, Kararname-i Âli gereğince gazete çıkarması yasak olduğu için Hariciye Nezaretine yaptığı başvuru reddedilir. Namık Kemal bir gazete kiralamayı düşünür. *İbret* gazetesi bunun için uygundur ancak Aleksan Sarrafyan Efendi'nin *İbret* gazetesi bir ay kapatılır. Aleksan Sarrafyan buna çare olarak gazetenin ismini *İbretname-i Alem'e* çevirir ve gazeteyi haftalık mizah gazetesi olarak yayımlar. Aleksan Sarrafyan'ın yaptığı bu uygulama gazetenin kötü durumunu düzeltemez. Namık Kemal kendisi gazete imtiyazı alamadığı için Ahmet Mithat Efendi tarafından gazete iki yıllığına kiralanır. 13 Haziran 1872 yılında *İbret* gazetesi yeni kadrosuyla yayına başlamıştır. Namık Kemal, gazetenin yayın işlerini yürütür ve gazetenin yönetiminden sorumlu olur. Reşat, Nuri, Ebuzziya Tefik ve Namık Kemal gazetenin

yayın kadrosunu oluşturur. Gazetede ki baş yazıları ise Namık Kemal yazar. Yayımlanan ilk sayısında gazetelerin en önemli görevinin halkı siyasi kaideler ve medeni ilerlemeler konusunda bilgilendirmek olduğuna vurgu yapılır. *İbret*'in amacı halka bu doğrultuda sosyal ve siyasal meseleler konusunda analiz yapma ve kamuoyuna siyasi dil kullanma yeteneği kazandırmaktır. Bir fikir gazetesi olan *İbret*'te haber yazılarına pek önem verilmez daha çok İstibdat yönetiminin gücü ve bunu eleştiren uzun makaleler yazılır. Namık Kemal tarafından kaleme alınan bu makaleler her gün ilgi çeken başlıklarla yayımlanır ve halkın büyük ilgisini görür. Namık Kemal'in yazmış olduğu yazılar özellikle gençlerin ilgisini çekmiş; gençler üzerinde kitap yazma ve gazete çıkarma arzusu uyandırmıştır. Sadrazam Mahmut Nedim Paşa'nın Rus yanlısı bir politika izlemesi Namık Kemal'in ona karşı açıkça cephe almasına neden olmuş ve yazılarında sadrazamı ve hükümeti eleştirmiştir. Namık Kemal'in gazetenin 19. sayısında yayımlanan "Garaz Marazdır" başlıklı yazısı nedeniyle gazete dört ay süreyle kapatılır ve gazetenin yazarları Anadolu'nun çeşitli vilayetlerine memur olarak tayin edilir. Namık Kemal Gelibolu'ya mutasarrıf olarak gönderilir. Mithat Paşa'nın iyi niyet göstermesi ile gazete affedilir, tekrar yayın hayatına döner. Namık Kemal'in *Evrak-ı Perişan* adlı eseri 1857 tarihli Basım Tüzüğü gereğince basımına el konulur. Namık Kemal'in bu konuda sert bir yazı yazması bir ay süreyle gazetenin kapanmasına neden olur. *İbret* gazetesinin 127. sayısında Osmanlı ordusunun Silistre'de Ruslara karşı yaptığı mücadeleyi konu alan *Vatan Yahut Silistre* adlı tiyatro oyunu ile ilgili yayımlanan yazısı ve bu tiyatro eserinin Gedik paşa Osmanlı Tiyatrosu'nda sahnelenmesi halk tarafından büyük bir ilgiyle karşılanmıştır. Namık Kemal'e gösterilen yoğun ilgi bazı kişiler tarafından padişaha jurnallenmiştir. Halkın aşırı ilgisi hükümeti rahatsız etmiş 5 Nisan 1873 tarihinde *İbret* bir daha çıkmamak üzere kapatılmıştır (İnuğur 1993: 228-233).

1.3.2. Tanzimat Döneminde Yurt Dışında Çıkarılan Gazeteler

1868 yılında Sultan Abdülaziz ve Ali Paşa'ya karşı örgütlenen gençler kendilerini kamuoyuna Yeni Osmanlılar olarak tanıtmışlardır. Bu gençler arasında Ağâh Efendi, Namık Kemal, Ali Suavi, Ziya Paşa, Nuri, Rıfat ve Reşat Beyler vardır. Yaptıkları basın çalışmaları sebebiyle çeşitli şekillerde cezalandırılan, yurt dışına kaçarak gazetelerini gittikleri yerlerde çıkaran bu gençlere Mustafa Fazıl Paşa sahip çıkmıştır. Bu dönemde *Muhbir*, *Hürriyet*, *Ulum*, *İnkılap* gibi gazeteler yurt dışında

yayımlanan gazeteler arasında en önemlileridir. Fransızca ve İngilizce ekleri olan *Muhbir* gazetesi Yeni Osmanlılar tarafından derneğin temsil organı olarak yetersiz görülür. *Muhbir* gazetesinin yetersiz olması Yeni Osmanlıları *Hürriyet* gazetesini çıkarmaya yönlendirir. *Muhbir* gazetesine daha önceki başlıkta yer verildiği için burada sadece ismi zikredilmiştir.

1.3.2.1. Hürriyet

29 Haziran 1868 yılında Yeni Osmanlılar tarafından Londra'da yayımlanmıştır. Gazetenin ilk sayısı Reşat imzasıyla çıkarılmış; beşinci sayıdan itibaren Namık Kemal sorumluluğu üzerine alarak gazetenin başına geçmiştir. Namık Kemal'in gazetede yayımlanan ilk makalesinde tarihi önemi olan "Hubb'ül-vatan minel-iman" (Vatan Sevgisi imandan gelir.) ifadesi yer alır. Bu makalede Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin amaçları anlatılmış; ülkenin menfaatine uymayan her türlü eylemler eleştirilmiştir. Namık Kemal ve Ziya Paşa gazeteyi 63. sayıya kadar Namık Kemal'in imzasıyla yayımlamışlardır. Gazetede yayımlanan yazılarda başlıca hedef genellikle Sadrazam Ali Paşa'nın tutumu ve ülkeyi yönetim şeklidir. Namık Kemal, gazetenin 63. sayısına kadar Sadrazam Ali Paşa ve Hariciye Nazırı Fuat Paşa hakkında sürekli eleştiri yazıları yazar. Ziya Paşa ise meşhur "Şiir ve İnşa" makalesini gazetenin 11. sayısında yayımlamıştır. Haftalık olarak yayımlanan gazetenin masraflarını Mustafa Fazıl Paşa karşılamıştır. 1869'da gazetenin yönetimi Ziya Paşa'ya kalır. Ali Suavi'nin, Ali Paşa'nın öldürülmesini teşvik edici yazdığı yazı nedeniyle İngiliz adliyesi tarafından gazetenin yöneticileri hakkında bir kovuşturma açılır. Ziya Paşa bu durum üzerine İsviçre'ye kaçar ve gazete Cenevre'de çıkarılmaya başlanır. 11 sayı yayımlanan gazete 100. sayı çıktıktan sonra kapanır. Namık Kemal 1869, Ziya Paşa 1871 yılında yurda dönerler (İnuğur 1993: 223-224).

Hürriyet, haber gazetesinden ziyade belirli bir amaçla yurt dışında çıkarılan ilk düşünce gazetesidir. Yeni Osmanlılar toplum üzerinde en geniş ve etkili yayın organı olan *Hürriyet*'te ortaklaşa yapılan çalışmaların önemine vurgu yapmışlardır. Gazetenin yazarları her daim parlamenter rejimi savunmuş, meclis (meşveret) usulü benimsenirse bütün devlet yönetiminde ve toplumdaki aksaklıkların düzeleceği vurgulanmıştır (Topuz 2003: 41-42).

1.3.2.2. *Ulûm*

1869 yılında Ali Suavi tarafından yayımlanmıştır. Ali Suavi, *Muhbir* gazetesi kapandıktan sonra Londra'dan ayrılarak Paris'e geçer ve orada *Ulûm* adıyla bir gazete yayımlar. Ali Suavi bu gazetede yazdığı tarih ve kültür konularındaki yazıları aracılığıyla Türkçülük akımına liderlik yapmıştır. Lisan konusunda, "Lisan-ı Osmanî" terimi yerine "Lisan-ı Türkî" terimi kullanmayı, Türkçenin Arap ve Farsça köklerinden arındırılması gerektiğini savunmuştur. Fransa ile Almanya arasında meydana gelen savaşın sonunda Paris kuşatılmış, Ali Suavi Liyon'a geçmiştir. 1870 yılında Liyon'da "Muvakkaten Ulûm Müşterilerine" başlığı ile gazetesini yayımlamaya devam etmiştir. Yazar, Meşrutiyet'in ilan edilmesi üzerine yurda dönmüştür (İnuğur 1993: 222).

1.3.2.3. *İnkılâp*

Hüseyin Vasfî Paşa ve Mehmet Bey tarafından 1 Mayıs 1870 tarihinde Cenevre'de çıkarılmıştır. Gazete diğer gazeteler gibi sadece Ali Paşa ve hükümete hücum etmekle kalmamış, doğrudan padişahlık kurumu ve padişahın aleyhinde yazılar yayımlamıştır. Mehmet Bey yazılarıyla ülkenin kötüye giden mali durumunu eleştirmiş ve Abdülaziz'i müsrif olmakla suçlamıştır. Mehmet Bey, Padişah Abdülaziz'e karşı o kadar şiddetli yazılar yazmıştır ki Ziya Paşa *Hürriyet*'te Abdülaziz'i koruyan yazılar yazmak zorunda kalmıştır.

24 Ağustos 1871 tarihinde Ali Paşa vefat etmiş, yerine Mahmut Nedim Paşa sadrazam olmuştur. Sadrazamın şerefine ilan edilen aftan ihtilal örgütünün üyeleri Ziya Bey, Reşat ve Nuri Bey, Mehmet Bey yurda dönüş yaparlar. Böylece Abdülaziz'in padişahlığı döneminde başlamış olan Yeni Osmanlıların yurt dışındaki yayın dönemi sona ermiş olur (İnuğur 1993: 228).

1.3.3. **Yurt İçinde Yayımlanan Diğer Gazete ve Dergiler**

Padişah Abdülaziz döneminde yurt dışında Yeni Osmanlılar Cemiyeti üyelerinin *Hürriyet* ve *Muhbir* gazeteleri yayımlanırken yurt içinde de çok fazla sayıda gazete yayımlanır. Bu gazeteler sık sık kapanmış ya da isim değiştirerek yayın hayatına devam etmiştir. Tanzimat dönemi basın ürünleri olan bu gazeteler şunlardır: *Ayine-i Vatan*, *Muhip*, *Utarit*, *Terakki*, *Mümeyyiz*, *Vekayi-i Zaptiye*, *Hadika*, *Diyojen*,

Hayal, İstikbal, Asır, Devir ve Bedir, Hülasatu'l-Efkâr, Medeniyet, Sadakat, Hakayıku'l-Vekayi, Vakit.

Ayine-i Vatan, gazeteden çok dergi özellikleri taşır. 1866 yılında Eğribozlu Mehmet Arif tarafından çıkarılmış olan gazete, resimlerinin ilkel olması ve fazla sürüm yapamamasından dolayı kapanır. Gazete daha sonra *Ruzname-i Ayine-i Vatan ve İstanbul* gibi değişik isimlerle 1869 yılına kadar yayınlanırsa da tutunamaz ve kapatılır.

Muhip, 1867 yılında Şakir Efendi tarafından yayımlanır. Ciddi yayınları olan gazete iki yıl çıkarılır. Aynı tarihlerde *Muhibb-i Vatan* gazetesi Andon Efendi tarafından yayımlanır. Bu gazete adını değiştirerek *Memalik-i Mahrusa, Türkistan, Hülasatü'l Efkâr, Mirkat* olmuştur.

Utarit, 1867 tarihinde Ayetullah Bey ve Musullu Sami tarafından ancak beş sayı yayımlanmıştır. Gazetenin yazılarında Millet Meclisi kurma önerisinde bulunmuş ve basın hayatına özgürlük getirilmesi savunulmuştur. Kararname-i Âli hükümlerine göre kapatılmıştır.

Terakki, Ali Raşit ve Filip Efendi tarafından 1868 tarihinde yayımlanmıştır. Ebuzziya Tevfik, Suphi Paşazade Ayetullah, Kemal Paşazade Sait, Lehli Hayrettin Karski ve Recaizade Ekrem gazetenin yazar kadrosunu oluşturmaktadır. 1870 yılında hükümeti eleştiren yazılar yayımladığı için 439. sayısından sonra kapatılır. Filip Efendi bunun üzerine Ali Raşit'ten ayrılır ve artık gazete önemini kaybeder. *Terakki* gazetesi Almanya ve Fransa arasında yapılan savaşın haberlerini günü gününe, tam anlamıyla okuyucu ile buluşturmuştur. Haftalık olarak ilk özel kadın sayısı çıkaran gazete Kararname-i Âli'ye rağmen kadınların çalışması ve hayata atılması gerektiğini savunan pek çok yazılar yayımlaması açısından önemlidir. *Letaif-i Asar* adıyla ilk mizah gazetesini çıkaran *Terakki* en son sayılarda karikatürlere de yer vermiştir.

Mümeyyiz, Sıtkı Efendi tarafından 1869 tarihinde çıkarılmıştır. Çocuklar için özel sayı çıkaran ilk gazetedir. Bu çocuk özel sayısının her sayfası ayrı renkte sekiz sayfa olarak basılmıştır. Çocuk terbiyesine yönelik eğitici ve öğretici özellikte yazılar yayımlanmıştır.

Vekayi-i Zaptiye, 1869 tarihinde Mutasarrıf Bursalı Şakir Bey tarafından çıkarılmıştır. Kısa ömürlü olan yarı resmî bir gazetedir.

Hadika, Aşir Efendi tarafından 1869 yılında çıkarılmıştır. Gazetede tarıma yönelik yazılar yer alması ona bilim ve teknik gazetesi olma özelliği kazandırmıştır. Ayrıca gazetede sanayi ve sanayinin gelişmesine dair ilmi yazılar ve tefrikalar da yer almıştır. İlmî yazılar kimsenin ilgisini çekmediğinden gazetenin satışının az olmasına ve kapatılmasına neden olmuştur. Halil Şerif Paşa gazeteye sahip çıkmış ve *Hadika* tekrar 1872 yılında yayın hayatına geri dönmüştür. Gazetenin yönetimini Ebuzziya Tevfik üzerine almış ve içeriğinde değişiklikler yapmıştır. Namık Kemal, Ahmet Mithat Efendi, Şemsettin Sami, Ebuzziya Tevfik gazetede hükümeti eleştiren yazılar yazmaları nedeniyle halkın büyük ilgisini kazanırlar ve gazetenin satışında önemli artış olur. *Hadika* 56. sayısından sonra yayımladığı bir makale sebebiyle kapatılır. 57. sayıdan sonra tekrar yayımlanan gazete 58. ve 59. sayılarını çocuklara özel sayı olarak yayımlamıştır. 64. sayıdan sonra Ebuzziya Tevfik sürgüne gönderildiği için gazete tekrar kapanır. Aradan iki yıl geçtikten sonra *Hadika* üçüncü kez yayımlanır. Gazetenin sahibi yine Aşir Efendi, başyazarı ise Şemsettin Sami'dir. Fazla tutunamayan gazete yine kapanır.

Şinasi, Namık Kemal, Ziya Paşa ve Ebuzziya Tevfik *Hadika*'yı büyük gazete yapan kişilerdir. Özellikle Namık Kemal'in (N.K.) imzalı makaleleri bu gazeteye ayrı bir özellik kazandırmış, halkın gazeteyi beğenmesine ve tutunmasına yardımcı olmuştur.

Diyojen, Teodor Kasap tarafından 1869 tarihinde müstakil olarak yayımlanan ilk Türk mizah gazetesidir. Teodor Kasap gazeteyi önce Fransızca, Rumca ve Ermenice olarak; 1869'da Türkçe olarak yayımlamıştır. Namık Kemal, Ebuzziya Tevfik ve Ali Bey gazetede yazı yazan kişilerdir. Gazetede yayımlanan yazılar çok kaliteli olduğundan ilk sayısından itibaren büyük ilgi görmüştür. Her sayısı büyük bir merakla beklenen gazetenin yazıları okuyucuları tarafından tetkik edilmiş ve yorumlanmıştır. Teodor Kasap, hakkında tanınmış ünlü kişilerin ağzından yazı yazmakla suçlanır ancak bu mektupların sahte olduğu *Hakayiku'l-Vekayi* gazetesinin 763.sayısındaki yazıyla hükümete jurnal edilmiştir. Rus elçisinin Babıali'ye baskı yapması sonucu Rüştü Paşa gazeteyi kesin olarak kapatır.

Diyojen gazetesinde hükümete yönelik yazı ve karikatürler Sultan II. Abdülhamit'i o kadar rahatsız etmiştir ki ilk Mebusan Meclisi'ne verdiği kanun

taslağında mizah gazetesinin çıkarılmasını yasaklayan bir madde koydurmasına rağmen bunu meclise kabul ettiremez. Haftalık olarak yayımlanan gazetede Namık Kemal'in yazıları ve şiirleri bulunmaktadır. *Diyojen*, mizah yoluyla hükümeti ciddi anlamda eleştiren ve zamanında oldukça başarılı olmuş bir gazetedir.

Hayal, Teodor Kasap'ın çıkardığı diğer bir mizah gazetesidir. 30 Ekim 1873 yılında çıkarılan gazete haftada üç gün yayımlanır. 1876 yılında ilan edilen ilk anayasayı bütün gazeteler övgüyle bahsetmiş *Hayal* ise eleştirmiştir. Teodor Kasap (*Matbuat Kanun Dairesinde Serbesttir*) maddesinden hareketle, eli ayağı bağlı bir adam karikatürü yayımlamış, altına da "Kanun Dairesinde Serbestlik" lejantını koymuştur (İnuğur 1993: 247). Yazar bu karikatürle basın üzerindeki baskıyı anlatmak istemiş bu da aydın çevre tarafından çok beğenilmiştir. Sultan II. Abdülhamit bu duruma çok sinirlenmiş ve gazeteyi kapatmıştır.

İstikbal, 1875 yılında Teodor Kasap tarafından çıkarılan haber gazetesidir. Ciddi ve ağırbaşlı olan gazetede ilmî, ahlâki, siyasi ve edebî makaleler yer almış; milli eğitim konusuna önem verilmiştir. *Abdülaziz'in tahttan indirilmesi*, *V. Murat'ın tahtta çıkarılması* ve *Çerkez Hasan olayları* (İnuğur 1993: 247) en ince ayrıntısıyla yayımlanmıştır.

Asır gazetesini Mehmet Tevfik 1870 yılında çıkarmıştır. Özel eğlence sayıları yayımlamış olan gazetenin başyazarı Çaylak Tevfik lakaplı Mehmet Tevfik'tir.

Devir ve Bedir gazetesinin sahibi Ahmet Mithat Efendi'dir. 1870 yılında yayımlanan *Devir*'in ömrü bir günlük olmuştur. Vergi ile ilgili bir yazıda, ekonomik bakımdan vergileri ödeme sıkıntısı çeken, güçsüz olan halk "*sağılan uyuz bir keçiye*" (İnuğur 1993: 248) benzetilmiştir. *Devir* gazetesi kısa süre sonra kapatılır tekrar sonra *Bedir* adıyla yayımlanır. İki gazetede fikir ağırlıklı siyasi bir gazetedir. Sadrazam Mithat Paşa'nın emriyle her iki gazetede kapatılır.

Hülasatu'l-Efkâr, gazetesi 1873 yılında Antuvan Efendi tarafından kurulur. Siyasi bir haber gazetesi olan *Hülasatu'l-Efkâr* sabah akşam iki kez basım yapan, uzun süre yayın hayatında kalan bir gazetedir.

Medeniyet gazetesi Eğribozlu Mehmet Arif Bey tarafından yayımlanmıştır. Faik Reşat, Çaylak Tevfik, Lehli Hayrettin Karski ve Binbaşı Sait Bey yazarlar arasındadır. Resimli bir gazetedir.

Sadakat, 1875 yılında Mehmet Efendi tarafından çıkarılan, İslami özellikler taşıyan ve her gün yayımlanan bir gazetedir. Çocuklar için "Efdal" isminde özel bir sayı yayımlamıştır. Gazetenin başlığında "*Bütün Müslümanların özel yararına, bütün Osmanlıların ortak yararına, bütün insanların genel yararına hizmet eden ve her gün yayınlanan Türk gazetesidir.*" (İnuğur 1993: 249) ifadesi yer almıştır.

Hakayıku'l- Vekayi, gazetesini 1870 yılında Rüştü isminde biri tarafından çıkarılır. Rezaizade Mahmut Ekrem, Kemal Paşazade Sait Bey ve Ebuzziya Tevfik gazetede yazıları olan yazarlardır. Mısır Hıdivi İsmail Paşa'nın İstanbul'a gelişi vesile edilmiş; Abdülaziz'i tahrik eden yazılar yayımlamıştır. Bu yazılar *İbret* gazetesini yazarlarından Reşat Bey'in "*Hakayıku'l- Vekayi huluskarlık demek imiş*" başlıklı makalesinin yazılmasına neden olur ve iki gazete arasında tartışma başlar (İnuğur 1993: 249).

Vakit, 1875 yılında Filip Efendi tarafından çıkarılan dönemin en başarılı siyasi gazetelerinden biridir. Kemal Paşazade Sait Bey gazetenin baş yazarıdır ve onun kaleme almış olduğu "İcmal-i Ahval" yazıları büyük ilgi görmüştür. Kadınlar için özel bir sayı çıkaran gazetede siyasi yazıların yanı sıra, eğitim ve edebiyat ile ilgili makalelere sıkça yer verilmiştir. Tahsili olmadığı halde elindeki sermayeyi gazete işinde harcayan Filip Efendi'nin gazete çıkarma ve yazar kadrosu oluşturma tecrübesi onun dönemin önemli gazetecileri arasında olmasını sağlamıştır. 1884 yılına kadar yayımı süren *Vakit* gazetesini yerini Filip Efendi tarafından çıkarılan *Tarik* gazetesine bırakır. Filip Efendi *Hakayıku'l-Vekayi* gazetesinde sergilemiş olduğu jurnalsi tutum yüzünden "Padişah'ın Gazetecisi" olarak tanınmıştır (İnuğur 1993: 249-250). 1884 yılına kadar yayımlarını sürdüren gazete II. Abdülhamit tarafından kapatılmış, II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet döneminde başkaları tarafından çıkarılmıştır.

1.3.4.Sultan Abdülaziz'in Tahttan İndirilmesi ve Birinci Meşrutiyet'in İlanı

Padişah Abdülaziz zamanında birçok aydın gazeteci ve yazarın sürgüne gönderilmiş olmalarına rağmen, basın bundan etkilenmemiş, bu dönemde basın çalışmalarının hükümet çevrelerinde ve halk kitleleri üzerinde etkisi artmış; halkın günlük yaşantısıyla yakından ilgilenilmiştir. Diğer taraftan bütün dünya milletlerini

etkileyen Fransız İhtilalinden Osmanlı aydınları da nasibini alır. Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin üyeleri Batı ile yakın ilişkiler kurmasının sonucunda onları yakından tanıma fırsatı bulur. Avrupa'nın hasta adam olarak nitelendirdiği Osmanlı İmparatorluğu'nu içinde bulunduğu durumdan kurtarmak için sosyal ve siyasi anlamda halk tabakasında eşit muamele uygulamayı savunan Cemiyet'in gençleri Hıristiyan ve Müslümanlar arasında ayırım gözetmeden ülke ve devlet yönetiminde söz sahibi olmasına inanmışlar, bunun için de ülkede meşrutiyet yönetimini şiddetle savunmuşlardır.

30 Mayıs 1876'da Sultan Abdülaziz'in tahttan indirilmesinin ardından sadece üç ay süreyle padişah olan V. Murat zamanında İstanbul'da bir bayram havası esmiş, hürriyet ortamı oluşmuştur. Sürgünde olan aydınlar İstanbul'a dönmüş yeniden gazetecilik çalışmalarına başlamış ve gazetelerde her türden yazıları yayımlar hale gelmiştir. V. Murat'ın üç aylık iktidar dönemi (Haziran-Ağustos) böyle bir bayram havası içinde geçmiş fakat akli dengesi bozuk olduğu yönünde çıkarılan dedikodular sonunda padişah tahttan indirilmiş, yerine meşruti yönetimi kabul edeceğini vaat eden, anayasa hazırlama ve yayınlama; bir millet meclisinin kurulması konusunda söz veren kardeşi II.Abdülhamit, 31 Ağustos 1876'da padişah olmuştur. Tarihte hürriyet kahramanı olarak iz bırakan Mithat Paşa'nın çalışmaları ile büyük reform hazırlıkları başlamış; 28 Ekim 1876 yılında milletvekili seçimi ve toplanma şekli hakkında bilgi verilmek üzere vilayetlere bildirimler dağıtılmış ve "*III. Selim ile başlayan Batı'ya açılma siyasetinin en önemli halkalarından birisi olan I. Meşrutiyet'in ilanında kilit rol oynamış*"(Özgüldür 2015: 325) olan Mithat Paşa sadrazam olmuştur. Kanunuesasi, 7 Şubat 1831 tarihli Belçika anayasası örnek alınarak hazırlanan bu kanunuesasi Osmanlı'nın ilk anayasasıdır; yeni kurulan Meclis-i Mebusan, Meclis-i Ayan tarafından kabul edilir ve 23 Aralık 1876 tarihinde 101 parça top atılarak Türk milletine ilan edilir.

Bu anayasa; fertlerin eşitliğini, herkesten gücüne göre vergi alınmasını, kişi özgürlüğünü ve dokunulmazlığını, dilekçe, tasarruf, fertlerin ehliyet ve liyakatlerine göre memur olma hakları gibi maddeleri içermiş olmakla birlikte son söz yine padişaha aittir. Buna rağmen Osmanlı Devleti meşruti bir yönetime kavuşmuştur. Kanunuesasinin 12. maddesi "*Basın kanun dairesinde serbesttir.*" hükmünü getirmiştir. Ancak 1857, 1864 tarihli basın tüzükleri yürürlükten kaldırılmamıştır ve

1867 tarihli Kararname-i Âli basın alanında hâlâ kanun olarak görülmektedir. Bu tüzükler yürürlükte olduğu sürece basın özgürlüğünün söz konusu olamayacağı açıktır. Bu dönem her ne kadar kısa bir özgürlük dönemi olarak değerlendirilmiş olsa da basın faaliyetleri kısıtlamalar içinde kalmıştır(İnuğur 1993: 255).

1.3.5. Sultan II. Abdülhamit Döneminde Basın

Meşrutî bir yönetime kavuşma sevinciyle birlikte anayasanın yürürlüğe girmesi basın hayatındaki çalışmaların eskiye göre daha özgür bir hal almasını sağlar. Sultan II. Abdülhamit, bu özgür havanın estiği günlerde gazetelerin yayımlanmış oldukları yazılara içten içe kızmakta fakat bu yazılara karşı açıkça bir tavır almamıştır. Ancak mizah gazeteleri padişahın sabrını zorlamıştır. *"Abdülhamit henüz iktidara gelmeden yani V. Murat'ın doksan üç günlük padişahlığı sırasında, 4 Ağustos 1876'da Vakıf gazetesinde bir tebliğ yayınlamıştır. Bu tebliğde*

"Bir süreden beri Hayal Gazetesi, Basiret ve Vakıf gazeteleri imtiyaz sahipleri aleyhine birtakım tezyif edici makaleler yayınlandığından Hayal Gazetesi'nin imtiyaz sahibi idareye getirilmiş ve kendisine tembih ve ihtarda bulunulmuşsa da Hayal Gazetesi yine de namus ve edep dışı yazılara devam etmiştir.

Kişileri kınayarak havadis yayını kanun ve nizamlarla yasaklandığı halde bu gibi yazılar yayınlamak şu zamana uygun olmayacağı için Hayal Gazetesi süresiz olarak kapatılmıştır. Bundan böyle latife ve mizaha dair varakpare yayınlanmasına izin verilmeyeceği ilan olunur." (İnuğur 1993: 256). Bu bildiriye ilk tepki *Hayal*

gazetesinde yayımlanan bir karikatürle verilir. Yine Sultan II. Abdülhamit, kanunuesasinin yayınlanmasından birkaç hafta önce basına yönelik başka bir tebliğ yayınlamış bu tebliğde de gazetelerde yayımlanan yazılara dikkat çekilerek bu konuda şiddetli tedbirler alınacağı duyurulmuştur. Sultan II. Abdülhamit gazeteleri

kullandıkları dil konusunda da uyarılmış *"Hükümetin icraatı aleyhine dil kullananların fesatçı sayılacağı"* duyurularak bu konuda da kanuni tedbirler alınacağı ilan edilmiştir(İnuğur 1993: 256). Meşrutiyet'in ilanından bir yıl sonra 1877

Nisanında matbaalara ait hükümleri içeren bir matbuat kanunu hazırlanır. Dört ana bölümden ve 51 maddeden oluşan bu kanunda; basımevlerinin kuruluşu ve işleyişi, gazeteler, basın yoluyla işlenecek suçlar ve bunlara verilecek cezalar, basın davaları ve bunlara bakacak mahkemeler ile duruşma usulleri belirtilmiştir.

"Bu kanun tasarısının önemli özellikleri şunlardır;

-Gazete çıkarmak için hükümetten izin istenecek, izin verilip verilmeyeceği on beş gün içinde ilgiliye bildirilecektir.

-Yayınlanan her sayıdan ikişer nüsha, başkentte matbuat dairesine, taşrada ise valiliklere verilecek ve yöneticilerden bir belge alınacaktır. Belge almayanlara he sayı için iki Osmanlı altını ceza verilecektir.

-Milletvekilleri yazı işleri müdürü olamayacaktır.

-Hükümete ve ilgililere cevap ve düzeltme hakkı tanınmıştır. Gazeteler düzeltme yazılarını ilk veya ikinci sayıda yayınlamak zorundadırlar.

-Bir gazetede herhangi bir duruşma ile ilgili bir haber yayınlanırsa, gazete, mahkemenin ilerde vereceği kararı da yayınlamakla yükümlüdür.

-Meb'usan Meclis'indeki tartışmaların yanlış anlam ve yorumlara yol açacak biçimde yayınlanması yasaktır.

-Devletin güvenliğini sarsacak bir suçun işlenmesini kışkırtacak yazı yayınlayan gazeteler süresiz olarak kapatılır.

-Hazreti Padişah'a dokunacak yazı yayınlayan gazeteler kapatılır. Sorumlulara 1-3 yıla kadar hapis cezası verilir.

-Anayasa ile kurulmuş düzene karşı yazı yayınlamanın cezası bir aydan bir yıla hapistir."(İnuğur 1993: 258)

Tasarıda bu hükümlerden başka gazete yayımlamak isteyen kişilerden "Kefalet Akçası" alınması ve mizah türündeki gazetelerin yayımlanması ile ilgili yasaklar ve bununla ilgili hükümler önceden görüşülmüş, fakat Meb'usan Meclisi'ndeki görüşmelerde bu hükümler tasarıdan çıkarılmıştır. Meclis'te bu tasarı görüşülürken uzun tartışmalar yapılmış, basımevi açılması ve gazete çıkarılması ile ilgili olarak hükümetten onay alınması ile ilgili maddeler büyük tepki ile karşılanmıştır. Basının serbest olması gerektiğini savunan milletvekilleri hükümetin hazırlamış olduğu bu kanunu basına vurulan bir kilit; hürriyetlerini kısıtlayan bir ceza kanunu olarak görmüşlerdir. Milletvekilleri, basının özgür olduğu ülkelerin her yönden ilerlediğini savunmuşlar zaten mevcut olan Ceza Kanunu'nun ilgili

maddelerinde suç işleyenler ile ilgili para ve hapis cezası gibi hükümlerin bulunduğunu söylemişlerdir. Mizah gazeteleri ve kefalet akçası ile ilgili maddeler çıkarılarak 2 Mayıs 1877 tarihinde tasarı kabul edilmiştir. Bu tasarı on gün sonra Ayan Meclisi'nden de geçer ve Sultan II. Abdülhamit'in onayına sunulur. Sultan II. Abdülhamit tasarıda yapılan değişikliklere sinirlenir ve kanunu onaylamayı bekletmekle de kalmaz mizah gazetelerini kapatır. Aynı zamanda 93 Harbi olarak bilinen Ruslarla yapılan savaştan istenilen sonuç alınamayınca padişah anayasanın 113. maddesine dayanarak 20 Eylül 1877'de sıkı yönetim ilan eder ardından başta Sadrazam Mithat Paşa başta olmak üzere milletvekilleri ve gazetecileri sürgüne gönderir. Sultan II. Abdülhamit Osmanlı-Rus Harbi'nin yenilgisinden meclis ve yönetim sorumlu tutup halkın parlamenter rejimle yönetilmeye hazır olmadığını, anayasanın şeriata uygun olmadığını ileri sürer ve 14 Şubat 1878 tarihinde Meclis-i Meb'usan'ı kapatır. Böylece Osmanlı İmparatorluğu'nda Birinci Meşrutiyet Dönemi sonra ermiş ve 1908'de Meşrutiyetin yeniden ilanına kadar sürecek olan İstibdat Dönemi başlamış olur.

Türk basınının en sıkıntılı dönemleri Sultan II. Abdülhamit'in yaklaşık otuz iki yıllık iktidar yönetimini içine alan ve bu sebeple İstibdat Dönemi olarak adlandırılan düşünce hürriyetinin en fazla kısıtlandığı yıllardır. 23 Aralık 1876'da kanunuesasinin kabulü ve 19 Mart 1877'de Meb'usan Meclisi'nin toplanmasıyla birlikte her ne kadar ülkede vatandaşlık hakları, hürriyet, eşitlik ile ilgili mücadeleler ve beraberinde yaşanan önemli olaylar olmuş olsa da yaşananlar Sultan II. Abdülhamit'in düşünce ve tavırlarında olumlu hiç bir değişikliğe neden olmamıştır. Padişah Abdülmecit zamanında 1857 tarihinde yayımlanan Basımevleri Tüzüğü'ne dayanılarak kitaplara uygulanan sansür uygulaması 1878 yılında basın çalışmalarına da yapılmıştır. Son olarak padişah 20 Eylül 1877 tarihinde ilan ettiği sıkıyönetim kararnamesi ile istediği zaman gazete ve basın ile ilgili her türlü neşriyatın kapatma yetkisini elde etmiş; devlet yönetiminde tek yetkinin kendisine ait olduğunu göstermiştir. Sultan II. Abdülhamit bunu yaparken Balkanlarda devam eden bağımsızlık savaşlarını, Osmanlı İmparatorluğu'nun Çarlık Rusya ile mücadelesini ve ülkedeki azınlıkların dış güçler tarafından devlete karşı kışkırtılmasının ülkedeki sosyal ortamın büsbütün gerginleşmesini sebep olarak göstermiş ve uyguladığı rejimin haklılığını savunarak sağlam bir zemin oluşturmak istemiştir.

Sultan II. Abdülhamit ülkede olup biten her şeyden haberdar olmak istemiş, sarayın izni olmadan hiç bir gazete ve yayının çıkmasına müsaade etmemiştir. Bu dönemde uygulanan sansür şu şekilde sıralanabilir:

- a) *Basın sansürü,*
- b) *Basına konan yasaklar,*
- c) *Kitapların yakılması, gazetelerin kapatılması,*
- d) *Gazetecilere çıkarlar sağlanması, jurnalciliğin teşviki,*
- e) *Yabancı basının satın alınması,*
- f) *Yabancı ülkelerle haberleşmenin engellenmesi (İnuğur 1993: 260).*

Basın Sansürü: Sultan II. Abdülhamit zamanında sansür uygulamaları daha önce çıkarılmış olan Basın Tüzüğü ve Kararname-i Âli'de yer alan maddelerden yararlanılarak yapılmıştır. Padişah ilk sansür uygulamasında kanunuesasiyi kendisine koruyucu olarak kullanmış ve 1877 yılında ilan ettiği sıkı yönetim kararname-i ile sansür uygulamasını başlatmıştır. İlk zamanlar sadece siyasi yayın yapan gazetelere sansür uygulanırken 1881'den sonra uygulanan sansürün alanı biraz daha genişletilmiş, diğer gazete ve dergiler de sansür kapsamının içine alınmıştır. Sultan II. Abdülhamit durumu biraz daha şiddetlendirerek her türde basılacak eseri sansüre tabii tutmuştur. 1857, 1888, 1895 tarihlerinde yayımlanan tüzüklerde basılacak olan eserlerin denetimi ile ilgili hükümler yer almıştır. Bunların içinde 1895 tarihli tüzük, basımevlerini de kapsayan ağır hükümler getirmiştir. Basımevlerine uygulanan yasaklar gazete ve dergiler içinde geçerli kabul edilmiş, gazetecilere karşı kanunsuz işlem yapılmıştır. 1898, 1900 ve 1901 tarihlerinde padişah tarafından yayımlanan emirlerle keyfi ve idarî kararlar alınmıştır. Bu kararlar doğrultusunda gazeteler kapatılır; yazarlar başka bir görev adı altında sürgüne gönderilir ve gazete imtiyazları kaldırılır. Bununla birlikte basında Türkçe ve azınlıkların diliyle çıkarılan gazetelere; Türkiye'de ve dışarıdan gelen yabancı dilde basılan gazetelere; yerli ve yabancı kitaplara üç farklı sansür uygulaması yapılır (İnuğur 1993: 260-262).

Basına Konan Yasaklar: Gazete ve dergilerde bazı kelimelerin örnek verilmek amacıyla kullanılmasına dahi müsaade edilmemiştir. "Grev, ihtilal, anarşi,

sosyalizm, dinamit, kargaşalık, hürriyet, Makedonya, Yıldız, Girit, büyük burun, beynelmilel, cumhuriyet, kanunuesasi, müsavat, hâl edilme, suikast, ayan azası, Mithat Paşa, Kemal Bey, inkılap, tahtakurusu” gibi sözcükler basında kullanımı yasak olan sözcüklerdir. Ayrıca bu günlerde gazetelerde yayımlanacak ilan ve reklamlar dahil neredeyse bütün yazılar sansür kuruluna gönderilir. Sansür kurulu ise gönderilen yazılardaki hoş gitmeyen kısımları çıkarıyor; bazılarını ise tamamen başka şekilde yazıyor; bazılarını ise makasladıktan sonra mühürleyip gazeteye gönderiyorlardı. Gazeteciler sansür uygulamalarına harfi harfine uymak zorundaydılar aksi takdirde gazeteleri kapatılma tehlikesi ile karşı karşıya kalıyordu. Gazetelerin ilk sayfasında genellikle padişaha övgüler ve onun için dua ifadelerine yer verilmektedir. Sultan II. Abdülhamit döneminde sansürün keyfi olarak ve bilinçsiz bir şekilde yapıldığı konusunda *Servet-i Fünun* dergisi sahibi ve başyazarı Ahmet İhsan Tokgöz'ün anılarında şöyle dile getirilir:

"Hamidiye suları yeni akıtılmış ve çeşmeler açılmıştı. Dr. Besim Ömer Paşa sular hakkında bir makale yazdı. Çeşme başında bir ihtiyar adamın dua ettiğini gösteren artistik bir renkle resim de basılacaktı. Sansür buna soru işareti koydu. Ben şaşırdım. Baş sansürcü Kara Kemal Bey'e bir tezkere yazdım. Gelen cevap şudur;

Azizim,

Çeşme resmi hakikaten pek güzel ve dua herkesin nazarında şüphesiz ki kutsaldır. Lakin bu günlerde gazetelerden neyi çıkartacağımı, neyi bırakacağımı bilemiyorum çünkü kötü düşünceli kimseler bu güzel resmi görür görmez, "Hah ! İşimiz duaya kaldı," Demek istediğinizi sanırlar madem ki klişesini yaptırmışsınız, ilerde uygun bir zamanda koymak üzere haber veririm. Olimpiyat Oyunları'na gelince, onların yayınlanmasına uygun zaman henüz gelmedi. Yayınlamayınız. Diğerlerine ruhsat verilmiştir. 24 Mayıs 1906." (İnuğur 1993: 265)

Kitapların Yakılması, Gazetelerin Kapatılması: Bu dönemde hükümet sadece gazetelere savaş açmakla kalmamış basılı eserlerden kitapları da kendine düşman olarak görmüştür. Kitapların yakılması hususunda en ilginç belgeler bu döneme aittir. Bu belgelerde konu ile ilgili şu örnekler:

"7 Mayıs 1902 tarihli belgede :

Encümeni teftiş ve muayenenin el koyduğu 150 çuval kitap ve belgenin Milli Eğitim Bakanlığı'nın arkasındaki bahçede bir demir kafes içinde yakılması mahzurlu görüldüğünden Çemberlitaş Hamamı'nda yakılmasını uygun görüldüğü belirtilmektedir.

Bir diğer belgede :

150 çuval zararlı belgeden külhanın alabildiği ölçüde saat on buçuğa kadar 13 çuval belge yakıldığı kayıtlıdır.

8 Mayıs 1902 tarihli bir başka belgede , akşam saat on buçuğa kadar 22 çuval yakıtıldığı ve üzerine su dökülerek çamur haline getirildiği kaydedilmektedir.”(İnuğur 1993: 266) dikkat çekicidir.

İstibdat döneminde bazı dizgi yanlışları yüzünden birçok gazete de kapatılmıştır. *Sabah, Takvim-i Vekayi, İkdam* gazeteleri bunlar arasındadır.

Şevketli Abdulhamid, Arap harfleriyle (şu kötü Abdulhamid) olarak çıktığı için (Sabah) gazetesi kapatılmıştır.

Padişahın tahta çıkışının yıldönümü (Leyle-i Mes'ude) mutlu gece, bir dizgi yanlışı ile (Leyle-i Mesude) yani karanlık gece olarak çıktığından (İkdam) gazetesi hakkında kavuşturma açılmıştır.

Hollanda Kraliçesi'ne nişan ita edilmesi haber verilirken,(ita) kelimesinin sevhen (hata) olarak yazılması nedeniyle, devletin resmi gazetesi olan Takvim-i Vekayi kapatılmış ve 1908'e kadar yayınlanamamıştır.

Devlet yıllığında (Salname) Kanunu Esasi'nin bir yaprağının cilde ters girmesi olayı da, padişahı başaşağı görme dileği olarak yorumlandığından Devlet Basımevi (Matbaa-i Amire) kapatılmıştır.(İnuğur 1993: 266-267)

Gazetecilere Çıkarlar Sağlanması, Jurnalciliğin Teşviki: Sultan II. Abdülhamit ülkede istikrarı sağlama adına yerli basını susturmak ve gazetecileri satın almak için gazete sahiplerine devlet hazinesinden çeşitli ödenekler vermiştir. Gazetecilere devlet nişanı verilmesi bu uygulamalar arasındadır. Yabancı gazeteciler de Osmanlı padişahından devletin bilgilerini dışarıya sızdırma tehdidiyle para

koparmaya çalışır. Bu konu ile ilgili Levand Herald gazetesinin sahibi Edgar Vitaker'in saraydan para sızdırmak için yapmış olduğu şantajlar en iyi örnektir. Devlet bütçesinden *Servet-i Fünun*, *İkdam* ve *Malumat* yardım görür.

Servet-i Fünun dergisinin kurucusu Ahmet İhsan Tokgöz anılarında dergiye verilen yardım ile ilgili olarak "*Aldanmıyorsam, Babıali kararıyla bir nezaret bütçesinden yardım gören ilk gazete Servet-i Fünun'dur.*" der. Dergiye yapılan bu yardım 19 Aralık 1891 tarihli *Takvim-i Vekayi* (İnuğur 1993: 268) gazetesinde resmi ilan ile yayımlanmıştır.

İkdam gazetesinin sahibi Ahmet Cevdet "*Siz ki Allah'ın yerdeki gölgesisiniz, adalet kapınız büyük küçük herkese açıktır,*" diyen telgrafında, vaktiyle tütün işi yaparken Tekel'in kurulmasıyla uğradığı zararı ve *İkdam*'la geçinemediğini anlatmış Fransızca bir gazete çıkarmak için padişahın yardım talep etmiştir (İnuğur 1993: 268).

Baba Tahir lakabıyla tanınmış Mehmet Tahir de padişahın dikkatini çekmiş ve onun yardımlarıyla zengin olmuştur.

Yabancı basının satın alınması: Sultan II. Abdülhamit, ülkede yaşanan olayların yurtdışına sızmasını istememiş, yabancı basında ülkemiz ile ilgili çıkacak haber ve yorumların yer almasına her zaman endişe ve kuşku ile yaklaşmıştır. Bu çeşit yayınları önlemek amacıyla yabancı basın muhabirlerine para yardımında bulunmuş ve onlara çeşitli çıkarlar sağlayarak hakkında yazılacak yazılara engel olmaya çalışmıştır. O günlerde Dışişleri Bakanı olan Sait Paşa ve müsteşarının hazırlamış olduğu raporda "*Levand Herald, Phare du Bosphore, La Turquie, İstanbul ve Byzantis gazetelerine yılda 340 bin lira ödendiği, yabancı ülkelerdeki gazetelere de 1.300 lira verildiği*" (İnuğur 1993: 269) kaydedilmiştir.

Osmanlı Devleti'nin aleyhinde yazı yazan dış basının susturulması için II. Abdülhamit'in büyük paralar ödemesi olumlu sonuçların aksine basında şantajların ve şantajcılarının artmasına sebep olmuş bu da Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik anlamda bilhassa Fransız basınındaki şantajcılar tarafından yıllarca sömürülmesine neden olmuştur.

Yabancı ülkelerle haberleşmenin engellenmesi: Türk basını İstibdat döneminde yurt dışındaki haberlere; yabancı ülkelerdeki muhabirlerden gelen yazı ve

mektuplar, yabancı ajans haberleri ve yabancı ülkelerde çıkan dergi ve gazetelerden yapılan çeviriler aracılığıyla ulaşmıştır. Bu dönemde Türk gazetecileri yurt dışında özel muhabir bulunduracak kadar maddi güce sahip olmadığından, eğitim amacıyla yurt dışına gönderilen kişiler çeşitli gazetelerle anlaşarak ülkeye yurt dışındaki haberleri sürekli olarak yazdıkları mektup ve yazılarla ulaştırmışlardır. Ali Kemal, Paris'ten *Servet'e*; Ahmet Cevdet ise İsviçre'den *İkdam'a* yazı göndermiştir. Gazetecilerin yurt dışına her hangi bir olayı incelemek üzere bizzat gönderilmeleri mümkün olmadığından bir vesile ile gittikleri yerlerle ilgili gördüklerini anılarında yer vermişlerdir. *Basiret* gazetesinin sahibi Ali Bey, Bismark tarafından Almanya'ya davet edildiğinde bu gezi ile ilgili anılarını yazmıştır. Yabancı ülkelerdeki baskı ve dizi makinelerini incelemek üzere Avrupa'ya giden Ahmet İhsan Tokgöz gezdiği yerleri yazılarına konu etmiştir.

Fransa ve diğer yabancı devletlere, Kırım Savaşı ile ilgili haberleri verme hususunda yabancı basın büroları ile anlaşan büyük gazeteler bulunmaktadır. 1835 yılında Havas ajansı ve 1866 yılında Reuter ajansı İstanbul'a haber toplamak amacıyla muhabir gönderen haber ajanslarıdır. 1870 yılında Havas ile Avusturya Ajansı Corrbureau İstanbul'u tekeline almıştır. Ajans büroları telgrafları sansürsüz olarak almışlar; müşterilerine sansürsüz olarak göndermişlerdir. Fakat bu haberlere gazetelerde yayımlanmadan önce sansür uygulanmıştır.

Yabancı ülkelerde çıkarılan gazetelerin ülke içine girmesi yasak edilmiştir. Bu sebeple yabancılar bu gazeteleri ya elçilikler kanalıyla elde edebiliyor ya da Serkloryan ve İngiliz Kulübü gibi yerlere giderek orada okuyabiliyorlardı. Sultan II. Abdülhamit yabancı basın ile ilgili haberleri Türklerin okumasını istememiştir ancak yabancı basını kendisi yakından takip etmiştir. Devletin aleyhine yönelik haberlerin çıktığı gazete ve dergilerin yayın yapmaları yasaklanmış; yurt dışından gelen haberler ise çeviri yapıldıktan sonra yerli gazetelerde yayımlanmıştır.

1.3.6. Sultan II. Abdülhamit Döneminde Çıkarılan Gazete ve Dergiler

Tercüman-ı Hakikat: Ahmet Mithat Efendi tarafından 25 Haziran 1878 tarihinde çıkarılmıştır. İlk zamanlar dört sayfa daha sonra sekiz sayfa olarak yayımlanmıştır. Gazetede her türden yazıya yer verilmiş olup bu yazıların neredeyse yarısını Ahmet Mithat Efendi yazmıştır. Gazetede çalışan mürettip ve yazarlar greve

gittiği zaman kendi başına gazetenin bütün yazılarını dizmiş ve yayımlamayı başarmıştır. Halkın anladığı dilde yazı yazmayı tercih etmiş olan yazar, halka okuma zevkini aşılamaı Tercüman-ı Hakikat gazetesindeki yazıları ile başarır. "O anlatacağı olan insandır ve karşısındakinin anlamasını hedeflemektedir. Bu özelliğı onun siyasetin rahatça konuşulamadığı istibdat döneminde, sayfalarını rahatça doldurabilmeyi sağlamıştır."(Enginün 2014: 71) ifadeleri yazarın gazetecilik alanında neden başarılı olduğunu vurgular. Ahmet Mithat Efendi, *Tercüman-ı Hakikat*'te halka çok fazla havadis vermiş, halk dilinde zengin yazılar yayımlamış olmasından dolayı halkın gazetesi olmuştur.

Tercüman-ı Hakikat gazetesinin yayın hayatı üç önemli aşamada değerlendirilebilir. Ahmet Mithat Efendi'nin ilmî yazılar, telif ve tercüme birçok roman tefrika ettiği birinci dönem1873-1883 yıllarını kapsar. 1883-1886 yılları arasındaki ikinci dönemde Ahmet Mithat Efendi'nin damadı Muallim Naci 10 Kanunusani 1883 tarihli 1373. sayısından itibaren gazetede görev almış (Demirci 2012:143) ve gazeteye genç şairlerin gönderdiği şiirleri Muallim imzası ile değerlendirerek yayımlamıştır.

1886-1888 yıllarını kapsayan üçüncü dönemde Ohannes ve Portakal Mihail Paşa'nın ekonomideki liberal tutumuna karşı devletçiliğı savunan Ahmet Mithat Efendi, gazetede sayısız yetenekli gencin yetişmesini sağlamış ve gazetecilerin hocası olmuştur. *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde daha sonra Ahmet Rasim, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Nigar Hanım, Halide Edip Adıvar, Veled İzbudak, Ahmet İhsan Tokgöz, Hüseyin Cahit Yalçın uzun zaman çalışmışlardır. Ahmet Mithat Efendi'nin sürekli her konuda yazılar yazması, Doğı ile Batı medeniyetlerini sentez ederek halka vermeye çalışması kendisine "yazı makinesi" unvanını kazandırmıştır. *Tercüman-ı Hakikat*, Ahmet Mithat Efendi'nin gericiliğı ve tutuculuğına karşı mücadelesini yaptığı öz gazetesi olmuştur. Balkan Harbi'nden sonra Ahmet Mithat Efendi vefat etmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar yayın hayatında kalan gazete sonra kapanmıştır.

Sabah: Gazete ilk defa 1876 yılında Papadopulos adında bir Rum tarafından yayımlanır. Mihran Efendi gazetenin müdürü, başyazarı Şemsettin Sami Bey'dir. Gazetenin ilk sayısında bir gazeteden halkın yararlanabilmesinin iki şartı yazılıdır:

"Birincisi herkesin anlayabileceği bir lisanla ve usanç vermeyecek surete muhtasar yazılmak; ikincisi herkes sühûletle alacak kadar ucuz olmak"(Enginün 2014:77). Küçük boyda çıkarılan gazete bu sebepten on paraya satılmıştır. *Sabah* gazetesi 1882 yılında Mihran Efendi tarafından satın alınır. Basın tarihimizde ilk kez miladi tarih kullanılan *Sabah* gazetesinde başyazıları Diran Kelekyan, Ahmet Rasim, Mahmut Sadık Bey yazmaktadır. Selanikli Tefik ve Halit Bey gazetede yazı yazan diğer kişilerdir. Baba Zühtü olarak tanınmış olan Abdullah Zühtü ise o dönemde İstanbul'da yayınlanan yabancı gazeteleri okuyarak Türkçeye çevrilmesi gerekenleri işletmektedir. İstibdat döneminde *Sabah* gazetesinin en büyük rakibi Ahmet Cevdet'in çıkardığı *İkdam* gazetesi olmuştur. Mihran Efendi ve Ahmet Cevdet arasındaki tartışmalar bu iki gazetede yapılır. *Sabah*'ta sonraki yıllarda Hüseyin Cahit Yalçın, Adnan Adıvar, Ata Bey, Cavit Bey, Hamit Vehbi, Arif Cemil gibi pek çok gazeteci çalışmıştır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra gazeteye yeni bir görünüm kazandırmak isteyen Mihran Efendi, İttihatçıların en büyük düşmanı, *Peyam* gazetesinin başyazarı Ali Kemal'i gazetenin başına getirir ve gazete *Peyam-ı Sabah* adı ile çıkarılır. Kırk yedi yıl yayınlanan gazeteden 1922 yılında Ali Kemal uzaklaştırılır. Mihran Efendi ise kendisinden hesap sorulma korkusuyla gazeteyi kapatır ve Avrupa'ya kaçar (İnuğur 1993: 274-277).

İkdam: *İkdam* gazetesi 1894 yılında Ahmet Cevdet tarafından çıkarılmıştır. Ahmet Cevdet gazetesini çıkardığı zaman padişahıtan yardım istemiş; Yıldız Sarayı ile iyi ilişkiler kurmuş ve bu ilişkiyi yıllar boyu sürdürmeyi başarmıştır. Gazete yaptığı dizgi hataları yüzünden iki defa kapatılmış olmasına rağmen Ahmet Cevdet Bey'in gazetecilikten yetişmiş olması onun gazetesini diğerlerinden üstün yapmıştır. Ahmet Rasim, *İkdam*'ın ilk nüshasında ilk büyük makaleyi yazmıştır. Ahmet Cevdet Bey hakkında *Vakit* gazetesinde yazılan şu satırlarda "*Cevdet Bey'i, yani imtiyaz sahibimizi bize sevdiren meslekten yetişmiş olması*"(İnuğur 1993: 284 demiş onun gazetesinin tıpkı Ahmet Mithat Efendi'nin *Tercüman-ı Hakikat*'ı gibi bir okul görevini üstlendiğini belirtmiştir. *İkdam*, çok kuvvetli yayın kadrosu oluşturmuştur. Ahmet Rasim, Necip Asım, Teodor Kasap, Şinasi Hikmet, Hüseyin Cahit Yalçın, Maliyeci Cevdet Bey, Ali Reşat, Mahmut Ata, Yakup Kadri, Adnan Adıvar, Veled Çelebi, Maliyeci Cavit Bey gazetenin yazarlarıdır. Baskı işinde yeniliğin öncüsü olan gazetede haber toplama işine önem verilmiş olup dış ülkelerden özel haberler

sağlanmıştır. *İkdam* gazetesi Türkçülüğe ait eserlerin yayımlanmasında aracı olmuş bu sebeple gazetenin başlığının altında "Siyasi Türk Gazetesi" ibaresi yer almıştır. Bilim ve teknoloji ile ilgili araştırma-eleştiri yazılarının bulunmasına dikkat edilmiş olan gazeteyi Hüseyin Rahmi Gürpınar ve Halit Ziya Uşaklıgil'in hikâyeleri çekici hale getirmiştir. Meşrutiyet ve I. Dünya Savaşı yıllarında en çok satış yapan gazetelerdendir. Ahmet Cevdet, tedavi amacıyla on yıl kaldığı İsviçre'den "İsviçre Mektupları" adı altında gazeteye yazılar göndermiştir. Mütareke döneminde Yakup Kadri Karaosmanoğlu gazetenin yönetiminde bulunmuş, Kurtuluş Savaşı'nı destekleyen yazılarını *İkdam*'da yayımlamıştır. Kırk yıla yakın yayın hayatında kalan gazete pek çok kez el değiştirmiş 1926 yılında tamamen kapanmıştır.

Servet-i Fünun: Dimitraki Nikolaidi'nin desteği ve izni ile *Servet* gazetesinin on beş günde bir ilave eki olarak 27 Mart 1891 tarihinde Ahmet İhsan Tokgöz tarafından yayımlanmaya başlayan *Servet-i Fünun* dergisinde başlangıçta ilmî ve teknik gelişmelerle ilgili haberlere yer verilmiştir. İlk sayılarında Ahmet İhsan Tokgöz'ün yazıları yoğunlukta olmakla birlikte Ahmet Rasim, Nabizade Nazım, Dr. Besim Ömer, Mahmut Sadık gibi yazarların imzaları da görülür. 1893'ten sonra dergide Halit Ziya Uşaklıgil'in hikâye türündeki denemeleri yer almış aynı zamanda Batılı yazarların eserleri de tercüme edilmiştir. Edebiyat tarihlerinde "abes-muktebes" tartışması olarak yer alan münakaşaya Recaizade Ekrem'in dahil edilmesi ve Ekrem'in *Musavver Malumat* dergisinin baş yazarı Mehmet Tahir Efendi ile tartışması ve bu derginin Ekrem'in *Şemsa* adlı hikâyesini izinsiz olarak yayımlamaya başlaması *Servet-i Fünun* dergisinin edebî bir dergi olmasının yolunu açmıştır. Çünkü Recaizade Mahmut Ekrem, *Musavver Malumat*'a karşı kaleme aldığı yazılarını öğrencisi Ahmet İhsan Tokgöz'ün çıkardığı *Servet-i Fünun* dergisinde yayımlamıştır. Ayrıca derginin yeni edebiyatın yayın organı olmasını arzu eden Recaizade Mahmut Ekrem Bey, 1896'da Tevfik Fikret'i "*Size Tevfik Fikret Bey'i getirdim. Kendisi benim çok sevdiğim müstaid bir gençtir. Mektep falan gibi bazı mecmualarda eserleri de çıktı. Fakat ben istiyorum ki Tevfik Fikret Bey, Servet-i Fünun'un olsun.*"(Parlatır tarihsiz: 527) diyerek Ahmet İhsan Tokgöz ile tanıştırır. Tevfik Fikret böylece derginin başına geçer ve dergide edebiyat ile ilgili çalışmalara ağırlık verilir. Tevfik Fikret derginin edebî değer kazanmasında büyük gayretler gösterir. *Servet-i Fünun* edebiyatının oluşmasında sanatçının çok büyük emeği

vardır. Mehmet Rauf, Cenap Şahabettin, Halit Ziya Uşaklıgil, Süleyman Nazif, Ahmet Şuayb, Hüseyin Suat, Süleyman Nesib, Faik Ali, Ahmet Hikmet, Hüseyin Kâzım, İsmail Safa gibi sanatçılar dergide yazı yazmaktadırlar. Tevfik Fikret dergide musahabe-i edebiye başlığı altında yayımladığı yazılarıyla sohbet geleneğini başlatmıştır. Başta şiir olmak üzere roman, hikâye, edebî tenkit, tercüme çalışmaları *Servet-i Fünun*'un tam anlamıyla sanat ve edebiyat dergisi olmasını sağlar. Ali Ekrem Bey'in "Şiirimiz" başlıklı makalesinin bazı kesintilerle yayımlanması bu topluluk arasında ilk kez kırgınlıkların oluşmasına neden olur. Daha sonra Tevfik Fikret, Ahmet İhsan ile tartışarak derginin yazı işleri müdürlüğünden ayrılır. Tevfik Fikret'ten sonra derginin yazı işleri müdürü olan Hüseyin Cahit Yalçın'ın Fransızcadan tercüme ettiği "Edebiyat ve Hukuk" adlı makalesi sebebiyle *Servet-i Fünun*, 16 Ekim 1901'de kapatılır, yazarların sürgüne gönderilmesine karar verilir ancak Mabeynci Arif Bey'in çabalarıyla bu işlemi durdurulur. Bir ay sonra derginin tekrar yayınlanma izni alınır. Hüseyin Cahit Yalçın, Süleyman Nesib, Faik Ali, Mehmet Rauf, Celal Sahir gibi yazarlar bir süre yazı yazmaya devam etseler de artık dergi eski canlılığını kaybetmiş; 1908 yılına kadar sessiz sedasız yayınına devam etmiştir. II. Meşrutiyet'in ilanı ile derginin yazıları halkın büyük dikkatini çeker ve yeniden canlılık kazanır. Müfit Ratip, 24 Şubat 1910 tarihinde *Servet-i Fünun* dergisinde Fecr-i Âti Encümen-i Edebî Beyannamesini yayınlamış ve yeni bir oluşumun haberini vermiştir. Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketlerine karşı olanların yazıları, yine asıl ününe Cumhuriyet döneminde kavuşacak olan birçok sanatçının ilk kalem tecrübeleri *Servet-i Fünun* dergisinde yayımlanır. Yeni harflerin kabulünün ardından derginin adı *Uyanış-Servet-i Fünun* olarak değiştirilir. 1940'da Ahmet İhsan'ın ölümünün ardından dergi yayımlanmaya devam eder; 54 yıl yayın hayatında kalmış olan *Servet-i Fünun* 26 Mayıs 1944 tarihinde 2464. sayısı ile basın hayatına veda etmiştir. Türk edebiyatında yayınlanan en uzun soluklu dergilerden biri olan *Servet-i Fünun* dergisi birçok edebî hareketin yayın organı ve yeni yetişen gençlerin tanınmasında aracı olmuş, basım tekniği ile diğer dergilere örnek olmuştur.

Diğer Dergiler: Bu dönemde 11 Nisan 1893 tarihinde Baba Tahir tarafından çıkarılan; *Servet-i Fünun* gibi gazete görünümünde olan bir dergi de *Malumat*'tır. Dergide Ahmet Rasim'in Şehir Mektupları başlığı altında yayımladığı sosyal hayatımıza yönelik yazdığı yazıları iğneleyici üslubu ile dikkat çeker. Üzerinde

çalışılan *Servet* gazetesinde *Malumat*'tan yapılan bir çok alıntı mevcuttur. *Malumat* dergisi *Servet-i Fünun*'u taklit etmiş on beş günde bir yayınlanmıştır. Gazeteciliği bir araç olarak kullanmış olan Baba Tahir, dergide Sultan II. Abdülhamit'e yerli yersiz övgüler yağdırır, basın ahlâkına uymayan zihniyetin temsilcisi olur.

Mektep, Nilüfer, Gayret bu dönemde yayın hayatında olan diğer dergilerdir. Bunlar içinde Kitapçı Karabet tarafından 1891 yılında çıkarılan *Mektep* dergisi Hüseyin Cahit Yalçın, M. Cavit, Cenap Şahabettin gibi önemli yazarları bünyesinde toplaması açısından ayrı bir öneme sahiptir (İnuğur 1993: 290).

1.3.7. Sultan II. Abdülhamit Yurt Dışında Basın

Sultan II. Abdülhamit, Osmanlı-Rus Savaşı'nın yenilgisinden sonra Mebusan Meclisi'ni dağıtmıştır. Avrupa'ya giden genç aydınlarımız ise gittikleri ülkelerde çeşitli gazeteler çıkarmışlardır. Mutlakıyet rejimine karşı çıkan ve "Kanunuesasi"yi yeniden uygulatmak amacıyla hareket eden bu gençler II. Abdülhamit'e karşı yurt dışında çıkarmış oldukları gazetelerle yoğun bir fikir mücadelesine girişirler. 1889 yılında İttihat ve Terakki cemiyetinin kurulmasıyla bu mücadele daha da güç kazanmış, yabancı ülkelerde çıkan gazete sayısında büyük artış yaşanmıştır. İngiltere, Fransa, Avusturya, Bulgaristan, İtalya, Yunanistan, Romanya, İsviçre, Brezilya, Belçika, Amerika, Kıbrıs, Mısır, aydınımızın yurt dışında basın faaliyeti gösterdiği ülkelerdir. Çıkarılan bu gazeteler arasında en önemlileri *Meşveret, Mizan, Osmanlı* ve *Şurâ-yı Ümmet*'tir.

Meşveret: Hakkında yanlış jurnal verilmesi üzerine Fransa'ya kaçan Ahmet Rıza, 3 Aralık 1895 tarihinde Meşveret adıyla bir gazete yayınlar. Paris'te Türkçe ve Fransızca olarak yayınlanan gazetede Ahmet Rıza, August Comte felsefesine bağlı kalarak yayımlanan makalelerinde meşrutiyeti savunmuş, keyfi tutum ve davranışları, kanunsuzlukları ortadan kaldıracak "*bir düzen içinde ilerlemenin aracı*" (İnuğur 1993: 293) olarak meşrutiyeti işaret etmiştir. Aynı zamanda eğitimci kimliği de olan yazar, her yazısında halkın politik sorumluluk bilincine ulaşabilmesi için kültür ve eğitimin üzerinde önemle durur. Halil Gannem gazetesinin yazarları arasındadır. İstanbul'dan İsmail Safa, Kars Mebusu Muhittin Paşa ve Kahire'den Mizancı Murat gazeteye yazı gönderen yazarlardır. Dört sayfa olarak yayımlanmış olan gazetede Sultan II. Abdülhamit'in uyguladığı baskı rejimine dair haberlere yer

verilir ve padişahın aleyhinde çok sert eleştiriler yapılır. Padişah, hakkında yazılan yazılardan rahatsız olduğu için Fransız hükümetine baskı yapmış ve Türk harflerini gizlice toplatmıştır. Ahmet Rıza bu sebepten gazeteyi Litoğrafya ile basıp yayınlamak zorunda kalmıştır. *Meşveret*, İsviçre'den sonra Belçika'da da çıkarılmıştır. İttihat ve Terakki'nin yayın organı olan gazetede Türkiye'den gönderilen şikâyet mektupları da yayınlanır. Ahmet Rıza'nın, *Meşveret*'i Fransa'da yayınlandığı günlerde yazdığı çok ağır yazılar sebebiyle Osmanlı Devleti tarafından gazeteye dava açılır. Mahkemede basın özgürlüğü savunulmuş ve Ahmet Rıza duruşmanın sonunda sembolik para cezası ödemiştir. Bu olaydan güç kazanan Ahmet Rıza Bey, Osmanlı Devleti aleyhindeki yazılarına devam eder; yazılarında ağır bir üslup kullanır. Bu sebeple gazete Fransız savcılığı tarafından kapatılır. *Meşveret* bir fikir gazetesinden ziyade siyasete öncülük etmiş bir gazetedir. Kitapçılarda yabancı gazetelerin satışının yasaklandığı, yabancı postanelere "Post Restant" damgasıyla gelenlerin bile kuşku ile yaklaşıldığı zamanlarda *Meşveret*'in sayfaları gizlice elden ele dolaşmıştır (İnuğur 1993: 292-294).

Mizan: Yurt dışında çıkarılan gazetelerden biri de Mehmet Murat Bey'in *Mizan* gazetesidir. Mehmet Murat Bey, basın tarihimizde çıkarmış olduğu *Mizan* gazetesinden dolayı Mizancı Murat olarak tanınmıştır. Yazar, 21 Ağustos 1886 yılında İstanbul'da yayımladığı gazetenin ilk sayısında gazete ve gazeteciliğin öneminden bahsetmiştir. Ekonomi, maliye, eğitim, iç ve dış politika ile ilgili konulara gazetesinde geniş yer veren Mehmet Murat Bey, "*basını milli duyguları yansıtan bir ayna ve kamuoyu oluşturan bir rehber*"(İnuğur 1993: 294)olarak görmüştür. Eğitim aracılığıyla ıslahat ve kalkınmayı, azınlıkların sanayiye egemen olmalarının önlenmesini, kadın, tarım, eğitim ve sanayide kişisel girişimlerin desteklenmesini ister. *Mizan* gazetesinin yayın hayatının birinci dönemi İstanbul (1886-1890); ikinci dönemi (1896-1897) ise Mısır, Cenevre, Paris'tir. Mizancı Murat gazetesini çıkardığı her yerde İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin sözcüsü olmuştur. Özellikle Kahire'de çıkarmış olduğu *Mizan*'da "Sultan Abdülhamit'e Çağrı"adı altında okuyucularına çağrıda bulunmuş ve bu çağrıda "*basın özgürlüğünün yasal sınırlar içinde*"(İnuğur 1993: 294-295) sağlanması gerektiğini yargı düzeninin yeniden yapılandırılmasını; danışma kurulunun oluşturulması, sorumlu bir hükümetin ve ayan meclisinin kurulmasından söz etmiştir. Yurt dışında bulunduğu

yıllarda daha çok ihtilalci ve tahrikçi Jön Türk Murat Bey karşımıza çıkmıştır. Namık Kemal'in siyasi gazeteciliğini yurt içinde ve dışında devam ettiren en önemli isimlerdendir. İnci Enginün Mizancı Murat'ın siyasi ve gazetecilik hayatını Birol Emil'den alıntılarla şu şekilde anlatır:

“Mizan gazetesiyle de bir fikir aksiyonu vücuda getirilerek, o yıllarda Osmanlı basınının çok tesirli birinci sınıf bir mütefekkir-gazetecisi olmuştur. Gazetesinin kapatılması üzerine tayin edildiği Düyun-ı Umumiye komiserliğinde devlet menfaatlerini Avrupalılara karşı milli haysiyet ve taassupla savunduğu mücadeleli bir memuriyetten sonra 1895'te Avrupa'ya kaçarak önce, Kahire sonra Paris Cenevre'de çıkardığı Mizan ve ayrıca yayınladığı siyasi risalelerle Jön Türk aleminin Abdülhamit idaresiyle oluşan en ateşli bir ihtilâlcisi sıfatıyla büyük tesir uyandırmıştır. Bir ara Paris'te İttihat Terakki Cemiyeti'nin reisi seçilmiş, fakat Jön Türklerin öteki lideri Ahmet Rıza Bey ile aralarında çıkan anlaşmazlığa, Cemiyette meydana gelen parçalanmalara ve Abdülhamit'in vaatlerine fazla mukavemet edemeyerek İstanbul'a dönmüştür. 1899-1908 yılları arasında Şura-yı Devlet Maliye Dairesi azalığında bulunmuş olan Murat Bey II.Meşrutiyet'in ilanından sonra Mizan'ı tekrar çıkararak önce eski partisiyle anlaşmaya çalışmış,ancak Avrupa'dan dönüşünü affetmeyen cemiyet kendisini kabul etmeyince,bu sefer tesiri 31 Mart hadiselerine kadar uzanan bir muhalefete girişmiştir.Vakadan birkaç gün sonra tevkif edilerek müebbet hapse mahkumiyetle kale-bent olarak Rodos 'a sürülmüştür, sürgün hayatını Midilli'de tamamlamış, 1912'de çıkarılan umumi af üzerine İstanbul'a dönmüştür, son aylarını Anadoluhisarı'ndaki yalısına, tam bir unutulmuşluk içinde , her şeyden ve herkesten uzakta geçirmiştir. (Enginün 2014: 78)

Mizancı Murat, Ahmet Rıza Bey ile arasının açılınca saray ile anlaşarak yurda döner, *Mizan* gazetesini İstanbul'da günlük olarak yayınlamaya başlar ancak *Mizan* eski okuyucu kitlesini bulamaz. Gazete 31 Mart'ı savunduğu bahanesiyle 12 Nisan 1909 yılında kapatılır ve Mizancı Murat, Rodos'a sürgün edilir.

Osmanlı Gazetesi: 1 Aralık 1897 yılında İshak Sükûti ve Dr. Abdullah Cevdet tarafından on beş günde bir çıkarılmıştır. Tunalı Hilmi, Nuri Ahmet, Halil Muvaffak, Akil Muhtar ve Çerkez Mehmet Reşit yazar kadrosunu oluşturur. Sultan II. Abdülhamit bu gazetenin yayınlanmasından rahatsız olmuş, büyükelçi Münir Bey'i görevlendirerek İshak Sükûti ve Dr. Abdullah Cevdet'ten Trablusgarp ve

Fizan'daki siyasi tutukluları serbest bırakma karşılığında Osmanlı gazetesinin yayını durdurmalarını istemiştir. Teklif olumlu karşılır ve 1899 yılında gazetenin yayını durdurulur. 1900'de tekrar Cenevre'de çıkarılmaya başlayan gazetenin yöneticilerine İstanbul hükümeti göstermelik memurluklar verir ve bir şekilde onları susturmayı başarır.1900 yılında Londra'ya taşınan *Osmanlı* gazetesinde Prens Sabahattin'in yazıları yer almıştır.

Şurayı Ümmet: Ahmet Rıza Bey tarafından Paris'te Türkçe olarak çıkarılan bir gazetedir. 1899 yılında Damat Mahmut Paşa'nın Sultan II. Abdülhamit'le arası açılır. Bunun üzerine Damat Mahmut Paşa, oğulları Prens Sabahattin ve Lütfullah ile Fransa'ya kaçar. Paris'te *Meşveret* gazetesinin sahibi Ahmet Rıza ile yakın ilişkiler kuran Damat Mahmut Paşa, oğulları Prens Sabahattin ve Lütfullah Jön Türklere katılır.Ahmet Rıza ile kurulan samimi ilişkiler sonucu Sultan II.Abdülhamit'e karşı basın yoluyla ortak mücadele yapılır. 1903'te Damat Mahmut Paşa'nın ölmesiyle mücadelenin liderliğini yapmak Prens Sabahattin'e kalır ve *Şurâ-yı Ümmet* gazetesi bu mücadelenin yayın organı olur. Prens Sabahattin öğrenimini Türkiye'de tamamlamış olmasına rağmen fikirlerini Batı'da geliştirmiş bu sayede kısa sürede Jön Türk hareketinin önemli bir kişisi olmuştur. Osmanlı Devletinde yapılacak olan ıslahatların yalnız belirli gruplar için değil bütün Osmanlı halkı için yapılmasını savunur.

İşte böyle bir ortamda ve fikir ayrılıklarının belirginleştiği bir sırada, Ahmet Rıza 1902-1908 yılları arasında Kahire ve Paris'te çıkardığı *Şurâ-yı Ümmet* gazetesinde merkezîyetçiliği savunur. Gazetede vatanseverlik, bağımsızlık, fikir birliği ve 1876 anayasasının uygulanması gibi düşünceler savunulmuş ve padişahın tahtını ve hanedanını koruması gerektiği vurgulanmıştır. Selanikli Nâzım, Ahmet Saip ve Sezai gazetenin yazar kadrosunu oluşturmaktadır. Yusuf Akçura ve Ahmet Ağaoğlu gibi İttihatçıların da gazetede yazıları yayımlanmıştır. Ahmet Rıza Bey'in amacı "*İmparatorluk dâhilinde Hıristiyan ve Müslüman bütün ırkları bir (yeni millet) halinde birleştirmek ve Fransa'yı model alıp merkezi bir hükümet kurmaktır.*" (İnuğur 1993: 300). Ahmet Rıza'nın merkezîyetçi anlayışına karşı Prens Sabahattin adem-i merkezîyetçiliği savunmuş bu durum İttihatçıların Ahmet Rıza grubunun fikirlerini benimsemesine neden olmuştur.

2. I. MEŞRUTİYET YILLARININ EDEBİYAT ORTAMI

Mustafa Reşit Paşa tarafından hazırlanan *bir tür anayasa niteliği taşıyan*(Budak 2008: 413) Tanzimat Fermanı 3 Kasım 1839 tarihinde büyük bir tören ile ilan edilmiştir. *Bu fermanla “İmparatorluk asırlar içinde yaşadığı bir medeniyet dairesinden çıkararak, mücadele halinde olduğu başka bir medeniyetin dairesine girdiğini ilan ediyor, onun değerlerini açıkça kabul ediyordu.”*(Tanpınar 2014: 137) Türk halkının siyasi ve sosyal hayatında başlayan Batılılaşma hareketi giderek hayatın her alanında olduğu gibi *tercüme, tecessüs ve taklitle* (Okay 2015: 52) edebiyatımıza da yansır. Edebiyatımızda Batılı anlamda ilk eserler 1860 yılında verilmiş ve 1876 yılına kadar Şinasi, Namık Kemal, Ziya Paşa ve Ahmet Mithat Efendi gibi şair ve yazarlar halka yönelerek onu eğitime ve aydınlatmada edebiyatı bir vasıta olarak görmüşlerdir. Avrupa'ya giderek orada tahsil gören gençlerimiz Batının kültürü ve edebî ortamı ile haşır neşir olmuş ve devletin her alanda geri kaldığını anlamakta güçlük çekmemişler bu sebeple Batının ilim ve tekniğinden bihaber olan halkı dünyada olup biten olaylardan haberdar etmek, halkı eğiterek onları Batı medeniyeti seviyesine çıkarmak amacıyla gazeteciliği mektep haline getirmiş ve bu gaye ile ilk önce halkın anlayacağı dilde yazmayı hedef alarak dilde sadeleşme yoluna gitmiştir.

Maliye alanında tahsil görmesi amacıyla devlet tarafından Avrupa'ya gönderilen dönemin öncü aydını Şinasi, Paris'te edebiyat ile ilgilenir ve çalışmalarında topluma hizmet etmeyi amaçlar. Şinasi, yeni edebiyatın hemen her alanında ilk örnekleri vermiştir. Onun, Fransız klasik ve romantik şairlerinden örnekleri içeren taşbasması *Tercüme-i Manzume* (1859) adlı eseri Batı edebiyatından Türkçeye aktarılan ilk eserdir. Teknik açıdan oldukça başarılı bulunan *Şair Evlenmesi* (1859) Batılı tiyatronun ilk örneğidir. 1860 yılında Agâh Efendi ile birlikte çıkardıkları *Tercüman-ı Ahval* gazetesi ilk özel gazetemizdir. *Tercüman-ı Ahval*; edebiyat dilinin değişmesinde, edebî türlerin tanıtılması ve sosyal meselelerin işlenmesinde telif ve tercüme eserlerin tefrika edilerek daha süratle okuyucuya ulaşmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Gazetenin ilk baş makalesini Şinasi kaleme almış ve *Müntahabat-ı Eş'ar* (1862) ile şiirin şeklinde kısmen; muhtevasında ise akla dayanmayı ön plana çıkararak önemli değişiklikler yapmıştır. Yine bir çoğunun Arapça, Farsça, Fransızcadaki karşılıklarını da vermek suretiyle

derlediği Durub-ı Emsal-i Osmaniye (1863) ise bizde konuşma diline ve halk kültürüne eğilen ilk ve ciddi denemedir.

Şinasi'yle dillendirilmiş olan "hak, adalet, kanun, medeniyet, millet, hükümet, reiscumhur" gibi sosyal içerikli kavramlar Ziya Paşa ve Namık Kemal'de "eşitlik, hürriyet, cumhuriyet" kavramları ile zenginleştirilir. Şinasi'nin başlattığı yenilik hareketinin ilk takipçisi Namık Kemal olur ve edebiyatın her türünde eser verir. Onun *Tasvir-i Efkâr*'da yazdığı vatan sevgisini anlatan makalesi ve özellikle sahnelenen ilk tiyatro eserimiz olan *Vatan Yahut Silistre* adlı oyunu halkın büyük beğenisini kazanır. Namık Kemal imzası yeni edebiyatın programını yapan bir çok makale ve ön sözde karşımıza çıkar. "Lisan-ı Osmani'nin edebiyatı hakkında bazı mülahazatı şamildir" makalesi, Celalettin Harzemşah, İntibah ön sözü bunlar arasında ilk akla gelenlerdir. Namık Kemal yeni Türk edebiyatının programını yapmanın yanı sıra uygulayıcısı da olmuştur. Romanı faydalı bir eğlence olarak gören Namık Kemal kaynak olarak Batıyı ele almış ve *İntibah* ile ilk edebî; *Cezmi* ile ilk tarihi roman örneğini vermiştir.

Ahmet Mithat Efendi dönemin ünlü gazetecisidir ve her türde eser verir. Özellikle eserlerinde okuyucusunu bilgilendirmek ister. Romanın kaynağının halk hikâyeciliği olduğunu savunarak Türk halk hikâyelerini modernleştirmiştir (Kandur 1998: 244).

Ziya Paşa, "Şiir ve İnşa" makalesinde Türk şiirinin kaynağının halk şiirimiz olduğunu belirtmiş ancak daha sonra Harabat'a yazdığı mukaddimede bu fikrinden vazgeçtiğini gösteren dizeler mevcuttur. Namık Kemal, *Tahrip-i Harabat* ve *Takip* adlı eserlerinde Ziya Paşa'nın bu tereddütlerine karşı hücumlarda bulunur.

Yeni edebiyatın ilk mektebi olarak değerlendirilen Şinasi- Namık Kemal- Ziya Paşa ortaya koydukları eserler ve işledikleri temalar bakımından kendilerinden sonra gelen nesli etkilemiş olsalar da kimi zaman yeni nesil siyasi şartlar, yaratılışlarından gelen özellikler ve özel hayatları gibi sebeplerle onlardan ayrılmıştır. I. Meşrutiyet dönemi (II. Abdülhamit Dönemi) olarak isimlendirilen bu yeni dönemin ilk nesli Hamit-Sezai-Ekrem mektebi olarak anılır. Bu sanatçılar edebiyata sanat penceresinden bakmışlar eserlerini bu doğrultuda vermişlerdir. "Sanatın maksadı güzelliştir." diyen Recaiade Mahmut Ekrem, her güzel şeyin şiire

konu olabileceğini savunmuş; şiirde his, hayal ve düşünce güzelliğini yaratmak için de konu ve üslup güzelliğinin uyumuna dikkat çekmiştir. *Nağme-i Seher*'de genellikle Divan şiirinin özelliklerini taşısa da sanatçı bu kitapta şekil olarak yenilikler denemiş; *Yadigar-ı Şebab*'ta ise muhteva değişikliğine gitmiştir(Kolcu 2004:82). *Zemzeme* serisinde ise şiirin biçim ve içerik uygunluğuna çalışır. Recaizade Mahmut Ekrem'in *Talim-i Edebiyat* adlı eseri Mekteb-i Mülkiyede verdiği derslerden oluşur. Bu eser, eski-yeni tartışmasında yeni edebiyat taraftarlarının müracaat kitabı olmuştur.

Eski zevkin temsilcisi olarak kabul edilmesine rağmen Muallim Naci en az Recaizade Mahmut Ekrem kadar Batı şiirinden tercüme yapmış ve Dicle, Kuzu, Kebûter gibi yeni tarz şiirler de yazmıştır. Daha çok şahsi sebeplerle ortaya çıkan ve edebiyat tarihlerine eski-yeni tartışması olarak geçen Ekrem ve Naci arasındaki tartışma sonucunda Recaizade Ekrem yeni edebiyat taraftarlarının, Muallim Naci ise eski edebiyat taraftarlarının lideri olarak kabul görmüştür. Recaizade Ekrem hemen her türde eser vermekle birlikte özellikle şiirin konusu, kelime kadrosu, vezni, üslubu gibi meselelerde ileri sürdüğü teorik bilgileri ile yeni edebiyata şekil vermiştir. Halbuki hemen onun yanı başında bulunan Abdülhak Hamit uygulayıcıdır.Şiirde asıl büyük devrimi o gerçekleştirir. Nazım, şekil olarak onun kaleminde alışlagelmiş kalıpların dışına çıkar. Aruz ölçüsünün ve hecenin duyulmamış kalıplarını; hecenin duraklarını kaldırarak sınırları aşmıştır. Doğu mistisizmi ile Batı'nın spiritüalist ve panteist düşüncesini serbest bir hayal ile kurgular. Şiir dili açısından pek gayretli olmayan Abdülhak Hamit şiirde yeni bir tabiat anlayışı ile karşımıza çıkar (Okay 2015: 67) . O, şiirin ilham kaynağı olarak tabiatı görür. Edebiyatımızda ilk pastoral şiir olarak değerlendirilen *Sahra*'sında hem çöl, kır hayatını hem de tabiat temasının anlam olarak genişlediği görülür. Eserde kentli-köylü, kent-kır, doğallık-yapaylık gibi zıt temalar karşılaştırılır ve *J.J.Rousse'dan esinlenerek "medeniyetin kötülüğüne karşı tabiatın iyiliği ya da cemiyet insanı bozar, tabiatı korur"* (Kolcu 2004: 96) fikrini işlemiştir. Yeni Türk edebiyatında ilk defa Hamit, tabiatı bir bütün olarak ele almış ve tabiatı felsefi düşünce konusu yapmıştır. Eşi Fatma Hanım için yazdığı *Makber* mersiyesi gerçekte Hamit'in ölüm karşısındaki titreyişi, çığlıkları ve ağlayışıdır. Şiirde felsefi anlayış hiç işlenmediği kadar işlenmiş, *eski şiire hakim olan teslimiyetçi anlayış yerini sorgulayıcı anlayışa* (Kolcu 2004: 92) bırakmıştır.

Makber, yeni şiir anlayışının, yeni insanın, metafizik korkularıyla birlikte düşünülen yeni dünyanın habercisidir. Cenap Şahabettin'in "*Edebiyatımız ilk nesir sanatını Makber mukaddimesiyle kazandı*"(Enginün 1982: 9) ifadeleri Hamit'in mevcut şiir anlayışının yanı sıra nesir açısından da yenilikler yaptığını göstermesi açısından dikkate değerdir. Abdülhak Hamit'in tiyatro türündeki eserleri ve millî tiyatro ile ilgili görüşleri de edebiyat tarihimiz açısından önem taşır. Abdülhak Hamit'in tiyatroları oynamak için değil okunmak içindir. Tiyatrolarının bir kısmı mensur bir kısmı ise manzumdur. Piyeslerinin tamamı dram türünde yazılmıştır. Sanatçı Duhter-i Hindû piyesinin "Hâtîme"sinde millî tiyatro ile ilgili görüşlerini dile getirmiştir.

Yeni edebiyat, edebî akımlar bakımından da Tanzimat'tan I. Meşrutiyet'e doğru değişiklik gösterir. Tanzimat dönemi romanları daha çok romantik eserlerdir. Hâlbuki I. Meşrutiyet dönemine gelindiğinde edebiyatçılarımız realizm ve naturalizm ile tanışmışlardır. Rezaizade Mahmut Ekrem'in *Araba Sevdası* ile Sami Paşazade Sezai'nin *Sergüzeşt*'i bu anlamda dikkat çeken iki eserdir. Yazar, *Sergüzeşt* isimli eserinde ilk defa aktüel bir konuyu estetik bir biçimde işlemiş ve insan-mekân ilişkisi ilk defa dengeli bir şekilde verilmiştir. Sami Paşazade Sezai, *Küçük Şeyler* adını verdiği hikâye kitabının ön sözünde de realizm ile ilgili bir değerlendirme yapmıştır. Yazarın Batı tekniğine uygun olarak yazdığı bu ilk hikâyeleri, realist yaklaşım açısından Servet-i Fünun nesli üzerinde etkili olmuştur. Sami Paşazade Sezai Türk romanında romantizmden realizme geçişin hazırlayıcısıdır.

Nabızade Nazım, bazı hikâyelerinde (*Haspa, Hâlâ Güzel, Yedigârlarım, Zavallı Kız, Bir Hatıra*) yer yer romantizmin etkisinde kalır; *Karabibik, Seyyie-i Tesamüh ve Zehra* adlı eserlerinde ise realizme ve natüralizme çok yaklaşır. Yazar, *Karabibik* isimli uzun hikâyesinin ön sözünde ise realizm ve natüralizmden bahseder. Asıl başarısını *Zehra*'da yakalayan sanatçı eserde kıskançlık psikolojisini ve temasını çok iyi işler ve karakterlerin tahlil ve tasvirlerini başarılı bir şekilde verir.

Rezaizade Mahmut Ekrem ile Abdülhak Hamit'i takip eden Menemenlizade Tahir Bey'de romantik duygular ağır basarken Nabızade Nazım'da realist-natüralist duyuş ve düşünüş ön plana çıkar. II. Abdülhamit dönemi diğer sanatçıları Rezaizade Mahmut Ekrem, Abdülhak Hamit ve Muallim Naci anlayışını devam ettirirler,

ortaya koydukları eserlerde öğretici olmaktan ziyade estetik güzelliği ve kuşkuyu göz önünde bulundururlar.

Eski ile yeninin yan yana gittiği bu yıllarda klasik kültürün, zevk ve zihniyetini sürdürmek isteyen Şeyh Vasfi, Elhac İbrahim Efendi, Hoca Hayrettin Efendi, Mehmet Salahi, Muallim Feyzi ve Ali Ruhi gibi sanatçılar eserlerinden ziyade tartışmalar ve tenkit yazılarıyla dikkat çekerek yenileşmenin daha kontrollü ve dikkatli ilerlemesinde etkili olurlar. Muallim Naci eski ile yeni arasında denge kurmaya çalışır fakat etrafındaki bu sanatçı topluluğu onu kendi içlerine çekmeye çalıştıklarından Naci'nin eskinin temsilcisi olarak anılmasına neden olurlar.

Muallim Naci'nin Doğu-Batı arasında ayırım yapmadan ve taklide düşmeden başka edebiyatlardan faydalanmak gerektiği fikri dönem içersinde etkili olur. Naci'nin ahenk-i millî olarak ifade ettiği millî söyleyiş ve terkip anlayışı içine giren eski ile yeni arasında kalan Ahmet Rasim, Ali Kemal, Recep Vahyi gibi sanatçılardır.

Yenilikçiler olarak anılan gençler ise Recaizade Mahmut Ekrem ile Abdülhak Hamit'in sanat anlayışına bağlı kalırlar. Servet-i Fünun'un hazırlayıcısı olacak olan bu gençler Türk edebiyatının Batılı mahiyet kazanmasında, şekil ve muhteva özelliklerinin değişmesinde, yeni bir duyuş tarzının oluşmasında büyük gayret gösterirler.

Tercüme faaliyetleri ile edebiyatımıza çok büyük katkıları olan sanatçılar aynı zamanda klasik tarzda eserler de vücuda getirmekten geri kalmamışlardır. Sanatçılar yalnız Batı dillerinden değil aynı zamanda Arapça ve Farsçadan da dilimize metinler aktarırlar. Onların yapmış oldukları tercüme faaliyetleri Servet-i Fünun için başarılı bir örnek teşkil eder. Yenilikçi bu gençler bir taraftan edebiyat teorisine dair yazılar kaleme alırken diğer taraftan hikâye, mensur şiir, tiyatro, roman türleri üzerinde durmuştur(Gariper 2004: 111).

1880'lerin başından itibaren Muallim Naci ve Recaizade Mahmut Ekrem etrafında toplanan gençler bu eski-yeni tartışma ortamından etkilenir ve zaman zaman onlar da bu tartışmaya katılırlar. Bu tartışmalar bazen yenilikçilerin kendi aralarında da yaşanmaktadır. Beşir Fuat, basın hayatında tenkit ve tartışma adabını tek başına sürdürmüş ve onun "*hayalî ve hissi edebiyat karşısında, gerçek olana verdiği olağanüstü değer, onu ilmî hakikatlerden bahsetmeyen edebiyatın*

lüzumsuzluğuna kadar varan aşırı ve sakat bir görüşün sahibi haline getirmiştir.”(Okay 2015: 81) edebiyatın nasıl olması konusundaki bu fikirleri eleştirilir. II. Meşrutiyet'e kadar en ciddi tenkit kitabı olarak görülen *Victor Hugo* isimli monografisi yüzünden Menemenlize Mehmet Tahir ile aralarında Hayalliyûn-Hakikuyyûn tartışması yaşanır.

Bu yıllarda dikkat çeken ve Servet-i Fünun edebiyatının teşekkülüne neden olan münakaşa ise abes-muktebes tartışmasıdır. Tartışma 1895'te Hasan Asaf adında genç bir şairin *Malumat* dergisinde yayımlanan “Burhan-ı Kudret” isimli şiirindeki;

Zerre-i nûrundan iken muktebes

Mihr ü mehe bakmak abes

beyitinde yer alan "abes-muktebes" kelimelerinin kafiyelenişi etrafında gelişmiştir. Tartışmanın ana teması kafiyenin göz için mi, kulak için mi olduğudur. Tartışmaya daha sonra Rezaizade Mahmut Ekrem'in adının da karışmasıyla münakaşa daha sistemli bir hal almış ve gruplaşmaların daha belirginleşmesine neden olmuştur. Rezaizade Mahmut Ekrem bu tartışmanın ardından öğrencisi Ahmet İhsan'ın çıkarttığı *Servet-i Fünun* dergisinin yazı işleri müdürlüğüne Tevfik Fikret'in gelmesini sağlayacak böylece Edebiyat-ı Cedideciler, Servet-i Fünuncular olarak anılan bir edebî topluluğun teşekkülüne zemin hazırlayacaktır. Tevfik Fikret'in derginin yazı işleri müdürü olması ile diğer dergi ve gazetelerde eserleri yayımlanan yenilikçi gençler *Servet-i Fünun* etrafında bir araya gelerek derginin edebî kimlik kazanmasını sağlarlar.

Servet-i Fünun sanatçıları yaptıklarıyla büyük ölçüde eleştirilmişlerdir. Bu sanatçılara yöneltilen eleştirilerin en önemlisi *Sabah* gazetesinde 1 Mart 1896 tarihinde "Dekadanlar" isimli makalesi ile Ahmet Mithat yapmıştır. Ahmet Mithat Efendi bu yazıda *Servet-i Fünun* dergisi etrafında toplanan gençleri eskiye gitmekle suçlayarak onları çok ağır bir şekilde eleştirir. *Servet* gazetesinin muhteva özelliklerinin anlatıldığı kısımda (s.68) bu tartışmaya değinildiği için burada tekrar edilmeyecektir.

Servet-i Fünun sanatçısının Türk edebiyatını modernleştirme yolunda sonuç aldığı ilk tür şiirdir. Şiirde başlıca tema olarak aşk, tabiat, aile hayatı, ferdi duygular ve hayallerin yanı sıra; hocaları Rezaizade Mahmut Ekrem'in "her güzel şeyin" şiire

konu olabileceği görüşündeki "güzel" ifadesini kaldırarak şairin ilgisini çeken "her şeyin şiire konu olabileceği" görüşünü savunan sanatçılar günlük hayatın basit olaylarını da şiirin teması olarak işlemişlerdir. Sanatçıların içinde buldukları marazi ruh hali onların içine kapanmasına, kendilerini yalnız hissetmelerine neden olur ve aradıkları huzuru başka iklimlerde arayıp bulmaya çalışırlar. Bu ruh hali onların şiirine de yansır. Türk şiirine Fransız şiirindeki estetik anlayışı ve duyusu getiren sanatçılar şiirin kelime hazinesini zenginleştirmek; sanatkârane bir üslup yaratmak adına Arapça-Farsça kelimelerin sayısını artırarak şiir dilini ağır, anlaşılmasız bir hale getirmiş; yazılan bu şiirler sadece aydın çevre tarafından anlaşılmuştur. Servet-i Fünun sanatçıları aruzun kalıplarını şiirin konusuna göre seçmekle kalmazlar, mısra içindeki kelimelerle de uyumlu olmasına dikkat ederler. Fransız şiirinden esinlenerek yeni imge sistemi kurma gayretine giren sanatçılar duyular arası geçişi kolaylaştırmak için alışılmamış bağdaştırmalara yönelirler. Hassas, kırılğan ruh halini şiirde yansıtmak için "ah, of, ey" gibi ünlemlere sıkça başvurmuşlardır. Servet-i Fünun şiirinde aynı dizelerde başlayıp biten kısa cümlelere yer verildiği gibi anlamın 7-8 dizelerde tamamlandığı uzun cümlelerin de kullanıldığı görülür. Şiiri düz yazıya yaklaştıran bu teknik, mensur şiir türünün doğuşunu hazırlamıştır. Ahengin ön planda tutulduğu bu şiirlerde serbest müstezat türü başarı ile uygulanmış; Batı edebiyatının nazım şekilleri olan sone ve terzerima gibi nazım şekilleri aruzun belli ölçülerine göre sıkça kullanılmıştır. Ses tekrarları ile müzikalite sağlamaya çalışan Servet-i Fünun sanatçıları sembolizm ve parnasizmin etkisiyle şiire yeni bir duyuş, hayal ve düşünüş getirmişlerdir.

Servet-i Fünun dergisinde şiirin ön planda tutulmasında hareketin lideri olan Tevfik Fikret ve onun yanında yer alan Cenap Şahabettin'in büyük katkısı olmuştur. Bu sebeple topluluğun çoğu üyesi şiir ile ilgilenmiştir.(Ali Ekrem, Süleyman Nazif, Faik Ali, Hüseyin Siret, Hüseyin Suat, Ahmet Reşit, Celal Sahir gibi gençler.) Toplulukta bulunan diğer şairler Tevfik Fikret ve Cenap Şahabettin'in yolundan gitmiş; onların Türk şiirine verdikleri yeni görünümü benimseyerek onları örnek almışlardır.

Servet-i Fünun şiiri denilince akla gelen ilk isim Tevfik Fikret'tir. Galatasaray'dan hocası Recaizade Mahmut Ekrem'in onun üzerinde bıraktığı etki edebî hayatının en güçlü çizgisi olur. Derginin başına geçtikten sonra yayımladığı ilk

şii *Hasta Çocuk* ve *Seza* şiiirleriyle kendi üslubunu bulan sanatçı *Şehrayin*'i yazdığı tarihe kadar ferdiyetçi tutumunu sürdürmüştür. François Coppee'nin *Demircilerin Grevi* isimli şiiiri hakkında *Servet-i Fünun* dergisinde yazdığı makalede "*içinde yaşanan çevrenin olaylarını aksettiren*"(Akyüz 2013: 96) bir sanat anlayışının önemini anlatması onun şiiirde fikir olarak ferdiyetçi tutumdan cemiyetçi tutuma geçtiğini gösterir. Siyasi, ahlâkî ve sosyal bozuklukları dile getirdiği *Sis* şiiirinde İstanbul'un hürriyet ortamından yoksun olduğuna yani bütün ülkeyi boğan hürriyetsizliğe dikkat çekmiştir. II. Meşrutiyet'in ilanı ile ülkede özgür ortamın doğması *Sis* şiiirindeki kötümser duygular yerini *Rücu'da* iyimser bir havaya bırakır.

Türk şiiirinin gerek şekil gerekse şiiirin bütün iç unsurları ile Avrupaî bir görünüm kazanmasında Tevfik Fikret'in büyük payı vardır. Şekilde göstermiş olduğu titizliği ile parnasyenlere benzeyen şair, yazdığı ilk şiiirlerinde romantik duyuş tarzını benimser. Sanatçı romantizmin tesiri altında bulunduğu yıllarda şiiirlerinde hassas, yumuşak ve zarif hikâyemsi bir üslup kullanırken sosyal meseleleri ele aldığı şiiirlerde insanın hak ve hürriyetini zorla elinden alan her türlü kuvvete karşı gelen bir üslup kullanarak medeni cesaretini ortaya koymuştur. Müstezat nazım şeklini bilinen kalıbının dışına çıkararak serbest nazmın doğmasına öncülük eder ve kafiye anlayışına büyük serbestlik getirir. Aruzu müzik değeri bakımından değerlendiren, konuşma diline ait birçok unsurları şiiirde kullanan Fikret'tir. Edebiyatta kendisini büyük bir otorite olarak kabul ettiren Tevfik Fikret sağlam karakteri, büyük medeni cesareti, yurtseverliği, insan hak ve hürriyetlerini ön planda tutması ve samimi idealini hayatı boyunca korumuş ve bunu eserlerine yansıtmıştır.

Servet-i Fünun şiiirinin Avrupaî kimlik kazanmasında önemli rolü olan diğeri sanatçısı Cenap Şahabettin'dir. Paris'te bulunduğu yıllarda sembolizm akımından etkilenen sanatçı hem muhteva hem de şekil bakımından Fransız şiiirine benzer şiiirler yazmıştır. İlk şiiir kitabı *Tamat*'ta divan nazmına örnek teşkil eden eserlerin yanında Ekrem-Hamit tarzında yazılmış şiiirleri de yer alır. Şiiirlerinde konuya uygun atmosfer yaratmada oldukça başarılı olan sanatçı ahenk oluşturmak için bir şiiirde birden fazla vezin kullanır. Sanatkârane bir dil ve üslubu benimseyen Cenap Şahabettin, şiiire özgü kelime hazinesi yaratma endişesi taşır ve bu nedenle konuşma dilinden uzaklaşır. Şiiirde ahenk, müzikalite ve hayale büyük önem veren sanatçı kullanmış olduğu Arapça ve Farsça sözcükler, terkip ve tamlamalar sebebiyle eleştirilmiştir.

Konu ile estetik kaygıyı bütünleştirdiği ve müzikalitenin en güzel biçimde hissettirildiği *Elhan-ı Şita* şiiri ile sanat hayatına damgasını vuran sanatçı aynı şiir içinde aruzun değişik kalıplarını kullanır. Şiirlerinde başlıca tema aşk ve tabiattır. Aşk bazen hissî ve romantik bazen de maddi olarak işlenir. Tabiat şiirlerinde insan ile tabiat iç içe yerleştirilmiş; dış âlemlerle iç âlem bir kompozisyon bütünlüğü içinde verilmiştir. Servet-i Fünun şiirine hakîm olan tabiat anlayışını yansıttığı *Tayin-i Metalib* şiirinde ruh ile tabiat arasında sıkı bir ilişki kurarak, tabiatı duygu ve hayallerin gezindiği bir mekân haline getirir. Fransa'daki Sembolizm sanatçıları artık kullanılmayan ancak müzikal değeri olan eski kelimeleri sözlüklerden bulup çıkarmışlar ve yeniden kullanmaya başlamışlar hatta o kelimelere ve tamlamalara yeni anlamlar yüklemişlerdir. Servet-i Fünun sanatçıları ve Cenap Şahabettin de aynı şeyi yapmıştır ancak Cenap Şahabettin şiirlerinde konuya uygun, psikolojik atmosfer ile uyumlu telkin gücü kuvvetli ahenk sağlamada diğerlerine göre daha hassas davranmıştır.

Başlangıçta olay ağırlıklı anlatıma sahip olan Türk romanı, Servet-i Fünun sanatçılarının kaleminde karakter sentezleyici bir anlatıma kavuşur. *Aşk-ı Memnu*'daki Bihter ile *Eylül* romanındaki Suat karakterlerinin yaşantıları ve tercihleri olayların akışını belirler. Bireyin kendisi ve dünya ile yüzleşmesi ve bunları sorgulaması Türk romanını ilk kez psikolojik roman türü ile tanıştırmıştır. Servet-i Fünun romanında bireyleşme deneyimleri ve bireylerin toplumda bir kimlik kazanma mücadelelerinin yanında bireylerin bütün çıplaklığı ile verilmeye çalışıldığı görülür. Romandaki kurguyu entrika ve karakterlerin yaşadığı iç çatışmalar oluşturur. *Aşk-ı Memnu*'da Bihter-Nihal-Behlül; *Eylül*'de Suat-Süreyya-Necip arasında yaşanan çatışmalar ve karakterlerin kendi benini yaşama arzusu olayları yönlendirir. Roman türünde Balzac, Flaubert, Zola, Stendhal, Goncourt Kardeşler gibi realist ve naturalist sanatçıları örnek alan Servet-i Fünun roman ve hikâyecileri; sosyal çevrenin, mekânın, genetik mirasın kısaca her şeyin insan üzerindeki etkisini dikkate alırlar. *Aşk-ı Memnu*'da Bihter Göksu gezisi; *Eylül*'de ise Suat ve Necip'in birlikte vakit geçirdikleri mekânlar kahramanlar üzerinde uyarıcı etki yapar. Bihter roman boyunca Firdevs Hanım'ın kızı olmadığını ispat etmeye çalışır fakat yazar genetik mirasın insanı yönlendirmesine izin verir ve Bihter'i hayal kırıklığına uğratarak onu annesinin kızı yapar. Tasvire büyük önem verilen Servet-i Fünun romanında insan

ruhunun mekâna yansıyan yüzü titizlikle verilir. Olaylar sosyal çevre olarak aile ortamında geçtiği için romandaki üçüncü kişi aile çevresine yakın kişilerden seçilir. Behlül ve Necip ailenin yakın akrabalarıdır. Servet-i Fünun romanında kadın kahramanların anneleri, erkek kahramanların babaları ölmüştür. Ahmet Cemil babasını, Nihal annesini kaybetmiştir. Hayatın zorlukları karşısında birine tutunma ihtiyacı duyan karakterler karşı cinsten ebeveynleriyle yakınlık kurarlar. Romanlarda, şiirde olduğu gibi ağır ve süslü bir üslup kullanılmış olup aşk, kötümserlik, kaçış gibi temalar eserlerin ana temasını oluşturur.

Servet-i Fünun sanatçıları dil ve üsluba önem verdiklerinden dolayı edebiyatımızda Namık Kemal'in açtığı Batılı tekniklerle roman ve hikâye yazma geleneğini benimsemişler ve onun açtığı sanatkârane üslup ilkesine bağlı kalarak eserler vücuda getirmişlerdir. Servet-i Fünun sanatçıları arasında Hüseyin Cahit Yalçın, Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Safveti Ziya roman ve hikâye türünde örnekler vermişlerdir. Bununla birlikte Servet-i Fünun edebiyatında roman ve hikâye denilince akla Halit Ziya Uşaklıgil ve Mehmet Rauf gelir.

Servet-i Fünun hareketinin hikâye ve roman alanında en başarılı temsilcisi Halit Ziya Uşaklıgil'dir. Sanatçı bu harekete katılmadan önce İzmir'de çeşitli gazete ve dergilerde (*Hizmet, Nevruz, Ahenk* gibi.) Ahmet Mithat Efendi'nin etkisiyle Tanzimat'ın romantik havasını devam ettiren *Ferdi ve Şürekası, Nemide, Bir Ölüünün Defteri* gibi eserlerini yayımlamıştır. Servet-i Fünun hareketine katıldıktan sonra yazara asıl ününü kazandıran *Mai ve Siyah* adlı eserinde o, dönemin matbuat hayatını anlatır. Yazar, romandaki Ahmet Cemil karakteri ile Servet-i Fünun hareketinin ortaya koymak istediği edebiyat anlayışını, hayallerini, özlemlerini sosyal çevre ile birlikte sentezleme yoluna giderek vermeye çalışmıştır. Servet-i Fünun sanatçısının duyuş tarzını hissettiren *Mai ve Siyah*, hayal ve hakikat temi üzerine kurulmuştur tıpkı Servet-i Fünun edebiyatının hayal ve hakikat teması üzerine kurulması gibi. Romanın ana kahramanı Ahmet Cemil'in kurduğu hayaller gerçekleşmediği için hayal kırıklığına uğramıştır tıpkı Servet-i Fünun sanatçısının "yeşil yurt"özlemi gerçekleşmediği zaman yaşadığı hayal kırıklığı gibi. Acı ve realist bir biçimde tasvir edilen hakikat sanatçının kurduğu hülyaları karanlık bir dünyaya dönüştürür.

Halit Ziya'nın Servet-i Fünun romanını temsil eden en iyi eseri ise *Aşk-ı Memnu* romanıdır. Yazar, *Aşk-ı Memnu* romanında Batılılaşmanın Türk zengin çevrelerindeki yönüne vurgu yaparak sosyal çevrenin bunalımlarını, ahlâki değer yargılarını ve bu değer yargılarına ters düşen davranışları ve tepkileri başarılı bir şekilde analiz eder. *Kırık Hayatlar* ise Türk toplumunun farklı kesimlerindeki insanların hayatını vermesi açısından dikkat çeker. Halit Ziya'nın bu üç büyük eseri, Türk edebiyatında romanın yerleşmesinde önemli rol oynamıştır.

Servet-i Fünun'un diğer hikâye ve roman yazarı ise Mehmet Rauf'tur. Edebiyatımızda ilk psikolojik roman olarak kabul gören *Eylül*'de insanın ruh dünyasını başarılı bir şekilde tahlil ederken kişilerin karşılıklı konuşmalarında karakter çatışmalarını gösterir. Sanatçı eserde kişileri tek taraflı olarak ele almamış onları içinde buldukları sosyal çevre ile yorumlamaya çalışmıştır. Bu sebeple *Eylül* romanı ilk karakter çatışmasını işleyen eser olarak dikkat çeker.

Servet-i Fünun öyküsü, romanda olduğu gibi okuyucuya olaylardan bir tema çıkarmak yerine sezdirmeyi hedefler. Bireyin kapalı ve dar bir çevrede dünya ile uyumsuzluğundan ortaya çıkan sıkıntıları ve yaşadığı iç çatışmaların anlatıldığı öykülerde Maupassant tarzı bir anlatım tekniği kullanılmıştır. Klasik bir olay örgüsüne sahip olan hikâyelerde aşk, kötümserlik, yalnızlık ve ölüm gibi temalar işlenmiştir.

Servet-i Fünun sanatçılarının üzerinde durdukları bir diğer tür edebî tenkittir. Servet-i Fünun sanatçıları ilk önce dergide kendilerine yöneltilen eleştirilere cevap verirler. Sanatçıların, topluluğun edebiyat anlayışına özellikle şiir türüyle ilgili yapılan eleştiriler karşısında kendilerini savunmak zorunda kalmaları bu dönemde tenkitin önem kazanmasına yol açmıştır. (Nitekim üzerinde çalışılan *Servet* gazetesinde *Servet-i Fünun* dergisinde yayımlanan bazı şiir ve yazılara doğrudan eleştiri yöneltilmiştir. (İstanbul Mektubu 3; adet: 3, s.3/ İcmal-i Edebî; adet: 20, s.3) Tevfik Fikret'in derginin başına geçtikten sonra yayımlanan ilk manzumesi *Hasta Çocuk* hem konunun işlenişi hem de üslubu ile eleştirilir. Fikret, bu eleştirilere "*Hasta Çocuk Nasıl Telakki Edildi?*" başlıklı yazısı ile cevap verir. Bunun yanı sıra Tevfik Fikret, Servet-i Fünun'a yöneltilen eleştirilere Musahabe-i Edebiye köşesinde yazdığı makaleleri ile topluluğun sanat ve edebiyat anlayışını savunur. Cenap

Şahabettin eleştirinin sanatçıdan ziyade eserin merkeze alınarak yapılmasına dikkat çeker. Sanatçının şiir dili oluşturmak gayesiyle kullandığı "saat-i seman-fâm, ud-ı mükevkeb, nay-ı zümüröd, tuf-ı tesliyyet, nağme-i şeffaf" gibi hayal unsuru terkipler eskiyi savunanların yanı sıra Ahmet Mithat gibi yenilikçi edebiyattan yana olan sanatçılar tarafından da tenkit edilir. Bunlardan en ağırı Ahmet Mithat Efendi tarafından *Sabah* gazetesinde 14 Mart 1897 tarihinde yayımlanan Dekadanlar makalesi ile yapılır. Ahmet Mithat Efendi'nin başlattığı Dekadanlar tartışması taraflar arasında yaklaşık dört yıl sürer. Sonunda Ahmet Mithat Efendi bu tartışmaya *Tarik* gazetesinde 4 Aralık 1898 tarihinde yayımlanan Teslim-i Hakikat makalesi ile son noktayı koyar.

Servet-i Fünun sanatçıları arasında sadece tenkit türünde eser veren Ahmet Şuayb, Hippolyte Taine'in görüşlerinden beslenmiş olup tenkidi bilinçli bir şekilde yürütür. Sanatçı, Hippolyte Taine üzerindeki çalışmalarında Taine'i hem tanıtmış hem de eleştirmiştir. Ahmet Şuayb, Hippolyte Taine'in edebiyat eleştirisine getirdiği determenizme karşı çıkar (Ercilasun1981:132). Ahmet Şuayb "an ve çevre"nin insanı etkilediği görüşüne katılır ancak güçlü kişiliklerin çevre ve zaman etkilerini aşabileceğini savunur. Hippolyte Taine'in "ırk, çevre, an" prensibi Servet-i Fünun edebiyatına uygulandığı zaman bu eserlerin toplumu çok da fazla yansıtmadığının görüleceğini söyler. Topluluğun diğer üyelerinden Mehmet Rauf ve Hüseyin Cahit Yalçın da Taine'in tenkit anlayışı üzerinde inceleme yapmıştır. Mehmet Rauf, Taine'in düşünce sistemini bir bütün olarak genel hatlarıyla ele almış; Hüseyin Cahit Yalçın ise Taine'in felsefesini kapsamlı olarak incelemiştir.

Servet-i Fünun sanatçılarının eleştiri adına yaptıkları ikinci girişim kendi edebiyat anlayışlarını tanıtmak ve değerlendirmektir. Bu anlamda Tevfik Fikret başta olmak üzere toplulukta yer alan Ali Ekrem, Hüseyin Cahit, Mehmet Rauf, Ahmet Şuayb gibi sanatçılar da tenkit türünün güzel örneklerini verirler. Bu yazılarda sanatçılar genel olarak "sanat, estetik, edebiyat, edebî zevk, edebiyatta taklit, edebiyat ve şiir, şiirde konu, vezin, kafiye, nazım şekilleri, roman, edebiyat devreleri, eski-yeni edebiyat" gibi meseleleri ele almışlar ve bu meseleler üzerinde değerlendirmelerde bulunmuşlardır.

Batı edebiyatının akımlarını ele alarak bu edebiyat hakkında değerlendirmeler yapmak Servet-i Fünun sanatçılarının tenkit konusundaki üçüncü çalışma alanlarıdır. Kendilerine Batı edebiyatını örnek alan sanatçılar bu edebiyatın çeşitli yönlerini tanıtmak gereğine de inanmışlardır.

Servet-i Fünun hareketi 1898 yılının sonlarına doğru eski edebiyata karşı mücadeleyi kazanır. Dergiye karşı dışarıdan yapılan muhalefetin azalmasıyla topluluğun içinde bazı anlaşmazlıklar ortaya çıkar. Bunlardan biri Ahmet Şuayb'dan gelmiştir. Ahmet Şuayb, 1900 yılında yazdığı Son Yazılar adlı makalesi ile Servet-i Fünun edebiyatını hep ferdî duyguları özellikle aşkı işlemeden şikâyetinde bulunur ve bunun tehlikesinden bahseder. Makale topluluk tarafından iyi karşılanır ancak altı ay sonra Ali Ekrem Bolayır'ın Şiirimiz başlıklı yazısı Servet-i Fünun şiirinin kusurlarından bahsettiği için hoş karşılanmaz. Tenkide uğrayanlar bu yazının çok sert ve öznel yargılar taşıdığını iddia ederler. Bu sebeple yazı, üzerinde düzeltme yapıldıktan sonra dergide yayımlanır. Ali Ekrem yazısının bu şekilde yayımlanmasına sinirlenir ve dergiden ayrılarak *Musavver Malumat* dergisine geçer. Onun peşinden yakın arkadaşı Ahmet Reşit ayrılışı takip eder. Bu dergideki ilk anlaşmazlık ve ilk ayrılıktır. 1901 yılında Tevfik Fikret'in idari bir mesele yüzünden Ahmet İhsan Tokgöz ile arasının açılması üzerine dergi ciddi bir bunalıma girer. Tevfik Fikret'in dergiden ayrılması üzerine Hüseyin Cahit Yalçın derginin yazı işleri müdürlüğünü kaldığı yerden devam ettirir. Hüseyin Cahit Yalçın'ın 16 Ekim 1901 tarihinde Fransızcadan çevirdiği Edebiyat ve Hukuk adlı makalesi yüzünden dergi kapatılır. Aradan geçen zaman zarfında Servet-i Fünun tekrar yayımlanmaya başlasa da eski edebî ortamı bulamaz. Topluluğun üyelerinin her biri 1908'den sonra da farklı mecralarda eser vermeye devam etmiştir.

Servet-i Fünun sanatçıları; şiir, roman, edebî tenkit konusunda teorik yazılar yazmış ve bu türlerde örnekler vermiştir fakat siyasi ortam tiyatro türünde örnekler vermeye elverişli değildir. Bu sebeple Servet-i Fünun sanatçıları teorik ve uygulama olarak tiyatro türüne rağbet göstermemiştir.

Servet gazetesinin yayın hayatında bulunduğu yıllarda Servet-i Fünun edebiyatının edebî hayatımıza damgasını vurduğu görülür. Ancak bu yıllarda sadece topluluğun üyeleri eserler vermemiştir. Servet-i Fünun'a karşı çıkan veya onları çok

eleştirmese bile görüşlerini paylaşmayan sanatçılarda vardır. Servet-i Fünun sanatçılarından farklı yolda ilerleyen bu sanatçılar Hüseyin Rahmi, Ahmet Rasim, Mehmet Celal, Ali Kemal, Nigar Hanım, Tevfik Nevzat dönemin edebî ortamında bulunmuşlardır. Yukarıda ismi geçen sanatçılardan Ahmet Rasim, Mehmet Celal, Ali Kemal'den *Servet* gazetesinin yazar kadrosunda yer almaktadır. Bu isimler hakkında gazetenin yazar kadrosunun tanıtıldığı bölümde (s. 98) bilgi verilmiştir. Tekrara düşmemek için burada bu isimler hakkında bilgi verilmeyecektir.

Hüseyin Rahmi Gürpınar, Servet-i Fünun edebiyatının kabul gördüğü yıllarda Ahmet Mithat Efendi'nin popüler roman anlayışını başarılı bir şekilde tek başına devam ettirir. Yazar, bu roman tarzını uygularken Ahmet Mithat Efendi'nin romanda yaptığı teknik kusurları tekrar etmekle birlikte onun gibi çeşitli ve değişik roman anlayışlarına yönelmemiştir. Hüseyin Rahmi'nin romanlarında Fransız natüralizminin ortaya çıkardığı "gözlem ve deneye dayalı roman" anlayışının etkisi vardır, sanatçı roman çeşidinde ise "töre romanı" üzerinde yoğunlaşır.

Edebiyatımızda Fransız natüralizminin ilk büyük temsilcisi olan Hüseyin Rahmi, eserlerindeki kahramanları mizaçlarının ve sosyal çevrelerinin ortak ürünü olarak ele alırken kişilerin psikolojilerini soya çekime bağlamış, sosyal kişiliklerini ise yetiştikleri sosyal şartlara göre değerlendirmiştir. Realiteyi hem iyi hem de kötü yönleriyle olduğu gibi veren sanatçı bu yönü ile tam bir natüralisttir. Natüralist romancılardan hiç bir farkı bulunmayan Hüseyin Rahmi, eserde uyguladığı sosyal tenkit prensibi ile onlardan ayrılır çünkü o determinizmi esere yansıtırken insanın "mizacının ve sosyal çevresinin ortak ürünü olduğunu" ispatlamaya çalışır. Eserde sosyal tenkiti mizah yolu ile daima gülünç ve anormal karakterleri seçerek yapan sanatçı, olayın kuruluşu ile pek ilgilenmez. Olayları roman tekniğinin gerektirdiği biçimde değil sosyal tenkitlere bağlı olarak kuran ve geliştiren; realizme büyük önem veren sanatçı tabiat ve mekân tasvirlerinde sübjektivizme düşmekten kurtulamamıştır. İstanbul Türkçesini ve eski Türk örf ve adetlerini başarı ile kullanan sanatçı geleneksel temaşa sanatlarından orta oyunu ve meddah üslubunun taklit ve kelime oyunlarından yararlanmıştır.

Hüseyin Rahmi, Şahabettin Süleyman ile girdiği tartışmada avam için edebiyat yapmayı savunur ve edebiyatın yalnızca edebiyatçılar arasında

anlaşılmasına karşı çıkar. "Efradı hakkını ve tanıtmayan bir millet mahkûm-ı zevaldir" (Enginün 2014: 311) görüşünü savunan sanatçı halkın gülerken bir şeyler kazanmasını hedeflemiş ancak karakterleri ve olayları değerlendirmede yöntem bakımından ulaştığı modernlik seviyesi Ahmet Mithat'ın seviyesini aşamamıştır (Akyüz 2013:142).

Nigâr Hanım, şairliğinin yanı sıra evinde dönemin yerli ve yabancı aydınlarını konuk etmesiyle de tanınmıştır. Doğulu ve Batılı yaşayış tarzını ve değerler sisteminin çatışmalarını yaşamış olan şair, mutsuz evliliğinin acılarını yazdıklarıyla yenmeye çalışır. Musset'in eserleri başta olmak üzere diğer romantikler gibi Nigar Hanım'ın şiirlerini aşırı hassasiyet ve gözyaşı beslemiştir. Fransız romantikleri, Recaizade Mahmut Ekrem ve Abdülhak Hamit'in tesirlerini yoğun olarak gösteren şiirlerinde tabiat, aşk, hüznün ve tarihten şikâyetin yanı sıra sevilme, beğenilmek ihtiyacıyla kıvranan mizacını da sezdirenen şair; Ahmet Mithat Efendi, Recaizade Mahmut Ekrem başta olmak üzere devrindeki birçok yazarın beğenisini kazanmıştır (Enginün 2014: 531-532).

Tevfik Nevzat, Bıçakçızade Hakkı Bey ve Halit Ziya ile birlikte 1884 yılında bir nevrüz günü İzmir'in ilk edebî ve fennî dergisi *Nevruz*'u yayımlamıştır. Bir süre sonra Bıçakçızade'nin ayrılığı ile dergi kapanır ve Tevfik Nevzat, Halit Ziya ile birlikte *Hizmet* gazetesini yayımlamaya başlar. İzmir'de ittihatçı hürriyet kahramanı olarak tanınan yazar, Halit Ziya Uşaklıgil'in İstanbul'a taşınması üzerine *Hizmet* gazetesini tek başına çıkarır. Bu arada hukuk öğrenimini de tamamlayan sanatçının şiirlerinde devrin edebî havasını yansıtan *Aheng-i Şebab*'da devrinin duyarlılığı ve Abdülhak Hamit'in etkisi görülür. Edebî- fennî yazıları ile tercümelediği bulunan sanatçının bu çalışmaları gazete ve dergi sayfalarında kalmıştır. Yazarın ayrıca bir roman tercümesi bulunmaktadır (Şahin 1999: 95-118).

Servet gazetesinin yayın hayatında bulunduğu yıllarda, büyük ölçüde Servet-i Fünun hareketi kabul görmektedir ancak aynı yıllarda bu anlayışı benimsemeyen bazı sanatçıların bu hareketin içinde yer almadığı, sanat anlayışı açısından farklı bir yol izledikleri görülür. Gazete ve dergi faaliyetleri bakımından oldukça hareketli olan bu devirde sanatçılar Batılılaşma yolunda önemli çalışmalar ortaya koymuş ve bu dönemde Türk edebiyatı modernleşme yolunda önemli bir mesafe kat etmiştir.

1. BÖLÜM: *SERVET* GAZETESİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

1.1. *Servet* Gazetesinin Kimlik Bilgileri

SERVET

Her gün sabahları neşrolunur.

Menafi-i Mülk-i devlete hadim –lâ resmî- gazetedir.

Müdür-i Mesul ve Muharriri: Tahir Bey

İdare İşleri Müdürü: Ahmet Kâmil Bey

Basıldığı Şehir: İstanbul

Basıldığı Matbaa: Mahal-i İdare ve Matbaası, Babıali caddesinde no: 4

Yayınlanış Süresi: Günlük

Sayfa Sayısı: 4

Fiyatı: 10 paradır.

Abonelik Şartları: “ Dersaadet ve vilayet, seneliği 162, altı aylığı 80, üç aylığı 50 kuruştur. İttihat postası olan memaliğe: Seneliği 40, altı aylığı 20, üç aylığı 10 franktır. Abone her ay iptidası ile on beşinden itibaren kaydedilir.”

Servet: Malûmat / imtiyaz sahibi: Mehmet Tahir; mesul müdür: Mehmet Tâhir [Tâhir Bey, Esseyid Mehmed Tâhir]

Yayın Bilgisi: İstanbul : [Bâbîâli Caddesi numara 40], 1Haziran 1314 / 13Haziran 1898 / 1Haziran 1314 / 13Haziran 1898 / 10 Şubat 1309

Sürelî Ayrıntı: 1-365, 367-368, 371-372, 376-378, 383, 394-396, 401, 406, 409-410, 413, 423-424, 438-440, 449, 453/88; 546/181-690, 692-728/365

Notlar: Mütenevviayı câmi ve resimli olarak her gün sabahları neşr olunur = oragane national guotidien illustre res de l'empire Ottoman

1.2. Gazetenin Yayın Tarihlerini Gösterir Cetvel

Sayı	Hicri Tarih	Rumi Tarih	Miladi Tarih	Süre	Sayfa	Matbaa	Sahib-i İmtiyaz	Müdür-i Mesul	Yazı İşleri	Düşünceler
1	23 Muharrem 1316	1 Haziran 1314	13 Haziran 1898	Günlük	4	Mahall-i idare. Matbaası (Bâb-ı Ali caddesinde no:4)	Menafi-i Mülk-i devlete hadim –lâ resmi-gazetedir. Tahir	Tahir Bey	İdare işleri Ahmet Kâmil Bey'e aittir.	
2	24 Muharrem 1316	2 Haziran 1314	15 Haziran 1898	Günlük	4			Tahir Bey		
4	26 Muharrem 1316	4 Haziran 1314	16 Haziran 1898	Günlük	4			Tahir Bey		
5	27 Muharrem 1316	5 Haziran 1314	17 Haziran 1898	Günlük	4					
6	28 Muharrem 1316	6 Haziran 1314	18 Haziran 1898	Günlük	4					
7	29 Muharrem 1316	7 Haziran 1314	19 Haziran 1898	Günlük	4					
8	30 Muharrem 1316	8 Haziran 1314	21 Haziran 1898	Günlük	4					
9	1 Sefer 1316	9 Haziran 1314	21 Haziran 1898	Günlük	4					
10	2 Sefer 1316	10 Haziran 1314	22 Haziran 1898	Günlük	4					
11	3 Sefer 1316	11 Haziran 1314	23 Haziran 1898	Günlük	4					
12	4 Sefer 1316	12 Haziran 1314	24 Haziran 1898	Günlük	4					
13	5 Sefer 1316	13 Haziran 1314	25 Haziran 1898	Günlük	4					
14	6 Sefer 1316	14 Haziran 1314	26 Haziran 1898	Günlük	4					
15	7 Sefer 1316	15 Haziran 1314	27 Haziran 1898	Günlük	4					
16	8 Sefer 1316	16 Haziran 1314	28 Haziran 1898	Günlük	4					
17	9 Sefer 1316	17 Haziran 1314	29 Haziran 1898	Günlük	4					

18	10 Sefer 1316	18 Haziran 1314	30 Haziran 1898	Günlük	4					
19	11 Sefer 1316	19 Haziran 1314	1 Temmuz 1898	Günlük	4					
20	12 sefer 1316	20 Haziran 1314	2 Temmuz 1898	Günlük	4					
21	13 Sefer 1316	21 Haziran 1314	3 Temmuz 1898	Günlük	4					
22	14 Sefer 1316	22 Haziran 1314	4 Temmuz 1898	Günlük	4					
23	15 Sefer 1316	23 Haziran 1314	5 Temmuz 1898	Günlük	4					
24	16 Sefer 1316	24 Haziran 1314	6 Temmuz 1898	Günlük	4					
25	17 Sefer 1316	25 Haziran 1314	7 Temmuz 1898	Günlük	4					
26	18 Sefer 1316	26 Haziran 1314	8 Temmuz 1898	Günlük	4					
27	19 Sefer 1316	27 Haziran 1314	9 Temmuz 1898	Günlük	4					
28	20 Sefer 1316	28 Haziran 1314	10 Temmuz 1898	Günlük	4					
29	21 sefer 1316	29 Haziran 1314	11 Temmuz 1898	Günlük	4					
30	22 Sefer 1316	30 Haziran 1314	12 Temmuz 1898	Günlük	4					
31	23 Sefer 1316	1 Temmuz 1314	13 Temmuz 1898	Günlük	4					
32	24 Sefer 1316	2 Temmuz 1314	14 Temmuz 1898	Günlük	4					
33	25 Sefer 1316	3 Temmuz 1314	15 Temmuz 1898	Günlük	4					
34	26 Sefer 1316	4 Temmuz 1314	16 Temmuz 1898	Günlük	4					

35	27 Sefer 1316	5 Temmuz 1314	17 Temmuz 1898	Günlük	4					
36	28 Sefer 1316	6 Temmuz 1314	18 Temmuz 1898	Günlük	4					
38	1 Rebiyülevvel 1316	8 Temmuz 1314	20 Temmuz 1898	Günlük	4					
39	2 Rebiyülevvel 1316	9 Temmuz 1314	21 Temmuz 1898	Günlük	4					
40	3 Rebiyülevvel 1316	10 Temmuz 1314	22 Temmuz 1898	Günlük	4					
41	4 Rebiyülevvel 1316	11 Temmuz 1314	23 Temmuz 1898	Günlük	4					
42	5 Rebiyülevvel 1316	12 Temmuz 1314	24 Temmuz 1898	Günlük	4					
43	6 Rebiyülevvel 1316	13 Temmuz 1314	25 Temmuz 1898	Günlük	4					
44	7 Rebiyülevvel 1316	14 Temmuz 1314	26 Temmuz 1898	Günlük	4					
45	8 Rebiyülevvel 1316	15 Temmuz 1314	27 Temmuz 1898	Günlük	4					
46	9 Rebiyülevvel 1316	16 Temmuz 1314	28 Temmuz 1898	Günlük	4					
47	10 Rebiyülevvel 1316	17 Temmuz 1314	29 Temmuz 1898	Günlük	4					
48	11 Rebiyülevvel 1316	18 Temmuz 1314	30 Temmuz 1898	Günlük	4					
49	12 Rebiyülevvel 1316	19 Temmuz 1314	31 Temmuz 1898	Günlük	4					
50	13 Rebiyülevvel 1316	20 Temmuz 1314	1 Ağustos 1898	Günlük	4					
51	14 Rebiyülevvel 1316	21 Temmuz 1314	2 Ağustos 1898	Günlük	4					
52	15 Rebiyülevvel 1316	22 Temmuz 1314	3 Ağustos 1898	Günlük	4					

53	16 Rebiyülevvel 1316	23 Temmuz 1314	4 Ağustos 1898	Günlük	4					
54	17 Rebiyülevvel 1316	24 Temmuz 1314	5 Ağustos 1898	Günlük	4					
55	18 Rebiyülevvel 1316	25 Temmuz 1314	6 Ağustos 1898	Günlük	4					
56	19 Rebiyülevvel 1316	26 Temmuz 1314	7 Ağustos 1898	Günlük	4					
57	20 Rebiyülevvel 1316	27 Temmuz 1314	8 Ağustos 1898	Günlük	4					
58	21 Rebiyülevvel 1316	28 Temmuz 1314	9 Ağustos 1898	Günlük	4					
59	22 Rebiyülevvel 1316	29 Temmuz 1314	10 Ağustos 1898	Günlük	4					
60	23 Rebiyülevvel 1316	30 Temmuz 1314	11 Ağustos 1898	Günlük	4					
61	24 Rebiyülevvel 1316	31 Temmuz 1314	12 Ağustos 1898	Günlük	4					
62	25 Rebiyülevvel 1316	1 Ağustos 1314	13 Ağustos 1898	Günlük	4					
63	26 Rebiyülevvel 1316	2 Ağustos 1314	14 Ağustos 1898	Günlük	4					
64	27 Rebiyülevvel 1316	3 Ağustos 1314	15 Ağustos 1898	Günlük	4					
65	28 Rebiyülevvel 1316	4 Ağustos 1314	16 Ağustos 1898	Günlük	4					
66	29 Rebiyülevvel 1316	5 Ağustos 1314	17 Ağustos 1898	Günlük	4					
67	30 Rebiyülevvel 1316	6 Ağustos 1314	18 Ağustos 1898	Günlük	4					
68	1 Rebiyülahir 1316	7 Ağustos 1314	19 Ağustos 1898	Günlük	4					
69	2 Rebiyülahir 1316	8 Ağustos 1314	20 Ağustos 1898	Günlük	4					

70	3 Rebiyülahir 1316	9 Ağustos 1314	21 Ağustos 1898	Günlük	4					
71	4 Rebiyülahir 1316	10 Ağustos 1314	22 Ağustos 1898	Günlük	4					
72	5 Rebiyülahir 1316	11 Ağustos 1314	23 Ağustos 1898	Günlük	4					
73	6 Rebiyülahir 1316	12 Ağustos 1314	24 Ağustos 1898	Günlük	4					
74	7 Rebiyülahir 1316	13 Ağustos 1314	25 Ağustos 1898	Günlük	4					
75	8 Rebiyülahir 1316	14 Ağustos 1314	26 Ağustos 1898	Günlük	4					
76	9 Rebiyülahir 1316	15 Ağustos 1314	27 Ağustos 1898	Günlük	4					
77	10 Rebiyülahir 1316	16 Ağustos 1314	28 Ağustos 1898	Günlük	4					
78	11 Rebiyülahir 1316	17 Ağustos 1314	29 Ağustos 1898	Günlük	4					
79	12 Rebiyülahir 1316	18 Ağustos 1314	30 Ağustos 1898	Günlük	4					
80	13 Rebiyülahir 1316	19 Ağustos 1314	31 Ağustos 1898	Günlük	4					
81	14 Rebiyülahir 1316	20 Ağustos 1314	1 Eylül 1898	Günlük	4					
82	15 Rebiyülahir 1316	21 Ağustos 1314	2 Eylül 1898	Günlük	4					
83	16 Rebiyülahir 1316	22 Ağustos 1314	3 Eylül 1898	Günlük	4					
84	17 Rebiyülahir 1316	23 Ağustos 1314	4 Eylül 1898	Günlük	4					
85	18 Rebiyülahir 1316	24 Ağustos 1314	5 Eylül 1898	Günlük	4					
86	19 Rebiyülahir 1316	25 Ağustos 1314	6 Eylül 1898	Günlük	4					

87	20 Rebiyülahir 1316	26 Ağustos 1314	7 Eylül 1898	Günlük	4					
88	21 Rebiyülahir 1316	27 Ağustos 1314	8 Eylül 1898	Günlük	4					
89	23 Rebiyülahir 1316	29 Ağustos 1314	10 Eylül 1898	Günlük	4					Gecikme var 22. gün çıkmamış.
90	24 Rebiyülahir 1316	30 Ağustos 1314	11 Eylül 1898	Günlük	4					
91	25 Rebiyülahir 1316	31 Ağustos 1314	12 Eylül 1898	Günlük	4					
92	26 Rebiyülahir 1316	1 Eylül 1314	13 Eylül 1898	Günlük	4					
93	27 Rebiyülahir 1316	2 Eylül 1314	14 Eylül 1898	Günlük	4					
94	28 Rebiyülahir 1316	3 Eylül 1314	15 Eylül 1898	Günlük	4					
95	29 Rebiyülahir 1316	4 Eylül 1314	16 Eylül 1898	Günlük	4					
96	1 Cemaziyülevvel 1316	5 Eylül 1314	17 Eylül 1898	Günlük	4					
97	2 Cemaziyülevvel 1316	6 Eylül 1314	18 Eylül 1898	Günlük	4					
98	3 Cemaziyülevvel 1316	7 Eylül 1314	19 Eylül 1898	Günlük	4					
99	4 Cemaziyülevvel 1316	8 Eylül 1314	20 Eylül 1898	Günlük	4					
100	5 Cemaziyülevvel 1316	9 Eylül 1314	21 Eylül 1898	Günlük	4					

1.3. Şekil Özellikleri

Servet gazetesinin üzerinde çalışılan 1-100. sayılarında birinci sayfanın üst kısmında “hicri, Rumi, miladi tarih “hemen göze çarpmaktadır. Gazete hicri takvime göre 23 Muharrem 1316; Rumi takvime göre 1 Haziran 1314; miladi takvime göre 3 Haziran 1898 tarihinde yayın hayatına başlamıştır. 100. sayı 21 Eylül 1898 (5 Cemaziyelevvel 1316-9 Eylül 1314) miladi tarihini göstermektedir. İncelenen bu sayılarda bir sayı hariç gazetenin her gün düzenli olarak yayımlandığı görülmektedir. 37. sayının tarihi (29 Safer 1316] şubat ayına denk geldiği için 38. sayı 1 Rebiyülevvel 1316 tarihinde neşredilmiştir. 9 Eylül 1898 tarihinde yayımlanması gereken 89. sayı 10 Eylül 1898 tarihinde bir gün gecikmeli olarak yayımlanmıştır.

Servet’in incelenen sayılarının dörder sayfa olarak basıldığı ve her bir sayfanın dört sütundan oluştuğu görülmektedir. Gazetenin ilk sayfasında üst köşede gazetenin kimlik bilgileri ve klişesi yer almaktadır. Klişenin altında “Her gün sabahları neşrolunur.”cümlesi yazmaktadır.

Gazetenin ilk sayfasında bulunan bilgiler şunlardır:

Klişenin sağ köşesinde;

“Adet (1) [Birinci nüsha] Tarih-i hicri fi 23 Muharrem sene 1316 ”

“Umur-ı tahririye için müdür-i mesul Tahir Bey’e, idare işleri için Ahmet Kâmil Bey’e müracaat olunur. “, bunun altında;

“Meslek-i mahsusı “,

“*Servet*, Menafi-i mülk-i devlete hadim resimli gazetedir. Menafi-i umumiyei temin eden makalâtı maa’l-memnûniyye derceyley. İlanat için idareye müracaat lazımdır. İlanat-ı mütenevviyanın satırından on beş kuruş alınır.”

“Nüshası on paradır.”

Bilgileri bulunmaktadır.

“*Servet* “klişesinin üst kısmında yayımlandığı gün belirtilmiş, altında ise “Her gün sabahları neşrolunur.” yazısı bulunmaktadır.

Klişenin sol köşesinde; mali, Rumi ve miladi tarihler yer almaktadır. Alt satırda,

“Mahall-i idare ve matbaası, Babıali Caddesi’nde no: 4” cümlesiyle gazetenin basım yeri hakkında bilgi verilmiştir. Bunun altında;

“Şerait- i iştirâ “ başlığıyla gazetenin abonelik şartları bildirilmektedir.

“Dersaadet ve vilayet: Seneliği 162, altı aylığı 80, üç aylığı 50 kuruştur. İttihat postası olan memaliğe: Seneliği, 40, altı aylığı 20, üç aylığı 10 franktır. Abone her ay iptidası ile on beşinden itibaren kaydedilir.”

“Nüshası 10 paradır.”

Servet gazetesinin 1-100. sayılarının basım tarihleri her sayıda düzenli olarak hicri, Rumi ve miladi tarih olarak gazetenin üst bölümünde belirtilmiştir. Gazetenin son sayfasında sol alt köşede kalın çizginin altında sahip-i imtiyazın ismi sadece Tahir olarak yazılmıştır. Gazetenin ilk adedinin son sayfasında Tahir Bey’in resmi bulunmaktadır. Bu resmin altında Tahir Bey’in gazetede görevi hakkında bilgi verilmektedir.

“*Servet* gazetesini müdür-i mesul ve muharriri Tahir Bey”, bunun altında;

Tahir Bey Directuar redacteur en chef du “*Servet*” yazısı Fransızca olarak yazılmıştır. Gazetenin her sayfasında sayfa numaraları sağ üst köşede (sahife 1), günlük basım tarihi sol üst köşede (1 Haziran), ortada ise gazetenin ismi (*Servet*) yer almaktadır. Sayfa ve tarih kısımlarının sağ ve sol köşede yer alması değişiklik göstermektedir. Çalışılan sayılarda müdür-i mesulün Tahir Bey olarak devam ettiği görülmüştür. Ancak bazı sayılarda (adet: 96, adet:100) sahip-i imtiyaz Mehmet Tahir olarak yazılmıştır.

Servet gazetesinin ilk adedinin birinci sayfasında gazetenin yayın hayatına girdiği bilgisi ile birlikte gazetenin hizmet amacı beyan edilmiştir. Bu amacın devlete hizmet olduğu ifade edilirken “mülk-i devlete” ait olduğu ve Osmanlı matbuatına yakışacak şekilde çalışmalar yapılacağı ifade edilmiştir. Gazetenin resimli bir gazete olduğu sağ üst köşede “menafi-i mülk-i devlete hadimdir.” ifadesinden sonra belirtilmiş olmasından dolayı gazetenin her sayısında resim karşımıza çıkmaktadır. Bu resimler hakkında yazı yazılan kişiler ve konular ile ilgilidir. Gazetede sadece resim değil karikatürlere de yer verilmiştir. Basılan resimler genellikle Osmanlı Devleti’nin siyasi ve idari makamlarında görev alan

devlet adamlarına aittir. Gazetenin ilk adedinin son sayfasının dördüncü sütununda “Mündericatsız Hikâye”de verilmek istenen mesaj karikatürle anlatılmaya çalışılmıştır. O dönemdeki yeme içme alışkanlıkları ile ilgili olarak eleştiri mahiyetindeki patates karikatürü adet: 9, s.4; dana etini anlatan karikatür adet: 7, s.4; Rieger kozmetik sabun reklamının karikatürü adet: 83, s.4; adet: 87, s.4; adet: 95, s.4; adet: 99, s.4; adet: 100, s.4 bulunmaktadır. Adet: 13, s.4’te “*İnsan müddet-i ömründe bir merkebe nispeten yediği havuç!*” alt yazısı ile havuç ve merkep karikatürü; adet: 8, s.4 sigara içen bir insanın karikatürü bulunmaktadır.

Gazetenin incelenen sayılarında 110 tane resim bulunmaktadır. Bu resimlerden kırkbeş tanesi fotoğraftır. Karikatür ise sekiz tanedir. Diğerleri ise tablo ve temsili resimlerden oluşmaktadır. Limni adası, Boğaziçi, Cidde rıhtımı, Haliç, İskele resmi, İstanbul postanesi, Mevlevî dergâhı, Yıldız Sarayı ve Hamidiye Camisi, Yıldız Sarayı ve Saadet Kalesi, Üsküdar, Kastamonu gibi mekânların resimleri; Burganya vapurunda yaşanan acı olayların ve “*Cinayet*” adlı haber yazısının temsili resmi, o dönemde yapılan kayık yarışları gibi sosyal hayata ilişkin olayların resimleri bulunmaktadır. Ayrıca askerî taburun karsılama resimleri, hızlı savaş gemisi olan Merrimac Kruvazörü gibi ordu ile ilgili resimlere de yer verilmiştir.

Servet’in incelenen sayılarında siyasi ve sosyal hayatta adı geçtiği için resmi basılan Türk isimler şunlardır: Ahmet Hilmi Paşa, Ahmet Feyzi Paşa Hazretleri (Hacı), Ferit Beyefendi Hazretleri, Ginçer Paşa Hacı Kûlebû (Cüce), Halil Rıfat Paşa Hazretleri, Hamdi Paşa Hazretleri, Haydar Paşa, Hayri Paşa, Hüseyin Hilmi Efendi Hazretleri, İbrahim Ethem Paşa, Mahmut Celalettin Paşa, Memduh Paşa Hazretleri, Muhsin Bey, Mustafa Nuri Paşa, Mustafa Tevfik Paşa, Münir Beyefendi, Nail Bey, Neşet Paşa, Ömer Rüştü Paşa, Rauf Paşa, Recai Bey, Rıza Paşa, Rıza Daniş Han Hazretleri (Mirza), Selim Melhame Paşa Hazretleri, Seyfullah Paşa. *Servet* gazetesinde resmi bulunan yabancı kumandan paşaların isimleri şunlardır: Berje (Kumandan), Ginçer Paşa, Bismark (Prens), Bobçef (Yüzbaşı), Esterhazi (Fransız Yüzbaşı), Henri (Kaymakam), Peykar (Miralay), Sir Hamilton Lani.

Gazetenin 56. adedinde madalya resimleri bulunmaktadır. Tercüme hikâye olarak basılan *Rafael* adlı eserin temsilî resimleri aralıklarla gazetenin üçüncü sayfasında yer almaktadır. “Sanayi-i nefiseden” notuyla bazı tablo resimleri gazetenin bazı sayılarında yer almaktadır.

Servet gazetesi resimli bir gazetedir. Ancak basılan resim ve fotoğrafların daha çok siyasi yazılardaki devlet erkânından olan paşalara ait olduğu görülmektedir. Diğer yazılarda ise (Aynen Varaka, Şehir Mektupları, *Servet*) resim yoktur. Sadece hikâye metinlerinde konu ile ilgili temsilî resimler vardır. Mehmet Celâl’in tefrika edilen eserinde ise resme hiç yer verilmemiştir.

Reklamlar ve ilanlar gazetenin son sayfasının son sütunlarında aralarına kalın çizgi çekilerek bazen peş peşe sıralanmış, bazen de gazetenin ilk sayfasında yer almıştır. Örneğin Ali Kemal’in “*İki Hemşire*” adlı eserinin reklamı bazen gazetenin ilk sayfasında yer almıştır. Reklamların ve ilanların estetik açıdan görünümüne dikkat edilmemiş, bazen ufak çizimlerle desteklendiği görülmüştür. İlaç, eczane, diş hekimi, bitkisel ilaçların reklamları sık rastlanılan reklamlardır. “Selanik Suyu, İçme Nam Maden Suyu, Capital, Diş İmalatı, Diş Tabibi, Eczane-i Hamdi ve Beşir Kemal, Eczane-i Yeni Dünya, İmalat-ı İtriyenin En Büyük Muvaffakıyeti” sağlık reklamları sürekli bulunmaktadır. Reklam ve ilan yazıları genelde aynı metinlerdir. İlaç reklamlarında bu metinler, genellikle hastalığın ve ilaçla sıhhat bulmanın öyküsü anlatılmaktadır. Gazetede Fransızca sözcük fazla bulunmamakla beraber devrin genel tavrı olan sözcüklerin okundukları gibi yazılması, kelimelerin yazılışını doğru tespit etmeyi zorlaştırmıştır. Ayrıca resimlerin altında yer alan açıklamaların Fransızca karşılığı yoktur. Bu tercih, gazetenin Fransızca baskısının da olmasından kaynaklanabilir.

Servet gazetesinde Fransızca (*Servet*)’e dair yazılara da yer verilmiştir. *Servet* imzası ile yayımlanan yazılarda ise daha çok belediye, ulaşım, dâhilî ve haricî haberler, ticaret, ekonomi, günlük yaşanan olaylara dair haber yazıları bulunmaktadır. Bu haber yazılarının resim ya da fotoğrafları basılmamıştır. Gazetede noktalama ve imla ile ilgili yanlışlar yoktur. Gazetede okunamayan kelimeler ise gazetenin zamanla yıpranmış olmasından kaynaklanmaktadır.

Devlete hizmet amacı olan gazetenin her sayısının ilk iki sayfasında “Âlem-i İslamiyet, Nişan, Tevcihat, Madalya, İlmîye, Resmî, İcmal-i Haricî, Şuûnat, Mektub-ı Mahsusa “gibi siyasi yazılar bulunmaktadır. İkinci sayfanın yarısında Ali Kemal’in “Çölde Bir Sergüzeşt” adlı eseri “millî hikâye”notuyla yer almaktadır. Üçüncü sayfada ise sosyal ve edebî hayata dair yazılar bulunmaktadır. Dördüncü sayfada ise Avrupa’dan gelen telgraflar ve haberlere dair yazılar, ajans telgrafları, reklamlar ve ilanlar yer almaktadır. Yayımlanan siyasi yazıların çoğu Avrupa devletleri (Rusya, İspanya, İngiltere, Fransa, Almanya, Avusturya-Macaristan) arasındaki meselelere dair yazılardır. Gazetede “İmzasız ve imzası mahfuzdur.”şeklinde yayımlanan yazılarla hemen hemen her sayıda karşılaşılmaktadır. “Aynen Varaka, Şehir Mektupları, İstanbul Mektubu, Bend-i Siyasi, Makale-i Mahsusa, *Servet*” başlıkları; dönemin sosyal ve siyasi hayatı hakkında bilgi vermenin yanında dil ve imla çalışmaları ile ilgili bilgiler de sunmaktadır.

Gazetenin birinci sayfasında yer alan “Âlem-i İslamiyet” başlığı altındaki yazılar birinci adetten sekizinci adete kadar yayımlanmıştır. İkinci sayfanın alt kısmı kalın bir çizgi ile bölünerek “*Servet*”in hikâye tefrikasına ayrılmıştır. Bu bölümde Alphonse de Lamartine’in “*Rafael*”i dördüncü adetten doksan dokuzuncu adete kadar; Mehmet Celâl’in “*Müzeyyen*” adlı eseri otuz üçten seksen üçe kadar yayımlanmıştır. Mehmet Celâl bu eserini “Kitabe-i Gam Müellifi “olarak tanımladığı Ahmet Rasim’e ithafen yazdığını başlığın altında belirtmiştir. Ali Kemal’in “Çölde Bir Sergüzeşt “isimli eseri birinci adetten otuzuncu adete kadar sürekli yayımlanmıştır.

Ahmet Rasim’in (İmzasız) olarak yayımlanan “Ülfet” adlı hikâyesi ise ikinci üçüncü sayılarda gazetenin bu defa üçüncü sayfasının yarısında kalın bir çizgi şeridi çekildikten sonra yayımlanmıştır.

Son sayfada “Hususi Telgraflar, Muharebe Telgrafları, Ajans Telgrafları, Gece Alınan Telgrafnameler” peş peşe yayımlanmıştır. Ardından reklamlara yer verilmiştir. Gazeteye ilan verme şartlarının beyanını ise her sayıda aynı metin olarak yer alır.

Gazetede daha çok dönemin siyasi ve sosyal hayatına dair haberlere yer verilmiştir. Avrupa'nın siyasi ve sosyal hayatı, basın çalışmaları, Sudan muharebe haberleri, Avrupa'dan ve İslam dünyasından Dersaadet'e yapılan ziyaretler, ticari alışverişler gazete sütunlarında kendine yer bulmuştur.

Sonuç olarak *Servet* gazetesi şekil bakımından planlıdır. Belirlenen sütunlar her sayıda düzenli olarak devam etmiştir. *Servet* gazetesinin gözü yormayan bir görüntüsü vardır. Yazıların okunmasında sıkıntı çekilmemektedir.

1.4. Muhteva Özellikleri

1.4.1. *Servet*'in Çıkarılışı

Servet gazetesi 3 Haziran 1898'de (H 23 Muharrem 1316 / R 1 Haziran 1314) yayın hayatına başlamıştır. Gazetenin yayına başladığı tarihte Servet-i Fünûn topluluğu sanat çevreleri tarafından kabul görmektedir.

1888'de basın hayatında sansürün artması nedeniyle birçok dergi gibi Ahmet İhsan Tokgöz'ün 1889'da çıkarmakta olduğu *Umran* adlı mecmua da kapatılmış verilen imtiyazları geri alınmıştır. Padişahın da yeni imtiyaz vermemesi üzerine Ahmet İhsan mevcut olan gazetelerden biriyle anlaşarak gazeteye ilave mecmua kurmaya karar vermiştir.

“Padişah yeni imtiyaz vermiyordu; (...) o halde mevcut gazetelerden biriyle uyuşup, o gazeteye ilave gibi resimli mecmua kurmak mecburiyetindeyim.”(Tokgöz 2012: 68) ifadeleriyle durumu tespit eden Ahmet İhsan, *Servet* gazetesinin sahibi ve mesul müdürü Dimitraki Nikolaidi'yi ikna ederek gazeteye on beş günde bir ‘*fennî*’ ek yayımlamak üzere ruhsat alıp bu ruhsatın kendisine verilmesine razı etmiştir. Yazılan izin dilekçesi kabul görmüş gelen izin tezkeresinde *“Zî-hayat Müslim resmi basılmamak şartıyla”*izin verildiği ve ‘*Servet-i Fünûn*’ isminin münasip görüldüğü yazmaktadır (Ercilasun 1996: 57).

Aynı yıl maddi imkânsızlıklar nedeniyle *Servet* gazetesi kapatılır; fakat ‘*fennî*’ hakları ilavesi olarak çıkarılmasına izin alınan ve bir sene sonra hakları Ahmet İhsan'a devredilen *Servet-i Fünûn* yayın hayatına devam eder. Bu yıllar Sultan II. Abdülhamit'in istibdadının en sıkı olduğu dönemdir. Dergi resimli

yayımlanmaktadır. Kızkulesi resimli sayısı (33. sayı) yayınlanınca resimli mecmualara düşkünlüğü ile bilinen II. Abdülhamit tarafından dergi çok beğenilir ve padişah, Ahmet İhsan'ı saraya çağırır, dergiye 3240 kuruş bağlanır ve hakkâk olarak Avrupa'dan Mösyö Napiere İstanbul'a getirilir. *Servet-i Fünûn* dergisi 6 Şubat 1896 tarihli 256. sayısında yazı işleri müdürlüğüne Tevfik Fikret'in getirilmesiyle edebî bir yapıya bürünür. Bu tarih Servet-i Fünûn edebiyatının başlangıcı olarak kabul görmüştür.

Servet-i Fünûn dergisi edebiyatımızda elli yılı aşkın bir süre (1891- 1944-2461 sayı) yayımlanmıştır. Bu derginin uzun soluklu yayınlanmasında derginin yayın politikası etkili olmuştur. Ahmet İhsan Bey siyasetin içine doğrudan doğruya girmemiş olsa da elli yıl boyunca devrin siyasi gelişmelerini bir gazeteci hassasiyeti ve titizliği ile yakından izlemiştir. Bu gözlemlerini dergiye aksettirdiğinden dolayı *Servet-i Fünûn* siyasi tarih bakımından da yararlanılabilecek bir kaynaktır. Ayrıca Ahmet İhsan'ın dergiyi renkli ve resimli yüksek kalitede kamuoyuna sunması büyük ilgi uyandırmış aynı zamanda çıkan gazete ve dergilere örnek olmuştur. *Servet-i Fünûn'un* çalışmaları yurt dışında da takdirle karşılanmış ve edebiyatımızda ödül alan ilk dergi olmuştur.

Bu derginin edebiyat tarihi açısından önemli olan sayıları yukarıda belirtildiği gibi 6 Şubat 1896 tarihli 256. sayısından başlayarak 16 Ekim 1901 tarihinde çıkarılan 553. sayıya kadar olan nüshalarıdır. Bu sayılar da Edebiyat-ı Cedvide olarak isimlendirilen topluluğun eserleri yayımlanmıştır. Bu topluluk aynı zamanda büyük eleştirilerle karşılaşmıştır. Servet-i Fünûn sanatçıları dışarıdan gelen eleştirilere bütün olarak karşılık verir. Bu eleştirilerin en önemlisi Ahmet Mithat Efendi'nin 14 Şubat 1897'de *Sabah'ta* yayımladığı "Dekadanlar" isimli makalesidir. Bununla birlikte dışarıdan yapılan muhalefetin zayıflaması dergi çevresinde toplanan sanatçılar arasındaki anlaşmazlıkların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu anlaşmazlık ortamını fırsat bilen Baba Tahir, Dimitraki Nikolaidi'ye daha önce çıkardığı *Servet* gazetesini yeniden çıkarma teklifini sunmuştur. Böylece Baba Tahir, Dimitraki Nikolaidi'nin bu çalışmanın da konusu olan *Servet* gazetesini aynı adla 3 Haziran 1898 tarihinde yeniden yayımlamaya başlar. Baba Tahir gazetenin müdürü olur. Bu gazetenin gayesi devlete hizmettir ama aynı zamanda gazetede yazılar incelenip tasnif edildiği zaman *Servet-i*

Fünûn sanatçılarına eleştiriler yöneltildiği de görülmektedir. Bu anlamda *Servet* gazetesinin hem *Servet-i Fünûn* dergisine hem de onun etrafında toplanan Edebiyat-ı Cedide topluluğuna muhalif bir yayın politikası takip ettiği söylenebilir.

1.4.2. *Servet*'in Yayın Politikası

Servet gazetesi her sabah yayımlanan bir gazetedir, dört sayfa olarak basılır. Her sayfada dört sütun bulunmaktadır. İlk sayfada Devlet-i Aliye tarafından dönemin devlet adamlarına verilen taltif, nişan ve rütbeye dair haberler ile siyasi ve sosyal haberler yer almaktadır. İkinci sayfada edebî yazılar, makale ve hikâye türü yazılar bulunmaktadır. Üçüncü sayfada “ajans lokal” ve sosyal haberler ile çeviri romanlar; dördüncü sayfada telgraflar, muharebe haberleri, reklamlar ve ilanlar yer almaktadır. Görüldüğü üzere gazetede verilen haberlerin sıralanış şekli dahi yayın politikasını göstermektedir.

“...*Bimennihi teala saye-i tevfiakat sermaye-i cenab-ı velinimet-i azamide ‘Servet’ ceride-i naçizi kisve-i matbu-ı intizama girdi. Maksadı evvel emirde vezâif-i mühattime-i ubudiyeti olan menâfi-i celile-i hilafet ve amal-i mukaddese-i mülk-i devlete hizmettir. Saniyen sahaif-i evrak-ı havadisın neşr-i maarif emrinde der-kâr olan tesirine istinaden Osmanlı matbuatına yakışacak surette tamim-i marifettir.*

*Sadakat ve hulus-ı niyet rehberi hamiyet ve istikamet iki said-i feyzperveridir.”*¹

Gazetenin ilk adedinin ilk sayfasında yayımlanan bu takdim yazısı *Servet*'in kuruluş amacı hakkında bilgi vermektedir. Yazıda devlete hizmet etmek amacıyla gazetenin çıkarıldığı, sayfalarının basımında Osmanlı matbuatına yakışacak şekilde düzenleneceği ifade edilmiştir. Bu ifadeler gazetede devlet politikasına ters düşmeyecek yazıların yer alacağı mesajını vermektedir.

Sultan II. Abdülhamit Dönemi'nde siyasi anlamda padişahın yanında olan sanatçılar vardı. Faik Esad (Andelip), İsmail Paşazade Kör Hakkı, El-Hac İbrahim Efendi, Hoca Hayrettin Efendi, Ali Ruhî, Remzi Baba, Müstecabizade İsmet,

¹ *Servet*; adet:1,s.1 (İmzasız)

Şeyh Vasfi, Halil Edip gibi isimler eski edebiyat geleneğini sürdürüyordu. Diğer taraftan Sultan Abdülhamit'e muhalif olan sanatçılar da mevcuttu. Bunlar genellikle *Servet-i Fünûn* dergisi etrafında toplanan isimlerdi. Birinci grupta olan edebiyatçılar aşırı Batıcı olarak gördükleri Servet-i Fünûncularla mücadeleye girişmişlerdir. Bu mücadele edebiyat tarihimizde “eski-yeni” çatışması olarak yer bulmaktadır. Başlangıcını *Servet-i Fünûn* yıllarından önceye götürebileceğimiz bu mücadele eski-yeni çatışmasının dergiler açısından kutuplaşmasına yol açmıştır. Bu dergi etrafında toplananlar yeni edebiyat taraftarları olarak anılır. Baba Tahir'in çıkarmakta devam ettiği *Musavver Malumat* ise eski edebiyat taraftarlarının yayın organıdır. Baba Tahir cesur, tok sesli, çok kazanıp bol harcayan, iyi giyinen, sarayca desteklenen bir kişidir. Saray, daha önce maddi destekte bulunmuş olmakla birlikte yeni edebiyat taraftarlarının toplandığı *Servet-i Fünûn* dergisine karşı muhalif bir dergi çıkarılması gerektiğini düşünür ve Baba Tahir'in *Musavver Malumat*'ını destekler. Bu derginin amacı *Servet-i Fünûn* dergisini sekteye uğratmak, onları ve ortaya koydukları edebiyatları eleştirerek kamuoyunda itibarsız hâle getirmenin yanında Batı edebiyat akımını etkisiz hale getirmektir. 1898 yılında Baba Tahir'in mesul müdürlüğünü yaptığı *Servet* gazetesi de aynı amaca hizmet edecek, saraya bağlı bir yayın politikası izleyecektir (Çetin 2016: 2).

1.4.3. Gazetede Yer Alan Konular

Servet gazetesinde edebiyat ile ilgili yazılar şiir, tiyatro, dil ve imlâ meselesi gibi başlıklar altında toplanabilir. Bunun yanında muhteva olarak sosyal hayatı ilgilendiren konulara eleştirel bir yaklaşımla gazetenin edebî bir üslupla verdiği cevaplar, yaptığı itirazlar da yer almaktadır. Siyasi ve askerî hayata dair yazılar, rütbe ve nişan unvanlarının verilmesi, fen ve teknoloji ile ilgili haberler, fotoğraflar, ilan ve reklamlar, İslam dünyasından haberlerin de gazetenin sayfalarında kendisine yer bulduğu görülür.

Servet gazetesinin yayın hayatına başladığı 1898'de (H 23 Muharrem 1316 / R 1 Haziran 1314) yılı gazete ve dergilerde hararetle “eski - yeni edebiyat” tartışmaları yapılmaktadır. Ahmet Mithat Efendi'nin Edebiyat-ı Cedide'yi savunanlara karşı *Sabah* gazetesinde yayımlanan “Dekadanlar” başlıklı eleştirel

yazısı, çevresinde büyük yankı uyandırmıştır. Ahmet Mithat Efendi bu yazısında; gençlerin kullandıkları dilin anlaşılmadığını, ürettikleri kelime ve tamlamaları toplumdaki insanların anlamayacağı için faydalı olamadığını, ortaya koydukları eserlerin Fransız edebiyatının taklidinden ibaret olduğunu söyleyerek onları millî olmamakla suçlamıştır.

“*Birader! Bu makaleyi anlamak için onu Türkçe okumalı, Fransızca düşünmeli!*” der. Bunun üzerine dostu, “*Türkçe okuyup Fransızca mı düşünmeli!? Bu ne rezalet?*” şeklinde tepkisini dile getirir. Bu tepkisinin gerekçesini, “*Biz lisanı sadeleştirelim derken bunlar bir kat daha berbat ettiler. Bu ne lisan? Bu ne tabir? Veysî’ ye, Nergisî’ ye rahmet okutuyorlar!*” (Gökçek 2007: 29)

Ahmet Mithat Efendi aslında yeni edebiyatın karşısında değildir. Şinasi ve Namık Kemal’in açtığı yenilik yolunun temsilcisi olarak kendilerinin olduğunu söylemektedir. Onun amacı halka okuyarak bir şeyler öğretmektir. Bunun için de anlaşılır bir dil ile yazmak gerektiğini her fırsatta vurgular. *Sabah* gazetesinde yazısı yayımlandıktan sonra Edebiyat-ı Cedideye karşı olanlar bu yazıyı bulunmaz bir fırsat sayarak arka arkaya eleştiri yazıları yazarlar. Bu yazarlar arasında Mehmet Celal, Andelip, Tepedenlizade Kâmil, Müstecabizade İsmet, İbn-i Rıfat Samih ve Ahmet Rasim bulunmaktadır. Bu isimlerden Ahmet Rasim, Müstecabizade İsmet, Mehmet Celal, Andelip *Servet* gazetesinin yazarları arasındadır. Hâlbuki *Servet-i Fünûn*’un yayın hayatının ilk yıllarında Ahmet Rasim ve Müstecabizade İsmet’in imzasını görmek mümkündür. Bu isimler daha sonra aralarında *Servet*’in de bulunduğu *Servet-i Fünûn*’a muhalif yayın organlarının yazarları arasında yer almıştır. Bunda Ahmet Mithat’ın etkisi büyüktür.

Servet gazetesi yine Baba Tahir’in imtiyaz sahibi olduğu *Musavver Malumat*’tan yaptığı iktibaslarla da *Servet-i Fünun*’a karşı muhalif tavrını sürdürmüştür. Ayrıca gazetenin yazarları Ali Kemal, Ahmet Rasim, Mehmet Celal, Müstecabizade İsmet eski edebiyat taraftarıdır ve *Servet-i Fünûn*’un karşısındadır. Bu ortamda *Servet* gazetesinde yer alan *Sabah*, *İkdam*, *Tercüman-ı Hakikat*, *Malumat* kaynaklı yazıların da dönemin tartışmalarında taraf olduğu görülmektedir.

1.4.3.1. Edebiyat

Servet'in incelenen 1-100 sayılarında dil ve imla meselesi ile ilgili yazılar büyük ölçüde “Makale-i Mahsusa”, kısmen de “Aynen Varaka”; edebiyat ile ilgili yazılar “İcmal-i Edebî”; eleştiri türündeki yazılar “Şehir Mektubu, İstanbul Mektubu” sütunlarında yayımlanmıştır. *Sabah, İkdam, Tecüman-ı Hakikat, Malumat, Hizmet, Servet* imzalı yazılar gazeteye gönderilen yazılar arasındadır. İmzasız yazılar ise gazetede daha fazla yer bulmuştur. Çünkü *Servet* günlük gazete olarak yayımlanmıştır. Başlık altı yazısı “her gün sabahları neşrolunur”şeklindedir; bu ifade edebiyat, fen gibi her hangi bir alana aidiyetini ifade etmez.

1.4.3.1.1. Şiir

Servet gazetesinde şiir konusundaki yazılar “İcmal-i Edebî” başlığı altında yayımlanmıştır. Bu sütun her sayıda düzenli olarak yer almaz; belirli aralıklarla gazetenin ikinci ya da üçüncü sayfasında bulunur. Söz konusu sütundaki yazılar da imzasızdır. Bununla birlikte Fazıl Gökçek'in “- muhtemelen Ahmet Rasim'in kaleme aldığı- “İcmal-i Edebî”ye doğrudan cevabı vermiş, fakat yazılarıyla *Edebiyat-ı Cedide*'yi savunmayı sürdürmüştür.”(Gökçek 2007: 99) sözleri İcmal-i Edebî'nin Ahmet Rasim tarafından yazıldığı kanaatini ifade etmektedir.

İcmal-i Edebî sütununda bazen şiir türü teorik açıdan değerlendirilmiştir. Bu yazılardan birinde;

*“Artık bizde de şiir-i hakiki ne demek olduğu anlaşılıyor. Edebiyat ile iştiğal edenler (şiir) denilen şeyin öyle vezinli, kafiyeli sözlerden ibaret olmadığını ve gerçi edebiyatımız henüz bir devre-i tekâmül içinde ise de şiirin şu bildiğimiz surette olamayacağını anlamaya, anlatmağa başladılar. Bu yolda vukua gelen neşriyat şayan-ı şükran u iftihar bir nişane-i terakkidir.”*² denilmektedir. Bu ifadeler Rezaizade Mahmut Ekrem'in 1886 yılında Takdir-i Elhan'da dile getirdiği “her mevzûn ve mukaffâ lakırdı şiir olmak lazım gelmez her şi'r mevzûn ve mukaffâ bulunmak iktizâ etmediği gibi.”(Arseven 2008: 62) anlayışının kabul gördüğünün işaretidir. Bu cümleler aynı zamanda şiirdeki arayışların devam ettiğini ve makale yazarının bu yazıları beğenerek takip ettiğini gösterir. 1898

² *Servet*; İcmal-i Edebî, adet:20,s.3

yılında artık şiirimiz Recaizade Ekrem'in yol göstericiliğinde Servet-i Fünûn sanatçıları sayesinde önemli bir yol kat etmiştir.

Servet-i Fünûn sanatçıları Batılı tarzdaki şiirin başarılı örneklerini vermişlerdir (Enginün 2014: 490-493). Servet-i Fünûncular şiirin vezinli ve kafiyeli sözden ibaret olmadığına inanırlar. *Servet* gazetesi her ne kadar Edebiyat-ı Cedide karşıtı bir tavır takınsa da yukarıdaki ifadelerden hareketle şiirin ne olduğu konusunda onlarla benzer görüşler benimsediği söylenebilir.

Yazının devamında Faik Ali'nin "Benim Sema-yı Hayalim" şiiri teknik yönden değerlendirilmiş ve kafiye yönünden beğenilmediği ifade edilmiştir. :

"(Benim Sema-yı Hayalim) ser levhasıyla gördüğümüz manzumede "busiş, (söz konusu şiir Faik Ali'nindir.) ninni, hassasın, kanasın" kafiyelerini hiç beğenmedik. Kuyut bir endazlığın, dekadanlığın bu derecesi hoş görülmez.

Aynı yazıda *Resimli Gazete*'de yayımlanan "Mehtap Âlemi" isimli şiir, şairin diğer şiirlerine göre gelişme gösterdiği söylenerek takdir edilmiştir.

Resimli Gazete refikimizde (Mehtap Âlemi) ser namesiyle görülen manzume kailinin terakkisini göstermekte olduğu cihetle şayan-ı takdirdir."

Gazetenin "İcmal-i Edebî" başlığı altındaki diğer yazısı *Servet-i Fünûn*' da yayımlanan "Musahabe-i Edebiye" ser levhası ile yayımlanan bir makale üzerinedir. Bu makale döneminde sert tartışmalara neden olmuştur. Servet-i Fünûn sanatçılarının taklit noktasında ileriye gitmeleri bu tartışmanın nedenini oluşturur. Yazar, yazıyı değerlendirirken evvelki sanatçılarımızın yaptığı taklidi ölçüt almıştır. Bu makalede yapılan taklitler asar-ı eslafta dekadanlık olarak yorumlanmıştır. Yapılan eleştiriler daha çok kullanılan tamlama ve terkipler ile manevi olarak da milletimizin ruhuna hitap etmediği noktasındadır. Yazıda, taklit konusu, "Şevket ve Bidil" hayâlatının bizdeki kullanımından örnekler verilerek tartışılır. Bu hayâlatta çok güzel tamlama ve terkipler bulunmasının yanında birçok gülünç ve manasız şeylerin de bulunduğunu ifade eden yazar bu hayâlatı en fazla taklit edenin Şeyh Galip olduğunu belirtir. Fakat yazar Şeyh Galip'in bile bunu yaparken çok fazla ileriye gitmediğini, milletin ruhundan uzaklaşmadığını vurgular.

“Şevket ve Bidil hayalatını taklitle bizde Ragıp Paşa devrinde başlanmıştır. Ondan evvelki eserlerde böyle şeyler gösterilmez. Fakat şayan-ı dikkattir ki eslaf-ı üdebadan bazıları müşarün-ileyhümaya taklitte yine pek ileri gitmemişlerdi. Çünkü divan-ı Şevket ve Bidil’de cidden fevkalade addolunacak böyle terkipler, hayaller mevcut olmakla beraber birçok gülünç, bimana şeyler de vardır. Bizde Bidil’i en ziyade taklit etmiş olan Şeyh Galip merhumdur.”³

Ahmet Hikmet Müftüoğlu’nun “Eslafta Dekadanlık ve Şeyh Galip”⁴ başlıklı yazısı *Servet*’te yer alan bu yazısı üzerine kaleme alınmış olmalıdır. Ahmet Hikmet’in “Eslafta Dekadanlık ve Şeyh Galip” yazısı dekadanlık tartışmaları içinde dikkate değer en ilginç cevaplardan birisidir.

Ahmet Hikmet bu yazıda şiirini yazarken; şairi, şiirin bilinen dar kalıplarına sıkıştırmanın doğru olmadığını belirtir çünkü Müftüoğlu şairin özgür olmasından yanadır. Bu görüşlerini “Divan edebiyatının bilinen mazmunlarını tekrar etmeye devam mı edelim?” diye ifade eden Ahmet Hikmet *Servet-i Fünûn*’a karşı olanların yeni bir ifade görünce onları “Frenk mukallidi” olarak değerlendirilmelerini haksızlık olarak görür. Dekadanlıkla suçlanan topluluğu bugüne kadar edebiyatımızda gerçekleşen yeniliklerin en “yerlisi”dir diyerek savunur. Eslafta dekadanlıktan hareketle Divan şiirindeki taklidi değerlendirir. Divan şiirinin son dönem en önemli sanatçılarından olan Şeyh Galip’in İran edebiyatının etkisiyle yaptığı benzetmeleri çok güzel bulan Ahmet Hikmet o dönem için onun yaptığının da taklit olduğunu belirtir. Bu sebeple Şeyh Galip’in “Dekadanların piri” sayılması gerektiğini vurgular. Ahmet Hikmet yazısında yeni edebî harekete “Dekadan” gibi yabancı ve anlamsız bir ad vermek yerine “Galibiyyûn”demenin daha doğru olacağını söyler. Ahmet Hikmet taklit konusunda yapılan tartışmalara en ilginç cevabı vermiş ancak yazısı hak ettiği ölçüde değerlendirilmemiştir (Gökçek 2007:101-103).

İcmal-i Edebî sütunundaki imzasız bir yazıda, Tevfik Fikret’in Fransuva Coppee’nin bir eserinden iktibas tarikiyle yazılmış olan “Baharda” manzumesi takdir edilmiş ve aynen yayımlanmıştır. Bununla birlikte bu şiir, bir Şarklının hissiyatını, ruhunu okşamadığı, ilk beytinin ikinci mısraının telaffuzunda zorluk

³ *Servet*; İcmal-i Edebî, adet:27, s.2

⁴ *Servet-i Fünun*, nr. 393, 10 Eylül 1314/22 Eylül 1898, ss.40-43

hissedildiği ve bu mısran anlam bakımından şiire uygun düşmediği için tenkit edilir:

“Manzumede baştanbaşa bir Şarklının hissiyatını okşayacak bir şey bulamadıklarını beyan ile beraber mutarra, cevîf kelimelerine itiraz ettiler. Evvelkisinin Arapçadan mevcut olmadığını, ikincisinin de ekseriya mevâki-i adiyeye de istimal edildiğinden bu mevkide namüinasip olduğunu söylediler. Biz de cevaben Türkçe Arapça demek olmadığından istimal etmekte olduğumuz kelimatta hakk-ı tasarrufumuz olduğunu ve Arapçadan muktebes kelimatın Türkçe manalarını öğrenmek için kamusa müracaat edilemeyeceğini beyan ile bu bapta itirazatın Arapçaya nazaran haklı, Türkçeye göre haksız olduğunu bildirdik. Yalnız manzumede beğenilmeyecek bir şey varsa o da matlanın ikinci mısraı telaffuz olunurken hissolan usretten ibarettir, mısra hiç selis düşmemiş.”⁵

Bu eleştiriler *Servet-i Fünûn* şiirine yöneltilen eleştirilerden farklı değildir. Bununla birlikte *Servet-i Fünûn* şairlerinin ve tabii ki Tevfik Fikret’in nasıl bir şiir kaleme almak istediğini unutmamak gerekir. Tevfik Fikret şiirinde kullandığı kelimelerin musiki değerine önem vermiştir. Bu sebeple şiirde, müzikal değeri olan ahenkli kelimeler kullanmıştır. Onun için Fikret’in şiirinde kelimelerin anlamından ziyade musiki aramak daha doğru olacaktır. *Servet-i Fünûn* sanatçılara göre şiirde en önemli unsur musikidir. Edebiyatı “dilin ve sözün musikisi” olarak tanımlamışlardır. Musiki değeri olmadığı için hece veznini tercih etmemişlerdir. Aruz veznini şiirin konusuna göre seçmişlerdir. Bunun sebebi şiirde duymak istedikleri musikiyi yaratmaktır.

İcmal-i Edebî’de Rüşumat Emaneti Evrak Müdürü Mehmet Emin imzasıyla kaleme alınan bir başka yazıda *Servet-i Fünûn* dergisinde bir eşeğin tasvir edildiği “Metruk”⁶ ser levhası ile yayımlanan bir şiir eleştirilmiştir. Söz konusu şiir Ahmet Reşit Rey’e aittir. Bu şiirde şair sahibi tarafından terk edilmiş, kırlarda başıboş dolaşan bir eşeğin ruh halini yansıtmaya çalışmış; İcmal-i Edebî’deki yazıda da şairin bu tercihi tuhaf karşılanmıştır. Şiir eleştirilirken yazar Kani’nin Eşakatnamesi’ni örnek vererek eski şiirimizde böyle “Metruk”takine benzer bir teşbihin bulunmadığına atıf yapar.

⁵ *Servet*; İcmal-i Edebî, adet:27, s.2

⁶ Ahmet Reşit Rey, 23 Haziran 1898/ 11 Haziran 1314, n.380, s.243(Kışan 2008: 155)

Servet-i Fünûncular, şiirimize her şeyin şiire konu olabileceği anlayışını getirdiler (Akyüz 2013: 94) Bundan dolayı tabiat konusunu divan şairlerinden farklı işlemişlerdir. Onlara göre şair, tabiatın içinde yaşamalı, tabiat ile bütünleşmeli, tabiatın ruhunu kendi ruhu gibi sevmelidir. Tabiattaki varlıkların, değiştirilmek ve hayalî bir güzellik ile birleştirilmek koşuluyla şiire konu olabileceğine inanırlar (Çetin 2016: 10). Eskiler ise tabiattan ancak bir teşbih ve istiare ihtiyacı olarak yararlanmışlardır. Bu sebeple bir eşeğin ruhunu kavramak ve hissetmek onlar için anlaşılabilir olacaktır. Mehmet Emin'in eleştirisini de bu bakış açısının bir kanıtı olarak görmek gerekir.

Aynı sütunda *Servet-i Fünûn* dergisinde yayımlanan Mehmet Emin Yurdakul'un "Biz Nasıl Şiir İsteriz?" isimli şiiri takdir edilerek yayımlanmıştır.

"Tanzimat sonrası edebiyatımızda boy gösteren her güçlü eğilim aslında çok açık bir şekilde nasıl şiir istediklerinin, yani 'Biz nasıl şiir isteriz?' sorusunun cevabını aramış ve gazete, dergi ve sonra şiir kitaplarında bu sorunun cevabı verilmeye çalışılmıştır."(Çıkla 2015: 43). Mehmet Emin Bey'in "Biz Nasıl Şiir İsteriz?" başlıklı şiiri de bu cevaplardan birisidir. Mehmet Emin Bey Türk şairlerinden halk tarafından anlaşılacak yalın bir dille şiir yazmalarını istemektedir. Bu düşüncesini şiirin son iki üçlüğünde açıkça vurgulamıştır. Bu iki üçlükte;

Biz o şiiri isteriz ki çifte giden babalar,
Ekin biçen genç kızlarla, odun kesen analar,
Yanık sesin dinlerlerken gözyaşların silsinler;

Başlarını açık, beyaz sînesine koysunlar;
Yüreğinin, özleriyçün çarpındığın duysunlar,
Bu çarpıntı, bu ses nedir? Neler diyor? Bilsinler.

İfadelerini söylerken köylünün de anlayabileceği, yalın ve tamlamasız Arapça ve Farsça kelimelerin etkisinden büyük oranda arındırılmış millî bir şiir isteğini vurgular. Mehmet Emin Bey'in son iki üçlüğü dikkatle incelenecek olursa hiçbir yabancı kelime ve tamlama içermemektedir. Halkın dilinde yaşayan Türkçeleşmiş kelimeleri kullanmıştır. Çünkü Emin Bey “halkın hissettiğini şairin de hissettiği bir şiirin” peşindedir. Şiiri “biz”in terennüm edilmesi olarak yorumlamıştır (Çıkla 2015: 68, 249). Bir önceki yazı göz önünde bulundurulduğunda bu takdirin sebebi şiire hâkim olan duygu olarak gösterilebilir. Bu şiirin *Servet-i Fünûn*'da yayımlanması oldukça anlamlıdır. Çünkü bu şiir hem dil açısından hem de önerdiği şiir açısından yayımlandığı mecmuanın adıyla anılan *Servet-i Fünûncuların şiir anlayışına ters düşmektedir*. Unutmamak gerekir ki Edebiyat-ı Cedideciler “Dekadanlık” tartışmaları boyunca millî olmamakla eleştirilmişlerdir.

İcmal-i Edebî'in yayımlanan diğer yazılarında şiir türünde yazılmış olan eserler şekil ve üslup bakımından değerlendirilir. Adet: 5, s. 2'deki yazıda *Resimli Gazete*'de olan Leskofçalı Galip Bey'in gazeli İbni Farz'ın “Kaside-i Faiye” tercümesiyle Ebul-feth el-Busti'nin “kaside-i meşhure”sinin tercümesinden yapıldığı belirtildikten sonra, çevirinin uygunluğu takdir edilmiştir.

Hüseyin Haşim Bey'in “Mukabele” ser levhası ile Safa Bey'e cevap olmak üzere neşrettiği makalenin dedikodudan ibaret olduğu vurgulanmıştır. Safa Bey'in “Ahlaf” ser levhalı manzumesi güzel bir şiir olarak değerlendirilmiştir. İki sanatçı arasındaki tartışmanın sebebi kullanmış oldukları tamlamalar ve bu tamlamaların İslam ilmine uygun düşmediği noktasındadır. Sanatçılar kullandıkları kelimelerin lisana uygunluğu bakımından eleştirilmiştir.

“(Pervane-i Cemad-şita) tabirine gelince doğrusu ya! Biz bunu beğenmedik. Karın pervaneye teşbihinde aradaki vecih-i şebih beyazlıktan ibaret değil mi? Hâlbuki pervane dendi mi biz şarklıların hatırına ateşten, şemden başka bir şey gelmez. İnsaf olunsun bu teşbihe bir cemal-i cazibedarın kamere teşbihine benzer mi? Fakat (Serdi-yi şib) tabiri böyle değildir. Haşim Bey biraz düşünse bu tabirin fena olmadığını teslim eder zannederiz.

Haşim Bey'in “Bu adam gençtir, delikanlıdır, diyoruz. Lakin zıddı olan “akıllı kanlı”yı kullanmıyoruz.”demesi tuhaftır. Delikanlı demi hararetli cevval

makamında müstamel tabirat-ı mecaziyedendir. Akıllı kanlı elbette olmaz. (Soğuk kan) tabiri ise bazı acemi mütercimler tarafından (itidal-i dem) manasına olmak üzere tercüme olunmuştu ki zaten biz o tabiri kullanmayız. İhtiyar bir adamın kanı elbette genç bir adamın kanı gibi hararetli olmaz. Dem-i piri de o hararet ve cevelan-ı demin sükunete inkılabıyla husule gelen (serdi-yi şib) tabiriyle ifadesi ise fena değildir. (Tınnet) tabiri tabiat-ı fennîyeden olduğu gibi esasen de yanlış değildir. Haşim Bey bu meselede yanılıyor. (Tınnet) bina-merre değil mi? Safa Bey Haşim Bey'in bu makalesine karşı artık evvelki lisanı kullanamaz zannederiz.”⁷

Malumat gazetesinde “Nevakış- Köylü Kızlarının Şarkısı” ser levhasıyla “Andre Trubeur” dan mütercem şiirinden ilhamla Mehmet Celal'in kaleme aldığı “Manzume” isimli şiir yayımlanmıştır.⁸

Gazetenin 1. nüshasında yer alan İcmal-i Edebî’de (s.2), *Resimli Gazete*’deki edebî yazılar değerlendirilmiş, takdir edilmiş fakat gazetede eski tarz şiirlerin yayımlanması eleştirilmiştir. Çünkü *Resimli Gazete*’de yer alan Galip Bey’in gazelleri mensup olduğu vadide cidden güzel şeylerse de İcmal-i Edebî yazarına göre bu tarz eserlere artık pek ehemmiyet verilmemektedir. Yazar *Resimli Gazete*’de “nevzemin” şiirler yayımlanmasını önerir. Bu ifadeler Servet-i Fünûn şiirini eleştirmekle birlikte *Servet* yazarlarının da yeni tarz şiirlere taraftar olduğunun bir işaretidir. Anlaşılan odur ki “nevzemin” şiire değil bu şiirlerdeki hayal ve duyuşun yabancılığına karşıdır.

Servet’te; *Resimli Gazete*, *Terakki*, *Malumat* gibi *Servet-i Fünûn*’a muhalif yayınlarda yazan sanatçıların şiirleri takdir edilirken; *Servet-i Fünûn*’un sanatçılarının şiiri teknik, muhteva ve üslup bakımından eleştirilmiştir.

1.4.3.1.2. Tiyatro

Tiyatro konusunda yazılar “Makale-i Mahsusa, Şehir Mektubu, Tiyatro” başlıkları altında yayımlanmıştır.

⁷ *Servet*; İcmal-i Edebî, adet: 5, s. 2

⁸ Köylü Kızlarının Şarkısı Muallim Naci’ye aittir ve onun tercüme olduğuna dair her hangi bir bilgi mevcut değildir. (Muallim Naci tarihsiz: 33-34) Bu şiirin ismi “Nevakış-Köylü Şarkısı” olmalıdır. (Kolcu 1999: 197)

Genellikle gazetenin birinci ve ikinci sayfa ve sütunlarında yer alan Makale-i Mahsusa'da yazılar zaman zaman imzalı olmakla birlikte genellikle imzasızdır. Bu sütunda tiyatroya dair tek yazı “Orta Oyunları” başlığını taşımaktadır. Söz konusu yazıda geleneksel tiyatro oyunlarımızdan olan orta oyunu sahneleme tekniği ve ahlaki açıdan eleştirilmiştir:

“Bir zamanlar memnu iken şimdi yine oynanmaya başlayan (Orta oyunları) vakıa Türklerin eski tiyatroları hükmünde bir oyun olup edep ve terbiye dâhilinde oynanırsa temaşası fena değilse de bugünkü orta oyunlarının hakikaten edeb-i millimize asla ve kata muvafık olmadığını ve hatta bilmeyerek oyuna gelmiş veyahut orada bulunmuş olan birtakım yaşlı başlı zevatın bile kemal-i ar ve hicap ile oyunun yarısında lanet ede ede kalkıp gittiklerini söyleyebiliriz.”⁹

Yukarıdaki alıntıda, eskiden oynanan orta oyunlarının edep ve terbiye dâhilinde olduğundan seyretmesi pek fena olmasa da bugün sergilenen orta oyunlarının milli terbiyemize ve ahlakımıza yakışmayacak şekilde oynandığı ifade edilmiştir. Farklı rolleri üstlenmiş oyuncuların edepsiz davranışlarıyla halkı güldürmeye çalıştıkları ve buraya gelen insanların lanet ede ede salonu terk ettikleri belirtilmiştir. Bu alıntı orta oyununun bir zamanlar yasaklandığını söyler ki bu bilgi dikkate değerdir. Yazar her ne kadar niçin yasaklandığını söylemese de yazının devamında orta oyunlarının “edep ve terbiye”ye ters düştüğünü çağrıştıran ifadeler bulunmaktadır. Yazarı rahatsız eden bunlardır.

Bu yazı tiyatro edebiyatımız açısından çok önemli bir metin olan “Mukaddime-i Celal”¹⁰ ile aynı sene yayımlanmıştır. Namık Kemal de bu ön söz de “Tiyatronun ahlakça o kadar tesiri tecrübe olunmuştur ki” (Sazyek 2008: 164) sözleriyle tiyatro ile ahlak arasındaki ilişkiye dikkat çekmiştir. Gazetede tiyatro kumpanyalarıyla ilgili haberlerin de olduğu göz önünde bulundurulursa o yıllarda tiyatronun hem bir eğlence tarzı olarak hem de bir tür olarak ilgi çektiği söylenilebilir.

Servet'teki yazıda çocuklarımızın edep ve ahlâk çerçevesinde sergilenmeyen orta oyununu izlemelerinin, onların ahlakı üzerinde olumsuz etki

⁹ *Servet*; Makale-i Mahsusa, adet:6,s.2

¹⁰ Celaleddin Harzemşah, Tâbi ve Naşiri Rodoslu Salih Celal, Kanun-ı Esasi Matbaası, Kahire, 1315/1898

yapacağı vurgulanmıştır. Bu yazının devamında sahnede izlenerek öğrenilen şeylerin daha fazla etkili olacağı bu sebeple anne ve babaların bu duruma hassas yaklaşımları ifade edilmiştir. Okullarda bir haftada kazanılan fikir terbiyesinin orta oyunu seyreden bir çocuğun bu bir haftalık kazancı bir dakikada yok ettiği için seyredilen eğlencelerde seçici davranmanın önemi anlatılmış, tiyatronun eğitimdeki rolü durulmuştur. Bu tespitler pedagojik çalışmaların arttığı günümüz içinde geçerlidir. Unutmamak gerekir ki “*Tiyatro, toplumsal ve bireysel dayanışmayı, toplumsal sorumlulukları, bireyin kendi kişiliğini korumayı, başkalarının kişiliğine zarar vermemeyi, düşünceleri özgürce uygulamaya sokmayı öğreterek, kişisel gelişimine katkı sağlar.*”(Yalçın 2005: 11)

İncelenen sayılarda doğrudan tiyatroya yönelik bir yazı vardır. “Tiyatro” başlıklı bu yazı imzasız olarak 50. sayının üçüncü sayfasında ilk sütunda yer almıştır. Bu yazıda Osmanlı dram kumpanyalarının sahneleme tekniği eleştirilir. Hatta bu konuda kalem oynatmanın bile zaman kaybı olacağını söyleyen yazar ancak “sanayi-i nefise”den olduğu için sütun işgal eyleyerek hakkında yazı yazmak mecburiyetinde kaldığını; bunun beyhude bir uğraş olduğunu da belirtmekten çekinmemiştir.

Bu yazıdan anlaşıldığına göre komedi kumpanyasındaki direktör, izleyiciyi memnun edemediği için seyirci bulamamış, şehri terk etmiştir.

Aynı yazıda “Masum Jack” piyesi sergilenmesi açısından değerlendirilmiştir. Mınakyan Efendi dram türünü trajedi gibi oynadığı için eleştirilmiş, kardeş rolünü oynayan Hovhannes Efendinin daha genç bir imaj sergilemesi gerektiği vurgulanmıştır. Sahnede giyilen kostümlerin oyuna uygun olmadığı, Çobanyan Efendi’nin telaşının ise yersiz olduğu üzerinde durulmuştur. Bu yazıdan edinilen bilgiye göre Karagöz oyunu edep dairesinde sergilendiği için rağbet görmeye devam etmektedir.

Söz konusu yazı Osmanlı toplumunda tiyatro türünün ecnebi sanatçılar tarafından sergilendiği göstermektedir, nitekim Türk sanatçıların yetişmesi için henüz vakit erkendir (Yalçın 2002: 31). Bu yazıdan Türk izleyicisinin geleneksel oyunlarımızı izlemeyi tercih ettiği sonucuna da ulaşmak mümkündür. Unutmamak

gerekir ki Batılı tiyatro toplumda 1908'den sonra rağbet görmüştür (Yalçın 2002: 30-48).

Tiyatronun sahne tekniğine bir diğer eleştiri Ahmet Rasim tarafından yazılan “Şehir Mektubu”başlıklı yazıda yapılır. Bu yazı 35. sayının ikinci ve üçüncü sayfasında birinci sütununda bulunmaktadır. Bu yazıda Ahmet Rasim aktör “Abdi”hakkındaki fikirlerini açıklar; onun sahne performansını taklit yeteneği bakımından eleştirir.

Ahmet Rasim bu konuya dair *Malumat'* ta da yazılar kaleme aldığını belirtir. Anlaşılan odur ki söz konusu yazılar Abdi ile Ahmet Rasim arasında kırgınlığa sebep olmuştur. Ahmet Rasim Abdi'nin kendisine olan tavırlarını haklı bulmaktadır.

Ahmet Rasim bu gazetede ve *Malumat'* ta yer alan orta oyunu ile ilgili yazıların halkın oyuna olan ilgisini azalttığını da söyler. Eğer bu doğruysa gazetenin okuyucu üzerinde oldukça etkili olduğu sonucuna ulaşabiliriz.

1.4.3.1.3. Dil ve İmla Meselesi

Servet gazetesinde dil ve imla meselesi ile ilgili yazılar “Makale-i Mahsusa” ve “Aynen Varaka” başlığı altında yayımlanmıştır. Bu yazılar dil ve imladaki ayrılık, edat olan “ne” nin yazılışı, Encümen-i Daniş, Türkçenin yozlaştırılmaya çalışılması ile ilgilidir.

“Makale-i Mahsusa” yazılarını gazetenin genellikle birinci ve ikinci sayfasının birinci sütununda görmekteyiz. Bu yazılar imzalı ve imzasız olarak yayımlanmıştır. İmzalı yazılar bir kişiye ait değildir. Örneğin *Malumat'* tan iktibas edilen yazılar bulunmaktadır. Ayrıca bu yazıların altında Mekteb-i İdadi-i Mülki Kavaid-i Osmaniye Muallimi Ahmet Lisaneddin ve R. M. Fevad imzası bulunmaktadır.

Altında *Malumat* notu bulunan “İmla Meselesi ve Encümen-i Daniş” başlığı ile kaleme alınan yazıda dil ve imla meselesine dair yazılar değerlendirilmiştir. Söz konusu yazıda *İkdam* ve *Malumat* gazetelerinin “imla meselesi”ile ilgili çalışmalarına atıflar yapılmıştır:

“İmla meselesi denilir denilmez sahaif-i evrak-ı Osmaniye'nin cümlesini tahattur etmek ve sinin-i adideden biri bu madde hakkında dermeyan olunan mutalaatı zihnen icmal eylemek zaruri görünüyor. Hâlâ İkdâm ve Malumat gazeteleri bu mesele-i muzileyi takip etmektedir. Erfak bir tesamuh neticesinde lisanın şekl-i haricisine tari olan asar-ı perişanı bütün erbab-ı kalemi gayretsizlikle itham edecek berahin ve edille-i katiyedendir. Fakat arada sırada samia- zed-i mübahat olan ihtarat ve irşadat-ı vakıfane bu keşmekeş-i ruz-efzun imlaiyeden müteessir olanları tatyib ve tesliye eylediği için ihlafın bizi seyie-i tekasül ile tatyib eylemeyecekleri mübeşşerdir. Hatta (Samsun Mektubu) sahib-i âl-i kadrinin zaten bizce müsellemler olan fart-ı iktidar ve reviyetini bir kat daha meydana çıkarmıştır. Gerçi ihdarat-ı âlimaneleri arasında tensik-i imlaya medar olmak ve bu nokta-ı nazarı dahi piş-i tedkik ve tettebbudan dâr tutmamak üzere serdettiğimiz mütalaa-ı lisanîye ve bilhassa elsine arasındaki furuk-ı asliyyeye istinaden yazmış olduğumuz hakayık-ı basiteye ilişilmiş ve lakin bu cihet bizce şayan-ı istifade olmak üzere kabul edilerek Türk lisani ile Arap hürufunun münasebetini esbab-ı siyasiye ve zaruriyeye binaen tasdik etmek mecburi görülmüştür. Zaten makalemizde bu bahis bir bahs-ı istidradi olmak üzere gösterilmiştir.”¹¹

Bu yazıda önce “Türk lisani” ile “Arap hürufu”nun münasebetine değinilmiş, her ikisi arasındaki münasebet siyasi şartlarla açıklanmıştır.

Yazar okuyuculardan gelen mektuplar göz önünde bulundurulursa imlanın muhakkak düzenlenmesi gerektiğine dikkat çekmiş ve imlanın düzenlenmesi için bir “Encümen-i Daniş” kurulmasını önermiştir. Yazara göre “Encümen-i Daniş”te görev yapacak kişiler konularında uzman olmalı ve bu kurum devlet tarafından desteklenmelidir. Böylece bu kurum eğitimin yükselmesi için çalışacak ve bir övünç kaynağı olacaktır. Yazar bunları söylerken Samsun’dan gelen bir mektuba da atıfta bulunur.

Yazının devamında Sultan Abdülhamit’in gelecek nesillere yadigâr bırakmak maksadıyla devletin ilerlemesi yolunda yapılan sosyal ve kültürel çalışmalara destek verdiği belirtilir. Bu yolda padişah tarafından birçok mektebin

¹¹ Servet; Makale-i Mahsusa,adet:4,s.2(İmla Meselesi ve Encümen-i Daniş)

açıldığı, elli altmış yaşındaki insanların eğitim amacıyla rahlelerin başına oturtulduğu söylenir.

Bu yazı o günlerde imla konusunun gündemde olduğunu ve padişahın da çalışmalara destek olduğunu göstermektedir. Nitekim, Sultan II. Abdülhamit, Tanzimat'ın Encümen-i Daniş'ine nazire olarak eski edebiyat anlayışına bağlı bir Cemiyet-i Edebiyye kurmak istemiştir. Buna Namık Kemal, Ziya Paşa, Ali Suavi gibi isimleri çağırmıştır. Fakat padişah arzu ettiği bu kurumu hayata geçirememiştir (Çetin 2016: 3).

“İmla Mesesi ve Encümen-i Daniş” başlıklı bu yazıda Tanzimat aydınının ilk önce ele aldığı imla meselesinin hâlâ bir çözüme kavuşmadığı gösterilmiştir. Osmanlının kuruluşundan beri imla konusunda bir birliktelik, düzen olmadığı; önceleri Türkçe kelimelerin incelenmesinde Arap imlası ile birleştirilerek ifade edildiği ancak bunun da hayli zor olduğu belirtilmiştir. Yazıda imla meselesi en zaruri mesele olarak değerlendirilmiştir. İlim ve edebiyat alanlarındaki çalışmalar takdire şayan bir şekilde yürütülürken, imla konusunda çok fazla başkaldırı ve ayrılıklar bulunduğu belirtilir. Bu imla ve lisan meselesinin Encümen-i Daniş'in teşkiliyle halledileceği ümidi dile getirilmiştir.

“Makale-i Mahsusa” başlığı altındaki (adet:19, s.2-3) yazı Mekteb-i İdadi-i Mülki Kavaid-i Osmaniye Muallimi Ahmet Lisaneddin tarafından yazılmıştır. Ahmed Lisaneddin bu yazıyı *Servet* gazetesinde edat-ı nefî olarak kullandığımız “ne” hakkında yayınlanan bir yazı üzerine kaleme almıştır. Yazıda “ne” edatının cümlede kazandığı anlam örneklerle açıklanmıştır. Bu bapta Nabi'nin mısraları da verilen örnekler arasındadır.

“Ne azm-i kuşe-i rahat ne meyl-i hab edelim

Girince damen-i maksut ele şitab edelim.”¹²

Yazıda edat olan “ne” sözcüğünün fiilin anlamını etkilediği için cümleyi olumsuz yaptığına dikkat çekilmiştir.

“Aynen Varaka” başlığı altında *Servet* gazetesinin 17 numaralı nüshasında “Bir Mesele-i Lisaniye” unvanıyla yazılan makale üzerine R. M. Fevad imzalı yazı

¹² *Servet*; Makale-i Mahsusa, adet:19,s.2-3

yayımlanmıştır. Yazıda edat olan ne'nin kullanımına dair görüşler dile getirilmiştir. Saf-ı Türkî'de ne edatının kullanımıyla ilgili kaide henüz bulunmamaktadır. Bu sebeple bu edatın ilk kullanımından 1898 tarihine kadar olan kullanımı araştırılmalıdır. Çünkü “*lisan kaideden değil kaide lisandan çıkar*”fikri savunulmuş bu sebeple durub-ı emsali de araştırmak gerektiği vurgulanmıştır. Yazıda dil bilgisi ile ilgili kurallar durub-ı emsalden hareketle açıklanmıştır. Verilen örnekler ise bugün bile hâlâ kullanılmakta olan atasözleridir. “Ne” bağlacı olan cümlenin fiilini olumlu mu olumsuz mu kullanılması gerektiği konusunda yazar, fiilin olumlu kullanılması görüşündedir. Muallim Naci'nin bu konu ile ilgili düşüncesi yazının sonunda örnek olarak verilmiştir:

“Naci merhum bu bahse dair olan mülahazatında ibarede nefyi terviç eden bir fasıla bulmazsa ispat ile bulunursa yine nefi ile irat olunacağını söyledikten sonra şu misalleri gösteriyor:

Mesela, o işe ne onun ne bunun akli erer. O işe ne onun ne bunun - mümkün değil - akli ermez.

Merhum bu kaide-i lisaniyeyi kendi vâz etmiştir. Birinci ibare doğru lakin ikinci ibarede fasıladan sonra fiilin menfi olarak iratına bir sebep hatıra gelmiyor. “Mümkün değil”kayı oraya gelse de gelmese de “Mana tebeddül etmeyeceğinden ve esasen bu ibarede de bu bir tekitten ibaret olduğundan o işe ne onun ne bunun - mümkün değil akli- ermez ibaresine dahi yanlış nazarıyla bakılmamak lazım gelir. Araplar bile bu gibi fasılalı ibarete fiili müsbet olarak irat ediyorlar. Hasılı bizim fikrimiz budur. Bu mesele-i lisaniye hakkında üdebamızın fikirlerini de öğrenmek isteriz.”¹³

Makale-i Mahsusa'da kullanmakta olduğumuz lisanın henüz arzu edilen mükemmel dereceye gelememe nedenini belirten Fevad, bunun sebebi Arapça, Farsça ve ecnebi dillerinin üslubuna âşık olan üdebayı kiram olarak gösterilir. Elimizde bulunan sarf ve numuneleri Türkî olmayıp Arabî ve Farisî mecmualarından ibaret bir yığın olarak değerlendirmiştir. Fevad, sarf kitaplarında ecnebi isimlerin imzalarının bulunmasını üdebâ-yı kiram için bir utanç olarak

¹³ *Servet*; Makale-i Mahsusa,adet:17,s.1 (Bir Mesele-i Lisaniye)

görmektedir. Yine Fransızca küçük hikâyeler çevirmekle vakit kaybeden küçük edipler olarak nitelendirdiği dil alanında çalışma yapan yazarları ecnebilere Türkçe öğretmek için yazılmış olan kitapları tadilat ile bizim işimize yarayacak şekilde tercümeyle muvafık olamadıkları için eleştirmiştir. Fevad burada Türk dilinin önemini vurgulamıştır.

İmzasız olarak adet:17,s.1'in birinci sütununda Makale-i Mahsusa başlığı altında yayımlanan "Bir Mesele-i Lisaniye"nin konusu, gramer kitaplarıdır. Yazara göre dilimiz üç lisandan oluşan Osmanlı Türkçesidir. Gramer kitaplarının ve Osmanlıca sözlüğün olmayışı bu dili kullanmada zorluklar ortaya çıkartmıştır. Arap'tan Acem'den alınan kelimelerin cümle içinde yerli yerinde kullanımı konusunda sıkıntı yaşanmaktadır. Hatasız ve düzgün yazı yazmak zordur çünkü yazılı bir gramer kitabımız yoktur.

"Makale-i Mahsusa" başlığı altındaki "Lügat Kitabı" adlı yazıda imla meselesi söz konusu olunca sözlük ihtiyacının doğduğu belirtiliyor. Yazara göre *Kamus*, *Vankulu*, *Burhan* gibi lügat kitapları bugün müracaat edeceğimiz kitaplar olmaktan çıkmıştır. "*Bugün Osmanlı lisanının kamusuna, divanına ihtiyaç*" vardır ifadesiyle yazar Osmanlı'nın hâlâ bir lügat kitabına sahip olmadığını vurgulamıştır. Yazıda Naci'nin lügat çalışmalarının yarım kaldığı belirtilirken akla gelen onun kitabından başka sözlüğümüz de olmadığı, var olan cep sözlüklerinin ise hatalı harekelendiğinden sözcüklerin anlamlarının yanlış olduğu bu sebeple kaynak olarak kullanılmadığı belirtilmektedir. Lügat-i Osmani ihtiyacının karşılanması için yapılacak olan çalışmayı tek kişinin yapması mümkün değildir. Lügat çalışması elbette lisanımızı ihya edecektir. Bu konuda yapılacak olan çalışmayı padişahın da destekleyeceği ümit edilmektedir. Makale-i Mahsusa başlığı altında yazılan yazılarda ne edatının yazılışına dair fikirler lisan meselesi olarak tartışılmış, gramer kitabı ve Osmanlı Türkçesiyle bir sözlük yazılması gerektiği çözüm yolu olarak sunulmuştur. Gazetenin "Makale-i Mahsusa" başlığı altında adet:33,s.1'de dördüncü sütunda yayımlanan yazısında Türkçenin yozlaştırılmaya çalışılması üzerinde durulmuştur. İmzasız olarak yayımlanan bu yazıda İzmir'de yayımlanan "*Hizmet*" gazetesinin yazarının "Türkçe" ser levhalı bir yazısına dikkat çekilmiştir. Osmanlı Devleti Avrupalılar için yabancı bir devlet iken kendi lisanlarının yerleşmesi için bu devletin sınırları

içinde mektepler, kulüpler açmışlardır. Bundaki amaç ise her milletin kendi lisanını topluma empoze etmek istemesidir. Çünkü insan lisanını bildiği milletin ahlâk ve adetlerine daha kolay vakıf olur. Şark ahalisinin Avrupalılara olan ilgisinin gittikçe arttığını belirten yazar, Anadolu lu olan insanın lisanın tesiriyle kendilerini Frenk, Rum ve Ermeni olduklarını; zira bu kişilere Frenk olmadıkları söylene kendilerine hakaret ediliyor sanacaklarını beyan etmiş ve bunu acı gerçek olarak değerlendirmiştir. Yazar bu yozlaşmanın önlenmesi için insanın dilini iyi öğrenmesi gerektiğini; yoksa yabancı okullarda ecnebi tahsiline devam ederek, ona uyacağını belirtmiştir. Yazara göre Türkçemizin tahsiline gayret etmeliyiz, takdir etmeliyiz. 40-50 sene önce ecnebi mahalleleri dâhil İzmir'in her yerinde Türkçe konuşulurken bugün gelinen nokta üzücüdür. Ayrıca bir mahkemede savunmanın Fransızca lisanla yapılması vatanımız ve lisanımıza yapılmış bir hakarettir. Fransızca müdaafaya asla hoş görüyle bakmayan yazar Türkçemize sahip çıkmamız noktasında okuyucuyu uyarmaktadır. Yazıda sosyal hayatımızın devam etmesi için dilimizin korunması gerektiği vurgulanmıştır.

İncelenen sayılarda “Bend-i Siyasî” başlığı altında belirli aralıklarla, gazetenin birinci ve ikinci sayfasında imzasız olarak yayımlanan yazılardan bir tanesi dil konusuna ayrılmıştır. Bu yazıda resmî dil konusunda Almanya'daki eyaletler arasındaki dil tartışması ve bunun parlamentolarına yansması üzerinde durulur. Bu yazıya göre söz konusu tartışma meclisin tatil edilmesine sebep olmuştur. Bohemya ve Moravya eyaletlerindeki Çehliler resmî lisan Almancanın yerine kendi lisanlarını konuşarak Almanlara nüfus etmek istemişlerdir. Avusturya Almanları, Çehliler tarafından ezilmeyi kabul etmeyip bunu hem sözlü hem de fiili davranışlarla göstermiştir. Bohemya ve Moravya eyaletlerinde bulunan Slavlar tarafından ortaya atılan lisan meselesine kabine bir çözüm bulamamıştır.

“Bend-i Siyasî” başlığı altında “Parlamentarizm...Lisan-ı Resmî” başlıklı yazıda bu meselenin devam ettiğini görmekteyiz. Yazar, Avrupa'nın parlamenter sistemi hakkında bilgi vermektedir. Fransa'daki Dreyfus meselesinin kabineyi beyhude yere meşgul etmiş, yolundan saptırmıştır. Bu yazıda resmî dilin Almanca olmasının yanında Çek ve Slav lisanlarının da lisan-ı resmî olarak kabul edildiği belirtilir. Bohemya, Silezya, Moravya gibi yerlerde Alman lisanının tamamen

kaldırılması hususu gündemdedir. Yazının sonunda lisanın birden çok olması ve o lisanın ana şubelere ayrılmasının yapılan çalışmaları sekteye uğratacağı vurgulanmıştır.

1.4.3.2. Sosyal Hayat

1.4.3.2.1. Eğlence Hayatı

“Harb-i Ezhar” başlığı altında adet:1,s.2’deki yazı üçüncü sütunda imzasız olarak yayımlanmıştır. Avrupa'nın kanlı muharebe manzaralarından başka bir de çiçeklerle yapılan muharebesinden bahseden yazar insanların birbirine çiçek demetleri attığı bu manzaranın çok etkili olduğunu vurgular. Muhtemelen yazarın burada kastettiği yapılan bir festivaldir. İstanbul’da da aynı festivalin mümkün olduğunu; bunun için Beyrutlu George Efendi’nin hükümete istekte bulunduğunu belirtir. Çiçek muharebesinin Kâğıthane veyahut Taksim bölgelerine yapılabileceğini önerir.

Ahmet Rasim’in “Şehir Mektupları” başlığı altında yayımlanan yazıları gazetede dönemin sosyal hayatına dair bilgi vermektedir. Mesire yerlerine geziye çıkan insanların zurna ve dümbelek eşliğinde söylenen müziğe eşlik ettiğini ifade ederken bir taraftan çevrenin doğal güzelliklerini anlatmış; bir taraftan da insanların eğlence hayatına dair bilgiler vermiştir. Ahmet Rasim, Şehir Mektupları’nda ulaşımdan tutun da vapur iskelelerine, günlük yaşamdaki sorunlardan, kültür hayatına varıncaya kadar çok farklı konulara da değinmiştir.

Gazetenin muhtevası edebiyat açısından değerlendirilirken “Tiyatro” başlığı altında o yıllarda sergilenen orta oyunlarının dil açısından eleştirildiği belirtilmişti. Bu mesele eğlence hayatı açısından da anlamlı görüldüğü için burada da değerlendirilmiştir.

Servet’te Makale-i Mahsusa “Orta Oyunları” başlığı altında yazılan yazıda eskiden oynanan orta oyunlarının edep ve terbiye dahilinde olduğundan seyretmesi pek fena olmasa da bugün sergilenen orta oyunlarının milli terbiyemize ve ahlakımıza yakışmayacak şekilde oynandığı ifade edilir. Farklı rolleri üstlenmiş oyuncuların edepsiz davranışlarıyla halkı güldürmeye çalıştıkları ve buraya gelen insanların lanet ede ede salonu terk ettikleri üzerinde durulur. Özellikle tek kişilik oyunlarda dikkat edilmesi gereken en önemli nokta oyunda

söz ile hareketin birbiriyle uyumlu olmasıdır (Yalçın-Aytaş 2005: 20). Bu anlamda sanatçının ağzından çıkacak her söz, sergilediği her davranış küçük seyirciler üzerinde etkili olacaktır. Dil ve üslup açısından millî ahlâkımıza uymayan oyunlar çocuklarımızın üzerinde kötü etki bırakacaktır. Bu sebeple yazıda orta oyunlarının dil ve üslup açısından ahlâkımızı bozduğu vurgulanmıştır.

1.4.3.3. Tenkitler

1.4.3.3.1. Edebî Anlamda Yapılan Tenkitler

Servet'te edebî eleştiriler büyük ölçüde Ahmet Rasim imzasını taşımaktadır. Ahmet Rasim'in "Şehir Mektupları" başlığı altında yayımlanan yazıları belirli aralıklarla, birinci ve dördüncü sütunlarda yer bulmuştur. Adet: 56, s.3-4'teki yazıda hem *Servet-i Fünûn*'daki şiirleri hem de sanatçıların etkilendiği edipleri Ahmet Rasim'in beğenmediği görülmektedir:

".....Kafiye bul. Ah! Gelmiyor. Gelmeyince düşünmeden vazgeçip konuşuyorlar.

Chateaubriand'ın leyle-i mehtabını hatırlıyor musun?

-Pek sönük.

Balzac'ın Ihlamur Altındaki Geceler..

-Uzun...

-Lamartine'nin dalgaları .

-Küçük.

-Musset'nin perde-i leyalı.

-Kapanık.

-George Saint'in mektupları.

-Pek açık.

- Coppee'nin soneleri.

-Tatsız.

Flaubert'in romanları.

-Tuzsuz.

-Hugo'nun Sefiller'i.

-Kof.

- Zola'nın L'Assommoir.

-Sıkıntılı.

-Prudhomme'un Lehrevi

-Afyonu

-Cenab'ın Riyah-i Leyali.

-Sağnaklı.

-Kemal'in Akif Bey'i

-Pek züppe.

-Benim aşyan-ı aşk...

-Darılma, pek dar.

-Fakat sizin kâşane-i keder.

-Bir fikr-i mahsus.

// (-4-) //

Öyle ise hangi şiiri beğeniyorsunuz?

Hepsi bayağı... Şair yok.

Schiller fena mı?

Protestan

Shakespeare?

Soğuk.

Danet ?

Pek eski.

Paul Verlaine?

Sarhoş.

Ay? Siz kimi intihap ediyorsunuz? Mallarme'yi mi?

Hayır. Ben kimseyi beğenmiyorum. Yazdıklarım da bunu ispat etmez mi?

Evet!”¹⁴

Servet-i Fünûn sanatçılarının beslenme kaynağı Batı edebiyatlarıdır. Türk edebiyatını büyük ölçüde Batılılaştırmak isteyen sanatçılar edebî anlamda onlara bağımlı olmuşlardır. Sanatçılar yabancı dile özellikle de Fransızcaya vakıftır. İngiliz, Alman, İtalyan, Rus ve İsveç edebiyatlarından da haberdar olan sanatçılar parnesyen, sembolist, realist ve natüralist sanatçılardan etkilenmişlerdir. Üslup bakımından Batılı eserleri taklit etmişlerdir. Bu sanatçılardan dergide çeviriler yayımlamışlardır. Servet-i Fünûncuların en çok çeviri yaptıkları; Alphonse de Lamartine, Alfred de Musset, La Fontaine, Victor Hugo, Françoise Coppee, Boileau, Sully Prudhomme, Chateaubriand, Andre Cheiner, Alexandre Dumas Pere, Jules Verne, Octave Feuillet, Paul de Kock, Paul Bourget, Maupassant, Emile Zola, Bernardin de Saint Pierre, George Ohnet, Aleandre Dumas Fils (Çetin 2016: 5) gibi isimler yukarıdaki yazıda da geçmektedir. Bu yazı göstermektedir ki Ahmet Rasim adı geçen bu şair ve yazarları da eleştirmektedir.

Ahmet Rasim'in adet:44,s.3-4'te “Şehir Mektubu” yazısında “-miş” zaman ekinin kullanımı ironik bir tarzda eleştirilmiştir. Yeni kullanılmaya başlanılan kelime ve sembollerin kaynaklarını gösteren Ahmet Rasim, yeni keşfedilen sembollerden bazılarını beğenirken bazı sembollerle de alay etmekten çekinmemiştir. Bu eleştirilerin o günlerde *Servet-i Fünûn* dergisinde yayımlanan şiirlere ve şairlere yöneltilmiştir. Unutmamak gerekir ki bu yeni sembol ve imgeler Servet-i Fünûn sanatçıları tarafından ortaya konulmuştur.

Aynı metinde Servet-i Fünûn sanatçılarının bazı kelimelere verdikleri anlam da eleştirilmiştir:

“Edebiyat-ı hazıra: Frenk saçı

Edebiyat-ı hazıra aleyhinde bulunanlar: Purikâr-ı edebî

¹⁴ *Servet*; Şehir Mektubu, adet:56,s. 3-4

Edebiyat-ı hazıra lehinde bulunanlar: Müşteri-i nevzuhur

Aşk: Şehik

Alaka: Şehka

Sevda: Şehak”

Şehik, hıçkırık demektir bu kelimenin Servet-i Fünûn sanatçıları tarafından “aşk”ın karşılığı olarak kullanılması yadırganmıştır. Fakat bilinmektedir ki Servet-i Fünun sanatçıları yazı ve konuşma dilinde hiç kullanılmayan ya da çok az kullanılan kelimeleri tercih etmiş ve bunlarla sıfat ve isim tamlamaları yaparak yeni, farklı, kendilerine özgü imgeler oluşturmuşlardır. Bu tamlamalar genellikle birbirine zıt olan unsurların uyumunu göstermek için yapılmıştır. Yani birbirine zıt soyut ve somut kavramları bir araya getirerek sıfat tamlaması oluşturmuşlardır.

“Zulmet-i ebkem (dilsiz karanlık), sâat-i semen-fâm (yasemin kokulu saatler), nây-ı zümürüüd (zümrüt ney), nağme-i şeffaf (şeffaf ezgi), tûf-ı tesliyet (teselli yankısı)”(Çetin 2016: 17) örneklerinde olduğu gibi.

1.4.3.3.2. Servet’ten Servet-i Fünûn’a Yöneltilen Tenkitler

Servet gazetesinin incelenen sayılarında “İstanbul Mektubu” başlığı altında imzasız olarak yayımlanan yazılar; belirli aralıklarla gazetenin üçüncü sayfasının, üçüncü sütununda yer almaktadır. Gazetede “İstanbul Mektubu 2” başlığı ile yayımlanan yazıda yer alan, “Fakat ben İstanbul mektupçusu, şehir mektupçusu olayım da ifadesinden bu yazıların Ahmet Rasim’e ait olduğu anlaşılmaktadır.

Ahmet Rasim bu yazılarında genel olarak “tramvay, reji kolcuları, bankalar, Terkos kumpanyası, arabacılar, sokak köpekleri, Şirket-i Hayriye vapurları, vagonların temizliği” gibi sosyal hayatı ilgilendiren konulara yer vermiştir. Bununla birlikte bu yazılarda Servet-i Fünûn’da yayımlanan şiirlere yöneltilen eleştiriler ve o günlerin edebiyat ortamına dair bazı ipuçları da bulunmaktadır. Söz konusu yazılardan anlaşıldığı kadarıyla o günlerde edebiyat âlemi “intihal, dekadanlık, yeni edebiyat-eski edebiyat” gibi meseleler üzerinde tartışmalar yapmaktadır.

“İntihal! İntihal! Bir taraftan günde bir intihal! Diğer tarafta haftada bir intihal! Yaşasın aklam-ı Osmaniye! Yaşasın şimdiki üdeba!

Fakat ben İstanbul mektupçusu, şehir mektupçusu olayım da mesela Figaro'dan intihal etmeyeyim, bu garip! Benim elim ayağım yok mu? Ben de çalarım. Alın bir numune:

Yeni edebiyat-ı cedide ile eski edebiyat-ı cedide

Eski edebiyat (Bir makale-i maznûneye) göreceğin ceza daha ağır olur mutasallifâne nümayişlerden vazgeç, sözü tarta tarta söyle.”¹⁵

Nitekim Ahmet Rasim bu tartışmaların içinde bulunduğunu “*Muharrir, Şair, Edip*” adlı anı türünde yazmış olduğu eserinde de itiraf etmektedir:

“...İkdâm sahibi Cevdet Bey biraderimiz matbuata hususi alakamı bildiği için hakkımda:

-Matbuatın tuzu biberidir,

derdi. Matbuat alemine düştüğümden beri kaç “edebî ihtilaller ve hareketler!” devri meydana gelmişse onda benim hiç değilse serçe parmağım vardır. Eserlerim bu işe karıştığımı açıklayacak itham edici vesikalardandır. İtiraf ederim ki bilerek kasten, elimde olmayarak, zaruri, mecburi, şahitli ve şahitsiz suçlar ile mahkum olmuş bir sabıkalıyım. Yalnız evrakım henüz temyizden çıkmadı. Bu gidişle de çıkamayacak! Sözün kısası: Kambersiz düğün olmaz.”(Yetiş 1980: 186)

Ahmet Mithat Efendi'nin *Sabah* gazetesinde “*Dekadanlar*”¹⁶ başlığıyla yayımlanan yazısında Servet-i Fünûn sanatçılarının dil ve üslubunu “*Dekadan*” olmakla eleştirir. Bazı çevrelerde bir otorite olarak kabul edilmiş olan Ahmet Mithat Efendi, bu yazısıyla edebiyat tarihimizde dört yıl boyunca devam edecek olan “*Dekadanlık*” tartışmasının başlamasına neden olur. Okuyucuyla karşılıklı konuşma tarzında yazmayı benimsemiş olan Ahmet Mithat Efendi bu makalesinde son zamanlarda okuduklarını anlayamadığından yakınlıkla *Servet-i Fünûn* sanatçılara tepkisini şu şekilde dile getirir:

“Yahu! Ben mi okuduğumu anlayamaz oldum, yoksa yazarlar mı yazdıklarını anlatamaz oldular?”(Gökçek 2007: 28)

¹⁵ Servet; İstanbul Mektubu 2, adet:9, s.3

¹⁶ nr. 2680, 10 mart 1313/22 Mart 1897

Dekadanlık tartışmasının temelinde, bu cümlede ifade edilmiş olan, bazı şair ve yazarların yazdıklarının bazı okuyucular tarafından anlaşılmasında meselesi yatmaktadır. Türkçede çok farklı ve çok daha kolay, külfetsiz ifade edilebileceği, muhatabın da hiç zorlanmadan anlayabileceği basitlikteki birtakım duygu ve düşünceleri, Fransızcanın ve Fransız edebiyatının etkisiyle Türkçeye uygun olmayan bir tarzda ifade ettiklerini belirten Ahmet Mithat Efendi, daha da ileriye giderek o halde “*Türkçe okumalı, Fransızca düşünmeli!*” diyerek Servet-i Fünûn sanatçısını mizahi tarzda eleştirmiştir. Servet-i Fünûn sanatçılarından Cenap Şahabettin, Hüseyin Cahit Yalçın, Süleyman Nesib kendilerine yöneltilen eleştirilere dergide cevap veren yazarlardır. Ahmet Mithat Efendi’nin yetiştirerek basın dünyasına kazandırdığı Ahmet Rasim, hocasının yolundan gitmiştir. *Servet-i Fünûn*’ un ilk yıllarında dergide yazıları yayımlanmasına rağmen Ahmet Mithat Efendi tarafından çıkarılan *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde çalışmaya başlayınca muarızlar cephesinde yer alarak bu tartışmalara o da katılmıştır. Ahmet Rasim’in *Servet* gazetesindeki yazılarında da bu eleştirileri devam ettiği görülmektedir.

Ahmet Rasim sözün anlaşılır olmasından yanadır. O yüzden kendisinin bile anlamadığı terkip ve tamlamaları kimin anlayacağını sormaktadır. İntihal konusuna da şiddetle karşı çıkmıştır. İntihalin hissiyatımıza bile işlediğini belirterek, kendilerini “Edebiyat-ı Cedide” olarak tanıtanların yaptıkları edebî çalışmaları eleştirir.

İntihal ve Dekadanlık tartışmalarında en derli toplu cevap Ahmet Rasim’den gelmiştir. *Servet* gazetesinde yazıları yayımlandığı sırada 7 Mayıs 1314/19 Mayıs 1898-28 Mayıs 1314/9 Haziran 1898 tarihleri arasında *Musavver Malumat* mecmuasının 133, 134, 135, 136. sayılarında Süleyman Nesip’in “İki Söz Daha” başlıklı yazısına cevaben kaleme alınmış olan “Tekâmül ve Terakki”adlı makalesinde Doğu ve Batı sentezinden oluşan büyük bir edebiyatın oluşumunu birtakım şartlara bağlamıştır (Aktaş 1987: 64).

Bu şartları:

1. “*Fikr-i intihal*”den kurtulmalıdır.

2. Avrupa edebiyatını bu gelişmişlik düzeyine çıkararak dahili ve harici etkenleri araştırarak mahiyetini kavradıktan sonra onlar gibi düşünüp Türk gibi yazmalı, “ihtisat ve tasvirat bütün bir Türk ihtisat ve tasviratı olmalı”dır.

3. Doğu ve Batı'nın sentezinden meydana gelecek bir edebiyata sahip olacaksak, Doğu edebiyatı konusunda da en az diğeri kadar bilgi sahibi olmalı, “şimdi bizim vukuf ve irfanımız gibi insanı mutavassıtın güruhuna sokacak hâl-i mütereddidaneyi izale etmeli”dir.

4. “Hissiyat-ı âliye”yi kendimiz için yazmak yolu terk edilerek milletin ihtiyaçlarını gözeterek yazılar yazılmalıdır. Bunun için ise “şariat-i içtimaiyemizle adet ve ahlâk-ı ümmetle ittıla hasıl etmeli”dir.

5. Yeni terkipler icadıyla sadece “cebr-i tabiat”değil “tebdil-i fikir ve meşrep ettiğimizi gösteren”yanlış yollara sapmadan önce doğru düşünmeyi öğrenmelidir.

6. Bir ülkede bilim ve teknoloji ilerlemedikçe edebiyatın ilerlemeyeceği “bedihat-ı tarihiyeden”olduğu ve bizde ilerlediği zannedilen edebiyatın “Frenk, Acem, Arap, Latin, Yunan ve saireden dökülüp gelen enkazdan yapılmı derme çatma bir şey”olduğundan öncelikle kendimize özgü bir çalışma şekli bulmalıdır. Aksi takdirde “efkâr-ı hissiye hamalı”oluruz ve “Yeni Cami arzuhalçileri gibi daima bir başkasının efkâr ve mülâhazatını yazmak”durumunda kalırız.

7. İlk belirtilerinin daha şimdiden görüldüğünü herkesin kabul ettiği “Frenk mukallitliği ile eskiden kalma “Acem ve Arap taraftarlığı”nu herkes şiddetle eleştirmeli ve ortadan kaldırmaya çalışmalı, taklidi olağan karşılamaktan vazgeçerek “efkâr-ı salime-i mucidaneye kuvvet vermeli”dir.

8. Dili ve imlayı Namık Kemal'in başlattığı yolda ıslaha devam etmeli, edebiyatın her alanında “mütehassısın”yetiştirmeye çalışmalıdır. (Gökçek 2007: 87):

Ahmet Rasim, *Servet-i Fünûn* sanatçılarının ortaya koymak istedikleri edebiyatın başarıya ulaşmasını bu şartların yerine getirilmesine bağlar. Yukarıdaki eleştiriler o yılların edebî ortamında *Servet-i Fünûn* sanatçılarında yöneltilen eleştirilerdir. Bu maddelerdeki öneriler de Ahmet Rasim'in yeni bir edebiyatın

kurulmasına yönelik teklifleridir. Ahmet Rasim'in buna benzer görüşlerine *Servet*'teki yazılarında da rastlamak mümkündür.

1.4.3.4. *Servet*'e Yönelik Eleştiriler Ve Cevaplar

Gazetede Cihangir Andicanî imzasıyla yayımlanan “*Servet'e Rağbet*” isimli yazıda gazeteye olan ilgiye yönelik düşünceler paylaşılmıştır. Adet:10,s.3'te dördüncü sütunda yer alan bu yazı soru cevap şeklindedir. Bu yazıda yazar *Servet*'e olan ilginin gittikçe arttığından bahseder, gazetenin ismine yönelik mizahi tarzdaki eleştirilere cevap verir. Yazıda *Servet* gazetesinin şekil, içerik ve maddi anlamda nasıl bulunduğu konusunda fikirler tartışılır. Bu yazıda daha sonra Petersburg'un ikliminden bahsedilmiştir.

Gazetede “Aynen Varaka” başlığı altında adet:41, s.2'de Kadıköy Halile-i Mahmudiye Mekteb-i İptidaisi hakkında yapılan şikâyetin gazetede yayımlanması gazete hakkında olumsuz eleştiriler yapılmasına neden olmuştur. *Servet* imzalı yayımlanan yazıda söz konusu yazının başka gazeteler tarafından “Aynen Varaka” başlığı altında yayımlandığını bunun da gazeteyi zan altında bıraktığı bildirilmiştir. Yazıdan anlaşıldığına göre *Servet* gazetesine bazı iftiralar yapıldığı anlaşılmaktadır.

1.4.3.5. Siyasi – Askerî Hayat

Dönemin siyasi ve askerî hayatına dair dâhilî ve haricî haberler gazetede *Servet* imzası ile yayımlanmıştır. Bunlardan başka siyasi ve askerî hayata yönelik başka yazılarda vardır. Galip İlmî imzalı “Atina” ile ilgili yazı adet:82, s.2'de; imzasız olarak “Selanik”ten başlıklı yazı adet:69, s.3'te; “Koçuna Müfettişi Umumi”si tarafından gönderilen “Bulgaristan Eمارeti”ne bir yazı adet:100, s.3'te; Mehmet Tahir imzalı “Arz-ı Şükranı Azim” adet:89, s.1; Nasreddin Hüseyinî imzalı “Âlem-i İslamiyet”e dair haber yazısı adet:8, s.2 bu yazılardan bazılarıdır. Siyasi ve askeri hayata dair resmî yazılar gazetenin hemen hemen her sayısında yer bulmuştur. Gazetenin birinci ve ikinci sayfası genel olarak bu haberlere ayrılmıştır. Osmanlı Devleti'ne dışarıdan siyasi anlamda yapılan ziyaretler hakkındaki yazılar “Gelenler Gidenler”başlığı altında verilmiştir. Gazeteye “Paris Muhabirimiz” (Ali Kemal) imzası ile gönderilen yazılarda Avrupa'da var olan savaşa dair haberlere yer verilmiştir. Bu haberler “İngiltere, Fransa,

Almanya..vs.” gibi Batılı devletlerle ilgilidir. “Petersburg Muhabirimiz” (Cihangir Andicanî) imzasıyla gönderilen yazılarda Rus işçileri ile ilgili haberler vardır.

“*Ajans ve Muharebe Telgrafları, Gece Alınan Telgraflar*” okuyucuyu siyasi ve askerî olaylardan anında haberdar etmesi açısından önemlidir. Gazete, döneminde yaşanan dâhilî ve haricî olayları yakından takip etmiştir. Bu olaylarla ilgili yayımlanan yazılarda gazetenin devletin siyasi yönetimine karşı olumsuz tutum sergilemediği görülmektedir.

1.4.3.6. İlanlar – Reklamlar

“İlanlar – Reklamlar” gazetenin her sayısının son sayfasında, üçüncü ve dördüncü sütunlarında yayımlanmıştır. Gazetede en fazla sağlık ile ilgili ilanlar yer almaktadır. “*Valoraylehin Lavantası*” bir koku reklamıdır. “*Capital*”in saç dökülmesine, baş kaşınmasına ve kepeğe karşı yeni bir ilaç olarak reklamı yapılmıştır. “*Diş İmalatı ve Diş Tabibi, Eczane, Maden Suyu*” sağlık ile ilgili ilanlardır. Kumaş boyacılığı, mobilya mağazasının tanıtımı, sigara kağıdının üretimi, terzi ve manifatura dükkanının tanıtımı ile ilgili yazılar sosyal hayata dair reklamlardır.

İhtar-ı Mahsusa, gazetede yayımlanacağı duyurulan hikâyelerin reklamları, Sakız Ağacı tiyatrosunun gösteri saatleri, Osmanlı Dram Kumpanyası, satılık piyano ile ilgili yazılar ve *Haftalık Malumat* ve *Malumat* gazetesinin yayımlanacak sayılarında gazetenin içeriğine ait bilgiler kültür ve sanat hayatına dair reklamlardır. Numan Kâmil Bey’in İslamiyet ve Devlet-i Aliye hakkında Cenevre’de yapacağı bir konuşmanın reklamı, Zeki Bey’in tercüme ettiği “*Nutk-ı Belîğ*”in aynen yayımlandığı görülür. Gazetenin satış noktalarına dair verilen bilgiler ve gazete ile ilgili takdir yazıları gazetenin lehinde yapılan reklamlardır. Gazetede reklam ve ilanlara geniş yer verildiği görülmektedir. Bazı reklam ve ilanlarda ise fotoğraf ve karikatür bulunmaktadır.

1.4.3.7. Fotoğraflar

Servet, resimli olarak yayımlanmış bir gazetedir. Bu sebeple gazetenin her sayısında resim, fotoğraf görmek mümkündür. Gazetenin birinci sayfasında devlet kademesinde görevli devlet adamları ve paşaların fotoğrafları, rütbe ve nişan resimleri, yayımlanan yazılara uygun olarak; Boğaziçi, Bosna Saray Kıraathanesi,

Büyükada, Limni Adası, Cidde Rıhtımı, Yıldız Sarayı ve Hamidiye Camisi, Yıldız Sarayı ve Saadet Kalesi, Fenerbahçe, Köşk Bahçesi, Üsküdar, Kışla, Haliç gibi manzara resimleri; Köprü, Küçük Su Çeşmesi, Vapur Resimleri, Hani Mektebi, Mevlevi Dergâhı'nın resimleri, Amerika'da bir ailenin ölümünü anlatan cinayetin temsili resmi, *Rafael* adlı hikâyenin konusu ile ilgili resimler, Amerikalılar tarafından batırılan Merrimac Kuruvazörü'nün resmi; çocuk, dana, elma, insan resmi ve havuç, eşek karikatürü yayımlanmıştır.

1.4.3.8. Fen ve Teknoloji

Fransızca *Servet* gazetesinde yayımlanan “Neft Yağı” ile ilgili haber yazısı *Servet* gazetesinde aynen yayımlanmıştır. Yazıda Neft ticareti ile uğraşan kişilerin çevreye verdiği zarar üzerinde durulmuş, Neft kuyularının alevler saçması sebebiyle insan hayatını tehlikeye attığına dikkat çekilmiştir.

1.5. Yazar Kadrosu

Servet gazetesi basın hayatında 3 Haziran 1898 (H 23 Muharrem 1316 / R 1 Haziran 1314) - 13 Haziran 1900 (H 15 Safer 1318 / R 31 Mayıs 1316) tarihleri arasında hizmet vermiştir. 728 sayı olarak yayımlanan gazetede dönemin sosyal ve siyasi olayları yakından takip edilmiştir. *Servet* gazetesinin yayımlandığı yıllar *Servet-i Fünûn* topluluğunun edebî anlamda kabul gördüğü zamandır. Topluluğun sanat çalışmaları edebî çevrelerde kabul görmüş olmasına rağmen birtakım gazetelerin (*Resimli Gazete*, *Malumat*, *İkdam*, *Hizmet*, *Tercüman-ı Hakikat*) ve gazete yazarları *Servet-i Fünûn* sanatçıları eleştirmeye devam etmektedir. *Servet* gazetesi ve yazarları da bu gruba dâhil edilebilir.

Servet gazetesinin incelenen sayılarında Ahmet Rasim, Ali Kemal, Mehmet Celal, İskender Freri, Müstecâbizade İsmet'in imzaları bulunmaktadır. Ahmet Rasim'in yazıları gazetede imzasız olarak yayımlanmıştır.

Dönemin eğitim kurumlarından belediye idaresinde çalışan personelden, emniyet mensuplarından, sağlık çalışanlarından gönderilen yazılar bulunmakla birlikte; T (ط). Faik, T (ط). Faikî, K (ق) V, K (ق), C. E(İ), F.H (ح) gibi rumuzlu imzalar da bulunmaktadır. Bunun yanında imzasız yazılar çoğunluktadır, ayrıca İmza Mahfuzdur bilgisiyle yayımlanan yazılar da vardır.

Gazetenin muhabirleri tarafından gönderilen yazılar da *Servet*'te epey bir yekûn tutmaktadır.(Kadıköy Muhabirimizden, Beyoğlu Muhabirimizden, Erenköy Muhabirimizden, Kahire Muhabirimizden, Petersburg Muhabirimizden, Üsküdar Muhabirimizden, Velespitli Muhabirimizden, Singapur Muhabirimizden, Samuel Levi (Le Jurnal de Solonique Muhabiri, Tiyatrolar Muhabir-i Mahsusamızdan).

Servet'te dönemin gazete ve mecmualarından yapılan iktibaslar da vardır. Bu iktibasların bazılarının altında gazetenin veya mecmuanın ismi bulunmaktadır. Bu tarz yazıların bazılarının yazarları tespit edilebilmiş ve söz konusu yazı yazarın adı altında gösterilmiştir. Tevfik Fikret'in "Baharda" isimli şiiri; Mehmet Emin'in "Biz Nasıl Şiir İsteriz?" isimli şiiri bu tarz uygulamaya örnek olarak gösterilebilir. Doğrudan yazar kadrosu içinde olmasa bile her iki şair hakkında bilgi verilmiştir.

Yukarıda da belirtildiği gibi gazetede imzaların birçoğu öğrenci veya her hangi bir kurumun çalışanıdır. *Servet*'te ismi günümüze kadar gelebilen imza çok fazla değildir. Bu sebeple, yazısının az veya çok olmasına bakılmaksızın hakkında bilgi bulunabilen bütün yazar ve şairlere yazar kadrosunda yer verilmiştir.

Bugüne kadar kendileri ile ilgili birçok çalışma yapılmış, pek çok kaynakta kapsamlı bilgi bulunabilen yazarların hakkındaki bilgiler tekrar edilmekten ziyade onların Türk edebiyatına hizmetleri ve *Servet*'teki yazıları değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Ahmet Rasim(1867-1932): Ahmet Rasim, edebiyatımızda gazeteci kimliği ile tanınmasının yanında birçok farklı türde eserler yazmış müzik ile de ilgilenmiş ve beste çalışmaları yapmıştır. Babası posta ve telgraf memuru olan Bahaddin Efendi, Kıbrıs'tan Ermenek'e gelerek oraya yerleşmiş bir ailenin çocuğudur. Görevi sebebiyle çok yer gezmiş olan Bahaddin Efendi, Ahmet Rasim'in annesi Nevber Hanım'la İstanbul'da evlenmiştir. Daha önce başından bir evlilik geçmiş olan Nevber Hanım'ın Bahaddin Efendi ile evliliğinden Ahmet Rasim dünyaya gelmiştir. Bahaddin Efendi her gittiği yerde bir kadınla evlenmiştir. Görev gereği Tekirdağ'a gidince eşi ve Ahmet Rasim'i İstanbul'da bırakmış; eşini ve oğlunu bir daha aramamış, onlara da sahip çıkmamıştır. Nevber Hanım zengin bir ailenin yanında evlatlık olarak yetişmiştir. Eşinin kendilerini terk etmesi üzerine Nevber Hanım ve oğluna yanında yetiştirdiği aile sahip çıkmış,

onları Sarıg zel'deki bir eve yerleştirmiştir. Eniştesi Miralay Mehmet Bey'in desteğiyle geçimlerini sağlayan Ahmet Rasim yine eniştesinin yardımıyla Yakup Hoca adlı bir  ğretmeden Arapça ve yazı dersleri alır. K uk Rasim'in sosyal çevresini Sarıg zel mahallesinin sakinleri, annesi, evlerinde ev içlerine yardım eden Arap kalfa ve eniştesinin konağı oluşturmaktadır. Bu ortam onun ileride başarılı bir gözlemci olmasına, gözlemlediklerini ise bir ressam gibi tasvir etmesinde yardımcı olacaktır.

Ahmet Rasim ilk eğitimini mahalle mekteplerinde almış, on bir yaşına geldiğinde ailesi tarafından Daruşsafaka'nın yetimler kısmına yerleştirilmiştir (Aktaş 1989: 117-119). Ülkede sıkıyönetimin uygulanması Ahmet Rasim'in buradaki eğitimi lüzumundan fazla sıkı bir terbiye ile almasına neden olmuştur. Ahmet Rasim'in çocukluk ve yetişme dönemi- basın hürriyeti ve bugünkü anlamda okuma hürriyetinin olmadığı yıllar-dir (Aktaş 1987: 14). Okula dışarıdan her hangi bir kaynak getirmek yasaklanmış olduğundan o yıllarda Manastırlı Rıfat tarafından çıkarılan “anta” dergisi okula gizlice sokulmuştur. Ahmet Rasim bu dergiden kazandıklarıyla ve Namık Kemal'in yazılarını okuyarak fikri terbiyesini oluşturmaya çalışmıştır. O zamanın gençliği için mühim bir eser olan çanta dergisi Ahmet Rasim'e yeni fikirleri ve Avrupalı edebiyatı tanıma imkânı vermiştir. Bu dergi aracılığı ile edebiyata ilgi duymaya başlayan Ahmet Rasim dergide yayımlanan Divan şairlerinin eserlerini okumuş, onlara nazireler yazmaya çalışmıştır. anta dergisinin yanında Daruşsafaka'ya gizlice giren gazeteler de bulunmaktadır. Bu gazetelerden biri de “Tercüman-ı Hakikat”tir. Gazetede yayımlanan Ahmet Mithat Efendi'nin romanlarını ve hikâyelerini beğenerek okuyan Ahmet Rasim okuduklarının tesiriyle ilerleyen günlerde, okulda çıkan tartışmalarda Ahmet Mithat cephesinde yer alır. *Mebain 'l-İnşa* adlı eseri okulda memur olarak alışan Hayrettin Bey'in yardımıyla temin edip okuyan Ahmet Rasim; dönemin edebi tartışmalarını, devrin basın hayatını hep gizli bir şekilde takip etmek zorunda kalmıştır.

Ahmet Rasim'in ilgi duyduğu konulardan biri de tarihtir. Daruşsafaka'da iyi bir tarih ve coğrafya eğitiminden yoksun olarak yetiştiğini fark eden Ahmet Rasim olayları iyi anlamak ve geçmişini iyi bilmek gerektiğini düşünür. Okuldan mezun olduktan sonra bu eksikliğini gidermek için çalışmalar ve incelemeler

yaparak küçük okul kitapları yazar. Ahmet Rasim, tarihe olan merakını şöyle ifade etmektedir:

“Mektepte tarih okudum, anlamadım. Mektepten çıktıktan sonra baktım adamakıllı bir tarih kitabı yoktu ve İkinci Abdülhamit devrinde tarih okumak adeta bir cürümdü. O zaman tarihleri okur, bu kitaplardan bana lazım parçaları da kopararak, tavanın içine sakladım. İkinci Meşrutiyet’ten sonra bu koparıp koparıp sakladığım parçaları meydana çıkardım.” (Balcı 2004: 113) ilk kalem tecrübeleridir. Okulu birincilikle bitiren Ahmet Rasim, Posta ve Telgraf Nezareti Fen Kalemünde on beş ay çalıştıktan sonra görevinden ayrılmış ve yazarlığı seçmiştir.

Beyazıt’ta bulunan Kitapçı Kırkor’un dükkânı öğrencilik yıllarında Ahmet Rasim’in en çok uğradığı yerlerdendir. Bu tanışıklıktan dolayı yazar, “Yolcu” ismiyle tercüme ettiği manzumeyi önce Kırkor’a okumuştur. Şiiri beğenen Kırkor bir zarfa ismini yazarak Ahmet Rasim’i *Tercüman-ı Hakikat* gazetesine gönderir. Kırkor’un vasıtasıyla şiiri yayımlanan Ahmet Rasim bu sayede *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde yazılarını yayımlama olanağına sahip olur. Ahmet Rasim’in basın hayatına girmesine yardımcı olan Kırkor kadar Direklerarası’ndaki Ermeni Perûkâr’ın arkadaşlığı onun İstanbul hayatını tanınmasında etkili olmuştur. Böylece yazar hem İstanbul’un iç yüzünü hem de basın hayatını yaşayarak öğrenmiştir. Baba Tahir’in vasıtasıyla *Ceride-i Havadis* gazetesini çıkaranlar ile tanışan yazar, gazetede tercüman olarak işe başlar. Burada çalışırken aynı zamanda fennî ve edebî yazılar kaleme alan Ahmet Rasim’in bu yazıları *Tercüman-ı Hakikat*’te yayımlanır. 1885’te *Tercüman-ı Hakikat*’in yazı heyetine katılan Ahmet Rasim böylece basın hayatında uzun yıllar hizmet etme fırsatını yakalar.

Dönemin çeşitli gazete ve dergilerinde (*Güneş, Gülşen, Şafak, Say, Sebat, Hamiyet, Hazine-i Fünûn, Mektep, Maarif, Servet-i Fünûn, Ceride-i Havadis, İkdâm, Tercüman-ı Hakikat, Musavver Malumat, Sabah, Resimli Gazete, Sabah, Mecmua-ı Ebüzziya* vd.) yazı, çeviri ve şiirleri yayımlanan Ahmet Rasim geçimini kalemiyle kazanan bir yazardır. Baba Tahir tarafından çıkarılan *Musavver Malumat* dergisinde haftalık “Malumat-ı Üsbuiyye” başlığı altında imzasız mektupları çıkmıştır. *Kitabe-i Gam* adlı eseri okuyucularına burada sunan yazar

“Muhâkemat-ı Edebiyye” başlığı altında yazdığı yazılarıyla Edebiyat-ı Cedide yazarlarının dil, sanat ve edebiyat anlayışlarını tenkit etmiş onlarla kalem kavgasına girişmiştir. Aynı dergide kadınlar için çıkarılan “Kısm-ı Nisâ” (Hanımlar Kısmı) bölümünde kendi adı ve *Feride* takma adıyla şarkıları ve yazıları yayımlanmıştır. Baba Tahir’in gündelik olarak çıkardığı “*Malumat*” ve incelediğimiz *Servet* gazetesinde “Şehir Mektupları”nı okuyucu ile buluşturan Ahmet Rasim daha sonra bu mektuplarını dört cilt olarak kitap halinde yayımlamıştır. Baba Tahir’in *İrtika* ile *Fen ve Edeb* dergilerinin imtiyazını üzerine aldıktan sonra iş sahası genişleyen Ahmet Rasim’in bu dergilerde romanları, mizahî yazıları, hikâye, mektup gibi ciddi anlamda kalem tecrübeleri yayımlanır. Ahmet Rasim, Meşrutiyet’in ilanına kadar (1908) basına uygulanan sansür ortamında kendini okutmasını bilmiş ve yazmaya devam etmiştir. II. Meşrutiyet’in ilanı ile basından sansürün kalkması yazara fıkra, makale ve yazılarını kitap halinde yayımlama fırsatı vermiştir. Bu tarihten sonra *Sabah*, *Haftalık Şurâ-yı Ümmet*, *Donanma*, *Resimli Kitap* ve *Musavver Muhit* gibi dergilere de yazı yetiştirmeye çalışmıştır. Yoğun çalışma temposu içinde Hüseyin Rahmi Gürpınar ile *Boşboğaz* adlı mizah gazetesini çıkarmış, dördüncü sayısından sonra bu gazetede yazmayı bırakmıştır. I. Dünya Savaşı yıllarında *Tasvir-i Efkâr*; mütareke sırasında *Yeni Gün*, *Eski Gün*, *Zaman* ve *Vakit* gazetelerinde çalışmıştır. Cumhuriyet ilan edildikten sonra *Akşam* ve *Cumhuriyet* gazetelerinde yazılarını yayımlamıştır.

Ahmet Rasim’in sosyal ve kültürel açıdan döneminde etkili bir gazeteci olması “muhabir” olarak Türkiye ve Türkiye dışında bulunma imkânı sağlamıştır. Sultan II. Abdülhamit zamanında *Malumat* gazetesi muhabiri olarak Alman İmparatoru Wilhem’in Suriye gezisine katılmış; II. Meşrutiyet’ten sonra Sofya’ya görevli olarak gitmiş; I. Dünya Savaşı sırasında İstihbarat Cemiyeti’nin görevlendirmesiyle Suriye’de çalışmış ve kısa bir süre de Romanya cephesinde bulunmuştur. Hayatı boyunca geçim sıkıntısı çeken Ahmet Rasim kendisine teklif edilen memuriyet görevlerini kabul etmemiştir. Ahmet Rasim yazdıkları ile Atatürk’ün beğenisini de kazanmıştır. Atatürk, Ahmet Rasim’in 1927 yılında İstanbul’dan milletvekili seçilmesini sağlamıştır. Yazar 21 Eylül 1932’de Heybeliada’daki evinde vefat etmiştir (Aktaş 1987: 7-34).

Ahmet Rasim'in edebiyat tarihimiz açısından önemi eserlerinde kullanmış olduğu dil ve üslubundaki objektifliktir. Konuşma dilini ve İstanbul Türkçesini bütün incelikleriyle kullanırken; kısa cümleli, yalın ve açık ifadelere yer vermiştir. Yazılarını sohbet havası içinde yazması ve okuru daha ilk cümleden itibaren etkilemeyi başarmış olması yazarlığının en önemli özelliğidir. Yaşama hep iyimser bakmış olan sanatçı, en acı olayları bile gülümseyerek mizahi bir üslupla anlatmayı bilmiştir. Şehir Mektuplarında Sultan II. Abdülhamit devri İstanbul'unun bütün güzelliklerini samimi, içten ve canlı bir anlatımla okuyucuya aktarmanın yanında İstanbul'da sürdürülen hayatı çeşitli yönleriyle konu etmiş; gazete ve basın hayatı ile ilgili kişi ve olayları irdelemiş, devrin gelenek ve göreneklerini, anıları üzerinde durmuştur (Aktaş 1987:50).Ahmet Rasim, Sultan Abdülaziz devrinden Cumhuriyete kadar yaşanan zihniyetin değişimine ve bu değişimle birlikte sosyal ve siyasi hayatta yaşanan çözümlere tanık olmuş bir sanatçıdır (Yetiş 1980: 7). Çocukluk yıllarından itibaren tanık olduğu bu hadiseleri anı ve fıkra türü yazılarında kaleme almış, toplumsal yaşayışın çeşitli yönlerini yansıtmış bir devrin panoramasını vermeye çalışmıştır.

Basın ve edebiyat dünyasına Ahmet Mithat Efendi'nin vasıtasıyla giren Ahmet Rasim onun başlattığı öğretmek ve göstermek metodunu kullanarak okuyucularını etkilemeye çalışmıştır. Hemen her konuda yazmayı tercih eden yazar, konunun derinliğine değil, konunun genişliğine önem vermiştir. Bu sebeple Ahmet Rasim roman, öykü, tarih, coğrafya, gezi, fıkra, anı, dilbilgisi gibi pek çok alanda eserler vermiştir.

Darüşşafaka'da sosyal ve edebî anlamda geleneksel yaşam biçimine göre terbiye almış olması Ahmet Rasim'in aynı dönemde sanat çalışmalarında bulunan *Servet-i Fünûn* sanatçılarından ayrılmasına neden olmuştur. Bu sebeple edebiyatta Batılılaşmaya karşı çıkmış, *Servet-i Fünûn* sanatçıları sanat anlayışları açısından eleştirmiştir. Hiçbir edebî topluluğa katılmamış olan Ahmet Rasim sanat yaşamını bağımsız olarak devam ettirmiştir. Edebiyatımızdaki asıl ününü ise gazetecilikte kazanmıştır.

Ahmet Rasim'in Eserleri:

Fıkra: *Eşkâl-i Zaman, Muharrir Bu Ya, Şehir Mektupları, Gülüp Ağladıklarım, Cidd ü Mizah*

Anı: *Falaka, Gecelerim, Fuş-i Atik, Muharrir-Şair-Edip*

Gezi: *Romanya Mektupları*

Monografi: *İlk Büyük Muharrirlerden Şinasi*

Tarih: *Resimli ve Haritalı Osmanlı Tarihi, Küçük Tarih-i İslam, Küçük Tarih-i Osmanive Osmanlı Tarihi*

Öykü: *Güzel Eleni, Mevl-i Dil, Ülfet, İki Günahkâr*

Roman: *İlk Sevgi, Askeroğlu, Tecrübesiz Aşk*

Sohbet: *Ramazan Sohbetleri*¹⁷

Mehmet Emin Yurdakul(1869-1944): *Servet* gazetesinin “İcmal-i Edebî” sütununda Rüsumat Emaneti Evrak Müdürü Mehmet Emin imzasıyla kaleme alınan yazıda *Servet-i Fünûn* dergisinde bir eşeğin tasvir edildiği “Metruk”¹⁸ serlevhalı yazı eleştirilmiş, aynı sütunda *Servet-i Fünûn* dergisinde yayımlanan Mehmet Emin Yurdakul’un “Biz Nasıl Şiir İsteriz?” isimli şiiri takdir edilmiştir. Mehmet Emin Yurdakul’un “Biz Nasıl Şiir İsteriz?” başlıklı şiiri Türk edebiyatında önemli tartışmalardan birinin başlamasına neden olmuştur. Gazetede başka şiirleri olmamakla birlikte bu bölümde “Biz Nasıl Şiir İsteriz?” merkeze alınarak Mehmet Emin Yurdakul hakkında bilgi verilmiştir.

Mehmet Emin Yurdakul, İstanbul’un Beşiktaş semtinde 13 Mayıs 1869 yılında dünyaya gelmiştir. Babası Salih Bey, balıkçılıkla geçimini sağlamaktadır. Annesi Emine Hanım, Edirne yakınlarında bugün sınırları Bulgaristan’da kalmış Uzuncaova Hasköyü’nden İstanbul’a göçmüş Körükçü Mehmet Ağa’nın kızıdır (Özsarı 1996:22). Mehmet Emin’in ilerleyen yıllarda kültürel anlayışının şekillenmesinde önemli rol oynayacak olan bu aile Türk ananesine bağlı mütevazı bir yaşama sahiptir. Okuma yazma bilmemesine rağmen millî hisleri güçlü olan babasının, Mehmet Emin’in edebiyat ve şiire karşı ilk sevgisinin uyanmasında

¹⁷<https://www.edebiyatogretmeni.org/ahmet-rasim/>

¹⁸ Ahmet Reşit Rey, 23 Haziran 1898/ 11 Haziran 1314, n.380, s.243(Kışan 2008: 155)

önemli rolü olmuştur. Bundan dolayı Mehmet Emin'in sanatını ve kişiliğini belirleyen temel faktörlerin başında, ilk terbiyesini aldığı ailesi gelmektedir.

“Babam okuma-yazma bilmezdi. Çocukken bana Battalgazi, Kerem ile Aslı gibi halk masallarını okutur ve dinlerdi. Sonraları Namık Kemal'in Evrâk-ı Perişan'ını okudum. Çatımız huzurlu günler gördüğü gibi, kara günler de gördü. Halkın ızdırabını bu çatı altında duydum. Bu çatı altında anamın halk ninnileriyle büyüdüğüm gibi, anladım ki, halk kendi hayatını, kendi ruhunu, kendi aşkını, kendi ızdıraplarını kendi diliyle anlatacak kitaplara muhtaçtır.”(Çetişli 2012: 245)

Mehmet Emin, kaleme aldığı şiirlerin neredeyse hepsinde yukarıda sözünü ettiği halkın duygularını anlatmıştır. Tahsiline Beşiktaş'ta bulunan Mahalle Mektebi'nde başlamış, daha sonra Askerî Rüştîyesi ve Mekteb-i Mülkiye'nin idadi kısmına devam etmiştir. 1887'de buradan ayrılarak Babıali Sadaret Dairesi Evrak Kaleminde maaş almaksızın kâtip olarak çalışmıştır. Mehmet Emin, Şebinkarahisar'da tanınmış bir ailenin kızı olan Müzeyyen Dilber Hanım'la ömür boyu mutlu olacağı bir evlilik yapmıştır. Sanatçı hukuk fakültesine kayıt yaptırmısa da Amerika'ya gitme hevesine kapıldığı için tahsili yarım kalmıştır. Mehmet Emin, belirli aralıklarla bir Anadolu kasabası olan eşinin memleketine ziyaretlerde bulunmuş, böylece Türk halkını yakından tanıma fırsatı yakalamıştır. Rüşumât (Gümrük) Emaneti Tahrirat Kalemindeki görevinde on yıl çalışmış, müdürlüğe kadar yükselmiş olmasına rağmen Mehmet Emin,1891'de yazdığı *“Fazilet ve Asalet”* adlı kitabında ruh asaletinin soy asaletinden üstün olduğunu vurguladığı için bu görevinden alınmıştır. Bu yıllarda İslamcılık düşüncesinin önemli fikir ve mücadele adamı olan Cemalettin Efganî ile tanışmış, onun sohbetlerinde bulunmuştur. Bu sohbet ortamı Mehmet Emin Yurdakul'a sanatında takip edeceği yolu belirlemede önemli bir rol oynamıştır. Türk – Yunan savaşı sırasında yazdığı *“Cenge Giderken -yahut- Anadolu'dan Bir Ses”* adlı şiiri yayımlandığında Efganî'den *“İşte sizin asıl edebiyatınız budur!”* övgüsünü almış sanatçı bu övgüye karşılık ona *“Dua”* isimli şiiri hediye etmiştir. *“Cenge Giderken -yahut- Anadolu'dan Bir Ses”* şiirine karşı olumlu tepkiler alan sanatçı hemen ardından *“Türkçe Şiirler”*i yayımlayarak azımsanmayacak bir şöhrete mazhar olur. Ancak İttihat ve Terakki ile ilişkisi olduğu belirlenince Erzurum Gümrük Nazırlığı

görevine atanarak İstanbul'dan uzaklaştırılır. Sonrasında Trabzon Rüsumat Nazırlığına atanır.

İkinci Meşrutiyet ilan edilince İstanbul'a dönen Mehmet Emin, Bahriye Nezareti müsteşarlığı, Hicaz vali vekilliği, Sivas ve Erzurum valiliği görevlerinde bulunmuştur. Türk Derneği, Türk Yurdu, Türk Bilgi Derneği, Türk Ocağı ve Türk Gücü derneklerinin kuruluşu ve faaliyetlerinde önemli görev almış, Musul milletvekilliği yapmıştır. I. Dünya Savaşı yıllarında "Millî Şair" ile "Türk Sazı" (1914), Ey Türk Uyan (1914), Tan Sesleri (1915), Ordunun Destanı (1915), Dicle Önünde (1916) adlı eserlerini art arda yayımlamıştır. İstanbul Heyet-i Edebîyesi üyesi olarak Çanakkale'ye giderek orada askerin moralini yüksek tutan konuşmalar yapmıştır. İstanbul'un işgal edilmesi üzerine düzenlenen mitinglerde etkileyici hitabetiyle şiirler okumuştur. Türk milletinin esarete boyun eğmeyeceğini "*Türk Hukuku*" adlı eserinde haykırarak, Yusuf Akçura ile birlikte pek çok Türk aydını gibi Millî Mücadele'ye katılmak üzere Anadolu'ya geçmiştir. Cumhuriyet döneminde uzun yıllar milletvekili olarak TBMM'de görev yapan Mehmet Emin Yurdakul 14 Ocak 1944 yılında İstanbul'da vefat etmiştir (Çetişli 2012: 245-246).

Yirminci yüzyılın başında Türk toplumunda yaşanan sosyal meseleler, millî bir fikir akımı olarak değerlendirilmeye başlandığında Türk şiirindeki poetikaların da konusu değişmiştir. Manzum poetikaların ilk örneklerinden biri de "*Biz Nasıl Şiir İsteriz?*" şiiridir. İlk kez *Servet-i Fünûn*'un 11 Haziran 1314/23 Haziran 1314/23 Haziran 1898 tarihli sayısında yayımlanan "*Biz Nasıl Şiir İsteriz?*", Türk şiirinde 1896-1901 yılları arasında keskin kırılmaların yaşandığı güne kadar gelen şiir anlayışına, özelde de *Servet-i Fünûn* şiirine tepkiyi ifade etmiştir. Sanatçının şiirini incelediğimizde şiirde sadece *Servet-i Fünûn* şiirinin değil aynı zamanda eşkıyalık destanlarını halk şiiri olarak sunan anlayışa da karşı çıktığı görülmektedir. Ona göre şiir eşkıyalık destanları gibi halkı isyana sürüklememeli, toplumsal sorunlardan uzak olmamalıdır. Birçok bakımdan *Servet-i Fünûn*'un şiir anlayışına ters olmasına rağmen bu şiirin *Servet-i Fünûn* dergisinde yayımlanması çok önemli ve anlamlıdır. "*Biz Nasıl Şiir İsteriz?*" yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde bütün sanat çevrelerini etkileyecek olan "Millî Edebiyat" anlayışının ilk poetikası olarak da dikkat çekmiştir (Çıkla 2015: 249-

252). Mehmet Emin Yurdakul, kendisiyle yapılan röportajlarda ve bazı şiirlerinde (*Biz Nasıl Şiir İsteriz, Bırak Beni Haykırayım, Benim Şiirlerim, Büyük Sanatkâr*) şiir anlayışını açıkça dile getirmiştir. Şairin *Türkçe Şiirler* kitabında yer alan söz konusu şiirdeki

Biz o şiiri isteriz ki çifte giden babalar,

Ekin biçen genç kızlarla, odun kesen analar,

Yanık sesin dinlerlerken gözyaşların silsinler;

dizelerine baktığımızda onun “halkçı” kimliği ile karşılaşırız. Bu kimliği ile Mehmet Emin, kendisini “üç telli sazı” ile halkın karşısına çıkan halk ozanına benzetmiştir. Yine sanatçı bir mülakata verdiği cevapta Martin Luther’in Hristiyanlıkta yaptığını edebiyatımızda yapmak istemiş, “*Benim kanaatimce şiir, güzellik için olmakla birlikte, iyilik içindir de.*” bu şiirde “iyilik” ve “faydalık”ı gaye edinmiştir.

Hayır, sanat, yalnız bir süslü hayâl, vezin değil;

Yalnız kuru bir eğlence, yalnız bir zevk için değil.

Bence, büyük sanatkâr, Peygamberler soyundandır;

Yüreğinde muzdarip ruhlar için acı titrer;

Onun dili Allah’ın konuştuğu bir lisandır:

Yüreklere aşk, iman, ümit, rüya ilham eder.

Mehmet Emin Yurdakul, Türk şiirinde Tanzimat’tan sonra “yol açıcı” şairlerimizden olmuştur. *Servet-i Fünûn* topluluğunun şiir anlayışının edebiyatımıza hâkim olduğu yıllarda hece vezni ve yalın bir dil ile yazmış olduğu şiirleriyle halkın acılarını, sevinçlerini, millî duygu ve heyecanlarını dile getirmiştir.

Abdülhak Hamit ile Türk şiirinde ilk köklü yenilikler görülmeye başlamış olmasına rağmen bir isim ile anlayış haline gelerek ilk gerçek “yenilik” hareketinin Mehmet Emin’in *Türkçe Şiirleri* yayımlamasından sonra görüldüğü söylenebilir. Türk edebiyatında ne Tanzimat edebiyatının ne Abdülhak Hamit anlayışının ne de *Servet-i Fünûn*’un gelişerek gelen bir devamı vardır. Hâlbuki Mehmet Emin’in *Türkçe Şiirler*’i yayınlanmasının ardından bu tarz şiirler büyük ölçüde kabul görmüş, bu sebeple o yıllarda “Emin Bey tarzı” şiirlerin çok fazla yazılmasına neden olmuştur. Bu şiir yazma eğilimi “Millî Edebiyat” düşüncesini güçlendirmiş ve Türk şiirinde büyük çapta ses getiren, yeni bir hareket olarak şiir camiasını yoğun olarak etkileyen nadir hareketlerden birisi olmuştur. Örneğin “Rıza Tevfik Bölükbaşı 1905’ten sonra Mehmet Emin’in etkisiyle hece vezni ve yalın bir Türkçeyle, yani “Emin Bey tarz-ı şiiri” olarak kabul gören yeni şiirler yazmaya başlamıştır. Edebiyatımızda daha önceki dönemlerde hece vezni ve yalın bir Türkçe ile yazılmış şiirler vardır ancak bunlar *Türkçe Şiirler* kadar etkili olmamıştır. Bu konu ile ilgili Fevziye Abdullah Tansel şu açıklamayı yapmıştır:

“M. E. Yurdakul’dan önce de edebiyatımızda, şuurlu olarak Safî Türkçe yazanlar, hece vezni kullananlar vardı; ancak bunlar halkın his, fikir ve hayallerini, hayatlarının muhtelif safhalarını aksettirmekten uzaktı. Diğer taraftan Safî Türkçe şiirlerin mevzu umumiyetle aşkı; vezni aruzdu ve bütün bunlar bir tecrübeden ibaret kalmıştı. Emin Bey ise, bu münferit tecrübelerden de faydalanarak, bunları terkip ederek hem vezin, dil, hem de fikir ve mevzu bakımından Türk olan millî şiir çığırını açtı.” (Çıkla 2015: 355-356)

Mehmet Emin Yurdakul’un yine bir röportaja verdiği cevapta “*Türk edebiyatı için bir dönüm noktası, Türkçülük için bir başlangıç olan Cenge Giderken*’im, *Türkçe Şiirlerden önce Asır gazetesinde basılmıştı.*” der. Şairin bu ifadelerle bizzat şiirimizde yenilik çığırının haberini verdiğini söylemek mümkündür. Şiirin “*Ben bir Türk’üm dinim, cinsim uludur,*” diyen ilk mısraı şaire “Türk Şairi” unvanını kazandırmıştır (Enginün 2014: 575).

Servet-i Fünûn sanatçılarının şiirlerini Arapça-Farsça ağır terkip ve tamlamalarla yüklü, aruz ölçüsüyle, imge ve çağrışım yönünden yoğun bir dille yazdıkları yıllarda Mehmet Emin’in herkes tarafından anlaşılacak,

şairanelikten uzak, yabancı kelime ve tamlamalardan arındırılmış bir şiir yapısı kurması Türk şiirinde köklü bir “yenilik” hareketinin başladığının göstergesidir. Gerçek anlamda yeninin şu veya bu şekilde içten kırılarak, dönüşerek yaşaması, kendini değiştirmesi, tazelenmesi, yenilemesi ve geleceğe kalması gerekmektedir. Bu özelliğin “*Türkçe Şiirler*” ile güç kazanan ve ardından 1910’lu yıllardan itibaren iyice gelişip serpilerek Millî Edebiyat şiirinde var olduğu açıktır. Cumhuriyet’in ilanından sonra edebiyatımızda bu tarz şiirlerin farklı boyutlarda da olsa devam ettiği görülmektedir (Çıkla 2015: 356-358).

Mehmet Emin Yurdakul'un Eserleri

ŞİİR:

Türkçe Şiirler (1899-1918)

Türk Sazı (1914)

Ey Türk Uyan (1914)

Tan Sesleri (1915, 1956)

Ordunun Destanı (1915)

Dicle Önünde (1916)

Hastabakıcı Hanımlar (1917)

Turana Doğru (1918)

Zafer Yolunda (1918)

İsyân ve Dua (1918)

Aydın Kızları (1919)

Mustafa Kemal (1928, şiir ve düzyazı)

Ankara (1939)

Düzyazı:

Fazilet ve Asalet (1890)

Türk'ün Hukuku (1919)

Kral Corc'a (1923)

Dante'ye (1928)¹⁹

¹⁹https://www.turkedebiyati.org/yazarlar/mehmet_emin_yurdakul.html

Tevfik Fikret(1867-1915): *Servet*'in yazar kadrosunda yer almayan Tevfik Fikret'in gazetede François Coppee'den muktebes suretiyle yazdığı "Baharda" manzumesi adet:27, s. 2'de "İcmal-i Edebî" başlığı altında şiirle ilgili bir değerlendirmeye beraber yayımlanmıştır. Tevfik Fikret, Galatasaray'dan öğretmeni Recaizade Mahmut Ekrem'in tesirinde kalmıştır. Recaizade Mahmut Ekrem'den sonra hocası olan Muallim Naci'den de dili pürüzsüz ve Türkçe kelimelerin anlamına uygun kullanmayı öğrenmiştir. Tevfik Fikret'in yazdığı ilk eserlerde bu iki büyük sanatçının etkisinin yanında Abdülhak Hamit'in etkisini de unutmamak gerekir. Sanatçı, Fransa'ya gitmemiş olmasına rağmen Galatasaray Sultanisinde iken Fransızca'yı öğrenmiş; Fransız edebiyatının belli başlı sanatçıları okumuştur. *Servet-i Fünun* topluluğunun en önemli sanatçılarından olan Tevfik Fikret, dergiye geçinceye kadar bu şekilde çalışmalarına devam etmiştir. 1895'in sonlarına doğru hocası Recaizade Mahmut Ekrem tarafından derginin başmuharriri yapılmış ve böylece *Servet-i Fünun* dergisi edebî bir hüviyet kazanmıştır. Bu olay üzerine diğer mecmualarda yazı yazan gençler de *Servet-i Fünun* dergisi etrafında toplanmaya başlamıştır. Derginin roman alanındaki en önemli sanatçısı Halit Ziya Uşaklıgil'dir. Bu iki sanatçı dergideki çalışmalarından dolayı birçok isimle anılan *Servet-i Fünun* Edebiyatı'nın "*Fikret-Halit Ziya*" mektebi (Özön 1941: 67) olarak da anılmasına sebep olmuş ve bu edebiyatçıların çalışmaları Türk edebiyatına büyük katkıda bulunmuştur.

"Baharda" manzumesi Tevfik Fikret'in Fransuva Coppée'den aktardığı bir şiirdir. Fransuva Coppee, Parnasizm akımına bağlı bir sanatçıdır. Bu sebeple söz konusu şiirde parnasizmin etkisi vardır. Parnasizm:

"Parnasizm(Fr. Parnassisme): Realizmin şiir kolu. Pozitivizmin edebiyata uygulanmasından doğdu. Romantizme tepkidir. 1866'da Paris'te Parnasse Contemporaine dergisinde toplanan parnasyenler, sanatı sanat için"saydılar, şiirde biçim güzelliğine çok önem verdiler, tatsız yeniliklerden çekindiler, tabiat görüntüleri ve felsefi düşünceler anlatmaya çalıştılar. Lirizme düşkün değillerdi." (Akalin 1966: 123) şeklinde tarif edilmektedir. Bu tanımda yer bulan "sanatı sanat için yapma anlayışı, biçim güzelliği, tabiatı tasvir etme, felsefi düşüncenin şiirde işleniş vs." gibi eğilimleri daha önceki sanatçılarımızda (Ziya Paşa, Abdülhak Hamit) olduğu gibi Tevfik Fikret'te de görmek mümkündür. Parnasizm akımının

olgunluk dönemini yaşadığı bu yıllarda bu akımın izleri ülkemizde de görülmüştür. Tevfik Fikret'te bu sanatçılar arasındadır. Bu akımın bütün şairlerini okumuş olan sanatçı, sanat yaşamının her döneminde yazmış olduğu şiirlerinde bu duygularını parnasyenlerde olduğu gibi tablolar halinde tasvir etmiş, okuyucunun gözünün önünde anlatılan duyguları canlandırmak, o duyguları hissettirmek istemiştir (Enginün 2014:541-542).

Tevfik Fikret, 1898 yılında yayımlanan “Baharda” manzumesinin ardından 1899 yılında *Serveti Fünûn* dergisinin 425. sayısında Coppée'nin “Demircilerin Grevi” adlı şiiri üzerine bir yazı yayımlamıştır. Bunlar Tevfik Fikret'in Fransuva Coppee şiirine ilgi duyduğunun ve etkisinde kaldığının göstergesidir. Tevfik Fikret, bu etki ile yazmış olduğu şiirlerinde acıma, şefkat, zavallılık gibi duyguları dile getirmiş, bir taraftan da bu duygularla kendi karamsar ruh halini beslemiştir. Aslında Fransuva Coppée, o yıllarda hem Fransız Edebiyatında hem de bizim edebiyatımızda önemli bir sanatçı olarak kabul edilmiş ve sanat gücü övülmüştür. Tevfik Fikret'in, çağının böyle övülen bir sanatçısından etkilenmesi de kaçınılmaz olacaktır.

Tevfik Fikret'in Eserleri:

Rübab-ı Şikeste (1900-1984)

Haluk'un Defteri (1911-1984)

Rübabın Cevabı (1911-1945)

Şermin (1914-1983)

Tarih-i Kadim (1905)²⁰

Müstecabizâde İsmet(1868-1917): Edebiyat ve kültür çevresinde Müstecabizâde İsmet veya Müstecabizâde olarak tanınan sanatçının asıl adı Mehmet İsmet'tir. Karesi vilayetine bağlı Balya kazasının Müstecap köyünde çiftçilik ile uğraşan ve daha sonra Balıkesir'e yerleşmiş bir aileye mensuptur.

²⁰https://www.turkedebiyati.org/tevfik_fikret.html

Annesi Hafize Hanım, Vidin'den Balıkesir'e göç eden bir aileden gelmektedir (Özsarı 2007: 23- 24).

İsmet Bey'in çocukluk dönemi rahat geçmiştir. 10 yaşına kadar okuma yazma öğrenmemiş olan sanatçı düzenli bir eğitim almış, ilk ve orta öğrenimini Balıkesir'de tamamlamıştır. İbtidaiyi bitirdikten sonra rüştiye mektebine devam etmiştir. Balıkesir Rüştiyesinde bulunan dört öğretmeni (Sadrettin Efendi, Hafız Abdülaziz Efendi, İbrahim Zihni Efendi ve Hafız Mehmet Efendi) Müstecabizâde İsmet'i büyük ölçüde etkilemiştir. 1886'da Karesi İdadisine kayıt yaptıran ilk öğrenci olarak bu okulu pekiyi derece ile bitirmiştir. Burada Osmanlıca, Farsça, Arapça, Matematik, Coğrafya, Rika, Geometri ve Tarih derslerini uzman hocalardan öğrenmiş; bu okulda Arapça, Farsça ve Fransızca öğrenimini ilerletme fırsatı yakalamıştır. Okul yıllarında edebiyat ile ilgilenmeye başlamış olan sanatçının Balıkesir'de çıkarılan *Karesi* gazetesinde edebiyatla ilgili yapılan bir tartışmaya “*Muharrir Efendi*” başlıklı bir makaleyle katılmıştır. Bu makalede, eski tarz gazelleri yayımlanan Bigalı Recep Efendi Arapça ve Farsça bilgisinin eksikliği öne sürülerek eleştirilmiştir. Müstecabizâde İsmet bu suçlamaları yaparken *Kamus-ı Muhit*, *Sihah-ı Cevheri*, *Muhtar-ı Sihah*, *El-Muhkem* gibi Arapçanın önemli sözlüklerinden ve *Burhan-ı Katı*, *Ferheng-i Cihangir* gibi Farsça lügatlerden, *Şuuri*, *Şerefname*, *Hayati* gibi Farsça kitaplardan yararlanmıştır. Bu da Müstecabizâde İsmet'in Arapça ve Farsça bilgisinin yeterli olduğunu göstermektedir. 1891 yılında Karesi İdadisinden mezun olan sanatçı İstanbul'da Mekteb-i Hukuk-ı Şahaneye yazılmış 1897'de bu okulu çok iyi derece ile bitirmiştir. Hukuk mektebinde öğrenci iken *Mektep*, *Maarif*, *Hazine-i Fünun* ve *Malumat* gibi önemli dergilerde şiir ve yazılarını yayımlamıştır. Hukuk mektebinin parlak öğrencilerinden olmasına rağmen avukatlık mesleği ruhuna uygun olmadığı için sanatçı şiir, edebiyat araştırması ve sözlük çalışmaları ile ilgilenmeyi tercih etmiştir.

Müstecabizâde İsmet 1891 -1901 yılları arasında bulunduğu İstanbul'da devletin askeri birimlerinde çalışmıştır. Sultan II. Abdülhamit'in yaverlerinden ser-hafîye olarak tanınan Ahmet Celalettin Paşa'nın özel kalemi olarak görev yapmıştır. 31 Ağustos 1895 tarihinde Sultan II. Abdülhamit'in tahta çıkışının yirminci yıldönümü dolayısıyla 19 Ağustos 1311/31 Ağustos 1895 s. 88 tarihli

Hazine-i Fünun dergisinde “Ziya” müstearıyla bir kıta yayımlamıştır. Mekteb-i Hukuktan mezun olduktan sonra İstanbul’dan ayrılmıştır. Sanatçı gerek öğrencilik yıllarında gerekse mezun olduktan sonra istibdadın en sıkı olduğu yıllarda (1891-1901) meşrutiyet ile ilgili düşüncelerle ve Jön Türk hareketi ile ilgilenmiş olması ve Konya’da sürgünde bulunan Ebuzziya Tevfik ile mektuplaşmaları sarayın gözünden kaçmamıştır. Sanatçı ramazan münasebetiyle (1901Aralık-1902 Ocak) davet edildiği bir iftar yemeğinde padişah tarafından İttihatçılarla ilgisini kesmesi yönünde kibarca uyarılmıştır.

Müstecabizâde İsmet, gerek Jön Türk ve İttihatçılarla iş birliği içinde olması şüphesiyle gerek İngilizlerin Transval muharebesinde Boerlere karşı kazandığı zaferi tebrik etmek için birtakım kişilerle (İsmail Kemal, İsmail Safa ve Hüseyin Siret) birlikte İngiliz elçiliğine gittiği iddiası gibi sebeplerden beş yıllık kalebentlik cezasıyla Bodrum’a sürgüne gönderilmiştir. “*Ancak Aydın Valisi Kamil Paşa’nın araya girmesi ile sürgün yeri Midilli olarak değiştirilmiştir.*” (Gazel 2012: 259) Müstecabizâde İsmet, 1904 yılında ramazan ayı münasebetiyle Kâmil Paşa’ya yazdığı tebrik mesajında hem kendi durumunu anlatmak hem de arkadaşlarının durumunu arz etmek amacıyla Bezmi Nusret Kaygusuz’un “tazallumkâr kaside” olarak nitelediği bir kaside yazmıştır. Söz konusu şiir Kâmil Paşa’ya ulaşır ve sanatçının sürgün hayatı üçüncü yılın sonunda biter (Özsarı 2007: 42).O yıllarda pek çok kişinin asılsız iftiralar yüzünden ceza aldığı ve sürgüne gönderildiği, İsmail Safa gibi bazı sanatçıların bu sürgünden geri gelmediği düşünüldüğünde Müstecabizâde İsmet’in bu süreci daha rahat geçirdiği söylenilebilir. Midilli’de bulunduğu yıllarda her ne kadar içine kapanmış olsa da sanatçı burada bazı arkadaşlarının göndermiş olduğu şiirleri tashih etmiş bir taraftan da Midillili genç şairlere yol göstermiştir. Midilli’den ayrıldıktan sonra Aydın’a gelen sanatçı burada sürekli takip altında olduğunu fark etmiş, İzmir valisi Kâmil Paşa’nın idari anlayışına güvenerek İzmir’e yerleşmiş, avukatlık yaparak geçimini sağlamıştır.1905 yılında Foça sakinlerinden Yunus Bey’in kızı Nabia Hanım ile evlenerek Foça’ya yerleşmiş, böylece düzenli bir hayata kavuşmuştur.

İzmir’den memuriyeti sebebiyle kopamayan yazar Temmuz 1906’da İzmir’in ilk Türkçe gazetesi olan *Hizmet*’i yeniden yayımlama girişiminde

bulunsa da dizgi hatası yüzünden gazetenin çıkarılması ertelenmiştir. II. Meşrutiyet'in ilan edilmesi üzerine İstanbul'a giden sanatçı 31 Mart Vakası'nın çıkması üzerine umduğunu bulamamış, İzmir'e geri dönmüştür. Okuldan eski bir arkadaşının kendisini unutmayarak İzmir İstinaf Hukuk Mahkemesi Azalığına tayin ettirmesi sanatçıyı oldukça duygulandırmıştır. İstinaf Mahkemesi savcılığı ve Tensikat Komisyonu üyeliği yaparken Suud Bey'in babası Rıza Safvet Bey'in ölümü üzerine İstanbul'a gitmiş orada on gün kalmıştır. 1914 Mart'ının sonlarına doğru “*hükümetin hareketini kendi hareketiyle telif edememesinden*” dolayı bu görevden istifa etmiştir.

I. Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine ülkede kıtlık ve fakirlik ortaya çıkmış, avukatlık mesleğinde umduğunu bulamayan Müstecabizâde İsmet, 1926 yılında Isparta Müddeiumumiliği görevini kabul etmiştir. Bu görevde bir yıl kadar çalıştıktan sonra vefat etmiş ve buraya defnedilmiştir.

Müstecabizâde İsmet 1886-1888 tarihleri arasında Balıkesir'de bir idadi talebesi iken *Karesi* gazetesinde başlayan yazı hayatı; Bursa'da yayımlanan *Nilüfer* dergisinin 52. sayısındaki “Balıkesirli Bir Genç” imzası ile “Victor Hugo” başlıklı yazısı ve “İstirham” başlıklı bir şiiri ile devam etmiştir. Ayrıca *Karesi* gazetesinde yürütülen bir tartışmayla ilgili olarak “Muharrir Efendi ve Müdafaa” başlıklı makaleleri yayımlanmıştır. Müstecabizade İsmet, *Karesi* gazetesinde “Birisi” imzasını, *Nilüfer* dergisinde ise “Balıkesirli Bir Genç” imzasını kullanmıştır.

Müstecabizâde İsmet'in İstanbul'da bulunduğu on yıllık süre onun edebî ve kültürel çalışmalar açısından en verimli olduğu dönemdir. Bir taraftan dönemin önde gelen dergi ve gazetelerinde şiir ve yazılarını yayımlarken diğer taraftan *Terane*, *Yadigâr-ı Şehrayin* ve *Dastan-ı Zafer* gibi şiir kitaplarını neşretmiştir. *Servet* gazetesinin incelenen sayılarında yayımlanan Fransızcadan tercüme edilen *Rafael* isimli eser ise yazarın İskender Freri ile birlikte yaptığı bir çalışmadır.

Müstecabizâde İsmet en güzel yazılarını ve şiirlerini “*Mektep*, *Maarif*, *Hazine-i Fünun*, *Malumat*, *Marifet*, *Fevaid*, *Musavver Terakki*, *Pul Mecmuası* ve *İrtika*” gibi dergilerde yayımlamıştır. İlk önce matbaacı Artin Asodoryan tarafından yayımlanan *Malumat* dergisi, 23 Mayıs 1895 yılında el değiştirmiş

Mehmet Tahir (Baba Tahir) tarafından yayımlanmaya başlanmıştır. Sultan II. Abdülhamit'in desteğini alan, Edebiyat-ı Cedide'nin en büyük rakiplerinden olan bu dergide sanatçının ilk şiiri 17 Ekim 1895 tarihli 17. sayısında yayımlanır. Müstecabizâde İsmet “*Her nüshasında var nice nice tasvir-i dil-pezir*” mısraıyla derginin içeriğini övmüştür. Sanatçı bu derginin yazar kadrosunda yer almasa da dergiye sık sık yazı ve şiirlerini göndermiştir. Yine Baba Tahir tarafından haftalık olarak yayımlanan *İrtika* gazetesinde Müstecabizâde İsmet'in şiirleri ve “Yazılmış Bulundu” isimli makalesi yayımlanmıştır. Sanatçı bu makalede “Dekadanlık” ile ilgili görüşlerini açıklamıştır. Mehmet Tahir (Baba Tahir) ile olan samimiyeti Müstecabizâde İsmet'in *Servet-i Fünun* sanatçılarından uzaklaşmasına neden olmuştur. Unutmamalı ki *Servet-i Fünun* topluluğu kurulmadan önce yukarda adı geçen ve Müstecabizâde İsmet'in şiirlerinin yayımlandığı “*Mektep, Maarif, Hazine-i Fünun*” gibi dergilerde Cenap Şahabettin, Tevfik Fikret, Abdülhak Hamit, Recaizade Mahmut Ekrem, Samipaşazade Sezai, Süleyman Nazif, Hüseyin Siret, İsmail Safa gibi şairlerin eserleri de yayımlanmıştı. Söz konusu dergilerde sadece eski şiiri savunuların eserleri değil aynı zamanda kendilerini yeni olarak tanıtan sanatçıların eserlerinin de yayımlandığı görülmekteydi.

Müstecabizâde İsmet'in edebiyat dünyamıza bir diğer hizmeti ise sözlük çalışmaları ile ilgilidir. Muallim Naci'nin başlayıp *fetva* kelimesine kadar getirebildiği sözlük çalışmasını tamamlamıştır. Önce formalar halinde yayımladığı eseri 1899 yılında kitap halinde bastırılmıştır. Sanatçı, *Lugat-i Naci* olarak yayımlanan bu sözlüğü *Küçük Lugat-i Naci* başlığı altında kısaltarak yeniden bastırılmıştır. Yine “*Lugat-i Naci*”yi biraz basitleştirerek “*Çocuklar İçin Lugat Kitabı*” olarak yayımlamıştır.

II. Meşrutiyet ilan edildikten sonra İttihat ve Terakki'nin yayın organı olan *İttihat* gazetesinde yazı ve şiirler yazan sanatçının gazetede Sultan II. Abdülhamit'i eleştiren iki şiiri yayımlanmıştır. Bu Müstecabizâde İsmet Bey açısından dikkat çekici bir durumdur. Çünkü sanatçı sürgünden önce ve sürgün sırasında yazdığı şiirlerinde II. Abdülhamit hakkında olumlu görüşler dile getirmiştir; sürgünden döndükten sonra II. Meşrutiyetin verdiği rahatlıkla bu tutumunu değiştirdiği anlaşılmaktadır. İsmet Bey'in bu tutum değişikliğinde

dönemin siyasi konjonktürü önemli olduğu kadar, bir iftira neticesinde haksız yere sürgüne gönderildiğini düşünmüş olmasının da etkili olduğu söylenebilir.

Bezmi Nusret ile kısa bir süre *Hizmet* gazetesinde çalışmış olan sanatçı 1910 yılında İstanbul'da çıkarılmakta olan *Tenkît* dergisine de şiirler yazmıştır. Bu dergide Ömer Seyfettin, Hakkı Tarık (Us), Baha Tevfik, Ali Süha, İlyas Macit, Şahabettin Süleyman, Abdullah Cevdet, Faik Ali, Hüseyin Suat, Mehmet Rauf, Abdülhak Hamit, Refik Halit gibi Meşrutiyet döneminin tanınmış yenilikçi şair ve yazarlarının eserleri yayımlanmıştır. Müstecabizâde İsmet'in bu sanatçıların arasında yer alması onun yeniliğe kapalı bir sanatçı olmadığını göstermesi bakımından önemlidir. Sanatçı İzmir'de *Ahenk* gazetesinde “Şükûfe-çîn” adlı çalışmasının birinci cildini; *Hıyabana* adlı dergide ikinci cildini yayımlamıştır. 1915-1916 tarihlerinde ise İzmir'de çıkan *Muallim* dergisine Alphonse de Lamartine'den esinlenerek yazdığı üç şiiri onun İzmir'deki son çalışmalarıdır. Müstecabizâde İsmet'in 1917'de ölümünden sonra her hangi bir kitabı basılmamıştır. Balıkesir Halkevinin çıkardığı *Kaynak* dergisinin 102 ve 103. sayıları sanatçının anısına ayrılmıştır.

Servet gazetesinin çalışılan sayılarında Müstecabizâde İsmet'in İskender Freri ile birlikte yaptığı *Rafael* adlı tercümesi yayımlanmıştır. Gazetenin 4-99.sayıları arasında yayımlanan bu tercüme aynı tarihte (1316/1898) *Malumat* dergisinde de yayımlanmıştır (Özsarı 2007: 210). Romanın gazetede yayımlanan sayılarına bakıldığında Müstecabizâde İsmet isminin önce yazıldığı görülmektedir. Bu da yazarın romanı çevirmede daha etkin olduğunu düşündürülebilir. Unutmamak gerekir ki sanatçının Fransızca tecrübesi daha okul yıllarındaki eğitiminden kaynaklanmaktadır.

Rafael adlı eserin Türkçe tercümesine “İfademiz” başlıklı bir ön söz ekleyen mütercimler, bu ön sözde eseri çevirme gerekçelerini açıklamışlardır. İkili, ön sözde romantizm akımının önemli sanatçılarının yanı sıra eserin çevirisi için açılan yarışmadan da bahsetmişlerdir. Bu ön sözde belirtildiğine göre yarışmaya birçok kişinin yanı sıra Ahmet Rasim de katılmış, fakat yarım bırakmıştır. “İfade” de daha sonra çevirmenler eseri tercüme etme sebeplerini ve eseri çevirirken karşılaştıkları zorlukları anlatmışlardır. Tercümeyi birebir

yapmadıklarını ifade eden sanatçılar kaynak eserin ruhuna zarar vermeden manaya önem vererek çeviriyi yapmaya çalıştıklarını söylemektedirler. Tercüme eserin manasını tercümeyle çalışmak edebiyatımızda Ahmet Mithat Efendi'nin tercüme anlayışına yakın bir usuldür. Buradan o yıllarda bir eserin adaptasyonundan ziyade metnin sadakatine önem verilerek çeviri yapma anlayışının gelişmeye başladığını söyleyebiliriz.

Müstecabizâde İsmet, *Servet-i Fünûn* dergisinin yayımlanmaya başladığı ilk yıllarda dergide yazılarının yayımlanmasına rağmen Muallim Naci edebî ve estetik anlayışını sürdürmesi onun eskiyi devam ettirenler sınıfında değerlendirilmesinde etkili olmuştur. Muallim Naci'nin ölümünden sonra eskiyi devam ettirenler grubunun liderliğini yapmıştır (Özsarı 2007: 17). Prof. Dr. İnci Enginün, Müstecabizâde İsmet ve arkadaşlarının eskinin tam temsilcisi olarak görülemeyeceğini belirtmektedir (Enginün 2014: 534).

Müstecabizâde İsmet, her ne kadar Divan şiirinin dil ve üslubundan faydalanmış olsa da zaman zaman Batı edebiyatından da faydalanmış yeni şiir anlayışını takip etmiştir. Müstecabizâde İsmet'in edebî kişiliği ve şiirleri incelendiği zaman bunu açıkça görmek mümkündür. Şairin vatanseverlik ve kahramanlık konulu şiirlerinde zaman zaman Namık Kemal tarzını yakalamaya çalıştığı görülmektedir (Özsarı 2007: 23-240).

Müstecabizâde İsmet'in Eserleri:

Terane

Dastan-ı Zafer

Şükûfe-çîn

Terane

Yadigâr-ı Şehrayin

Teselya Sahrasında.

Nailî-i Kadim

Küçük Lugat-i Naci

Çocuklar İçin Lugat Kitabı

Mehmet Celal (1867-1912): İstanbul'da dünyaya gelen Mehmet Celal'in babası Jandarma Dairesi Müdürü Ferîk İsmail Hakkı Paşa'dır. İsmail Hakkı Paşa'nın dedesi Osman Efendi Buhara'dan İstanbul'a gelerek burada evlenmiş, bu evlilikten Mehmet Celal'in dedesi Mehmet Efendi dünyaya gelmiştir. Binbaşı Mehmet Efendi, Kırım Savaşı'nda şehit düşmüştür. Babası gibi asker olan İsmail Hakkı Paşa, Karadağ Muharebesi'ndeki hizmetlerinden dolayı Sultan Abdülaziz'in isteği ile "yaver-i harp"liğe seçilmiş sonra padişahın emri ile Avrupa'ya gitmiştir. Orduda miralaylığa kadar yükselen İsmail Hakkı Paşa Jandarma Dairesi şube müdürlüğüne, sonra "Ferîk" rütbesini alarak dairenin reisliğine getirilmiştir (Andı 1995: 3).

Ailenin ikinci oğlu olan Mehmet Celal, çeşitli okullara devam etmiş fakat babasının görevi icabı değişik illerde bulunmaları, sanatçının düzenli bir eğitim almasını engellemiştir. Sanatçı, özel hocalardan ve babasından aldığı dil ve edebiyat dersleri ile eğitimini tamamlamaya çalışmıştır. Mehmet Celal'in çocukluk yılları Şam, Beyrut, Sofya, Erzincan, Erzurum, Antakya, Halep ve Adana gibi illerde geçmiştir. Bu yerlerin halk kültürünü ve edebiyatını tanıyan sanatçı henüz beş-altı yaşlarında ruhsal olarak doğadaki güzelliklere, şiire karşı ilgisinin ve hassasiyetinin olduğunu fark etmiştir. Erzurum'da buldukları yıllarda Mehmet Celal; Âşık Kerem, Âşık Garip, Tahir ile Zühre gibi halk hikâyelerini okuyarak onlardan zevk almaya başlamış Âşık Ömer ve Âşık Dertlinin divanlarındaki çoğu şiirleri ezberlemiş, 12 yaşında saz çalmayı da öğrenmiştir. İlk şiirlerini burada yazmaya başlayan sanatçı, bu şiirleri şairlik yönü olan babasına düzenletir.

Mehmet Celal'in ilk yazısı, Adana'da yayımlanan, onun basın hayatına girmesinde etkili olan "*Seyhan*" isimli mahallî bir gazetede yer alır.1879 yılında babasının emekli olması üzerine İstanbul'a dönen Mehmet Celal'in edebiyata olan ilgisi artmış; edebî dergi ve gazeteleri çok sıkı bir şekilde takip etmeye başlamıştır. Aynı zamanda Nâilî, Fuzulî, Nef'î, Şeyh Galip gibi Divan edebiyatının önemli sanatçılarını okumuş ve ezberlemeye çalışmıştır.

Mehmet Celal, 15 yaşındayken babasının reisi olduğu Jandarma Dairesinin Tahrirat Kaleminde kâtip olarak işe başladığı görevinde mümeyyizliğe kadar

yükselmiştir. Bu arada yazar Osman Efendi'den musiki dersleri almış; şarkı söylemeye başlamış, sanatçının müziğe olan ilgisi daha sonraki yıllarda konu ile ilgili makaleler yazmasına vesile olmuştur. Şiirlerinde musiki derslerinin etkisi görülür.

Mehmet Celal, ilk gençlik yıllarında Büyükkada'da Köçeoğlu Kirkor adında bir Rum'un küçük kızı Anna'ya âşık olur ancak bu aşk mutlu bir sonla bitmez. Anna'nın başka biriyle evlenmesi üzerine Mehmet Celal de evlenmiş fakat anlayamamış ve eşinden ayrılmıştır. Mehmet Celal daha sonra Fehime Hanım ile evlenmiş, on dört yaşında olan bu ikinci eşini ve çocuğunu doğum esnasında kaybetmiştir. Bu ölümler Mehmet Celal'in hayatını alt üst etmiş, şair acısını unutmak için içkiye başlamıştır. Mehmet Celal'in samimi arkadaşlarından Ahmet Rasim onu şu şekilde tasvir eder:

“Hakkı Paşazade Celal -ki her zaman, her vesile ile söylerim- bu asrın en tabii bir şairidir. Müptela olduğu cinnet-i küülüyye sâikasıyla sokakta, dükkânda, birahane, her nerede bulunursa bulunsun, (şiir okurken) çok defa bağıırır, Naci'ye takliden bıyıklarını burardı.” (Yetiş 1980:102)

İsmail Hakkı Paşa, oğlu Mehmet Celal'in istibdat yönetimini eleştiren şiir yazması üzerine onun ceza almasını engellemek için Fransız hastanesine yatırmış ve ruh sağlığı bozuk olduğunu belirten bir rapor almıştır. Sanatçı hastaneden çıktıktan bir müddet sonra eski hayatına dönmüş bu kez gerçekten cinnet geçirmiştir. Babası tarafından tekrar hastaneye yatırılan Mehmet Celal iki ay tedavi olduktan sonra taburcu olmuştur. Yazdığı hikâye ve romanlarında içkinin kötülüklerinden bahsetmiş olmasına rağmen sanatçı içki müptelâlığından kendisini kurtaramamıştır. Karaciğeri aşırı içki kullanmaktan dolayı zarar görmüş olan sanatçı 25 Ocak 1912 tarihinde vefat etmiş, ailesinin bağlı olduğu Yenikapı Mevlevihane'si kabristanlığına defnedilmiştir.

Mehmet Celal'in ilk şiiri, Muallim Naci'ye yazdığı “Nazire”dir. Bu şiir 5 Mart 1884 tarihinde *Tercüman-ı Hakikat*'te yayımlanmıştır. 13 Mayıs 1885'ten itibaren *Şafak* dergisinde yazıları görülmeye başlayan Mehmet Celal'in, dergide *İki Sevdazede* başlıklı kısa bir hikâyesi yayımlanır. Sanatçı aynı zamanda dergiye birçoğu Muallim Naci'nin şiirlerine nazire olan gazel, kıta ve şarkı nazım şekilleri

ile yazdığı şiirleri göndermiştir. Yazı hayatının ilk yıllarında Muallim Naci'nin etkisinde olan sanatçı hemen hemen yazdığı tüm şiirlerde onun şiirlerini örnek alarak bu şiirlere tahmisler, nazireler yazar.1887'den itibaren eski edebiyatın nazım şekillerinin yanında yeni ve Batılı nazım şekillerini de kullanmaya başlar. Ali Kemal, *Ömrüm'de Mehmet Celal'in Muallim Naci etkisi ile yazdığı şiirlerden bahseder ve*

“Zavallı Mehmet Celal, hayret-engiz bir suhulet-i taba malik idi. Her gün lâ-akal bir gazel, bir neşide söylerdi. Sanihat-ı Naci'yi günü gününe tanzir, hatta tahmis eylerdi. O şiirler bugün toplansa birkaç divan teşkil kılar.” (Özgül 2004:30)der.

Tercüman-ı Hakikat ve Şafak'a yazı gönderen dönemin genç şairleri Muallim Naci'nin kayınpederi Ahmet Mithat Efendi ile arasının açılması üzerine Tercüman-ı Hakikat'e yazı göndermeyi bırakırlar, bunlar arasında Mehmet Celal de vardır. Muallim Naci, Saadet gazetesinde edebiyata dair bir sütun açınca Mehmet Celal Şafak dergisinin yanında Saadet gazetesine de şiirlerini gönderir. Saadet'teki ilk şiiri 17 Ekim 1885'te yayımlanan bir “Gazel”dir. Muallim Naci tarafından zaman zaman gazetede Mehmet Celal'in yazdığı şiirlerin altında değerlendirmeler yapılır. Sanatçının yazdığı Saadet ve Şafak yayın organlarına ilave olarak 1886 yılında Ceridetü'l-Hakayık, Gülşen, Gayret isimli dergiler eklenir. 1887 yılında Mehmet Celal'in yazmış olduğu eserlerin çoğu Müriüvvet gazetesinde yayımlanmasıyla sanatçı, Muallim Naci'nin yanından açılmaya başlamıştır.

Eşinin ölümü üzerine ruhsal bunalıma girdiği için 1889-1890 yıllarında yayın hayatında Mehmet Celal ismine rastlanmaz. 1891'den sonra “Maarif, Resimli Gazete, Hazine-i Fünun, Mektep” gibi dergilerde yazılarının yer aldığı görülmektedir. Mehmet Celal'in “Maarif” dergisinin ilk sayısından 159. sayısına kadar “muharrir-i edebî” unvanıyla eserleri yayımlanır ancak derginin bazı sayılarında sanatçının ismi yer almamıştır. Bu devrede sanatçı Jandarma Dairesindeki görevinden sanat ve edebiyat faaliyetleriyle meşgul olmasından dolayı “rütbe-i salise” ile ödüllendirilmiştir. 1898 yılına kadar pek çok dergi ve gazetede ismi görülen yazarın bu yıldan itibaren Muktebes, Marifet, Musavver

Terakki ve *İrtika* dergilerinin yanında zamanla *Musavver Fen*, *Sabah* ve üzerinde çalışılan *Servet* gazetesinde de ismi görülür. 1899 yılında Halit Ziya, Ömer Vasfi, Celal Ünsi, İsmail Hakkı gibi sanatçılarla birlikte “hüsn-ü hizmetlerine mebni, Türkçe ve Arapça ve Fransızca *Malumat* ve *Servet* ve *İrtika* gazeteleri muharriri” Mehmet Celal’e de dördüncü rütbeden Mecidi nişanı verilir.

1902 yılına kadar bu dergi ve gazetelerde yazı faaliyeti devam eden sanatçının 1898-1902 yılları edebî hayatının en verimli olduğu yıllardır. 1902 sonrası Mehmet Celal yeniden bir suskunluk dönemine girer.

Mehmet Celal sanat hayatının ilk yıllarında “Hakkı Paşazade Mehmet Celal” veya “Jandarma Dairesine mensup Celal” gibi pek çok imzalar kullanmış; 1890’lardan itibaren en çok “Şair-i zi-irtical” sıfatıyla anılmıştır. Mehmet Celal’e “Şair-i zi-irtical” unvanını çok kolay ve seri bir şekilde şiir söyleme yeteneğine sahip olmasından dolayı Faik Reşat vermiştir. Onun şiirdeki akıcılığında şu şekilde bahseder:

“Bir gün, nazmen tercümesi lazım gelen Fransızca bir manzumeyi mealen tefhim ile tercüme etmesini rica ettim. Derhal kâğıdı ve kalemi eline aldı ve asla tevakkuf etmeksizin bir Kıta olarak yazıverdi. İfadenin aslına mutabakatıyla beraber nazmın selasetine, bahusus nazmının irticaline hayran oldum. İşte o günden itibaren beynimizde gayet samimi, zeval-na-pezir bir muhabbet peyda oldu. Ondan sonra daima hitap ve gıyapta namını ‘şair-i zi-irtical’ diye andığım için bu tabir beyne’l-ahbab kendisine unvan olmuştur.

Filhakika, pek az şaire nasip olan bu hal-i irtical Celal’de harikulade denecek bir mertebede idi.” (Andı 1995: 23)

Ahmet Rasim ise Mehmet Celal’in kolay ve çok şiir söylemesini zekâsının güçlü olmasına, vezne olan hâkimiyetine bağlamaktadır (Yetiş 1980: 202).

Mehmet Celal *Servet-i Funun* edebiyatının karşısında yer almıştır. Sanatçının 16 Haziran 1899 tarihinde “*İrtika*”da yayımlanan “Edebiyat-ı Cedide” başlıklı şiiriyle *Servet-i Fünun*’u birçok yönden eleştirdiği görülür. On bir dörtlükten oluşan şiir iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümü yani ilk altı dörtlükte sanatçı şiirimize yön veren eski edebiyatın geleneğine bağlı olarak şiir yazan Fuzuli, Ruhi, Baki, Galip ve Muallim Naci gibi sanatçıların yerine batılı

şairlerin ilgi görmeye başladığına değinerek bu durumdan duyduğu rahatsızlığı anlatır. Yine aynı bölümde Mehmet Emin tarzında yazan şairlerin ise Âşık Ömer tarzını benimsediğini eleştirir; Servet-i Fünun sanatçıları şiiirimizde zevk ve usul bırakmadığı, şiiirimizi bulunduğu mevkiden aşağıya düşürdüğü için onları “Dekadanlıkla” suçlar. Şiiirin ikinci bölümünde Servet-i Fünun'un şiiir anlayışının nitelikleri ile Servet-i Fünun sanatçıları şiiirlerinde kullandıkları tamlamaları, kelimeleri ve terimleri eleştirmiş, alay etmiştir. Mehmet Celal'in ayrıca “*Dekadanlara beğendirilmek için yazılan bir manzumedir.*” dipnotuyla yayımladığı Arzu-yı Garip başlıklı şiiirinde ise Servet-i Fünun sanatçıları dil ve üslubunu, kadına ve aşka bakış açıları kelime seçimlerini eleştirdiği görülür (Çıkla 2015: 58-66).

Mehmet Celal'in yukarıda sözü edilen Anna'ya duyduğu aşk tüm yaşamını ve edebî hayatını etkilemiştir. Sevgilisine kavuşamamaktan duyduğu üzüntüyü pek çok şiiirinde ve *Küçük Gelin* adlı romanında dile getiren sanatçı, şiiirlerinin çoğunda Büyükada'da olan aşkını işlemesi sebebiyle ona “Ada Şairi” unvanı verilir. Sanatçının 1885'te yazdığı *Ada'da Söylediklerim* isimli şiiir kitabı Anna için söylenen şiiirlerden oluşur. Bu şiiir kitabının ön sözünde tabii şiiirin nasıl olması gerektiğine dair bilgileri örneklerle açıklayan Mehmet Celal tabiata sanat penceresinden nasıl bakılması gerektiği üzerinde durmuştur. Kışın bahar tasviri yapmak, yazın kar tanelerinden bahsetmek ona göre hiç de tabii değildir. Mehmet Celal'e göre bir bahar şiiiri muhakkak baharda yazılmalıdır. Tabii şiiirin diğer özelliği ise yaşanan/görülen olay veya manzaranın şairde meydana getirdiği hissin kaçırılmadan mısralara yansıtılmaya çalışılmasıdır. Ona göre tabii şiiir görülen manzaranın şairde uyandırdığı his kaçırılmadan söylenen şiiirdir. Büyükada ve Anna'ya duyduğu aşk Mehmet Celal'in ruh dünyasını oluşturan melankoli ve aşırı romantizm, varlıkları görünüşüne ve aksettirişine tesir etmiş; şair yazdığı şiiirlerin çoğunda bu aşk, gözyaşı ve hüznün merkezinden hareket etmiştir. Bu sebeple sanatçının şiiirlerinin ilham kaynağı bundan sonra kadınlar ve tabiat olmuştur. Şiiirlerinde kadınları somut bir varlık olarak, aşkı da duygusal bir somutlukla işlemiştir. Yazarın *Venüs* isimli romanının teması da aşktır. Hüseyin Cahit Yalçın, Mehmet Celal'in yazdığı her eserinde aynı temleri işlemesini “Usulünce Edebiyat Reçetesi” başlıklı yazısında alay konusu etmiştir (Çıkla 2015: 141-163).

Mehmet Celal roman türünde de eserler vermiştir. Mehmet Celal'in *Küçük Gelin*'den sonra kaleme aldığı ikinci romanı *Venüs*'tür. Bu eserin Mr. Gibb tarafından takdir edilmesi sanatçıyı *Venüs*'ün devamı olarak *Dehşet Yahud Üç Mezar* adlı eseri yazmaya teşvik etmiştir. Yazarın *Cemile* romanı ise Antakya yakınlarında bir köyde geçer ve bir genç kız üzerindeki ağa baskısını anlatır.

Otobiyografik özellik gösteren *Küçük Gelin* romanında ise aile fertlerinden ve ailedeki ilişkilerden bahsetmiştir. Mehmet Celal'in sadece isimlerde değişiklikler yaparak aile hikâyesini anlattığı bu eseri hem Balkanlar'dan ülkemize yapılan göç olayının yankılarını duyurması hem de kadın erkek ilişkileri ve aile hayatı üzerine bilgileri içermesi açısından önemlidir. Mehmet Celal, Anna'ya olan aşkını ve küçük eşi Fehime Hanım'ın Trakya'da geçirdiği çocukluk günlerini, evliliğini anlattığı bu romanda ayrıca sanatını, nasıl şair olduğunu, şair olmada etkili olan durumları dile getirir. Romanda Mehmet Celal'in yazılarına dair bilgiler de bulunmaktadır. Romandaki erkek kahraman daha çok melankolik, hasta bir yapıya sahip olması yönüyle Mehmet Celal'den izler taşımaktadır (Enginün 2014: 324).

Mehmet Celal'in "Kitabe-i Gam Müellifine" ibaresiyle samimi arkadaşı Ahmet Rasim'e ithaf ederek yazdığı *Müzeyyen* adlı romanı, üzerinde çalışılan *Servet* gazetesinin 33. sayısından 83. sayısına kadar tefrika edilmiştir. Eser, "Malumat Kütüphanesi" seri başlığı altında Tahir Bey Matbaası'nda, 1898 tarihinde 184 sayfa olarak basılır.

Mehmet Celal *Müzeyyen* romanında tema olarak yine aşkı işlemiştir. Müzeyyen himayesinde bulunduğu ailenin oğlu Nihat'a karşı ilgi duymaktadır. Nihat'ta Müzeyyen'e karşı hassas duygular beslemektedir. Nihat'ın ailesi gençler arasındaki bu aşkı fark eder ve bir gün Nihat'ı bir tanıdıklarının yalısına göndererek konaktan uzaklaştırırlar. Bu arada Nihat'ın annesi Müzeyyen'i isteyen aileyi konağa davet ederek İhsan'la Müzeyyen'in sözünün verilmesini sağlar. Müzeyyen hem öksüz hem de yetim olduğu için bu evliliği istemeyerek kabul etmek zorunda kalır. Bunun üzerine Nihat da Sabiha ile evlenir. Müzeyyen romanın sonunda hastalanır, son arzusu ise Nihat'ı görmektir. Sabiha'dan Nihat'ı getirmesini ister ve Müzeyyen yanına Nihat geldiği zaman vefat eder. Roman, bu

dönem Türk romanında sıkça işlenen “evlenecek olan kızların fikirlerinin sorulmadan zorla evlendirilmeleri sonucunda mutsuz olmaları” tezi üzerine kurulmuştur. Yazar halkın konuşma şekline ve inançlarına diğer romanlarında olduğu gibi bu romanında da yer vermiş doğrudan doğruya okuyucuya hitap etmiştir. Eserde natüralist roman anlayışının etkisiyle kullanılan bazı motifler açıklanmıştır (Daşcıoğlu 1995: 93). Yazarın bu romanda da kendisinin yaşadığı; sonu hüsrarla biten aşkını (Anna) anlattığı aşikârdır.

Mehmet Celal mensur şiir ve hikâye türündeki eserlerini ise *İstiğrak Yahut Nesirlerim* başlığı altında toplamıştır.

Servet’in çalışılan sayılarında yazarın sadece *Müzeyyen* isimli eseri tefrika edilmiştir.

Mehmet Celal’in Eserleri:

Ada'da Söylediklerim

Gazellerim

Zâde-i Şair

Âsâr-ı Celâl

Sürûd

Dâmen-i Alûde

Bir Kadının Hayatı

Küçük Gelin

Müzeyyen²¹

Ahmed Lisanüddin (Emiroğlu) (1871-1904): Mekteb-i Mülkiye-i Şahane İdadi Kısmı Edebiyat Müderrislerinden “Pepe Said” namıyla meşhur Hoca Mehmet Sait Efendi ile Şehnaz Hanım’ın oğlu olarak 1871’de İstanbul’da dünyaya gelmiştir. Mercan İdadisinde lise öğrenimini tamamladıktan sonra yüksek kısımdan mezuniyetinin ardından, Ocak 1890’da Cemiyet-i Rüşumiye Kalemî 3. Kâtipliğine tayin edilerek devlet hizmetine girmiştir. Bu görevine ek

²¹https://www.turkedebiyati.org/mehmet_celal.html

olarak aynı zamanda Mercan ve Vefa İdadilerinde Edebiyat-ı Osmaniye İlm-i Ahlâk öğretmenliği görevlerini de yürüten yazar, Mayıs 1897'de Cemiyet-i Rüsûmiye Müsevvidliğine yükseltilir. Ahmet Lisanüddin bu görevinde iken 33 yaşında İstanbul'da vefat etmiştir. Vakanüvis İbrahim Efendi'nin torunu Fatma Semiha (Erçin) Hanım'la evlenmiş olan sanatçının en büyüğü Mülkiye 1915 mezunlarından eski Ticaret Vekillerinden Cezmi (Erçin) olmak üzere iki erkek ve bir kız çocuğu vardır. Sicilinde Fransızca'yı çok iyi bildiği kayıtlıdır (Çankaya 1968-1969: 407)

Ahmed Lisanüddin, *Servet* gazetesinin 19. sayısında Mekteb-i İdadi-i Mülki Kavaid-i Osmaniye Muallimi unvanıyla "Makale-i Mahsusa" başlığı altında dil ile ilgili önerilerde bulunur.

Ahmed Lisanüddin'in Eseri: Kavaid-i Lisan-ı Osmani

Ali Kemal (1867-1922): Ali Kemal, İstanbul'un Süleymaniye mahallesinde dünyaya gelmiştir. Gerçek adı Ali Rıza olan Ali Kemal, bu ismini Mülkiye Mektebine gittiği yıllarda sınıfında Ali Rıza isminde birçok başarısız öğrenci bulunduğu için bundan rahatsızlık duymuş ve ismine Kemal mahlasını eklemiştir (Yüksel 2009: 1481).

Babası muhafazakâr, çalışkan saltanata bağlı Mumcular kâhyası Çankırlı Balmumcu Ahmet Efendi'dir. Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasi, sosyal ve ekonomik bakımdan en sıkıntılı dönemlerinde eğitimini tamamlamak zorunda kalmıştır. Ali Kemal, önce mahalle mektebine sonra Kaptan Paşa Rüştiyesine devam etmiştir. Ancak 1877-1878 Osmanlı- Rus Harbi nedeniyle rüştiye kapatılır. Buradaki eğitimi yarım kalan sanatçı sonraki yıl Gülhane Askeri Rüştiyesine girdiyse de yaramazlığı yüzünden bir süre sonra okuldan atılmıştır. Yazar daha sonra Süleymaniye Camisindeki derslere başlamış burada *Tuhfe-i Vehbi* ve *Gülistan*'ı ezberlemiştir. Gençliğinin ilk yıllarında annesinin ısrarı üzerine Mülkiye Mektebine giren Ali Kemal bu okulda daha sonra Siyasi Tarih Öğretmeni olarak görev yapar. (Uzun 1989:405).

Ali Kemal, 1885-1886 yılları arasında çıkardığı *Gülşen* dergisinde Muallim Naci'nin etkisiyle yazdığı şiirleri yayımlayarak edebiyat hayatına girer (Enginün 2014: 93).

Dönemin önde gelen gazeteci ve siyaset adamlarından biri olan Ali Kemal, Mülkiye Mektebini son sınıfta bırakarak Avrupa'ya gitmiş Paris ve Cenevre'de bulunmuştur. 1888'de İstanbul'a dönüşünden sonra siyasetin içinde aktif olarak yer alması sonucu Halep'e sürgün olarak gönderilen sanatçı bir taşra şehri olan Halep'in üzerinde bıraktığı etkiyi ve Halep'e dair sosyal ve kültürel yaşantıları *Çölde Bir Sergüzeşt* ve *İki Hemşire* adlı romanlarında dile getirir. Çeşitli görevler yürüttüğü Halep'te sürgünken izin almadan İstanbul'a döndüğü için hakkında tekrar yakalama emri çıkarılan Ali Kemal, bu kararı öğrenince Paris'e kaçar. Sanatçı burada bir taraftan *İkdam* gazetesinin Paris muhabirliğini yapar diğer taraftan da Siyasal Bilgileri okumaya devam eder. *İkdam*'da Paris Muhabiri unvanıyla "Paris Musahabeleri" başlığıyla yayımladığı yazılarında bir taraftan Batı dünyasının sanat ve edebiyat çalışmalarına dair okuyucularını bilgilendirirken diğer taraftan Servet-i Fünun'a karşı eleştirilerde bulunduğu için Hüseyin Cahit Yalçın ile tartışmaya girer. Tartışmanın sonunda Ali Kemal'in bu mektuplarında ele aldığı bazı konuları *Figora*'dan aktardığı Hüseyin Cahit tarafından ortaya çıkarılır.

Jön Türk hareketine katılıp bir takım görevlerde bulunan Ali Kemal, Mülkiyeden hocası Mizancı Murat'ın Ahmet Rıza ve çevresindekilerle anlaşmazlığa düşüp Sultan II. Abdülhamit ile anlaşarak İstanbul'a dönmesi sonucunda Jön Türk hareketini desteklemeyi bırakmış; onların aleyhine dönmüştür. Sanatçının bu tutumu sonraki zamanlarda İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni Jön Türklerin; Kuva-yı Millîye'yi de İttihat ve Terakki'nin devamı olarak gördüğü için düşmanlığa dönüşmüş, onlara karşı hep olumsuz bir tavır takınmıştır. Avrupa'da planladığı çalışmalarını yapamayan bu yüzden maddi sıkıntıya düşen Ali Kemal, Mısırlı bir prensin daveti üzerine Kahire'ye gider. Burada yazı hayatının ve gazetecilik çalışmalarının en verimli zamanlarını geçiren sanatçı *Tunus* adlı bir anı kitabını yazmış ve *Mesele-i Şarkiye* isimli eserini yayımlamıştır. Kahire'de *Mecmua-i Kemal* adıyla çıkardığı dergide yaptığı seyahatlerle ilgili izlenimlerini yazmıştır. Derginin çoğu yazısını kendisi yazan sanatçı dergiyi sadece tek sayı yayımlayabilmiştir. 1903-1907 yılları arasında *Türk* dergisinin başyazarı olarak Yusuf Akçura'nın *Üç Tarz-ı Siyaset* adlı eserini "Cevabımız" başlıklı yazısıyla eleştirmiştir. Yazın tatil için gittiği İsviçre'de

tanıştığı bir kızla bir yıl sonra Londra’da evlenmiştir. Mısır’ın ekonomik açıdan sıkıntıya düşmesi ve II. Meşrutiyet’in ilanı üzerine hükümetin izni ile İstanbul’a dönmüş ancak 31 Mart Vakası sebebiyle tekrar yurttan ayrılmıştır. Hayatı sürekli kaçarak geçen Ali Kemal en son yurda dönüşünün ardından Büyükkada’ya yerleşir. Burada *Bir Safha-ı Tarih* ve *Rical-i İhtilal* adlı eserlerini yayımlar. 1913 yılında çıkardığı *Peyam* gazetesi hükümete yapılan tenkitler nedeniyle kapatılır. I. Dünya Savaşı’nın çıkması üzerine maddi durumu kötüye giden Ali Kemal öğretmenlik yapmış ve ticaret ile uğraşmıştır. Mütarekeden sonra *Peyam* gazetesi Mihran Efendi’nin çıkardığı *Sabah* gazetesiyle birleştirilerek *Peyam-ı Sabah* adıyla yayımlanmıştır. Milli Mücadele yıllarında bu gazete sanatçılar tarafından birçok edebî konuların işlendiği ve tartışmaların yapıldığı bir yayın organı olur. (Uzun 1989: 405-406)

Ali Kemal, Hürriyet ve İtilaf Fırkasına girmiş Damat Ferit kabinesinde yer almıştır. Milli Mücadele aleyhinde yazıları sebebiyle “Artin Kemal”adıyla anılan sanatçı Yunan ordusunun yenilmesinden sonra yazdığı “Gayelerimiz Bir İdi ve Birdir” makalesiyle yanıldığını ifade etmiştir. Millî zaferden sonra Ankara’ya götürülürken yolda halk tarafından linç edilerek öldürülür.

Henüz 19 yaşında öğrencilik yıllarında Halep’e sürgün olarak giden yazar, Halep’e dair izlenimlerini ve yaşadıklarını 1868-1895 yılları arasındaki hayatının ilk yirmi yedi yılını “*Ömrüm*” isimli anı kitabında anlatmıştır. Yazar bu kitapta Halep serüveninden başka özellikle eserin “Mekteb-i Mülkiye” bölümünde Tanzimat, İstibdat ve Meşrutiyet dönemlerinde şahit olduğu edebî ve siyasi tartışmaların yanında toplumun durumu, ekonomik çalışmalar, eğitim vs. gibi önemli konular hakkında da bilgiler verir (Çalık 2016: 81).

“*Ömrüm*”de, tutukluluk günlerinden söz ederken hep salıverilme ümidi taşıdığını söyleyen Ali Kemal, arkadaşı Abdülhalim Memduh’un bir anlık öfkeli davranışının Halep’e sürgün edilmelerine neden olduğunu belirtir. Halep’te bir miktar maaşla Mekteb-i İdadide eğitim veren sanatçının burada bulunduğu üçüncü yılın sonunda okulda bir tören düzenlenir. Törende Ali Kemal’in bir şiiri okunur ve çok beğenilir. Yine Milli Eğitim Bakanlığının okul kitapları için yaptığı bir yarışmada Ali Kemal’in ahlâk ilmi ile ilgili *İlm-i Ahlâk* kitabı birinci olur. Ali

Kemal'in Milli Eğitim Bakanlığı tarafından görevine son verme emri verilmiş olsa da kimliği tespit edildiği için bu emir Milli Eğitim Müdürü Tosun Paşa-zade Tevfik Bey tarafından yerine getirilmez.

Ali Kemal, Halep'in dışında çöldeki aşiretleri incelemek üzere görevlendirilir. Yaptığı incelemelerde devlet memurlarının kestiği faturalarda haksız kazançlar elde ettiğini fark eder. Ayrıca bu incelemeler sırasında Fırat vadisinden Asi kenarına kadar bütün coğrafya hakkında bilgi sahibi olan yazar, Halep ve etrafında bulunan küçük yerleşim birimlerinin sosyal ve idari hayatını dört genç kızın hayatından bir kesitle Müslüman ve gayrimüslim bölge arasındaki yaşantı, gelir seviyesi ve kültürel farklılıkları *Ömrüm*'de anlatır.

Ali Kemal'in Halep serüveni edebiyatımıza *Çölde Bir Sergüzeşt* ve *İki Hemşire* isimli iki eser kazandırmıştır. Roman türü açısından değerlendirdiğimiz zaman daha çok uzun hikâye diyebileceğimiz bu iki eser 1890'lı yıllarda sürgün yeri olan Halep'i tanıma açısından önem taşır. Ali Kemal, *Çölde Bir Sergüzeşt* ve *İki Hemşire* eserleri ile ilgili olarak, “*Bu iki hikâye şebabımdan, hatta evvel şebabımdan bir safhadır, Halep'te geçirdiğim bir ömr-i garibin hazin fakat munis bir hatırasıdır. Hikâyenüvis değilim ancak o vak'alar, hemen gözümün önünde cereyan etti, başımdan geçti, o kadar ki o eserleri yazmağa beni adeta cebren sevk eyledi.*” (Yüksel 2009: 1484) demektedir. Bu cümleleri değerlendirdiğimiz zaman romandaki olayların temelinde yaşanmışlığın olduğu sonucuna ulaşılabilir. Yine romanların Halep ve Tedmür Harabeleri'nin yakınlarında bir kasabada geçmiş olması eserlerin gerçekçiliğini göstermesi bakımından önemlidir.

Ali Kemal, *Çölde Bir Sergüzeşt* romanında hem bir sürgünün İstanbul özlemini dile getirmiş hem de bulunduğu yerdeki idari ve ahlâkî bozukluklara dikkat çekmek istemiştir. Yazar romanda Halep yolculuğu sırasında tanıdığı bir ailenin yaşadıklarını ailenin büyük kızını merkeze alarak anlatır. Romandaki olaylar İskenderun'da başlar. Seher'in babası Suphi Bey suistimalde bulunduğu gerekçesiyle görevinden uzaklaştırılmış ve Halep'e bağlı bir beldeye sürgün olarak gönderilmiştir. Babalarının yanına gitmek üzere yola çıkan Seher, Nevber ve üvey anne Safvet, İskenderun limanına vardıklarında babalarının göndereceği görevlinin gelmediğini fark ederler. Ali Kemal limanda ailenin durumunu anlar ve

kendilerine gönderilen arabaya onları da davet eder. Bu iki aile birlikte Halep'e kadar iki gün süren bir yolculuk yaparlar. Ali Kemal romanda bu yolculuk sırasındaki yol izlenimlerini, bölgenin sosyal ve fiziksel özelliklerini yeşil bir çevrenin yerini bozkır bir araziye nasıl bıraktığını Seher'in ağzından okuyucuya aktarır.

Ali Kemal ve ailesi Halep'e varduktan on gün sonra Suphi Bey'in görevlendirdiği kişi Seher ve ailesini bulur. Seher ve ailesi için bu sefer çölde seyahat başlar. Bu seyahat hakkında Seher'in İstanbul'a arkadaşlarına gönderdiği mektuplarda telgraf direklerinden başka bir şeyin görünmediği çöl manzarasından bahsederken burayı pek beğenmediği gerçektir. İstanbul'da buldukları zamanda deve ve develerin küçük yavrularına büyük bir heyecanla bakarken şimdi bu görüntüler ona hiç de cazip gelmemiştir. Tedmür Harabeleri'ne yakın bir yerde oturan Seher'in psikolojik durumu bu harabelerin görüntüsü ile anlatılmaya çalışılır. Elbette bu tesadüf değildir, çünkü Ali Kemal Tedmür Harabeleri'ni gezdiği sırada gördüğü bir kızdan etkilenmiştir. Anlaşılan Seher'in psikolojisi Ali Kemal'in psikolojisini yansıtmaktadır.

Gençliğinin ilk yıllarında merkezden uzakta Halep'te sürgün hayatı yaşayan Ali Kemal, bu eserde Osmanlı aydınının gözüyle 1890'lı yılların başında merkezden uzakta bir mekânı görgü tanığı vasıtasıyla bizlere tanıtır. Bu açıdan bakıldığında zaman *Çölde Bir Sergüzeşt* romanının taşradan merkeze bir bakış olarak değerlendirilebilir. Yazar, roman kahramanı vasıtasıyla her ne kadar İstanbul özlemine anlatmış olsa da bulunduğu yere alıştığını veya alışmak zorunda olduğunu anlayınca Halep'e hayranlık duymaya başladığını yine Seher aracılığı aktarmıştır.

Ali Kemal'in *Çölde Bir Sergüzeşt* adlı eseri yazmasında etkili olan diğer unsur ise Tedmür Harabeleri'ne ait yazılmış eserlerdir. Bu eserlerden özellikle Volney'in yazdığı eser sanatçıyı etkilemiştir. Ali Kemal'in gördüğü ve etkilendiği bu yeri eserinde kullanmasında Ayetullah Efendi'nin çevirisinin de etkili olduğu düşünülebilir.

Ali Kemal'in Halep yaşamına ait izler taşıyan diğer eseri *İki Hemşire* isimli romandır. Bu romanın çıktığına dair ilanlar üzerinde çalışılan *Servet*

gazetesinin bazı sayılarında yer almıştır. Kozmopolit bir yapıya sahip olan Halep'in sosyal yapısını gözlemleyen Ali Kemal, burada çok sık olmasa da zengin ve şaşalı bir yaşam süren ailelerin davetlerine katılır; eserde Halep'in üç farklı sosyal kesiminde yaşayan insanların yaşam koşulları verilmeye çalışılır.”*Bu hikâye hayâl üzerine örülmüş, dokunmuş bir hakikattir.*” (Yüksel 2009: 1495) diyerek eserin hakikat noktasını tayin eden Ali Kemal, burada anlatılan olaylar her ne kadar biraz hayâl unsuru barındırsa da yaşanmış olayların anlatıldığını vurgular. Yukarıda da belirtildiği üzere bu eser, sanatçının üç farklı kesimi vermesi ve bu kesimde yaşayan insanların hayat koşullarını gözler önüne sermesi, sanatçının üzerindeki Halep izlerini göstermesi bakımından önemlidir. Halep'te görev icabı bulunan Müslüman olmayan ailelerin düzenledikleri eğlence hayatı birinci kesimi; Halep'in kenar semtlerinde yaşayan, yoksul, hayattan bir umudu olmayan cahil insanlar ikinci kesimi; Halep'e sürgün olarak gönderilmiş içki ve kumar âlemlerinde kendilerini harcayan memurların hayat hikâyeleri ise üçüncü kesimi temsil etmektedir.

Ali Kemal, ilk iki kesimi romanda Zennube, Şerife, Viva ve Silvia'nın maceralarıyla vermeye çalışır. Zennube ve Şerife'nin şahsında yerli halkın sefaletini ve toplumsal çarpıklıkları; Viva ve Silvia şahsında ise yabancı devlet görevlilerinin içinde bulunduğu mekânları ve bu mekânlarda düzenlenen Avrupaî tarz eğlence hayatına dair izlenimleri okuyucuya aktarır. İki farklı dünyayı bu dört kahraman aracılığı ile vermeye çalışan yazarın bu mekânlardan etkilendiği de bir gerçektir. Çünkü yazar farklı mekânların karşılaştırmasını bu kahramanlar üzerinden yapmıştır, bu da bize Ali Kemal'in o mekânlarda bulunduğu ipucunu verir.

Eserde değinilen ve eleştirilen bir başka konu ise Halep'in içki ve kumar partileridir. Halep'te tertip edilen bu içki ve kumar partileri sürgün olarak buraya gelen diğer memurlar gibi arkadaşı Fahri'nin de sonunu hazırlamıştır. Çünkü Fahri bu toplantılarda çok zehirli absent adı verilen bir tür içkinin müptelası olmuş ve intihar etmiştir. Arkadaşının bu ölümü Ali Kemal'i etkilemiş ve eserinde arkadaşının ölüm nedeni olarak bu içki ve kumar toplantılarını göstermiştir. Halep'te görev yapan devlet memurlarının arkadaşı gibi pek iç açıcı olmayan bu durumu ise eserde üçüncü kesim olarak yansıtılır.

Ali Kemal'in bu iki romanını edebiyatımız açısından taşraya açılan romanlarımız arasında değerlendirilebiliriz. Ayrıca bu eserler Ali Kemal'in sürgün bulunduğu yıllarda Halep'te şahit olduğu olayları ve Halep'in üzerindeki etkisini anlatması bakımından anlamlıdır.

Yazarın incelenen gazetede bu iki eserinden başka *Paris Muhabirimiz* başlıklı haber yazıları bulunmaktadır.

Ali Kemal'in Eserleri:

Tunus

İlm-i Ahlâk

Mesele-i Şarkiye

Çölde Bir Sergüzeşt

İki Hemşire

Ömrüm

Fetret

Tarih-i Siyasi

Bir Safha-i Tarih

[Cihangir Andicanî] (Petersburg Muhabirimiz):Hakkında pek fazla bilgi edinemediğimiz Cihangir Andicanî'nin, *Servet* gazetesinde Petersburg Muhabirimiz unvanıyla yazıları bulunmaktadır. Gazetenin 10. sayısının 3. sayfasında “*Servet'e Rağbet*” başlığı ile *Servet* gazetesinin ismine dair yorumlar yapılır.

İstanbul Üniversitesi Rus Dili ve Edebiyatı bölümü öğretim görevlisi Doç. Dr. Türkân Olcay'ın 2006 yılının Mayıs ayında “*Cumhuriyet Dönemi Öncesinde Rus Edebiyatından Türkçeye Yapılan Çeviriler*” başlığı ile katıldığı sempozyumda Cihangir Andicanî hakkında bilgi vermiştir. Doç. Dr. Türkân Olcay sanatçının çok iyi derecede Rusça bildiğini belirtir. 1899 yılında Cihangir Andicanî tarafından M. Y. Lermontov'un “*Bir Firarinin Encam-i Hali – Yâhut Mücahidin-i Dini İstikbali (Mtsiri)*” adlı eserini çeviren yazarın bu eseri *Malûmat* gazetesinin dört sayısı boyunca yayınlanmıştır, fakat bu sayıların hangisi olduğuna dair bilgi

verilmemiştir. Cihangir Andicanî, Lermontov'un diğer şiirlerinden de çeviriler yapmıştır, fakat bunların hiç birinde sanatçının ismi yer almamıştır (Olçay 2006).

2014 yılında Orient İstitut'e Prof. Dr. Türkan Olçay "Dünden Bugüne Rus Edebiyatının Türkçe Çevirileri" konulu düzenlenen sempozyumda Rus edebiyatından Türkçeye çeviri yapan kişiler hakkında bilgi vermiştir. Bu bilgiler ışığında, *Servet*'e Petersburg Muhabirimiz imzasıyla haberler gönderen Cihangir Andicanî, erken dönem Rusça çeviriler yapan isimler arasında arasındadır. O yıllarda *Recep Vahyi Efendi*, *Tiflisli Celal Anisi*, *Cihangir Andicanî*, *Nigar Hanım*, *Abdullah Cevdet* (Olçay 2014) çeviri yapan sanatçılar olarak gösterilir.

Cihangir Andicanî ile ilgili bir başka bilgi *Şark-i Rus* gazetesinde yazdığına dairdir. Gazete 1903-1905 yılları arasında Tiflis'te toplam 392 sayı olarak Mehmed Ağa Şahtahtlı tarafından çıkarılır. Rusya'da *Şark-i Rus* adıyla çıkarılan bu gazete 1883'ten beri Kırım'da yayımlanmakta olan *Tercüman* gazetesinden sonra Çarlık Rusya'sında Türkçe olarak yayımlanan ikinci millî ve özel gazete olması bakımından Rusya Türkleri arasında büyük bir ilgi görmüştür. Gazetede yayımlanan "*Öz Muhabirlerimizden-Çilebinski'den Mektub, [Türkler arasında terakkiye, ilim ve maarife verilen önemin artışı hakkında.]*" (Türkyılmaz 2006: 35) başlıklı yazı Cihangir Andicanî tarafından yazılmıştır.

İskender Freri: İskender Freri ile ilgili detaylı bilgiye ulaşamamıştır. Münir Süleyman Çapanoğlu'nun *Basın Tarihine Dair Bilgiler ve Hatıralar* isimli eserinde İskender Freri *İkdam* mütercimleri arasında gösterilmektedir. Bu kitaptaki bilgilere göre İskender Freri *İkdam*'ın Fransızca mütercimidir aynı zamanda Rus Konsolosluğunda mütercim olarak görev yapmaktadır.(Çapanoğlu 1962: 51-52) İskender Freri ayrıca "*Malumat*" mecmuası yazarları arasındadır (Andı 1989: 132).

Servet gazetesinin çalışılan sayılarında yazarın Müstecabizâde İsmet ile Alphonse de Lamartine'den yaptığı *Rafael* tercümesi tefrika edilmiştir. *Servet*'in çalışılan sayılarda yazarın bu çeviriden başka imzasına rastlanmamıştır.

Alphonse de Lamartine (1790-1869): Fransız romantizminin ustalarından olan Alphonse de Lamartine 21 Ekim 1790 tarihinde Fransa'nın Macon şehrinde doğmuştur. Katolik bir aileye mensup olan sanatçıyı annesi yetiştirmiştir.

Öğrenimini Lyon ve Belley'de Cizvitlerin²² verdiği eğitimle tamamlamıştır. Eğitimini tamamladıktan sonra orduda görev almak ve diplomatik vazife yapmak istemişse de ailesi, Napolyon ülkenin başında olduğu sürece orduya girmesine müsaade etmemiştir. Bu yüzden sanatçı bir müddet başboş, aristokrat bir hayat yaşamıştır. 1811-1812 yıllarında İtalya'da bulunan sanatçı Hıristiyanlıktaki çelişkiler sebebiyle dinden soğur. Zamanla kalp saflığını önemser ve transandantalizm²³ felsefesine ilgi duyar. 1814 yılında askeriye girer ancak bu göreve ısınamayan sanatçı bir yıl sonra askeriyeden ayrılır. Bundan sonra kendini edebiyata adayan sanatçının ilk şiirlerinde Aix-les-bains'de tanıştığı Madam Jules Charles'in büyük etkisi vardır. Madam Charles'in bir yıl sonra vefatı yazarı derinden etkiler. Alphonse de Lamartine, Madam Charles'le kısa aşk yaşamasına rağmen bu aşk onun şairliğine ve eserlerine ömür boyu etki etmiştir.

Alphonse de Lamartine ilk şiir kitabını 1820 senesinde “*Les Méditationspoétiques (Şairce Düşünceler)*” adıyla yayımladı. Bu eser ona Fransız edebiyatının genç romantik kuşağı arasında önemli bir yer edinmesini sağlamıştır. Aynı sene içinde Napoli, Londra ve Floransa'da elçilik kâtipi görevine atanmış, İngiliz Maria-Ann Birch ile evlenmiştir. Bu evlilikten 1822 yılında kızı Julia dünyaya gelmiştir. Sanatçının çeşitli coğrafyalarda kâtiplik görevinde bulunması şairin şiir dünyasını zenginleştirmiş, ruh dünyasının genişlemesine neden olmuştur. Bu yıllar sanatçının en yoğun eser verdiği dönemdir. 1823 yılında *Nouvelles Poétiques'i Meditations (Yeni Şairce Düşünceler)*, *La Morte de Socrate'ı (Sokrat'ın Ölümü)*, 1825 yılında *Le Dernier Chantdu Pelerinaged 'Harold'ı (Harold'un Haccının Son Şarkısı)*, 1830 yılında ise *Les Harmonies Poétiques et Religieuses'ü (Şairce Dinî Ahenkler)* yayımlamıştır.

1830 senesinde Louis-Philippe'in kral olması üzerine diplomatik görevlerinden istifa etmiş; siyasete atılmak istediye de seçimleri kazanamamıştır. 1 Temmuz 1832 yılında Büyük Doğu seyahatine çıkan sanatçının seyahat rotaları

²²XVI. yüzyılda ortaya çıkmış, İsa Derneği de denilen ilk Hıristiyan hareketi, tarikat.

²³ Deneyüstücülük

Marsilya, Lübnan, Filistin, Suriye ve İstanbul'dur. Bu seyahati sırasında kızı Julia'nın ölüm haberini Beyrut'ta alan Alphonse de Lamartin gezisini yarıda bırakır. Sanatçı yapmış olduğu bu Şark seyahatinde İstanbul'da Sultan Mahmut ve Namık Paşa'dan ilgi görmüştür. Evlat acısının verdiği üzüntü henüz yeniyken milletvekili seçildiği haberi gelir ve ülkesine döner. Partiler dışı bir muhalefette bulunan sanatçı rejime karşı ciddi tavır takınır. 1848'de yeni kurulan hükümette dışişleri bakanı olarak görev yapar. Ülkede ortaya çıkan ekonomik kriz hükümetin düşmesine neden olmuştur. Alphonse de Lamartine'in bakanlık görevi kısa sürmüş sonraki seçimleri kazanamamıştır. III. Napolyon'un darbesine kadar politika ile uğraşan sanatçı darbeden sonra siyaset ile ilgilenmeyi bırakır. Evine kapanan sanatçı maddi anlamda büyük sıkıntıya düşer. Yazdığı eserlerle bu sıkıntıyı atlattı ancak başarılı olamaz. III. Napolyon'un kendisine sağladığı ödenek sayesinde hayatının son üç senesini borç sıkıntısı olmadan yaşamıştır. Büyük Doğu seyahati sırasında Türkiye'ye yerleşme arzusu doğan sanatçı 1849'da Mustafa Reşit Paşa'ya yazdığı mektupta kendisine bir çiftlik verilmesini rica eder. Babıali, 25 yıllığına Aydın'da bir çiftliği ona kiralar. Bu büyük çiftliği işletecek parası olmayan sanatçı toprağın bir kısmını satar. Sultan Abdülmecid bu durumu öğrenir ve Babıali ileride diplomatik problemler çıkmaması için çiftliği geri alır. Alphonse de Lamartine'i her yıl mart ayında ödenmek üzere seksen bin kuruşluk maaşa bağlamıştır. Sanatçı, Türkler tarafından kendisine yapılan iyilikleri kalemiyle ödemeye çalışmış ve Sultan Abdülmecid'e bir minnet ifadesi olarak "*Histoire de la Turquie (Osmanlı Tarihi)*" isimli sekiz ciltlik eseri yazmıştır. Hayatı yoksulluk ve acılarla geçen sanatçı eşinin ölümü üzerine bir daha toparlanamaz ve kalp krizinin etkisi sonucu bilincini kaybeder iki sene sonra 28 Şubat 1869 tarihinde hayatını kaybeder.

Türk edebiyatına Alphonse de Lamartine'i ilk tanıtan kişi Şinasi'dir. Batının edebiyat ve sanat ortamında bulunması Şinasi'ye bu edebiyatı yerinde tanıma ve öğrenme fırsatı vermiştir. Lamartine'den yaptığı ilk şiir çevirileri büyük etki uyandırmış dönemin diğer edipleri tarafından da çeviriler yapılmasına vesile olmuştur. Çalışılan gazetede sanatçının *Rafael* adlı eserinin Müstecabizade İsmet ve İskender Freri tarafından yapılan çevirisi tefrika edilmiştir. Bu tefrika 1901 yılında kitap haline getirilmiştir. 1895 yılında ilk çevirisi yapılan bu eser daha

sonra 1898, 1899 yıllarında farklı yazarlar tarafından tercüme edilerek yayımlanmıştır (Kolcu 1999: 21).

Alphonse de Lamartine'in Eserleri:

Hikâye: Méditationspoétiques (1820) dont "Le Lac"et "L'Isolement"

La Mort de Socrate (1823)

NouvellesMéditationspoétiques (1823) dont "La Solitude"et "Les

Préludes"(ce dernierpoème fut mis en musique par Franz Liszt)

Le DernierChantdupèlerinaged'Harold (1825)

Epîtres (1825)

Harmoniespoétiques et religieuses (1830) dont "Milly, ou la Terrenatale"

Recueillementspoétiques (1839)

Le Désert, oul'Immatérialité de Dieu (1856)

La Vigne et la Maison (1857)

Roman: Raphaël (1849)

Graziella (1849)

Le Tailleur de pierre de Saint-Point (1851)

Geneviève, histoire d'uneservante (1851)

Fiord'Aliza (1863)

Antoniella (1867)

Deneme: Jocelyn (1836), dontuneversionillustrée par Albert Besnard

La Chuted'unange (1838)

Tiyatro:Médée (1813 ?,publié en 1873)

Saül (écrit en 1818 maispublié en 1861)

ToussaintLouverture (1850)

Tarih: Histoire des Girondins (1847)

Histoire de la Restauration, en huit volumes (1851)

Histoire des Constituants (1853),

Histoire de la Turquie (1853-1854), ce livre contient une Vie de Mahomet

Histoire de la Russie (1855).

Anı, Otobiyorafi ve Gezi:

Voyage en Orient (1835)

Trois Mois au pouvoir (1848)

Histoire de la révolution de 1848 (1849)

Confidences contenant le récit de Graziella (1849)

Nouvelles Confidences contenant le poème des Visions (1851)

Nouveau Voyage en Orient (1850)

Mémoires inédits (1870)

Mehmet Tahir Bey

Servet gazetesini müdür-i mesul ve muharriri Tahir Bey

Mehmet Tahir Bey (Baba Tahir-Malumatçı Tahir) (1864-1912): Mehmet Tahir'in hayatına dair pek fazla bilgi bulunmamakla birlikte annesinin Recaizade Mahmut Ekrem'in oğlu Emced'e sütanneliği yaptığı ve bir kız kardeşi olduğu bilinmektedir. Edebiyatımızda *Malumat* dergisini çıkardığından dolayı

Malumatçı, imzasına eklemiş olduğu “Babanzade” unvanından dolayı Baba Tahir olarak tanınmıştır.

1881 yılında Direklerarası'nda çaycılık yapan yazar, kısa süre sonra Ahmet İhsan Tokgöz'ün akrabalarından birinin selamlık dairesindeki toplantılarına katılır. Burada kurduğu ilişkiler ona *Vakit* gazetesinin Direklerarası muhabiri olma fırsatını verir. Mehmet Tahir Bey'in gazetecilik anlamında yaptığı çalışmalar *Vakit* gazetesinin yazı heyeti tarafından övülür. Bu övgü, hakkında yazılan şiirlerden anlaşılmaktadır.

Vakit gazetesinden sonra *Tercüman-ı Hakikat, Saadet ve Servet* (1887-88) gazetelerinde muhabirlik yapan Mehmet Tahir Bey'in bu muhabirliği sırasında gazeteci ve yazar olarak yaptığı çalışmalar rahatsızlık uyandırmış ve Dâhiliye Müsteşarı Reşit Bey tarafından Sinop'a sürülmüştür. Mehmet Tahir Bey bir süre sonra kurnazlığı ile Sinop tahrirat müdürü olur ve İstanbul gazetelerine yazı göndermeye başlar. Reşit Bey'in görevinden ayrılmasını fırsat bilen yazar İstanbul'a döner.

Meşrutiyet'in ilan edilmesinden sonra 26 Temmuz 1908'de çıkan aftan yararlanı, adi suçtan cezalandırılmış olan Mehmet Tahir Bey, kız kardeşi tarafından parayla kiralanmış kişilerin omuzlarında hürriyet kahramanı olarak yurda dönmüştür. Yeniden basın ve yayın hayatına dönmek istese de bu engellenir. "Yaşasın Abdülhamit" başlığıyla yayımladığı *İlave-i Malumat*'ı topladığı kişilere dağıtmış ve Babıali'de gösteri yaptırmıştır. İşlediği suçtan dolayı gazete çıkarması yasak olduğu için bu ilave toplatılır, hakkında soruşturma açılır ve matbaası kapatılır. 31 Mart Vakası'na adı karıştığı için Trablusgarp'a sürülür. Buradan Napoli'ye ardından Paris' e kaçar. Napoli'de Şark Ticaret-i Bahriye Odası ve Paris'te Şark Acentesi adıyla iş yeri açar fakat bu ticari hamlesinde başarılı olamamıştır. İstanbul'dan tanıştığı ve evinde misafir ettiği bir kişi mücevherlerini çalınca üzüntüden felç olur. Ahmet İhsan Tokgöz, Mehmet Tahir Bey'in ölümü dolayısıyla bir yazı kaleme alır. Bu yazının tarihi 3 Şubat 1327 (16 Şubat 1912) olduğuna göre Mehmet Tahir Bey Paris'te Şubat ayı başlarında vefat etmiştir. (Aynur 1989: 545).

Sosyal ilişkileri çok güçlü olan Mehmet Tahir Bey bu ilişkiler sayesinde, kendisine bir çevre edinmeyi, gazetecilikte ve matbaacılıkta yükselmeyi başarmıştır (Özgül 2004: 91).

Yazar, Türk basın ve yayın tarihinde gazeteci kimliğinin yanı sıra şantajcılığı ve jurnalcılığı ile de ün kazanmıştır. Terkos Gölü'nden İstanbul'a su verme hakkını elinde tutan Fransız şirketinden her ay aldığı rüşvet kesilince *Malumat* dergisinde “*Göle domuz düştü.*” diye yazı yazmış, şirketin yeni müdürü rüşveti yenileyince de “*Domuz vurulmuş ama göle düşmemiş, hemen sahilde gebermiş*” diyerek önceki yazısında söylediklerini geri almıştır. Türk basınına şantajcılıkla tanıştıran Mehmet Tahir Bey bu kadarla da yetinmemiştir. İstanbul'a sahte belge ve madalya imal eden İtalyan ustalar getirterek, bu ustalara yaptırttığı sahte nişanları Avrupa'daki asalet meraklılarına satmış, bu kişilerin isimlerini gazetesinde yayımlamıştır. Nişanları gerçek zanneden kişiler “Osmanlı Sultanı bana unvan verdi” diye övünmeye başladıkları zaman olayı Sultan İkinci Abdülhamit öğrenmiş “artık yeter” deyip Baba Tahir'i Libya'ya sürgüne göndermiştir.²⁴ Mehmet Tahir Bey bu nişan ve rütbe sahtekârlığından 1903 yılında hakkında açılan soruşturmada mahkeme kararıyla on beş yıla mahkûm edilmiştir. Bunların yanında Baba Tahir, Recaizade Mahmut Ekrem'in *Şemsa* adlı eserini onun izni olmadan *Malumat* dergisinde yayımlamış; Dr. M. Paşa ve Baba Tahir'in II. Abdülhamit'e verdiği jurnal ile *Servet-i Fünun* dergisi kapanmış, derginin yönetiminin ve yazarlarının mahkemeye verilmesine neden olmuştur. Kendi matbaasında bastığı muhalif yayınları Mısır'da Jön Türklerin yayımladığını iddia ederek saraya sunmuştur.

Bütün bu olumsuz davranışlarına rağmen Mehmet Tahir Bey basın hayatına adım atmasında Ahmet Rasim'e yardımcı olmuş; kapanmasına neden olduğu *Servet-i Fünun* dergisinin kurucusu olan, yazılarında hakkında eleştirilerde bulunduğu Ahmet İhsan Tokgöz'ün kitabını matbaasında basmaktan da geri kalmamıştır. Recaizade Ekrem'in tiyatro haline getirdiği *Atala* tercümesinin sergilenmesinde de Mehmet Tahir'in rolü vardır. Diğer gazete sahiplerine göre ödediği yüksek telif ücretleriyle cömert olarak tanınmıştır. Çıkarmak istediği *Bahar* dergisine ilk yazılarını aldığı kişiler arasında Recaizade Mahmut Ekrem,

²⁴www.hurriyet.com.tr › Yazarlar › Murat BARDAKÇI (Babı Alinin İlk Şantajcısı)

eski Maarif Nazırı Kemal Paşa, *Tarik* başmuharriri Sait Bey bulunmaktadır. Saraya olan yakın münasebetinin sonucu olarak rütbe-i bala, birinci rütbeden Osmanî ve Mecidi nişanları, sanayi-i nefise ve liyakat madalyaları ile ödüllendirilmiş, ayrıca matbaasında çalışan her düzeydeki görevlisinin de nişan ve madalya ile ödüllendirilmesini sağlamıştır. Babıali caddesindeki üç konağı birleştirerek kurduğu gazete bürosunda çeşitli çevrelerden kişilerin buluşma mekânı haline getirmiştir. Mehmet Tahir Bey kitap yayıncılığında, Türk kitap ve matbaacılık tarihi bakımından da önemlidir. Matbaa-i Tahir Bey'de 1311-1319 (1895-1903) yılları arasında M. Seyfettin Özege kataloğuna göre doksan beş kitap basıldığı görülmektedir. Türkçe- Arapça- Fransızca; Farsça-Türkçe-Fransızca sözlüklerle Fransızca kitaplar bunlar arasında bulunmaktadır. Mehmet Tahir Bey, ilmî ve edebî anlamda pek önemi olmasa da bilim ve sanat alanında yapılan çalışmalara destek vererek kendine yer edinmeyi başarmıştır(Özgül 2004: 91). Ayrıca Tahir Bey matbaası kapatıldığı zaman resmî dökümanların yanında gerçeklemediği nüfus sayımı için birkaç milyon tezkere-i Osmaniye'nin basım imtiyazını elde ettiği ortaya çıkmıştır (Aynur 1989: 545-546).

Sahibi ve sorumlu olduğu gazete ve dergiler şunlardır:

Bahar (1299/1883, 19 sayı,on beş günlük)

Malumat (1311- 1319/1895-1903, dergi, 423 sayı, haftalık)

Servet (1314- I 318/1898-1903, 2088 sayı, günlük)

İrtika (1315-1319/1899-1904, 251 sayı, haftalık)

Musavver Fen ve Edeb(1315-1319/1899-1903, 222 sayı, haftalık) (Aynur 1989: 546)

2. BÖLÜM: *SERVET*'TE "EDEBİYAT" GENEL BAŞLIĞI ALTINDA DEĞERLENDİRİLEBİLECEK METİNLER ve İMZALI METİNLER DİZİNİ

2.1. Yazar Adına Göre Alfabetik Dizin

Abdurrahman [Acı Çeşme Mahallesi Bekçisi]: (Bir Kayıp Haberi); adet: 84, s: 4 (Acı Çeşme Polis Çavuşu Mecit ve Mevki-i Mezkûr Jandarma Çavuşu Hüseyin'in imzalarının da bulunduğu bir kayba dair kaleme alınan bir tutanak)

Acı Çeşme Polis Çavuşu Mecit bk. Mecit (Acı Çeşme Polis Çavuşu)

Ahmet (Bab-ı Serasker Kapılar Muhafızı Kolağası): Aynen Varaka; adet:64, s:3 (Su meselesi ile ilgili yazı.)

Ahmet Lisanüddin (Mekteb-i İdadi-i Mülki Kavaid-i Osmaniye Muallimi) [Emiroğlu]

+Makale-i Mahsusa; adet:19, s:2 (Ne bağlacının kullanımıyla ilgili tartışmaya yer veren ilgili yazı.)

Ahmet Fuat [Kadıköy'de Oturan Bir Nizamiye Zabiti]: Aynen Varaka; adet:79,

s:2 (Kadıköy'deki kaldırım çalışmaları ile ilgili yazı)

[Ahmet Rasim]: Ülfet, adet:2,s:3 (Baharın gelişi insanlarda ve tabiatta meydana gelen değişiklikler anlatılmıştır.); adet:3,s:3 (Bir kadının güzelliği tasvir edilmiştir.)

.....+ Şehir Mektubu: adet: 35, s:3 (Tiyatrocu Abdi hakkında bir ironik bir yazı, imzasız)

.....+ Şehir Mektubu: adet:44, s:3-4 (-miş , -miş ekinin kullanımına ve Sembolistlerin ekleri ve tamlamaları nasıl kullandıklarına dair yazı imzasız.)

.....+ Şehir Mektubu: adet:52, s:4 (New York'ta yayımlanan *Comic Review* adlı mecmuada yer Amerikalı bir yazarın alışveriş yerlerinde kullanılan lisana dair bir yazısı imzasız.)

.....+ Şehir Mektubu: adet:56, s:3-4 (Şair ve şiir üzerine düşünceler anlatılmıştır, imzasız.)

.....İstanbul Mektubu: adet:1, s:3 (Yazarın Servet'te İstanbul Mektupçusu olarak yazılarının yayımlanacağına dair bilgi verilmiştir, imzasız.)

.....İstanbul Mektubu: adet:2, s:3 (Hikâye tarzında bir yazı, imzasız.)

.....+İstanbul Mektubu: adet:3, s:3 (Gazetenin yayın politikasına dair diyaloglar halinde kaleme alınmış bir yazı, imzasız.)

.....İstanbul Mektubu: adet:5, s:3 (Kendisine yöneltilen eleştirileri okutucuya şikayet eden yazı, imzasız.)

.....+İstanbul Mektubu: adet:9, s:3 (İntihâl üzerine düşünceler anlatılmıştır, imzasız.)

.....+İstanbul Mektubu: adet:12, s:3 (Giyim kuşam merakına dair, imzasız.)

.....İstanbul Mektubu: adet:14, s:2 (Fenerbahçe'deki yaşam anlatılmıştır, imzasız.)

.....İstanbul Mektubu: adet:20, s:4 (İstanbul'un çeşitli semtlerinde yaşayan insanların yaşamlarına dair manzaralar anlatılmıştır, imzasız.)

.....İstanbul Mektubu: adet:21, s:2 (Mahalle haberleri, imzasız.)

.....İstanbul Mektubu: adet:22, s:3 (Ajans lokalin haberlerine dair, imzasız.)

.....İstanbul Mektubu: adet:24, s:3-4 (Mahalle haberlerine dair ilgili yazı, imzasız.)

.....İstanbul Mektubu: adet:30, s:2 (Üsküdar muhabiri hakkında yazılmış bir eleştiri yazısıdır, imzasız.)

Ali Rıza Paşazade Hüseyin Galip bk. Hüseyin Galip (Ali Rıza Paşazade)

Ali Kemal: *Çölde Bir Sergüzeşt*; adet:1,s:2; adet:2, s:2; adet:3,s:2; adet:5,s:2; adet:6,s:2; adet:7,s:2; adet:8,s:2; adet:9,s:2; adet:10,s:2; adet:11,s:2; adet:12,s:3; adet:13,s:3; adet:14,s:3; adet:15,s:3; adet:16,s:3; adet:17, s:3; adet:18,s:2; adet:19,s:3; adet:20,s:3 ; adet:21,s:3 ; adet:22,s:3 ; adet:23,s:3 ; adet:24, s:3; adet:25, s:3 ; adet:26,s:3 ; adet:27,s:3; adet:28,s:3 ; adet:29,s:3 ; adet:30,s:3 (*Servet*'in Hikâye Tefrikası, Milli Hikâyedir.)

[Ali Kemal] (Paris Muhabirimiz): Tahsilimiz: Rüşdiye: Kısım-1 Sani; adet:48,s:2-3 (Askeri Rüştiyelerle ilgili yazı.)

Anadolu Konağından Biri: Aynen Varaka; adet:25,s:4 (Gazetedeki alaturka ve alafranga üzerine düşüncelere dair bir yorum.)

Arakel (Kitapçı): Aynen Varaka; adet:90, s:4 (İkdam Gazetesinin 1478 ve 1494 numaralı nüshalarındaki kitap fiyatları ile ilgili yazı.)

Aşiret Mektebi Muallimlerinden, Mehmet Emin bk. Mehmet Emin (Aşiret Mektebi Muallimlerinden)

Atina Belediye Reisü'd- Dai Galip İlmî bk. Galip İlmî (Atina Belediye Reis-üd Dai)

(Bab-ı Serasker Kapılar Muhafızı Kolağası) Ahmet bk. Ahmet (Bab-ı Serasker Kapılar Muhafızı Kolağası)

Beyoğlu Muhabirimiz: adet:30, s:2 (*Malumat'a* muhabir olan kişinin eleştirisi.)

Bir Avcı: (Avcıların Kazaları); adet:85, s:2 (Avlanmaya giden avcıların yapmış oldukları kazaya ilişkin haber yazıları)

Birinci Daire Çavuşlarından Süleyman bk. Süleyman (Birinci Daire Çavuşlarından)

C. E (İ): + (Eğlence Meraklılarına Müjde); adet:62,s:3 (Yeni Bahçe'de açılan tiyatro ile ilgili bilgi verilmiştir.)

[Cihangir Andicanî] (Petesburg Muhabirimiz): *Servet'e* Rağbet; adet:10,s:3 (*Servet* gazetesinin ismine dair yorumlar yapılmıştır. *Servet* gazetesine yazılan yazılara dair bilgi verilmiştir.)

Erenköy Muhabirimiz: (Gençlerin Konuşmasına Dair); adet:31, s:3 (Lisan konusunda gençlerin yaptığı hatalar eleştiriliyor.)

Esseyit Mehmet Tahir bk. Mehmet Tahir (Esseyit)

F.H (ح): Üsküdar'dan; adet:63,s:3 (Belediyeden yapılması istenilen hizmetlere dair yazı)

Fatma (Mütevelliye): (Kaybolan Kitaplar) ; adet:100,s:4 (Bir tarikatın mescidindeki kitapların kaybolması ile ilgili yazı.)

Galip İlmî (Atina Belediye Reisü'd-Dai): Atina'dan; adet:82,s:2 (Devlete olan sadakatlarını dile getiriyor.)

Hafız Abdurrahman (Kemankeş Kara Mustafa Paşa Medresesinden): Aynen Varaka; adet:73,s:4 (Su yolcularının medreseyi susuz bırakmasından dolayı medresedekilerin zor durumda olduklarını anlatan yazı.)

Hafız Ömer (Yeni Bahçe Karibinde Mimar Sinan Mahallesi İmamı): Aynen Varaka; adet:78, s:3 (Mahalle sakinlerinden Hatice Hanım'ın sandığında sakladığı Osmanlı akçelerinin kaybolması ile ilgili imamın beyanını aynen vermiştir.)

Hamdi (Reisü'l-Liman): Varaka; adet: 91,s:3 (Kayıkçılar ile ilgili Üsküdar muhabirinin yazmış olduğu yazıyla ilgili yazı)

Hüseyin ve Hasan Biraderler (Şems Kütüphanesi): Aynen Varaka; adet:90, s:4 (İkdam Gazetesinin 1478 ve 1494 numaralı nüshalarındaki kitap fiyatları ile ilgili yazı.)

Hizmet : (Evrak-ı Muzırranın Teslimi) ; adet:64,s:1(İzmir’de Rüsumat salon memuru İzzetli Ali Bey tarafından bu kere 13 kıta evrak-ı muzırıra derdest edilerek icab eden makama teslim olunmuştur.)

Hilmi ; (Eczaneler Dair); adet:83,s:3 (Eczanelerin geceleri de hizmet vermesi isteniyor.)

.....(Su Meselesi) ; adet:83,s:3 (Mahalle çeşmelerindeki suyun para ile verilmesine dair.)

Hasan [Acı Çeşme Jandarma Çavuşu]: (Bir Kayıp Haberi) adet:87,s:4 (Mahalle-i Mezkûr Bekçisi Abdurrahman ve Mecit’in imzalarının da bulunduğu bir kayba dair kaleme alınan bir tutanak)

Hüseyin Galip (Müteveffa Ali Rıza Paşazade): (Doktorun Teşhisi) ; adet:93,s:3 (Doktorun hastaya yanlış teşhis koymasıyla ilgili yazı.)

İkdam: Binbaşı Berje; adet:63,s:1 (Duyun-u Umumiye Meclis İdaresi Reisi Berje ile ilgili yazıdır.)

İkinci Daire Belediye Müdürü Sırrı bk. Sırrı (İkinci Daire Belediye Müdürü)

İmzasız : + (Ön söz); adet:1, s:1 (Gazetenin yayına başladığına dair.)

.....Âlem-i İslamiyet; (İslamiyet ve Devlet-i Aliye Hakkında Doğru Bir Söz) ; adet:1,s:1 (Peygamberlerin dünyaya gönderildiğindeki hikmetler anlatılmıştır.); adet:2,s:1 (Namaz ile nefsi terbiye etmek, Asr suresinin açıklamasından hareket edilerek anlatılmıştır.); adet:3,s:1 (İslamiyet’in din kardeşliği olduğuna vurgu yapılmıştır.); adet:4,s:1 (Osmanlı Devlet’nin iç ve dış siyasi politikasındaki noktalar vurgulanmıştır.); adet:5, s:1 (Numan Kamil Bey’in nutkuna dair bir yazıdır.); adet:6, s:1 (Devletin iç ve dış ilişkileri ile ilgilidir.) ; adet:7, s:1 (Cihat fikri üzerine yazılmıştır.); adet:8, s:1 (Cihat fikri üzerine yazılmıştır.)

.....+ İcmal-i Edebî: adet: 1, s: 2 (*Ceraid-i Maksute* gazetesinin devlet tarafından desteklenmesi anlatılmıştır.)

-+ Harb-i Ezhar; adet:1,s:2 (Bahar çiçekleri ile ilgili sanatçıların şiirlerinde yaptığı benzetmelere dair yazı.)
-İstanbul Mektubu; adet:1,s:3 (İsmi belirtilmeyen yazarın *Servet'e* yazı göndermeye başladığı bilgisiyle.)
-+ Hem Yok Hem Olmaz Derim ; adet:1,s:3 (Tercümenin nasıl yapılması gerektiği konusunda fikir verilmiştir.); adet:2, s:4 (Gazete müşterisi hakkında yazılmıştır.)
-+ Makale-i Mahsusa; adet:2, s:1 (, (İmlaya dair, lisanın ıslah edilmesi meselesi üzerine ilgili yazı)
-Garip Şeyler ; adet:2, s:4 (Fransa'da iki gazete arasındaki münakaşaya yer verilmiştir.)
-+ Bend-i Siyasi ; adet:4,s :2 (Lisan meselesi üzerine yazılmıştır.)
-+ İcmal-i Edebî; adet:5, s:2 (Hüseyin Cahit Bey'in makaleleri üzerine eleştiri yapılmıştır.)
-Manzume ; adet:5, s:2 (Aşk temalı bir şiirdir.)
-+ Makale-i Mahsusa- Lügat Kitabı ; adet:8, s:2 (Sözlük türünden yazılan eserlerin yokluğu ve bunlara duyulan ihtiyaca dair yazı.)
-+İcmal-i Edebî; adet:13, s:1 (*Servet-i Fünûn'da* neşredilen manzumelerin çokluğuna dair)
-+ İcmal-i Edebî; adet:13,s.1-2 *Servet-i Fünûn'da* yayımlanan (Metruk ser levhalı şiire dair, Bu şiir Ahmet Reşit Rey'e aittir. *Servet-i Fünûn'un* 388. Sayısında ve sayfa 243'te yayımlanmıştır.) (Kışan 2008: 204)
-+ Makale-i Mahsusa-Bir Mesele-i Lisaniye ; adet:17,s :1 (Lisan ve imlanın o günkü durumuna dair ilgili yazı.)
-+ İcmal-i Edebî; adet:20, s:3 (Her vezinli ve kafiyeli sözlerin artık şiir olarak görülmediği anlatılmaktadır.)

- İcmal-i Edebî; adet: 27, s:2 (İcmal-i Edebî başlığında yayımlanan yazıda *Servet-i Fünûn*'da okunan Musahabe-i Serlevha adlı makalenin sert tartışmaları yazarın yorumuyla verilmiştir.)
-Kalmamış ; adet:27,s:3 (“Eş’ar-ı Cedide “den açıklamasıyla birlikte ironik bir şiir.)
- ... Muhaberat-ı Aleniye; adet:31, s:2 (Hasan Hüseyin Bey’in gazeteye gönderdiği varakaların daha açık olması gerektiğini belirten yazı)
-Ah Akıl Versin; adet:31, s:4 (Taşlama)
-+ Makale-i Mahsusa; adet:33, s:1(*Hizmet* gazetesinde “Türkçe”başlığı altında kaleme alınan bir yazının yorumu.)
-+ İcmal-i Edebî; adet:34, s:2 (İcmal-i Edebî, Hersekli Arif Hikmet Bey’in gazeli üzerine düşünceler verilmiştir.)
-+Bend-i Siyasi; adet:36, s:1 (Parlamentarizm- Lisan-ı Resmî başlığı altında Avusturya ülkesindeki dil meselesine dair yazı.)
-Aynen Varaka; adet:39, s:3 (Halile-i Mahmudiye Mekteb-i İbtidaisine giden öğrencilerden para alındığına dair bir şikâyet yazısı.)
-Aynen Varaka; adet:41, s:2 (Kadıköy Halile-i Mahmudiye Mekteb-i İbtidaisine yönelik 39. Sayının 3. sayfasında yayımlanan bir şikâyet haberine okul müdürünün verdiği cevaba dair ilgili yazıdır.)
-Mekteb-i Rüştîye ; adet:41,s:2 (Mekteb-i Rüştîyelerde yapılan imtihanlar ile ilgili)
-Tulu-ı Şems-i Hüda ; adet:49, s:1 (Peygamber Efendimize övgü var, onun yeryüzüne tekrar geleceği müjdesi veriliyor.)
-+ Tiyatro; adet:50, s:3 (Osmanlı Dram Kumpanyası ile ilgili görüşler anlatılmıştır.)
-+ Makale-i Mahsusa; adet:53, s:1 (*İkdam* gazetesinde ‘Arabi ve Farisî lisana lüzum var mı ? ’ konulu yazı üzerine yazılmıştır.)

- Beşiktaş Zabıtası Memuriyet-i Aliyesinden Alınan Tezkiredir: adet:59,s:3 (Memurların kumar oynayanlara karşı göz yummasına dair ilgili yazıdır.)
- İcmal-i Edebî; adet: 60, s:1 (Sütunun içeriği başlığı altında değişik gazetelerden seçilen yazıların yayımlanacağına dair yazı)
-Kumandan Berje; adet:61, s:1 (*Tercüman-ı Hakikat, İkdam, Sabah, Malumat* gazeteleri temsilcilerinin Matbuat-ı Osmaniye adına Kumandan Berje'yi ziyaretlerine dair.)
- Öte Beri; adet:64, s:3 (Pulun üzerindeki resimlere dair yazı.)
-+ İcmal-i Edebî; adet:64, s:3 (Musahabe-i Edebîye ' İfrat ve Tefrit ' başlıklı yazıya dair. Bu yazı *Servet-i Fünûn'un* 11 Ağustos 1898 tarihli 387 numaralı sayısında yayımlanmış Cenap Şahabettin tarafından kaleme alınmıştır.)
-Ön Söz (Tezkireyi Aliyenin Sureti) adet:66, s:1
-Gelenler Gidenler; adet:67, s:3 (Mısırlı Sait Paşa Hazretleri'nin ülkemizdeki çeşitli illeri ziyaretine yer verilmiştir.)
-Uyurken ; adet:68, s:3 (Şiir)
-Öte Beri; adet:67, s:4 (Matbaacılık üzerine yazılmıştır. Yurt dışında basılan gazeteler örnek verilmiştir.)
-Öte Beri: adet:69, s:4 (Amerika'da çıkan gazeteler hakkında bilgi verilmiştir.)
-Ecnebî Seyyahlar Yerli Tercümanlar; adet:69, s:1 (Ülkemize gelen seyyahlar ve tercümanları ile ilgili bilgi verilmiştir.)
-Selanik'ten; adet:69,s:3 (Mektub-ı Mahsusa, Selanik ile ilgili yazılmış bir mektup.)
-Matbuat-ı Osmaniye ve Binbaşı Mösyö Berje; adet:71, s:1 (Dönemin basın hayatına dair)
-Gelenler Gidenler; adet:71, s:3 (Halep'e tayin buyrulan Hamit Bey'in yazısı)

-Diş Tabibi Mütevellian; adet:72, s:2 (Diş Tabibinin İkdam gazetesine gönderdiği bir yazının muhakemesi)
- (Tahmis); adet: 71, s:3 (İcmal-i Edebî, yazılan bir tahmiste şiirdeki kelimelere dair.)
-(Bir Karar Metni) ; adet:72, s:4 (Muhakem, görevini su istimal eden devlet memurlarının Şuara-yı Devlet-i Bidayet mahkemesinin kararı aynen yazılmıştır.)
-Gelenler Gidenler; adet:72, s:4 (Süleymaniye Mutasarrıfı ve Duyun-u Umumiye Müdürü Ali Bey'in Avrupa ziyareti haber verilmiştir.)
-Âlem-i İslamiyet: adet:75 s:1 (İslamiyet'in dünyada hızla yayılması, Çin memleketinde İslamiyet'in kabul edilmesi ve bunun kalben istenmesi üzerine)
-Refikamıza Bir Müjde Daha; adet:81,s:3 (Osmanlı matbaasının mazbatasındaki pul resmine dair düşünceler anlatılmıştır.)
-Ayasofya-ı Kebirden; adet:81,s:4 (Devletin Ayasofya'daki talebeler ile ilgili çalışmaları hakkında bilgi verilmiştir.)
-+ İcmal-i Edebî; adet:83, s:1 (Edebî türlerde görülen dildeki sadeleştirme çalışmalarının yorumu yapılmıştır.)
-*Servet* ve Kostantinopolis; adet:88, s:2 (Kostantinopolis'in tekzip yazılarına dair)
-+ İcmal-i Edebî; adet:89, s:2 (, (*Servet-i Fünûn*'da yayımlanan üç şiire dair düşünceler dile getirilmiştir.)
-Dreyfus; adet:55, s:3 ; adet:89 , s:3 ; adet:90 , s:3 ; adet:92 , s:4 ; adet:99 , s:4 (Vasiyet ile ilgili)
-Sudan Muharebesi; adet:96 , s:1 ; adet:97 , s:1 ; adet:99 , s:1 ; adet:100 s:1(Muharebeye dair haberler)
-+ İcmal-i Edebî; adet:96, s:3 (*Sabah* gazetesinde görülen Lisan-ı Osmani ve Üslub-ı Kitabet hakkında yazılmış makedir.)

.....Rusya'da Matbaacılık; adet:99,s:4 (Rusya'da matbaa ve matbaacılık üzerine yazılmış yazıdır. Matbaacılığın gelişmesinde ekonomiye atıf yapılmıştır.)

[İmza Mahfuzdur] : Varaka; adet:93,s:3 (Tramvay yolculuğunda yaşananlar anlatılmıştır.)

..... (Şimendiferler ile ilgili yazılı); adet:93,s:3

.....Fransızca *Servet* Gazetesinde Okunan Bir Yazı; adet:92,s:3(Merabiheciler ile ilgili yazı.)

.....Varaka; adet:92,s:3 (Su sıkıntısı çeken halkın sorunlarına dikkat çeken bir yazı.)

.....Merabiheciler ve Sarraflar; adet:91,s:3 (Merabiheciler ile ilgili yazıya dair)

.....Kadıköy'ünden; adet:100,s:4 (Bir karı kocanın tren istasyonunda yaşadığı olay anlatılmıştır.)

.....Aynen Varaka; adet:60,s:4 (Çöp arabalarının çevreye verdiği zararlar.); adet:85, s:2 (Levhalara ödenen paralarla ilgili yazı.); adet:80,s:4(Haber yazısı); adet:69,s:2 (Yapılan bir akit üzerine yazılmıştır.); adet:59,s:4 (Mahalledeki çöpler ile ilgili); adet:57,s:3 (Haydarpaşa'dan Göztepe'ye giderken yaşananlar); adet:63,s:3 (Su yolcularının çeşmelere zarar verdiği anlatılmıştır.)

İbrahim Mehmet Celal (Muavin –i Reis-i Belediye-i Kayseri): Kayseriye Belediye Riyasetinden Telgraf; adet:83,s:2 (İdari işler ile ilgili yazı.)

İrfan (Kütüphane-i İslam Sahibi): Aynen Varaka; adet:90, s:4 (İkdam Gazetesinin 1478 ve 1494 numaralı nüshalarındaki kitap fiyatları ile ilgili yazı.)

İskender Freri: Rafael; Servetin Hikâye-i Tefrikası; adet:4,s:3; adet:5,s:3; adet:6,s:3; adet:7,s:3; adet:8,s:3; adet:9,s:2;adet:10,s:3; adet:11,s:3; adet:13,s:2; adet:14,s:2; adet:15,s:2; adet:16,s:2; adet:17,s:2;

adet:18,s:3; adet:19,s:2 adet:20,s:2; adet:21,s:2 adet:22,s:2;
adet:23,s:2; adet:24,s:2; adet:25,s:2; adet:26,s:2 adet:27,s:2;
adet:28,s:2; adet:29, s:2; adet:30, s:2; adet:31, s:3; adet:32, s:3;
adet:33, s:2;adet:34, s:2;adet:44, s:3;adet:45, s:2;adet:46,
s:2;adet:47, s:2;adet:48, s:2;adet:49, s:2;adet:50, s:2;adet:51,
s:2;adet:52, s:2;adet:53, s:2;adet:54, s:3;adet:55, s:3;adet:56,
s:2;adet:57, s:2;adet:59, s:2;adet:60, s:2;adet:61,s:2;
adet:62,s:2;adet:63,s:2; adet:64,s:2; adet:65,s:2; adet:66,s:2;
adet:67,s:2;adet:68,s:2; adet:69, s:3;adet:70, s:2;adet:71,
s:2;adet:72, s:3;adet:73, s:2;adet:76, s:2;adet:78, s:2;adet:81,
s:2;adet:84, s:2; adet:85,s:2; adet:86,s:2; adet:87,s:2;adet:90,s:2;
adet:91,s:2; adet:93,s:2; adet:96,s:2; adet:98,s:2; adet:99,s:2
(*Servet*'in Hikâye-i Tefrikası, Alphonse de Lamartine'den Çeviri
Müstecabizade İsmet ile birlikte)

İsmet (Müstecabizade): Rafael; *Servet*'in Hikâye-i Tefrikası; adet:4,s:3;
adet:5,s:3; adet:6,s:3; adet:7,s:3; adet:8,s:3; adet:9,s:2;
adet:10,s:3; adet:11,s:3; adet:13,s:2; adet:14, s:2; adet:15, s:2;
adet:16,s:2; adet:17,s:2; adet:18,s:3; adet:19,s:2 adet:20,s:2;
adet:21, s:2adet:22, s:2;adet:23, s:2;adet:24, s:2;adet:25, s:2;
adet: 26, s:2,adet:27, s:2;adet:28, s:2;adet:29, s:2; adet: 30,s:2;
adet:31,s:3; adet:32, s:3; adet:33, s:2;adet:34, s:2;adet:44,
s:3;adet:45, s:2;adet:46, s:2;adet:47, s:2;adet: 48,s:2; adet:49,
s:2;adet:50, s:2;adet:51, s:2;adet:52, s:2;adet:53, s:2;adet:54,
s:3; adet:55, s:3;adet:56, s:2;adet:57, s:2;adet:59, s:2; adet:60,
s:2; adet:61,s:2; adet:62, s:2; adet:63,s:2; adet: 64,s:2; adet:
65,s:2; adet: 66, s:2;adet:67, s:2; adet:68, s:2;adet:69,
s:3;adet:70, s:2; adet: 71, s:2;adet:72, s:3; adet: 73, s:2;adet:76,
s:2;adet:78, s:2; adet: 81, s:2;adet:84, s:2;adet:85, s:2;adet:86,
s:2;adet:87, s:2; adet: 90,s:2; adet:91,s:2; adet:93,s:2; adet:
96,s:2; adet:98, s:2; adet:99,s:2 (*Servet*'in Hikâye-i Tefrikası,
Alphonse de Lamartine'den çeviri İskender Freri ile birlikte)

İzmirli Şerbetçi Kadri bk. Kadri (İzmirli Şerbetçi)

K (ق): Concordia Vaka'sı; adet:83,s:2 (Doktorun kadınları rahatsız etmesi ile ilgili yazı.)

Kadri (İzmirli Şerbetçi): Aynen Varaka; adet: 87, s:4 (İzmir'deki şerbetçilerin boyalı meşrubatları şerbet yerine halka sunmaları eleştirilmiştir.)

K (ق) V. : Tünel; adet:57,s:4 (Fransızca *Servet* gazetesinde okunmuştur bilgisiyle, "Muharrir Efendi "ye hitaben yazılmıştır.)

Kahire Muhabirimiz: Ahmet Seyfettin Bey'in Muhakemesi; adet:24, s:1 (Muhakem, 27 Haziran 98 tarihinde yapılan bir mahkemeye dair.)

Karabet (Şarkıye Kütüphanesi Sahibi): Aynen Varaka; adet:90, s:4 (İkdam Gazetesinin 1478 ve 1494 numaralı nüshalarındaki kitap fiyatları ile ilgili yazı.)

Kasbar (Matbaa ve Kütüphane Sahibi) : Aynen Varaka; adet:90, s:4 (İkdam Gazetesinin 1478 ve 1494 numaralı nüshalarındaki kitap fiyatları ile ilgili yazı.)

Kenan (23 numaralı vapur süvarisi) : Mektup; adet:91, s:3 (Servet ve İstanbul gazetelerine gönderilen bir mektup üzerine yazılan bir yazı.)

Kemankeş Kara Mustafa Paşa Medresesinden Hafız Abdurrahman bk. Hafız Abdurrahman (Kemankeş Kara Mustafa Paşa Medresesinden)

Koçunî (Müfettiş-i Umumî): (Bulgaristan Emareti) ; adet:100, s:3 (Bulgaristan emaretinin Paris'teki sergiye gitmesi ve orada kendi kültürlerine ait olan eşyaları görmesi.)

Le Jurnal de Solonique Muhabiri [Samuel Levi] bk. [Samuel Levi] (Le Jurnal de Solonique Muhabiri)

Lamartine, Alphonse de: Rafael; *Servet*'in Hikâye-i Tefrikası; adet:4,s:3; adet:5,s:3; adet:6,s:3; adet:7,s:3; adet:8,s:3; adet:9,s:2; adet:10,s:3; adet:11,s:3; adet:13,s:2; adet:14,s:2; adet:15,s:2; adet:16,s:2; adet:17,

s:2; adet:18,s:3; adet:19,s:2 adet:20,s:2; adet:21,s:2 adet:22,s:2; adet:23, s:2 adet:24,s:2; adet:25,s:2; adet:26,s:2 adet:27,s:2; adet:28,s:2; adet:29, s:2; adet:30,s:2; adet:31,s:3; adet:32,s:3; adet:33,s:2; adet:34, s:2; adet:44, s:3; adet:45,s:2; adet:46,s:2; adet:47,s:2; adet:48, s:2;adet:49, s:2; adet:50, s:2; adet:51, s:2; adet:52,s:2; adet:53, s:2; adet:54, s:3; adet:55, s:3; adet:56, s:2; adet:57, s:2;adet:59,s:2; adet:60,s:2; adet:61,s:2; adet :62,s:2;adet:63,s:2; adet:64, s:2; adet:65,s:2; adet:66,s:2; adet:67, s:2;adet:68, s:2; adet:69, s:3; adet:70,s:2; adet:71,s:2; adet:72,s:3; adet:73,s:2; adet:76, s:2; adet:78,s:2; adet:81, s:2;adet:84, s:2; adet:85,s:2; adet:86, s:2; adet:87, s:2;adet:90,s:2; adet:91,s:2; adet:93,s:2; adet:96, s:2; adet:98,s:2; adet:99,s:2 (Müstecabizade İsmet ve İskender Freri'nin tercümesi.)

Mahmut Hilmi (Üsküdar'da İhsaniye Mahallesinde Haseki Sultan Vakf-ı Şerifi Cabisi) ;

(Romatizma); adet:92,s:4 (Romatizma hastası olan bir kadının zor durumda kalması. Eşinin ilgili doktoru çağırması ancak tabibin gelmemesi ile ilgili yazı)

Malumat ve Servet: Concordia Tiyatrosu Vaka'sı; adet:81,s:3 (Bu tiyatroda meydana gelen, uygun görülmeyen bir olay anlatılmıştır. *Malumat*'tan iktibas)

.....Hadramut Kahtı; adet:57, s:1 (Âlem-i İslamiyet, kıtlığı dair *Malumat*'tan iktibas)

.....*Tan* Gazetesi; adet:10, s:1 (Bend-i Mahsusa, *Tan* gazetesinin *Malumat*'a yazmış olduğu şiddetli yazılar üzerine yazılmıştır.); adet:62,s:1 (Bend-i Mahsusa, *Tan* gazetesinin gazeteye yazmış olduğu yazıların haksızlığı üzerine.)

.....Orta Oyunları ; adet:6,s:2 (Makale-i Mahsusa, *Malumat*'tan iktibas, *Servet*'in yorumu ile birlikte)

.....+Makale-i Mahsusa; adet:4, s: 2 (İmla Meselesi ve Encümen-i Daniş dil ile ilgili görüşler anlatılıyor.)

.....Bend-i Siyasî ; adet:36, s:2 (Parlamentarizm- Lisân-ı Resmî, bu yazının dikkate değer görüldüğü için yayımlandığı İhtar-ı Mahsusa'da belirtilmiştir.)

..... (Malumat); adet:12,s:1 (Malumat dergisinin 138 numaralı sayısının içindekiler); adet: 19, s: 3 (Malumat dergisinin 139.sayısının içindekiler)

.....*Tan* Gazetesi; adet:62,s:1 (Bend-i Mahsusa, *Tan* gazetesinin gazeteye yazmış olduğu yazıların haksızlığı üzerine.)

Mecit (Acı Çeşme Polis Çavuşu): adet: 84, s: 4 (Mahalle-i Mezkûr Bekçisi Abdurrahman ve Mevki Mezkûr Jandarma Çavuşu Hüseyin'in imzalarının da bulunduğu bir kayba dair kÂleme alınan bir tutanak)

Mehmet Ali: Safranbolu'dan; adet: 77,s:4 (Yangın haberi, tütün kaçakçılığı ile ilgili haber)

Mehmet Ali: Aynen Varaka adet:75,s:4 (*Servet* Gazetesinin 8 Ağustos 69 numaralı gazetesinde bir imam hakkında yazılan makale ilgili yazıdır.)

Mehmet Emin (Aşiret Mektebi Muallimlerinden): Anadolu Şimendiferlerinde Sirkat; adet:92,s:4 (Trende yapılan hırsızlıklara dair .)

Mehmet Emin (Türk Kütüphanesi Sahibi): Aynen Varaka; adet:90, s:4 (İkdam Gazetesinin 1478 ve 1494 numaralı nüshalarındaki kitap fiyatları ile ilgili yazı.)

Mehmet Celâl: Müzeyyen; adet:33, s:3; adet:34, s:3; adet:35, s:3; adet:36, s:3; adet:37, s:2; adet:38, s:3; adet:39, s:2; adet:41, s: ; adet:42, s:3; adet:43, s:3; adet:44, s:2; adet:45, s:3; adet:46, s:3; adet:47, s:3; adet:48, s:3; adet:49, s:3; adet:50, s:3; adet:51,s:3; adet:52, s:3; adet:53, s:3; adet:54, s:2; adet:55, s:2; adet:56, s:3; adet:57, s:3; adet:59,s:3; adet:61, s:3; adet:62,s:3; adet:63,s:3; adet:64,s:3; adet:65,s:3; adet:66,s:3; adet:67,s:3; adet:69,s:2, adet:70,s:3; adet:78,s:3; adet:79,s:3; adet:80,s:3; adet:82,s:2; adet:83,s:3

(Kitabe-i Gam Müellifine ithafıyla, söz konusu müellif Ahmet Rasim'dir.)

Mehmet Kemal: Varaka; adet:76, s:4 (Bir gasp haberi üzerine yazılmış yazıya dair.)

Mekteb-i İdadi-i Mülki Kavaid-i Osmaniye Muallimi Ahmet Lisanüddin bk. Ahmet Lisanüddin (Mekteb-i İdadi-i Mülki Kavaid-i Osmaniye Muallimi) [Emiroğlu]

Mehmet Tahir (Esseyit): Arz-ı Şükran-ı Azim; adet:89,S:1 (Padişaha olan bağlılık dile getirilmiştir.)

Mihran (Kütüphane-i Cihan Sahibi): Aynen Varaka; adet:90, s:4 (İkdam Gazetesinin 1478 ve 1494 numaralı nüshalarındaki kitap fiyatları ile ilgili yazı.)

Muavin –i Reis-i Belediye-i Kayseri İbrahim Mehmet Celal bk. İbrahim Mehmet Celal (Muavin –i Reis-i Belediye-i Kayseri)

Muhabirlerimizden Biri: Bir Değirmencinin Sergüzeşti; adet:45,s:4 (Değirmencinin gönül ilişkisi anlatılmıştır.)

Musa Kâzım: Bend-i Mahsusa; adet:42, s:1 (Medeniyet-i Sahihe,Diyanet Sahihi alt başlığında medeniyet konusundaki fikirler anlatılmıştır.)

Müfettiş-i Umumî Koçunî bk. Koçunî (Müfettiş-i Umumî)

(Müstecabizade) İsmet bk. İsmet (Müstecabizade)

Mütevelliye Fatma bk. Fatma (Mütevelliye)

Nasreddin Hüseyinî : (Singapur muhabirimizin bilgisiyle Âlem-i İslamiyet'e dair.) ; adet:8, s:2 (Cezayir'in Avrupalılar tarafından mı yoksa Araplar tarafından mı keşfedildiğini anlatan ilgili yazı.)

Nusara: Yangın Haberi; adet:83, s:2 (Fransızca *Servet* gazetesinde okunan bir Büyükdere yangın haberi “Muharrir Efendi “hitabıyla verilmiştir.)

Nusret (Şafak Kütüphanesi Müdürü) : Aynen Varaka; adet:90, s:4 (İkdam Gazetesinin 1478 ve 1494 numaralı nüshalarındaki kitap fiyatları ile ilgili yazı.)

Paris Muhabirimiz bk. [Ali Kemal] (Paris Muhabirimiz)

Petersburg Muhabirimiz bk. [Cihan Andicanî] (Petersburg Muhabirimiz)

(Rasathane Baş Kâtibi) Recep Ferit bk. Recep Ferit (Rasathane Baş Kâtibi)

R. M. Fevad: +Aynen Varaka; adet:23,s:3 (*Servet*'in 17 numaralı sayısında tartışılan lisan meselesi ile ilgili "lisan kaideden değil kaide lisandan çıkar "ifadesi üzerine yazılmıştır.)

Recep Ferit (Rasathane Baş Kâtibi) : Aynen Varaka; adet:83 s:3 (Mahallenin yolları ile ilgili, ahali-i mahalle namına)

Reisü'l- Liman (Hamdi) bk. Hamdi (Reisü'l-Liman)

Rüsumat Emaneti Evrak Müdürü Mehmet Emin bk. [YURDAKUL], Mehmet Emin (Rüsumat Emaneti Evrak Müdürü)

Sabah: Baruthane Kazası; adet:71,s:3 (Fabrikada iş kazasında yaralanan kişilerin tedavi edilmek üzere hastaneye kaldırılmasının anlatıldığı *Sabah'tan* iktibas edilen bir yazı.)

Sabri (Kitapçı): Aynen Varaka; adet:90, s:4 (İkdam Gazetesinin 1478 ve 1494 numaralı nüshalarındaki kitap fiyatları ile ilgili yazı.)

[Samuel Levi] (Le Jurnal de Solonique Muhabiri): Fransızca *Servet* Gazetesinden Okunmuştur; adet:66,s:3 (Naim Paşa'dan hareketle yazar bir havadis anlatmıştır.)

Servet :(*Servet* gazetesine yönelik yapılan iftiralar); adet:41, s:2 (Gazete aleyhinde yapılan iftiraların haksız yere yapıldığını açıklayan yazıya dair.)

-(Dahili ve harici haberler); adet:42, s:3 (Ülkemizle ve yabancı ülkelerle ilgili siyasi ve sosyal haberler.)
-(Gazetede yayımlanan haberlere dair bilgileri hatırlatan bir yazı.); adet:53, s:2 (Gazetede yayınlanan haberlerin içeriklerini anlatan yazı.)
- (Şişli-Galata tramvayı memurları ile ilgili yazı.); adet:54, s:4 (Tren memurlarının yaşadıkları problemlere dair.)
- (Ticaret İle İlgili Yazı.); adet:54, s:3
- (Kömürle İlgili Haber Yazısıdır.); adet:55, s.1
- (Gönderilen Mektuba Dair Bilgi Verilmiştir.); adet:59, s.4
- (Su Kampanyası İle İlgili Yazıdır.); adet:60, s.4
- (Günlük Yaşanan Olayların Yorumu İle İlgili Yazıdır.); adet:61, s.2
- (Devletin Pul Meselesi İle İlgili Yazıdır.); adet:63, s.1
- (Dilenciler ve Diğer Günlük Olaylarla İlgili Haberler); adet:65, s.2
- (Mektep İmtihanları İle İlgili Yazı.); adet:65, s.2
-Frengi İletti; adet:73, s.3 (Topluma zarar verdiği düşünülen frengi illetine dair yazı.)
- (Günlük Haberler); adet:73, s.1 (Ekmek fiyatı ve fırıncılık, İzmir Şimendiferleri. vs. gibi haberler)
- (Teftiş); adet:74, s.3 (Bakkalların teftişi ile ilgilidir.)
-Muhaberat-ı Aleniye; adet:74, s.4 (Gazeteye gönderilen takdir yazısına teşekkür ediliyor.)
- (Sosyal İçerikli Haberler); adet:75, s.2 (Yazıda paragraflar halinde şehir ile ilgili çeşitli haberlere yer verilmiştir.)
-(Umumhaneler); adet:77, s.4 (3.sayfadaki Umumhaneler yazısına karşılık yazılmıştır.)

- (Telgrafnameler); adet:77, s.2 (Gazeteye gönderilen telgraflar yayınlanmıştır.)
- (Haber Yazısı); adet:79, s.2 (Bulgaristan'a tahsis için gönderilen zabıtlar ile ilgili yazı.)
-Mekteplerin Tertip ve Düzenine İlişkin Halil Rüştü Bey'i Takdir; adet:82, s.4
-+ Makale-i Mahsusa; adet:85, s.1 (Lisanımızın sadeleştirilmesine dair yazılmış olan makaledeki fikirlerin kısmen doğru olduğu vurgulanmıştır.)
- (Kayıkçılar); adet:89, s.3 (Güvenlik konusunda kayıkçıların uyarılması.)
- (Tramvay Yolcuları); adet:93, s.3 (Tramvay arabalarına sarhoş kabul edilmemesi ile ilgili yazıdır.)
- (Ağaçların Kesilmemesi); adet:98, s.4
- Servet (Fransızca) ;** (Pendik İstasyonu); adet:74, s:3 (Bir dilsiz çocuğun istasyonda tren bekleyen yolcularla konuşması.)
- (Ayestefonas'tan haberler); adet:74,s:3
-(Neft yağı) ; adet:75,s:2 (*Fransızca Servet* gazetesinde okunan neft yağı kuyuları ile ilgili yazı.)
-Merabiheciler; adet:94,s:2 (Merabihecilerin ticari kazançları ile ilgili yazıdır.)
- Seyit Abdülkerim(Kıtapçılar Kethüdası) :** Aynen Varaka; adet:90, s:4 (İkdam Gazetesinin 1478 ve 1494 numaralı nüshalarındaki kitap fiyatları ile ilgili yazı.)
- Sırrı (İkinci Daire Belediye Müdürü):** Aynen Tezkere; adet:59, s:4 (Yazılan bir makale ile ilgilidir.)
-Aynen Varaka; adet:68,s:4 (*Sabah* gazetesinde yazılan yazılar üzerine gazeteye gönderilen bir yazı.)

Sitrak (Kütüphane-i Terakki Sahibi): Aynen Varaka; adet:90, s:4
(İkdam Gazetesinin 1478 ve 1494 numaralı nüshalarındaki kitap fiyatları ile ilgili yazı.)

Süleyman (Birinci Daire Çavuşlarından): Aynen Varaka; adet:63, s:3
(Kız çocuğunun mektebe gönderilmesine dair yazı.)

Tercüman: + Kumandan Berje ; adet:64,s:2 (Matbuat-ı Osmaniye, Kumandan Berje' nin Osmanlı gazetelerine dair olumsuz bakışına yönelik bir eleştiri yazısı.)

..... (Arabalar); adet:14,s:1 (Arabacıların yaptıkları hatalar anlatılmıştır.)

Tercüman-ı Hakikat: İkdam'a Mukabele; adet:97,s:2 (İkdam gazetesi ile ilgili fikirler yazılmıştır.)

Teodar Vafiyadi (Sirkeci'de Fotoğrafçı): Aynen Varaka; adet:86,s:3 (Bir doktorun tedavi yönteminin beğenilmesi ve insanlara doktorun tavsiye edilmesini içeren yazı.)

[**Tevfik Fikret**]: Baharda; adet:27,s:2 (Fransuva Coppee'den muktebestir, açıklamasıyla imzasız olarak yayınlanmıştır.)

T (♣). Faikî: Umumhaneler; adet:73,s:3 (*Malumat* ve *Servet* gazetelerinde yer alan bir habere dair yorumlar.)

T (♣). Faik: (Haber) : adet: 93, s: 3 (Yaşanan kötü bir olayın karakola intikal etmesi.)

.....Varaka ; adet:94,s:3 (Tanık olunan bir muhakeme anlatılmıştır.)

.....Umumhaneler; adet:77,s:3 (Umumhanelerin sosyal hayattaki yeri üzerinde durulmuştur.)

Tiyatrolar Muhabirimiz: adet:25,s:3 (Servet'in Üsküdar muhabiri tarafından gönderilen mektup hakkında.)

Tiyatrolar Muhabir-i Mahsusamız: Tiyatro; adet:54,s:3 (Osmanlı Dram Kumpanyasının Dilenci Karı isimli oyunundaki teknik aksaklıklar anlatılmıştır.)

Üsküdar Muhabirimiz: adet:31, s:3 (*Servet'in* 69 numaralı sayısından bazı muhabirlerle ilgili makalenin yazıldığını haber veriyor.)

Üsküdar'da İhsaniye Mahallesinde Haseki Sultan Vakf-ı Şerifi Cabisi Mahmut Hilmi bk. Mahmut Hilmi (Üsküdar'da İhsaniye Mahallesinde Haseki Sultan Vakf-ı Şerifi Cabisi)

Velespitli Muhabirimiz: adet:32, s:2 (Tarabya ve Üsküdar muhabirlerinin yazıları üzerine eleştiri.)

Yeni Bahçe Karibinde Mimar Sinan Mahallesi İmamı Hafız Ömer bk. Hafız Ömer (Yeni Bahçe Karibinde Mimar Sinan Mahallesi İmamı)

[YURDAKUL], Mehmet Emin (Rüsumat Emaneti Evrak Müdürü): Biz Nasıl Şiir İsteriz? adet: 13, s. 1-2 (İcmal-i Edebî, *Servet-i Fünûn*'da yayımlandığı ve beğenildiğini ifade eden bir açıklamayla, bu şiir *Servet-i Fünûn*'un 380. sayısında sayfa 244'te yayımlanmıştır.) (Kışan 2008: 209)

2.2. Konu ve Türlerine Göre Alfabetik Dizin

2.2.1. Aile, bkz. Kadın- Aile- Çocuk

2.2.2. Askerlik İlgili Yazılar, bkz. Savaş-Askerlik

2.2.3. Aşk

Alphonse de Lamartine: adet:4, s.3; adet:5, s.3; adet:6, s.3; adet:7, s.3; adet:8, s.3; adet:9, s.2; adet:10, s.3, adet:11, s.3; adet:13, s.2, adet:14, s.2; adet:15, s.2; adet:16, s.2; adet:17, s.2; adet:18, s.3, adet:19, s.2; adet:20, s.2; adet:21, s.2; adet:22, s.2; adet:23, s.2; adet:23, s.2; adet:24, s.2; adet:25, s.2; adet:26, s.2; adet:27, s.2; adet:28, s.2; adet:29, s.2; adet:30, s.2

İmzasız: Manzume; adet:5, s.2

İmzasız: Uyumken; adet:68, s.3

2.2.4. Basın-Matbaacılık-Yabancı Basın-Gazetelerden İktibaslar

2.2.4.1. Basın

İmzasız: İcmal-i Edebî; adet:1, s.2

Tercüman: Kumandan Berje; adet:64, s.2

İmzasız: Kumandan Berje; adet:61, s.1

İmzasız: Hem Yok Hem Olmaz Derim; adet:2, s.4; adet:4, s.4

Üsküdar Muhabirimiz: adet:31, s.3

İmzasız: Matbuatı Osmaniye ve Binbaşı Mösyö Berje; adet:71, s.1

İmzasız: Refikamıza Bir Müjde Daha; adet:81, s.3

İmzasız: Öte Beri; adet:69, s.4

İmzasız: Öte Beri; adet:67, s.4

2. 2. 4. 2. Gazetelerden İktibas

Fransızca Servet Gazetesi: (Ayestefanos'tan Haberler); adet:74, s.3

Nusret (Şefik Kütüphanesi Müdürü): Aynen Varaka; adet:90, s.4

Tercüman-ı Hakikat: İkdam'a Mukabele; adet:97, s.2

Malumat: adet:19, s.3;

İmzasız: *Malumat*; adet:12, s.1

Le Jurnal de Solonique Gazetesi Muhabiri Samuel Levi: Fransızca *Servet Gazetesi*'nde Okunmuştur; adet:66, s.3

ق (K). و : Tünel: Fransızca *Servet Gazetesi*'nde Okunmuştur; adet:57, s.4

Malumat 'tan: Bend-i Siyasi; adet:36, s.2

[**Cihangir Andicani**] (**Petersburg Muhabirimiz**); adet:10, s.3

Servet (Fransızca): (Pendik İstasyonu); adet:74, s.3

2. 2. 4. 3. Matbaacılık

[**Cihangir Andicani**] (**Petersburg Muhabirimiz**): Rusya'da Matbaacılık; adet:99, s.4

İmzasız: Öte Beri; adet:67, s.4

2. 2. 4. 4. Yabancı Basın

İmzasız: Garip Şeyler; adet:2, s.4

İmzasız: Öte Beri; adet:69, s.4

2. 2. 5. Belediyecilik, bkz. Sosyal Hayat- Belediyecilik- Polisiye- Ziyaretler

2. 2. 6. Çocuk, bkz. Kadın- Aile – Çocuk

2. 2. 7. Dil-İmla-Edebiyat Yazıları

2. 2. 7. 1. Deneme

Ahmet Rasim: adet:3, s.3

Servet: (Ağaçların kesilmemesi); adet:98, s.4

Ahmet Rasim (İmzasız): Ülfet; adet:2, s.3; adet:3, s.3

2. 2. 7. 2. Dil

Servet (Fransızca): Makale-i Mahsusa; adet:85, s.1

Servet: (Lisana Dair); adet:85, s.1

Malumat ‘tan: Bend-i Siyasi; adet:36, s.2

İmzasız: Makale-i Mahsusa; adet:33, s.1

İmzasız: Bend-i Siyasi; adet:4, s.2

Erenköy Muhabirimiz: adet:31, s.3

İmzasız: İcmal-i Edebî; adet:96, s.3

İmzasız: (Lisanın Sadeleşmesine Dair); adet:83, s.1

İmzasız: Arabî-Farisî; adet:53, s.1

İmzasız: Bir Mesele-i Lisaniye; adet:17, s.1

2. 2. 7. 3. Edebiyat

İmzasız: Hem Yok Hem Olmaz Derim; adet:1, s.3

2. 2. 7. 4. Hikâye

Muhabirlerimizden Biri: Bir Değirmencinin Sergüzeşti: adet:45, s.4

2. 2. 7. 5. İmla

**Ahmet Lisanüddin (Emiroğlu), (Mekteb-i İdadi Mülki Kavaid-i
Osmaniye Muallimi):** (Ne bağlacının yazılışına dair); adet:19,
s.2

İmzasız: İmla Meselesi; adet:2, s.12

2. 2. 7. 6. Şiir

İmzasız: Manzume; adet:5, s.2

İmzasız: Uyurken; adet:68, s.3

Ah Akıl Versin: adet:31, s.4

İmzasız: Kalmamış, adet:27, s.3

Tevfik Fikret (İmzasız): Baharda; adet:27, s.2

(Yurdakul), Mehmet Emin (Rüsumat Emaneti Evrak Müdürü): adet:
13,s.1-2 (İcmal-i Edebî, Servet-i Fünûn'da yayımlanan Metruk ser
levhalı yazıya dair.)

2. 2. 7. 7. Tefrika

Ali Kemal: Çölde Bir Sergüzeşt; adet:1, s.2; adet:2, s.2; adet:3, s.2; adet:5,
s.2; adet:6, s.2; adet:7, s.2; adet:8, s.2; adet:9, s.3; adet:10, s.2;
adet:11, s.2; adet:12, s.3, adet:13, s.3; adet:14, s.3; adet:15, s.3;
adet:16, s.3; adet:17, s.3; adet:18, s.2; adet:19, s.3; adet:20, s.3;
adet:21, s.3; adet:22, s.3; adet:23, s.3; adet:24, s.3; adet:25, s.3;
adet:26, s.3; adet:27, s.3; adet:28, s.3; adet:29, s.3; adet:30, s.3

İskender Freri: Rafael; adet:8, s.3

İsmet (Müstecabizade): Rafael, adet:8, s.3

Alphonse de Lamartine: Rafael; adet:8, s.3

Alphonse de Lamartine: Rafael (Müstecabizade İsmeti İskender Freri);
adet:31, s.3; adet:32, s.3; adet:33, s.2; adet:34, s.2; adet:35, s.2;
adet:36, s.2; adet:37, s.3; adet:38, s.2; adet:39, s.3; adet:40, s.1
(tercümesi); adet:41, s.3; adet:42, s.2; adet:43, s.2; adet:44, s.3;
adet:45, s.2; adet:46, s.2; adet:47, s.2; adet:48, s.2; adet:49, s.2;
adet:50, s.2; adet:51, s.2; adet:52, s.2; adet:53, s.2; adet:54, s.3;
adet:55, s.3; adet:56, s.2; adet:57, s.2; adet:59, s.2; adet:60, s.2;
adet:61, s.2; adet:62, s.2; adet:63, s.2; adet:64, s.2; adet:65, s.2;
adet:66, s.2; adet:67, s.2; adet:68, s.2; adet:69, s.2; adet:70, s.2;
adet:71, s.2; adet:72, s.3; adet:73, s.2; adet:76, s.2; adet:78, s.2;
adet:81, s.2; adet:84, s.2; adet:85, s.2; adet:86, s.2; adet:87, s.2;
adet:90, s.2; adet:91, s.2; adet:93, s.2; adet:96, s.2; adet:98, s.2;
adet:99, s.2

Mehmet Celal: Müzeyyen; adet:33, s.3; adet:34, s.3; adet:35, s.3; adet:36,
s.3, adet:37, s.2; adet:38, s.3; adet:39, s.2; adet:41, s.2; adet:42,
s.3; adet:43, s.3; adet:44, s.2; adet:45, s.3; adet:46, s.3; adet:47,
s.3; adet:48, s.3; adet:49, s.3; adet:50, s.3; adet:51, s.3; adet:52,
s.3; adet:53, s.3; adet:54, s.2; adet:55, s.2; adet:56, s.3; adet:57,
s.3; adet:59, s.3; adet:61, s.3; adet:62, s.3; adet:63, s.3; adet:64,
s.3; adet:64, s.3; adet:65, s.3; adet:66, s.3; adet:67, s.3; adet:69,
s.2; adet:70, s.3; adet:78, s.3; adet:79, s.3; adet:80, s.3; adet:82,
s.2; adet:83, s.3 (Kitabe-i Gam Müellifine)

2. 2. 7. 8. Tenkit

Ah Akıl Versin: adet:31, s.4

İmzasız: İcmal-i Edebî; adet:13, s.1;

İmzasız: (*Serveti Fünûn*'daki bir makale üzerine); adet:64, s.3,

İmzasız: İcmal-i Edebî; adet:27, s.2

İmzasız: İcmal-i Edebî; adet:5, s.2

İmzasız: Harbi Ezhar; adet:1, s.2

İmzasız: İcmal-i Edebî; adet:20, s.3

İmzasız: Lügat Kitabı; adet:8, s.2

İmzasız: İcmal-i Edebî; adet:71, s.3

İmzasız: İcmal-i Edebî; adet:34, s.2

2. 2. 8. Din

Malumat: Hadramut Kahtı; adet:57, s.1

İmzasız: Âlem-i İslamiyet; adet:75, s.1

İmzasız: Tulu-ı Şemsi Hediye; adet:49, s.1

İmzasız: Âlem-i İslamiyet; adet:1, s.1; adet:2, s.1; adet:3, s.1; adet:4, s.1;
adet:5, s.1 adet:6, s.1; adet:7, s.1; adet:8, s.1

Musa Kâzım: Medeniyet-i Sahihe; adet:42, s.1

Nasreddin Hüseyinî: adet:8, s.2

2. 2. 9. Eğitim

Servet : (Nicolae Mavridi'nin Halkalı Baytar Mektebi'ne tayin edilmesi)
adet:65, s.2

Süleyman (Birinci Daire Çavuşlarından): Aynen Varaka; adet:63, s.3;

Servet: Mekteplerin tertip ve düzenine ilişkin Halil Rüştü Bey'i takdir;
adet:82, s.4;

İmzasız: Ayasofya Kebirden; adet:81, s.4;

İmzasız: Mektep-i Rüştüye; adet:41, s.2;

İmzasız: Aynen Varaka; adet:41, s.2;

İmzasız: Aynen Varaka; adet:39, s.3;

Servet: Eğitim; adet:79, s.2

2. 2. 10. Ekonomi

İmza Mahfuzdur: Aynen Varaka; adet:85, s.2;

Servet: (Ticaret ile ilgili) adet:54, s.3;

Servet : (Odun ve kömür sıkıntısı) : adet:55, s.1

Servet: (Günlük haberler); adet:73, s.1;

Servet (Fransızca): Merabiheciler; adet:94, s.2

2. 2. 11. Fen-Teknoloji

Servet (Fransızca): (Neft yağı); adet:75, s.2

2. 2. 12. Haber Yazıları, bkz. Siyasi – Resmî – Haber Yazıları

2. 2. 13. Hukuk

İmzasız: Dreyfus; adet:55, s.3; adet:89, s.3; adet:90, s.3; adet:92, s.4;
adet:99, s.4;

T(ط). Faik: Varaka; adet:94, s.3

İmzasız: Muhakem; adet:72, s.4;

Kahire Muhabirimiz: Ahmet Seyfettin Bey'in Muhakemesi; adet:24, s.1

2. 2. 14. Kadın-Aile-Çocuk

Ahmet Rasim (İmzasız): adet:3, s.3

Servet (Fransızca): (Pendik İstasyonu); adet:74, s.3

Ahmet Rasim: Ülfet; adet:2, s.3; adet:3, s.3

2. 2. 15. Polisiye, bkz. Sosyal Hayat- Belediyecilik- Polisiye- Ziyaretler

2. 2. 16.Sağlık

Hilmi: (Eczaneler); adet:83, s.3;

Hüseyin Galip (Müteveffa Ali Rıza Paşazade): (Doktorun Teşhisi);
adet:93, s.3;

İmzasız: Diş Tabibi Mütevellian; adet:72, s.2;

**Mahmut Hilmi (Üsküdar'da İhsaniye Mahallesinde Haseki Sultan
Vakfı Şerifi Camisi)**: (Romatizma); adet:92, s.4;

Servet: Frengi İlleti; adet:73, s.3;

Teodor Vafiyadi (Sirkeci'de Fotoğrafçı): Aynen Varaka; adet:86, s.3

2. 2. 17. Savaş-Askerlik

[Ali Kemal] (Paris Muhabirimiz): Tahsilimiz-Rüştiye: Kısmı Sani;
adet:48, s.23

İmzasız: Sudan Muharebesi; adet:96, s.1; adet:97, s.1; adet:99, s.1;
adet:100, s.1

2. 2. 18.Servet'e Dair Haberler

İmzasız: İcmal-i Edebî; adet:60, s.1;

İmzasız: Aynen Varaka: adet:23, s.3;

[Cihangir Andicani] (Petersburg Muhabirimiz): adet:10, s.3(iktibas)

İmzasız: Muhaberat-ı Aleniye; adet:31, s.2

İmzasız: *Servet* ve Konstantinopolis; adet:88, s.2

Ahmet Rasim (İmzasız): İstanbul Mektubu; adet:1, s.3

İmzasız: *Servet*, adet:53, s.2; *Servet*, adet:59, s.4;

İmzasız: *Servet*, adet:41, s.2

İmzasız: (Ön söz); adet:1, s.1;

Mehmet Ali: Aynen Varaka; adet:75, s.4

Malumat 'tan: *Tan* Gazetesi; adet:10, s.1

Malumat ve Servet: *Tan* Gazetesi; adet:62, s.1

Servet: Muhaberat-ı Aleniye; adet:74, s.4

Sırrı (İkinci Daire Belediye Müdürü): Aynen Varaka; adet:68, s.4;

2. 2. 19. Siyasi-Resmî-Haber Yazıları

2. 2. 19. 1.Siyasi Yazılar

Galip İlmi (Atina Belediye Reisü'd-dai): Atina'dan; adet:82, s.2;

İmzasız: Selanik'ten; adet:69, s.3;

Koçuni (Müfettişi Umumi): (Bulgaristan Eمارeti); adet:100, s.3;

Mehmet Tahir (Es-seyit): Arzı Şükranı Azim; adet:89, s.1

Nasreddin Hüseyinî: adet:8, s.2;

Servet: (Dâhilî ve Haricî haberler); adet:42, s.3

2. 2. 19. 2.Resmî Yazılar

İbrahim Mehmet Celal (Muavin Reisi Belediye Kayseri): Kayseri'ye
Belediye Riyasetinden Telgraf; adet:83, s.2;

İmza Mahfuzdur: Aynen Varaka; adet:69, s.2;

İmzasız: Ön söz (Tezkire-yi Aliye'nin Sureti); adet:66, s.1;

İmzasız: Gelenler Gidenler; adet:71, s.3;

Hizmet: (Evrakın Teslimi); adet:64, s.1;

2. 2. 19. 3.Haber Yazıları

İmza Mahfuzdur: Aynen Varaka; adet:80, s.4

Servet: (Dâhilî ve Haricî Haberler); adet:42, s.3

2. 2. 20.Sosyal Hayat- Belediyecilik- Polisiye- Ziyaretler

2. 2. 20. 1. Belediyecilik

Sırrı (İkinci Daire Belediye Müdürü): Aynen Tezkere; adet:59, s.4

Servet: adet:60, s.4;

Servet: (Teftiş), adet:74, s.3;

İmza Mahfuzdur: Aynen Varaka; adet:63, s.3

İmzaları Mahfuzdur: Aynen Varaka; adet:59, s.4;

İmza Mahfuzdur: Aynen Varaka; adet:60, s.4,

İmza Mahfuzdur: Varaka; adet:92, s.3,

Ahmet Fuat (Mahalli Mezkurede Sakin Nizamiye Zabitanından):
Aynen Varaka; adet:79, s.2;

Ahmet (Bab-ı Serasker Kapılar Kolağası): Aynen Varaka; adet:64, s.3;

Beşiktaş Zabıtası Memuriyeti Âlisinden: Elinden Tezkiredir; adet:59,
s.3;

F. H. : Üsküdar'dan; adet:63, s.3,

Hafız Abdurrahman (Kemankeş Kara Mustafa Paşa Medresesinden):

Aynen Varaka; adet:73, s.4;

Hilmi: (Su Meselesi); n.83, s.3

2. 2. 20. 2. Polisiye

Mecid (Acı Çeşme Polis Çavuşu), Abdurrahman (Mahalle-i Mezkûr Bekçisi), Hüseyin (Mevki-i Mezkûr Jandarma Çavuşu): Bir Kayıp Haberi; adet:87, s.4

ق: Concordia Vakası; adet:83, s.2;

Fatma (Mütevelliye): (Kaybolan Kitaplar); adet:100, s.4;

ط (Ta). Faik: (Yaşanan Kötü Bir Olayın Karakola İntikal Etmesi); adet:93, s.3;

Servet: (Kayıkçılar); adet:89, s.3;

Mehmet Ali: Safranbolu'dan (Yangın Haberi); adet:77, s.4;

Mehmet Kemal: Varaka; adet:76, s.4;

Hafız Ömer (Yeni Bahçe Karibinde Mimar Sinan Mahallesi İmamı):

Aynen Varaka; adet:78, s.3

2. 2. 20. 3. Sosyal Hayat

Servet (Fransızca): Merabiheciler; adet:94, s.2

Sabah: Baruthane Kazası; adet:71, s.3

İmzasız: Velespitli Muhabirimizden; adet:32, s.2

Bir Avcı: (Avcıların Kazaları); adet:85, s.2;

Malumat: Concordia Tiyatrosu Vakası; adet:81, s.3;

چ (C). † (E) : Tiyatro; adet:62, s.3;

Faikî: Umumhaneler; adet:77, s.3;

Faik: Umumhaneler; adet:73, s.3;

İmzasız: *Servet*; adet:65, s.2;

İmzasız: *Servet*; adet:61, s.2;

***Servet* (Fransızca):** Merabiheciler; adet:94, s.2;

Servet: (Sosyal içerikli haberler); adet:75, s.2;

Servet: (Umumhaneler); adet:77, s.4;

Servet: Telgrafnameler; n.77, s.2;

Nevsara: (Büyükdere'de çıkan yangın haberi) adet:83, s.2,

Kadri (İzmirli Şerbetçi): Aynen Varaka; adet:87, s.4;

İmza Mahfuzdur: Kadıköy'ünden; adet:100, s.4;

İmza Mahfuzdur: Merabiheciler ve Sarraflar; adet:91, s.3;

İmza Mahfuzdur: Fransızca *Servet* Gazetesi'nde Okunan Bir Yazı; adet:
92, s.3;

Anadolu Ajansından Biri: Aynen Varaka; adet:25, s.4

2. 2. 20. 4. Ziyaretler

İmzasız: Gelenler Gidenler; adet:72, s.4;

İmzasız: Gelenler Gidenler; adet:67, s.3;

İmzasız: Ecnebi Seyyahlar Yerli Tercümanlar; adet:69, s.1;

İmza Mahfuzdur: Aynen Varaka; adet:80, s.4

2. 2. 21. Tabiat

Servet: (Ağaçların kesilmemesi); adet:98, s.4

Ahmet Rasim: Ülfet; adet:2, s.3; adet:3, s.3

Tevfik Fikret (İmzasız): Baharda; adet:27, s.2

2. 2. 22. Tercüme

İmzasız: Hem Yok Hem Olmaz Derim; adet:1, s.3

2. 2. 23. Tiyatro

Ahmet Rasim (İmzasız): Şehir Mektubu; adet:35, s.3;

İmzasız: (Tiyatrolar muhabirimizden): (Osmanlı dram kumpanyasına dair); **adet:25, s.3;**

İmzasız: Tiyatro; adet:50, s.3

Malumat ‘tan: Orta oyunları: Makale-i Mahsusa, adet:6, s.2

İmzasız (Tiyatrolar Muhabir-i Mahsusamız): Tiyatro; adet:54, s.3

2. 2. 24. Ulaşım

Hamdi (Reis-ül Liman): Varaka; adet:91, s.3

Servet: (Tramvay Yolcuları); adet:93, s.3

İmzasız: *Servet*; adet:54, s.4

Tercüman: (Arabalar); adet:14, s.1

Servet (Fransızca): (Pendik İstasyonu); adet:74, s.3

Recep Ferit: (Rasathane Baş Kâtibi): Aynen Varaka; adet:83, s.3

Mehmet Emin (Aşiret Mektebi Muallimlerinden): Anadolu Şimendiferinde Sirkat; adet:92, s.4

Kenan (23 Numaralı Vapur Süvarisi): Mektup; adet:91, s.3

İmza Mahfuzdur: (Şimendiferler ile ilgili yazı), adet:93, s.3

İmza Mahfuzdur: Aynen Varaka; adet:57, s.3

İmzasız: *Servet*; adet:63, s.1

İmzasız: Öte Beri; adet:64, s.3

İmza Mahfuzdur: Varaka; adet:93, s.3

Servet: (Kayıkçılar): adet:89, s.3

2.2.25.Ziyaretler, bkz. Sosyal Hayat- Belediyecilik- Polisiye- Ziyaretler

2.3. Reklamlar ve İlanlara Göre Alfabetik Dizin

Buhar ile Yeni Boyacı Dükkânı: adet:100, s.4 (Kumaş boyacılığı ile ilgili

tanıtım yapılmıştır.)

Capital: adet:12, s.4; adet:18, adet:4; adet:19, s.4; adet:20, s.4; adet:22, s.4; adet:62, s.4; adet:67, s.4; adet:85, s.4; adet:86, s.4; adet:88, s.4; adet:94, s.4; adet:99, s.4 (Saç dökülmesine, baş kaşınmasına ve kepeğe karşı yeni bir ilaç başlığı ile verilmiştir.)

Çölde Bir Sergüzeşt: adet:52, s.1 (Ali Kemal Bey'in bu hikâyesi tanıtılmaktadır.)

Diş İmalatı: adet:83, s.4 (Yeni yapılan dişlerle ilgili ilan)

Diş Tabibi: adet:13, s.4; adet:14, s.4 (Diş doktorunun diş yapımı konusunda ne kadar pratik olduğuna dair.)

Eczane-i Hamdi ve Beşir Kemal: adet:73, s.4; adet:85, s.4; adet:86, s.4; adet:87, s.4; adet:92, s.4 (Eczanenin çalışma saatleri ve hastalara verdiği hizmet verilmiştir.)

Eczane-i Yeni Dünya: adet:16, s.4; adet:48, s.4; adet:58, s.4; adet:59, s.4, (Alasonyalı Kostaki Temlis'in sahibi olduğu eczane tanıtılmıştır.)

El-Malumat: adet:66, s.4 (*Arabi Malumat* gazetesinin 78. sayısının yayınlandığına dair ilan.); adet:73, s.1-2 (*Musavver Arabi* gazetesinin 79. nüshasının neşredildiğinin haberi verilmiştir.)

Fotoğraf Makinası: adet:95, s.4 (Fotoğraf çekim fiyatları ile ilgili yapılan kampanyaya dair.)

Fincancılar Yokuşunda Şark Çarşısında Kapı Ağzında Möble Deposu: adet:82, s.4; adet:87, s.4; adet:88, s.4; adet:99, s.4; adet:100, s.4 (Mobilya fabrikasında satılan mobilyanın özellikleri anlatılmıştır.)

Galata Büyük Millet Hanında Kâin Elbise ve Tuhafiye Mağazaları: adet:87, s.4 (Mağazadaki elbise ve kumaşlarla ilgili tanıtım yapılmıştır.)

Gelenler Gidenler: adet:73, s.4 (Devlet adamlarının gittikleri yerler hakkında bilgi verilmiştir.)

(Gazetenin Satış Noktaları): adet:3, s.4; adet:6, s.4; adet:9, s.4; adet:18, s.4

(İstanbul'da gazetenin satış noktalarına dair bilgi verilmiştir.)

Haftalık Malumat: adet:82, s.4 (*Musavver Fennî ve EdebîMalumat'ın* 148. Nüshasının tanıtımı yapılmıştır.)

Haftalık Musavver Malumat: adet:76, s.4 (*Ceride-i Edebîye-yi Fünûn'* iyenin 147.nüshasının neşri ile ilgili ilan.)

(Haftalık Musavver Edebî ve Fennî Malumat Gazetesi): adet:92, s.3 (Gazetenin 149. Nüshasının neşrolunduğundan bahsediyor. Bu sayıdaki yazılar hakkında bilgi verilmiştir.)

İslamiyet ve Devlet-i Aliye'yi Osmaniye Hakkında Doğru Bir Söz: adet:41, s.1 (Nutm-ı Belîğ – Zeki Beyefendi'nin eseri tercüme edeceği bildiriyor.)

İslamiyet ve Devlet-i Aliye Hakkında Doğru Bir Söz: (Zeki Bey tarafından tercüme edilmiş bir eserin ilanı.): adet:51, s.4 (Bu eser Cenevre'de Müştüşrikin Kongresi'nde Numan Kâmil Bey tarafından sunulan bir tebliğdir.)

İki Hemşire: adet:15, s.1; adet:25, s.4; adet:17, s.1; adet:38, s.3; adet:49, s.3; adet:54, s.2; adet:73, s.2; adet:69, s.1 (Ali Kemal Bey'in romanı ile ilgili ilandır.)

İçme Nam Maden Suyu: adet:52, s.4; adet:57, s.4; adet:58, s.4; adet:60, s.4; adet:62, s.4 (Maden suyunun insan sağlığına faydaları ve bu maden suyunun tanıtımı yapılmıştır.)

İdare-i Mahsusa'dan: adet:60, s.4 (Baharın gelmesi ile vapur seferinin ikiye çıkarılacağı duyurulmuştur.)

İhtar-ı Mahsusa: adet:35, s.4 (*Malumat* gazetesinde yayınlanmış olan Makale-i Mahsusa'nın öneminden bahsetmiştir.)

İlan; adet:35, s.4 (Tahir Bey' in matbaası takdir edildi.)

İmalat-ı İtriyenin En Büyük Muvaffakiyeti: adet:63, s.4; adet:83, s.4; adet:93, s.4; adet:13, s.4 adet:14, s.4; adet:15, s.4; adet:16, s.4; adet:20, s.4; adet:21, s.4; adet:22, s.4 (Lavanta kokusu ile ilgili tanıtım yapıldı.)

İhtar-ı Mahsusa: adet:35, s.4 (Dünkü *Malumat* gazetesinde Âlem-i İslamiyet başlığı altında yayınlanan “Şark ile Garp”adlı makalenin okunması tavsiye edilmiştir.)

Juliet'in İzdivacı: adet:16, s.1; adet:20, s.3; adet: 37, s.1; adet:43, s.2 (Ali Kemal Bey'in bu eseri çevireceği ilan edilmiştir.)

Kolonya Suyu: adet:17, s.4; adet: 24, s.4 (Kolonya suyunun özellikleri verilmiştir.)

(Musavver Arabi Malumat): adet:11, s.4 (55 numaralı nüshasının çıktığına dair haber); adet:28, s. 4 (70. nüshasına dair bilgi verilmiştir.); adet:35, s.4 (74. nüshasının tanıtımı yapılmaktadır.) adet: 94, s.3 (Gazetenin 82. nüshası ile ilgili tanıtım yapılmıştır.);

Malumat: adet:35, s.4 (*Ceride-i Musavvere-i Arabiye*'nin 72.nüshasına dair bilgi verilmiştir.); adet:87, s.4 (*Ceride-i Musavvere-i Arabiye*' nin 81 numaralı sayısının çıktığı haber verilmiştir.)

Malumat: adet:5, s.4 (*Ceride-i Edebîyeyi Fünun' un* 137.numaralı sayısının yayınlandığını haber vermiştir.); adet:5, s.4: adet:25, s.4 (140 numaralı nüshasının çıktığına dair bilgi verilmiştir.)

Malumat: adet:47, s.4 (*Ceride-i Edebîyeyi Fünun'un* 142 numaralı sayısının yayınlandığı ve bu gazete içindeki yazıların neler olduğuna dair bilgi veren ilandır.)

Malumat: adet:11, s.4 (*Ceride-i Edebîye'nin* 138 numaralı nüshasının çıktığına dair tanıtım yapılmıştır.); adet:12, s.1 (*Ceride-i Edebîye-yi Fünuniye' nin* içindeki yazılara ilişkin bilgi verilmiştir.); adet:26, s.4 (140 numaralı gazetenin içeriği ile

ilgili bilgi verilmiştir.); adet:44, s.4 (142.sayısının çıktığı haber verilmektedir.)

Merkeplerin Yularları: adet:73, s.3 (Arabacıların tanıtımına dair.)

Muhaberat-ı Aleniye: adet:56, s.4 (Mahmut Nedim Bey'in makalesinin neşri ile ilgili)

Musavver Malumat: adet:5, s.1; adet:6, s.1; adet:9, s.4 (Avrupa postası ile ajans telgraflarının geleceğine dair yazı.)

Osmanlı Dram Kumpanyası: adet:7, s.2 (Okurlara bu kumpanya ile ilgili yazılmış olan makale okunması için tavsiye edilmektedir.)

Osmanlı Terzi ve Tuhafiye Ticarethanesi: n:47, s.4; n:48, s.4; n:51, s.4; n:56, s.4; n:57, s.4 (Mağazanın terzi ve mefruşat alanı ile ilgili çalışmaları tanıtılmıştır.)

Paris Hekimi: adet:82, s.4; adet:83, s.4 (Diş tabiplerinin özellikleri ile ilgili tanıtım yapılmıştır.)

Peti Liyon: adet:96, s.4; adet:92, s.4 (Mağazanın ve satılan itriyenin tanıtımı yapılmıştır.)

Rieger: adet:83, s.4; adet:87, s.4; adet:95, s.4; adet:99, s.4; adet:100, s.4 (Kozmetik bir sabun reklamı yapılmıştır.)

Rüştiyenin İnşası: adet:30, s.4; adet:32, s.4 (Yapılacak olan rüştiyenin ihalesine dair bilgi verilmektedir.)

Sakız Ağacı Tiyatrosu: adet:100, s.4 (Tiyatronun gündüz hanımlara, gece erkeklere mahsus gösteri yapacağını bildiriyor.)

Savan Maypole: adet:100, s.4 (Sabun reklamı)

Satılık Piyo: adet:100, s.4 (Satılığa çıkarılan piyo ile ilgili ilan.)

Selanik Suyu: adet:73, s.4; adet:79, s.4; adet:86, s.4; adet:90, s.4; adet:94, s.4; adet:99, s.4 (Selanik suyunun sıtmaya iyi geldiği söylenilmektedir.)

Servet: adet: 40, s.4 (Telgrafın yayımlandığına dair yazı.)

(Sigara Kâğıdı): adet:73, s.4; adet:83, s.4; adet:94, s.4; adet:95, s.4
(Çavuşoğlu fabrikasında üretilen sigara kâğıdının özellikleri tanıtılmıştır.)

Şark Demir Yolları İdaresi'nden: adet:20, s.4 (Demir yolu vasıtasıyla hayvan nakline dair.)

Şuûnât: adet:28, s.1 (Farisi lisanı ile çıkan bir gazete tanıtılmaktadır.)

Tebliğat: adet:43, s.4 (Rumeli Hisarı'nda vefat eden Nafia Nezaret-i Celilesi mektupçusu Cemal Bey'in mirasçılarına tebliğat.)

Yalnız Beş Ay İçin: adet:3, s.4 (Fotoğraf çekim fiyatlarının listesi verilmiştir.)

Valoraylehin Lavantası: adet:63, s.4 (Koku reklamı)

2.4.Resim ve Çizimlere Göre Alfabetik Dizin

Ahmet Hilmi Paşa: adet:3, s.4; adet:42, s.1 (“Birinci rütbeden mecid-i nişan-ı zî-şanıyla mazhar-ı taltif-i ali buyurulan Alasonya ordû-yi hümâyûnu Sıhhiye Reisi Ferik Saadetlü Ahmet Hilmi Paşa Hazretleri “alt yazısı ile.)

Ahmet Feyzi Paşa Hazretleri (Hacı): adet: 23, s. 1(Altıncı ordû-yi hümâyûn meşir-i cedidi devletli Hacı Feyzi Paşa Hazretleri)

Ana Simyon: adet:34, s.1 (“Âhiren idam olunan Bulgar Yüzbaşılarından Bobçef'in katlettiği Avusturyalı Muganniye Ana Simyon “alt yazısı ile.)

Askerî Taburun Resmi: adet:64, s.1 (Teselya'dan Giresun'a avdet eden efrad-ı redife-i şahanenin kasabadan mürurları)

Askerî Taburun Hükûmet Binasında Karşılama Resmi: adet:65, s.1 (“Teselya'dan Giresun'a avdet eden efrad-ı redife-i şahanenin daire-i hükümet civarından suret-i istikballeri “alt yazısı ile verilmiştir.)

Bedevi : adet:72, s.1 (Halep'te bir bedevi kızı)

Berje (Kumandan): adet:61, s.1

Bismark (Prens): adet:50, s.1 (Eâzım-ı rical-i siyasiyeden dâhi-i şehir müteveffa Prens Bismark)

Bobçef (Yüzbaşı): adet:34, s.1 (“Avusturyalı muganniye Ana Simon’u katlettiğinden dolayı evvelki gün Sofya’da idam edilen Bulgar yüzbaşılardan Bobçef “alt yazısı ile.)

Boğaziçi: adet:78, s.1 (Boğaziçi menâzırından: Mirgün)

Bosna Saray Kıraathanesi: adet:88, s.1

Burganya Vapurunda Boğulan İnsanların Temsilî Resmi: adet:44, s.1 (“Amerika’nın Şapel adası önünde dört yüz elli iki günü suret-i faciada gark ve nâ - bedîd olan Fransa’nın Bahr-i Muhit Seyr-i Sefâin Kumpanyası vapurlarından Burganya vapurunun suret-i garkı “alt yazısı ile.)

Burganya Vapurunun Batması ile Yolcuların Dehşetli Halinin Temsilî Resmi: adet:46, s.1 (“Burganya vapurunun garkı esnasında yolcuların hal-i dehşet istimali “alt yazısı ile.) ; adet:53, s.1 (“Amerika’nın (Sapal) adası önünde dört yüz elli kişi ile suret-i faciada gark ve nâ - bedîd olan Fransa’nın Bahr-i Muhit Seyr-i Sefâin Kumpanyası vapurlarından (Burganya vapuru) “alt yazısı ile.) ; adet 52, s.1 (Burganya vapurunun gark-ı zedegâni arasında görülen asar-ı dehşet ve denayet)

Büyükada: adet:76, s.1

Cami: adet:55, s.1 (“Rusya’da bir camii-i şerif “alt yazısı ile.)

Cidde Rıhtımı: adet:21, s.1 (“Cidde rıhtımı ile daha hitama resîde olmayan (sahil kiraathanesi) ve Rüsumat Nezareti’nin eşyâ-yı ticariyeyi sundurmaları ve haccac-ı kiramın iskele başındaki galebelikleri “alt yazısı ile.)

Cinayet: adet:58, s.1 (Amerika’da bir ailenin suret-i itlafi) ; adet:59, s.1 (“Medeni Amerika’da vahşet “ alt yazısı ile bir mahkûmun öldürülmesi) ; adet:71, s.1 (Şu karşınızda gördüğünüz resim medeni Amerikalıların terbiye-i itfalde gösterdikleri mezayâ-yı

insaniyelerine delalet eder. Gözleri bağlı olan, küçük bir kızdır. Karşısında elinde revolver ile nişan alan da kızdan bir yaş büyük olan küçük kardeşidir. Amerikalılar İspanyalıların gözlerini oya kadar garaz-perverde ettiklerinden bu hislerini çocuklarına da ilkaa etmişlerdir. Derece-i muvaffakiyetlerini şu tasvir irae eder. Bu iki kardeş “İspanyol” eğlence yapmak üzere alafranga temmuz yirmi dokuzuncu Cuma günü Newyork’a tabii (نيلقورب) bahçesinde karşı karşıya gelirler. Erkek hemşiresine: “Gözlerini bağla, karşıma geç muharebede İspanya askerlerini bizim askerlerimizin nasıl öldürdüklerini sana tarif edeyim.” der. Küçük hemşiresi itaat eder. Erkek çocuk babasının revolverini yakalar. Hemşiresinin üzerine ateş eder. Kız kurtulamayacak derecede yaralanır. Nihayet beş saat sonra hastanede vefat eder. Zavallı kız! Medeni Amerika! “alt yazısı ile.)

Çervera (İspanya Amiralî): adet:27, s.1 (Âhiren vuku bulan muharebe-yi bahriyede mecruhen esir düşen İspanya donanması Amiralî Çervera)

Çocuk Resmî: adet:49, s.1 (Şehir Mektubu yazısının yanında)

Dana Resmî: adet:7, s.4 (“İnsanın müddet-i ömründe vücuduna nispeten yediği dana eti “alt yazısı ile.)

Düello: adet:68, s.1 (“Müthiş bir düello “ibaresiyle temsilî resim)

Elma ve Bir İnsan Resmî: adet:8, s.4 (“İnsanın müddet-i ömründe kendi vücuduna nispeten yediği elma “alt yazısı ile.)

Enver Paşa: adet:17, s.1 (“İspanya-Amerika muharebesini takip etmek üzere Washington’a izam buyrulan Erkân-ı Harbiye Mirlivalarından Saadetlü Enver Paşa “alt yazısı ile.)

Esterhazi (Fransız Yüzbaşı): adet:35, s.1 (“Sahte evrak tanziminden dolayı taht-ı tevkife alındığı telgrafla haber verilen Fransız Yüzbaşı Esterhazi “alt yazısı ile temsilî resim.)

Fenerbahçe: adet:14, s.1 (İstanbul Mektubu yazısı ile birlikte verilmiştir.)

Ferit Beyefendi Hazretleri: adet:70, s.1 (Konya Valisi Atûfetlü Ferit Beyefendi Hazretleri)

Fonograf: adet:95, s.4 (“En aşağı fiyatı üç lira olmak üzere her sistem fonograf Ağa camiinde 138 numaralı Mösyö Ernest (كركي دن موق) mağazasında satılıyor. Buna taalluk eden her nevi alet ve edevat dahi vardır. “alt yazısı ile.)

Ginçer Paşa: adet:94, s.1 (Asakir-i Mısriye Serdarı Ginçer Paşa’nın temsilî resmi)

Hacı Kûlebû (Cüce): adet:41, s.1 (“Taşlıca Sancağı’nda Boğurize karyeli elli yaşında Cüce Hacı Kûlebû “alt yazısı ile.)

Haliç: adet:43, s.1 (Haliç Der-saadet menâzırından)

Haliç Der-saadet: adet:87, s.1

Halil Rıfat Paşa Hazretleri: adet:1, s.1 (“Sadrazam Fehâmetlü Devletlü Halil Rıfat Paşa Hazretleri “ve “S. A. Grand – Vezir Halil Rıfat Pacha “alt yazısı ile.)

Hamdi Paşa Hazretleri: adet:4, s.1 (“Yunan muharebe-i zailesinde ibraz eylediği hüsn-ü hidemâtına mükâfaten birinci rütbeden mecdi nişan-ı zî-şaniyla mazhar-ı taltif-i ali buyrulan Ferik Saadetlü Hamdi Paşa Hazretleri “alt yazısı ile.)

Hani Mektebi: adet:99, s.1 (Hani’ye mektebinin tevzi-i mükâfat resmi)

Hasan Paşa Hazretleri: adet:60, s.1 (“Rütbe-i müşiri ile taltif buyrulan Bâb-ı Vâlâ-yı Ser-askerî Masarifat Nazırı Devletli Hasan Paşa Hazretleri “alt yazısı ile.)

Havuç ve Eşek Karikatürü: adet:13, s.4 (“İnsan müddet-i ömründe bir merkebe nispeten yediği havuç!”alt yazısı ile.)

Hayat-ı Fersude: adet:22, s.1 (Sanayi-i Nefise’den levha hayat-ı fersude resmi)

Haydar Paşa: adet:5, s.1 (“Yunan muharebe-i zailesinde ibraz eylediği hizmete mükafaten birinci mecid-i nişan-ı zî-şaniyla mazhar-ı

taltif-i ali buyrulan Ferik Saadetlü Haydar Paşa Hazretleri “alt yazısı ile.)

Hayri Paşa: adet:3, s.1 (“Birinci rütbeden mecidi nişan-ı zî-şanıyla mazhar-ı taltif-i ali buyrulan Alasonya ordû-yi hümâyûnu Kumandanlarından Ferik Saadetlü Hayri Paşa Hazretleri “alt yazısı ile.)

Henri (Kaymakam): adet:86, s.1 (Dreyfus’un mahkûmiyetine sebep olan Henri’nin tasvirî resmi)

Hüseyin Hilmi Efendi Hazretleri: adet:39, s.1 (“Yemen Vali-i Cedidi Atûfetlü Hüseyin Hilmi Efendi Hazretleri “alt yazısı ile.)

İbrahim Ethem Paşa (Yaver) : adet:2, s.1 (Murassa iftihar nişanıyla taltif edilmesi münasebetiyle Yaver İbrahim Ethem Paşa’nın iki askerle birlikte fotoğrafı); adet: 26, s.1 (Yaver-i Ekrem-i Hazret-i Şehriyari Devletli İbrahim Ethem Paşa Hazretleri)

İbrahim Ethem Paşa: adet:8, s.1 (“Yunan muharebe-i zailinde ibraz eylediği hüsn-i hidemâtına mükâfaten birinci rütbeden nişan-ı ali Osmaniye ile taltif buyrulan Teftiş-i Askerî Komisyon Alisi Azasından Ferik Saadetlü İbrahim Ethem Paşa Hazretleri “alt yazısı ile.)

İbrahim Ethem Paşa Hazretleri ile Kumandan Paşalar: adet:11, s.1 (“Ahiren mazhar-ı taltif-i ali buyrulan yaver-i Ekrem Hazret-i Şehriyari Devletli İbrahim Ethem Paşa Hazretleri ile saadetlü kumandan paşalar hazeratının refakatlerinde erkân bulunan harbiye zabitanıyla en son aldıkları fotoğraftan iktibas edilmiştir. “alt yazısı ile.)

İ Hani Mektebi: adet:99, s.1 (Hani’ye mektebinin tevzi-i mükâfat resmi)

Hasan Paşa Hazretleri: adet:60, s.1 (“Rütbe-i müşiri ile taltif buyrulan Bâb-ı Vâlâ-yı Ser-askerî Masarifat Nazırı Devletli Hasan Paşa Hazretleri “alt yazısı ile.)

Havuç ve Eşek Karikatürü: adet:91, s.1 (İskender-i Kebir'in Müzehane-i Amire'de bulunan lahd-ı kıymettarı.)

Hani Mektebi: adet:99, s.1 (Hani'ye mektebinin tevzi-i mükâfat resmi)

Hasan Paşa Hazretleri: adet:60, s.1 ("Rütbe-i müşiri ile taltif buyrulan Bâb-1 Vâlâ-yı Ser-askerî Masarifat Nazırı Devletli Hasan Paşa Hazretleri "alt yazısı ile.)

Havuç ve Eşek Karikatürü: adet:95, s.1 (Büyükada'da kayık yarışında dört çifte tersane-yi amire kayıklarının suret-i hareketleri) ; adet:98, s.1 ("Büyükada yarışında tahlisiye sandallarının suret-i hareketleri "alt yazısı ile.)

Kayık Yarışı (Ecnebi Kayıklar): adet:96, s.1 (Büyükada yarışında sefâin-i ecnebiye kayıkları)

Kayık Yarışı (Sultaniye Vapurunun Dört Çiftesi): adet:97, s.1 (Büyükada kayık yarışında birinci gelen Sultaniye vapurunun dört çiftesi)

Kantarü'l-Hayriye: adet:40, s.1 ("Mısır'da Nil üzerinde Kantarü'l-Hayriye "alt yazısı ile.)

Kışla: adet:77, s.1 (Zeytin'de Kışlâ-yı Hümâyun)

Köprü: adet:82, s.1 (Saye-i ömr-i envaye-i hazret-i hilafet-penahide Yozgat kasabasında Huşyar Kadın Cami-i şerifi civarında ve iki çay ağzında müceddeden inşa olunan kargir köprünün resm-i güşâdı)

Köşk Bahçesi: adet:86, s.1 (Cülus-ı meyamin-i menus-u hazret-i hilafet-penahı tenviratından Bostancı'da Atûfetlü Sadi Beyefendi Hazretlerinin köşkü bahçesi)

Küçük Su Çeşmesi: adet:47, s.4 (Şehir Mektubu yazısının yanında)

Limni Adası: adet:90, s.1

Madalya: adet:56, s.1 (Bu kere asakir-i nusret-i müesser şahane ümera ve zabitan neferatına ihsan buyrulan Yunan muharebe madalyası)

- Mahmut Celalettin Paşa:** adet:12, s.1 (Murassa imtiyaz nişan-ı fûrug-ı efşanıyla mazhar-ı taltif-i ali buyrulan Ticaret ve Nafia Nazırı Devletli Mahmut Celalettin Paşa Hazretleri)
- Memduh Paşa Hazretleri:** adet:7, s.1 (Yunan muharebe-i zailesinde ibraz eylediği hüsn-i hizmetine mebni altın liyakat madalyasıyla mazhar-ı taltif-iali buyrulan saadetlü Memduh Paşa Hazretleri)
- Merrimac Kruvazörü:** adet:2, s.3 (Küba olan Santiogs şehri boğazını methalmi kapatmak üzere Amerikalılar tarafından gark ettirilen Merrimac Kuruvazörü)
- Mevlevi Dergâhı:** adet:83, s.1 (Saye-i diyanet vaye-i hazret-i hilafet-penahide inşa olunan Maraş Mevlevi Dergâhının resm-i güşâdı)
- Misafirhane:** adet:66, s.1 (“Müessir-i muazzama-ı cenap hilafet-penahından Mekke-i Mükerrerme’de tesis-nüma-yı muvaffakiyet olan misafirhane-i ali-i hümâyunun şimal ve garp cihetleri “alt yazısı ile) , adet:67, s.1 (“Müessir-i muazzama-ı cenap hilafet-penahından Mekke-i Mükerrerme’de tesis-nüma-yı muvaffakiyet olan misafirhane-i ali-i hümâyunun cenub ve şark cihetleri “alt yazısı ile birlikte verilmiştir.)
- Mişel Paşa:** adet:16, s.1(Birinci rütbeden nişan-ı ali-yi Osmani ile mazhar-ı taltif buyrulan der-saadet rıhtımları ve fenerler sahip-i saadetlü Mişel Paşa Hazretleri)
- Muhsin Bey:** adet:91, s.4 (Şehir Mektubu’nda sözü edilen kişinin resmi)
- Mustafa Nuri Paşa:** adet:12, s.4 (Yunan muharebe-i zailesinde meşhud olan hidemat besalet-karanesine mükâfatan uhdesine feriklik rütbesi tevcih buyrulan Edirne Nizamiye Livası Kumandanı Saadetlü Mustafa Nuri Paşa Hazretleri)
- Mustafa Tevfik Paşa:** adet:45, s.1(Girit Topçu Kumandanı Ferik Merhum Mustafa Tevfik Paşa)
- Mücevherlerim:** adet:36, s.1 (Sanayi-i Nefise’den bir levha)

Mündericatsız Hikâye: adet:1, s.3 (Resimlerle anlatılmaya çalışılan bir hikâye)

Münir Beyefendi: adet:30, s.1 (Murassa Osmani nişan-ı zî-şaniyla mazhar-ı taltif-i ali buyurulan Paris Sefiri Atûfetlü Münir Beyefendi Hazretleri)

Nail Bey : adet:53, s.4

Neşet Paşa: adet:13, s.1 (İsna-yı harpte aldırılan fotoğraf. Yunan muharebesinden ibraz ettiği hizmet-i besalet-karanesine altın liyakat madalyasıyla mazhar-ı taltif-i ali buyurulan hudut-u Yunaniye Kumandanı Ferik Saadetlü Neşet Paşa Hazretleri)

Osman Paşa (Merhum): adet:20, s.1 (Mektep-i harbiye şahane muallimlerinden Macarlı merhum Osman Paşa)

Osmanlı Postanesi: adet:85, s.1 (Osmanlı postanesine mektup teslimi)

Ömer Rüştü Paşa: adet:2, s.4 (Erkân-ı Umumiye Dairesi reis vekili muavinliğine tayin ve altın liyakat müdaliyesiyle taltif buyurulan Ferik Saadetlü Ömer Rüştü Paşa)

Patates ve İnsan Karikatürü: adet:9, s.4 (“İnsanın müddet-i ömründe kendi vücuduna nispeten yediği patates “alt yazısı ile.)

Pazar: adet: 54, s.1(Taşkent beldesinde hububat ve odun pazarı)

Peykar (Miralay): adet:35, s.1 (“Hükumete ait evrakı resmiyeti ifşa ettikten dolayı taht-ı tevkife alındığı telgraf ajansları tarafından haber verilen Miralay Peykar “alt yazısı ile.)

Posta Arabası: adet:74, s.1 (Posta arabasıyla yapılan nakliye resmi.)

Prenses Kreman Şimay: adet:19, s.1 (İlgili resim ile birlikte prenses ve beraberindeki topluluğun Düğün Alayı ismindeki sergiye davet edildikleri haberi)

Rafael : adet:29, s.1 (“Kendisine görünmeden müddet-i medide seyrettim “alt yazısı ile.); adet:30, s.2 (“Jülyet-i emvac-ı keş-feşan içinden şitaban olduk...”alt yazısı ile yayınlanan resim);

adet:31, s.3 (“Nesim-i seher ona hayat-ı bahşolur ümidiyle pencereyi açtım “ alt yazısı ile.); adet: 32, s.1 (“Küçük çocuklarla eğlenmek için ara sıra mütalaadan fariğ oluyordu.” alt yazısı ile.); adet:33, s.2 (“İkimizde mestane hatvelerle yürüyor idik ” alt yazısı ile.); adet:36, s.1 (“Kadın nakaratlı bir İskoçya türküsü terennüm etti.” alt yazısı ile.); adet:39, s.3 (“Elem hasta kadının ellerinde olduğu halde tezkirenin yanında yürüyordum “alt yazısı ile.); adet:40, s.1 (“Biraz sonra tabip ile beraber kadın aşağıya indiler... Kadın yalnız bana bakıyordu ” alt yazısı ile.); adet: 50, s.2 (“Vücudunun dizleri üzerine çöktüğünü hissettim.” alt yazısı ile.) ; adet:53, s.2 (Manzara resmi) ; adet:54, s.3 (Hikâye ile ilgili resim); adet:61, s.2 (Hikâye ile ilgili at arabası resmi); adet:62, s.1 (Hikâye ile ilgili temsilî sokak resmi); adet:69, s.3 (Hikâye ile ilgili araba yolcuğu yapan insanların temsilî resmi) ; adet: 72, s.3 (Hikâye’nin içeriği ile ilgili temsilî resim); adet:86, s.2 (Kütüphanedeki geçen konuşmaya ilişkin resim); adet:87, s.2; adet:96, s.1 (Kahramanın balkondaki temsilî resmi)

Rauf Paşa: adet:15, s.1 (Hizmet-i mukaddese-i askerîyeye duhullerinin ellinci sene-i devriyesini ikmal etmiş olan hassa ordu-yı hümâyunu müşiri devletli Rauf Paşa Hazretleri)

Recai Bey: adet:9, s.1 (Hüsn-i hizmetine mebni üçüncü rütbeden Osmani nişan-ı aliyesiyle taltif buyrulan Erkân-ı Harbiyesi’ne memuren Yanya cihetinde bulunmakta olan Binbaşı Rıfatlı Recai Bey)

Reyna Mercedes Kruvazörü: adet:27, s.1 (İspanya Santiago limanında karakol vazifesini ifa eden ve limandan kaçmak üzere iken gark edilen kruvazör temsilî resmi)

Rıza Paşa: adet:6, s.1 (Yunan muharebe-i zailinde ibraz eylediği hidemat-i mergube-i besalet-keranesine mebni feriklik rütbesiyle taltif ve birinci rütbeden Osmani nişan zî-şanıyla tesrir buyrulan Edirne istikameti Rıza Paşa Hazretleri)

Rıza Bey (Cambaz Başı Çerkez): adet:57, s.1 (“Cambaz başı Çerkez Rıza Bey’in zur u bazı maharetiyle zinciri dizi üzerinde koparması- Rıza Bey’in en kuvvi zincirleri vücuduna dolayarak bir kuvve-i harika ile gerilme suretiyle kırması “alt yazısı ile.); adet:75, s.1 (“İane sergi-i alisi bahçesinde icra-yı hüner eden Cambaz başı Rıza Bey’in göğsü üzerinde taş kırması “alt yazısı ile.)

Rıza Daniş Han Hazretleri (Mirza) : adet:37, s.1 (“Birinci rütbeden mecredi nişan-ı zî-şanıyla mazhar-ı taltif buyrulan İran devletlerinin Petersburg Sefiri Kebiri olur li-ecli’s-seyyaha şehrimizde bulunan erfa-ı devle devletli Mirza Rıza Daniş Han Hazretleri “alt yazısı ile.)

Rüstem Pehlivan: adet:51, s.3 (Şehir Mektubu yazısının yanında)

Jüli: adet:28, s.2 (Tefrika edilen Rafael adlı eserin kahramanı)

Sanayi-i Nefiseden Bir Levha: adet:100, s.1 (Kitab-ı muhabbetten bir sahife)

San’a Şehri: adet:79, s.1 (San’a şehrinin Babü’l - Yemen cihetinden görünüşü)

Selim Melhame Paşa Hazretleri: adet:54, s.1 (Orman ve Maden ve Ziraat Nazırı Devletli Selim Melhame Paşa Hazretleri)

Sevkiyat: adet:73, s.1 (Posta istimbat ve sandallarıyla vapurlara icra-yı sevkiyat)

Seyfullah Paşa: adet:9, s.1 (Yunan muharebe-i zailinde vukuu bulan hidemat-ı memduha-ı besalet-kerane reviyet mendanesiyle mükâfaten birinci rütbeden nişan-ı Ali Osmani ile taltif buyrulan Erkân-ı Harbiye Mirlivalarından Saadetlü Seyfullah Paşa)

Sigara İçen Bir İnsan Karikatürü: adet:8, s.4 (“İnsan müddet-i ömründe kendi vücuduna nispeten içtiği sigara”alt yazısı ile.)

- Son Darbe:** adet:33, s.1 (Bir levhadan muktebestir. Son Darbe başlıklı savaş tablosu.)
- Sir Hamilton Lani:** adet:18, s.1 (Bank-ı Osmani müdür-ü umumisi cenapları.)
- Tahir Bey:** adet:1, s.4 (Servet gazetesi müdür-i mesul ve muharriri)
- Temaşa-yı Cemal:** adet:29, s.1 (Sanayi-i Nefise'den bir levha-ı temaşa-yı cemal)
- Teodosya Hanım:** adet:20, s.1 (Marifet risale-i mevkutesi sahabe-i imtiyazı Madam Teodosya)
- Teselya'dan Giresun'a Avdet Eden Efrat-ı Redife:** adet:62, s.1
- Tevhid-i Fütuh:** adet:31, s.1 (Mekteb-i bahriye-i şahaneden bu sene neşet eden mühendis efendileri hamilen bera-yı talim Cezayir bahr-i sefide azimetine müsaade-i seniye hazret-i şehriyari şeref müteallik buyrulmuş olan Tevid – Fütuh talim sefine-i hümâyunu)
- Üsküdar:** adet:25, s.1 (Üsküdar şehri)
- Vapur Resimleri:** adet:62, s.1 (“İzmir vapuruyla Teselya'dan Giresun'a avdet eden efrat-ı redife-i şahanenin suret-i istikballeri “alt yazısı ile.”); adet:63, s.1 (“Teselya'dan Giresun'a avdet eden efrat-ı redife-i şahanenin iskeleye muvasalatları “alt yazısı ile.”)
- Vilamir (Amiral):** adet:28, s.1 (Santiago muharebe-yi bahriyesinde Amiral Çervera donanmasında bulunarak Amerikalılar tarafından mecruhen esir edilen kontör Amiral “Vilamir”in temsili resmi)
- Yıldız Sarayı ve Hamidiye Camisi:** adet:80, s.1 (Yıldız saray-ı şevket-i ihtivası ve Hamidiye Camii füyuzat-ı lami)
- Yıldız Sarayı ve Saadet Kalesi:** adet:81, s.1 (Cülus-ı meyamin me'nus hazret-i hilafet-penahı leyle-i mesudesi tenviranından Yıldız

Sarayı mesadet ihtivası kurbundaki (Hamidiye) Camii Nur-ı
Lami ile Saadet Kalesi.)

3. BÖLÜM: SEÇİLMİŞ METİNLER

...Bimennihi teala saye-i tevfiyat sermaye-i cenab-ı velinimet-i azamide ‘*Servet*’ ceride-i naçizi kisve-i matbu-ı intizama girdi. Maksudı evvel emirde vezaif-i mühattime-i ubudiyeti olan menafi-i celile-i hilafet ve amal-i mukaddese-i mülk-i devlete hizmettir. Saniyen sahaif-i evrak-ı havadisın neşr-i maarif emrinde der-kâr olan tesirine istinaden Osmanlı matbuatına yakışacak surette tamim-i marifettir.

Sadakat ve hulus-ı niyet rehberi hamiyet ve istikamet iki said-i feyzperveridir.

adet:1, s.1

(İmzasız)

İmzasız : + (Ön söz); adet:1, s:1 (Gazetenin yayına başladığına dair.)

İcmal-i Edebî

Artık bizde de şiir-i hakiki ne demek olduğu anlaşılıyor. Edebiyat ile iştilal edenler (şiir) denilen şeyin öyle vezinli, kafiyeli sözlerden ibaret olmadığını ve gerçi edebiyatımız henüz bir devre-i tekâmül içinde ise de şiirin şu bildiğimiz surette olamayacağını anlamaya, anlatmağa başladılar. Bu yolda vukua gelen neşriyat şayan-ı şükran u iftihar bir nişane-i terakkidir.

Şairlerimizden biri şiir hakkında mütalaat-ı mahsusasını yazdığı makalelerle neşredegelmektedir. Bu makalelerden evvelce neşredilenler hakkındaki mülahazatımızı biz de yazmış, calib-i dikkat olan bazı noktaları göstermiş idik. Şair o makalesine zeyl olarak (Şiir Hakkında) serlevhasıyla bu kere bir makale daha neşretmiştir ki şu fıkrası şiir ile iştilal edenlerin nazar-ı dikkate alacağı şeylerdendir: “Bir tasvir-i aynı mevzun, mevzu güzelse demek ki bir şiirin çizgisi, gölgesi, boyası, muvafık düşmüş bir resmi vezinli, kafiyeli ise fasih ve belîğ musanna bir nazımdır. Bizzat şiir değildir. Tasvir bizatihi şiir olmak için şair-i meşhudenin letafet veya dehşetiyle, ahenk-i ulviyetiyle, tesir-i fecaatiyle velhasıl her hal ve meziyetiyle mütenasip ve mütevafık olarak buna kendiliğinden, sermaye-i şairiyeti olan hayalinden bir şey ilave etmelidir.

Şiiriyet yalnız mevzuda ise şairiyet yalnız tabiatta mütehalli demektir. Tabiatın yaptığı şiiri söylemek başka, şiir söylemek başkadır.

Şair bu mülâhazatını yazdıktan sonra şiirin nazımdan tefriki lüzumundan bahsediyor. Bu baptaki fikrine iştirak edilirse bizde bihakkın (şiir) unvanını ihraz edecek söz bulmak güçleşir.

(Benim Sema-yı Hayalim) serlevhasıyla gördüğümüz manzumede “busiş, (söz konusu şiir Faik Ali’nindir.) ninni, hassasın, kanasın”kafiyelerini hiç beğenmedik. Kuyut bir endazlığın, dekadanlığın bu derecesi hoş görülmez.

Resimli Gazete refikimizde (Mehtap Alemi) sernamesiyle görülen manzume kailinin terakkisini göstermekte olduğu cihetle şayan-ı takdirdir.

Marifet risalesinin müteveffa *Hazine-i Fünun*, *İrtika*, *Mektep* refiklerinin yanına gittiği şu aralık mehafil-i edebiyede deveran eden şaiyadandır.

adet: 20, s:3

(İmzasız)

(İmzasız): *İcmal-i Edebî*; adet:20, s:3 (Her vezinli ve kafiyeli sözlerin artık şiir görülmediği anlatılmaktadır.)

İcmal-i Edebî

Şu satırları yazmak için kalemi elime aldığım zaman bir hayli düşündüm. Mülâhazatımı şeffaf, hassas, giryan, nalan, handan, bikarar, mutarra namlarıyla yâd olunan esalib-i ifadeden acaba hangisini ihtiyar ile yazsam dedim. Düşündüm ama latife bir taraf çok düşündüm. Esalib-i mezkûreden hiçbirini mevzuya uydurmak mümkün olmadı. Nihayet adam sen de yine bildiğim vadide yazar geçerim. Bu surette hiç olmazsa revîşi zağ unuttur kevgi ederken taklit istihfafına hedef olmam diyerek yazmaya başladım. *Servet-i Fünun*'da (Musahabe-i Edebiye) serlevhasıyla başlayan uzunca bir makale okuduk. Yine eski davalar! Bu musahabenin tahririni icap ettiren terakki ve tekâmül makalat-ı müteselsilesi eğer kemal-i dikkatle mütalaadan imrar edilmiş olsaydı böyle uzun uzadıya sert mütalaat görülmezdi. Maksat anlaşılmamış, anlaşılmayacak demek oluyor.

Asar-ı eslafta görülen “Rengarenk ahenin”(Şule-i avaz) gibi bazı terkibat tarih-i edebiyat-ı İraniyede bir dekadanist devri teşkil eden Şevket ve Bidil hayalatının taklitinden vücuda gelmiş ve işte esasen bu yoldaki şeylerdir ki müşarünileyhimeyi hedef-i muâhezat etmiştir.

Şevket ve Bidil hayalatını taklitle biz de Ragıp Paşa devrinde başlanmıştır. Ondan evvelki eserlerde böyle şeyler gösterilmez. Fakat şayan-ı dikkattir ki eslaf-ı üdebadan bazıları müşarün-ileyhümaya taklitte yine pek ileri gitmemişlerdi. Çünkü divan-ı Şevket ve Bidil’de cidden fevkalade addolunacak böyle terkipler, hayaller mevcut olmakla beraber birçok gülünç, bimana şeyler de vardır. Bizde Bidil’i en ziyade taklit etmiş olan Şeyh Galip merhumdur.

&

Servet-i Fünun’un şiir kısmında Fransuva Coppee’nin bir eserinden iktibas tarihiyle yazılmış olan manzumeyi takdire şayan gördüğümüz için ber-vech-i ati iktibas ettik:

Baharda

_ Coppee’den Muktebestir_

Yer saye hıyaban-ı hafa perver içinde
Hempa ve hem avaze ve hem manzara ve hemser
peran ve münevver,
sayda eyleyelim gel,
ben kafiyeler, sen de müzehheb kelebekler

&

Kırlarda, o tenhayı hezen-i aver içinde
Titrer gibidir hilkatın elhan-ı serveri
Terk etti gururu
Gel dinleyelim gel
Ben zezeme şiiri, sen ahının tuyuru

&

Amalımızın hadem bi-minneti uşeya

Yollar gibi her yer bize bir tuhfe-i sevda

Mahsud ve mübeccel

Gel toplayalım gel

Ben musarra-ı berceste, sen ezhar mutarra'

&

Pür-zemzeme bir cevfi ziyadar ile meşhun

Geçsin ebedi günlerimiz fahir ve gülgün

Sen şiir-i mücessem

Ben şair-i mülhim

Sen hüsn ü füsün, ben sana günden güne meftun

Tevfik Fikret

Balaya dercettiğimiz manzumeyi rüfekâ-yı tahririyemizden ve evlad-ı Arap'tan iki zata karşı inşad etmiştik.

Manzumede baştanbaşa bir şarklının hissiyatını okşayacak bir şey bulamadıklarını beyan ile beraber mutarra cevfi bu kelimelerine itiraz ettiler. Evvelkisinin Arapçadan mevcut olmadığını, ikincisinin de ekseriya mevâki-i adiyeye de istimal edildiğinden bu mevkide namünasip olduğunu söylediler. Biz de cevaben Türkçe Arapça demek olmadığından istimal etmekte olduğumuz kelimatta hakk-ı tasarrufumuz olduğunu ve Arapçadan muktebes kelimatın Türkçe manalarını öğrenmek için kamusa müracaat edilemeyeceğini beyan ile bu bapta itirazatın Arapçaya nazaran haklı, Türkçeye göre haksız olduğunu bildirdik. Yalnız manzumede beğenilmeyecek bir şey varsa o da matlanın ikinci mısraı telaffuz olunurken hissolan usretten ibarettir, mısra hiç selis düşmemiş.

&

Resimli Gazete refikimizde (Mukabele) ser levhasıyla yine mahut (Kevniyet-i hayatiye, tınnet) meseleleri hakkında okuduğumuz makaleye cevap vermek lüzumunu hissetmediğimiz için ihtiyar-ı sükût ettik.

adet:27, s.2

(İmzasız)

(İmzasız): İcmal-i Edebî; adet: 27, s:2 (İcmal-i Edebî başlığında yayımlanan yazıda Servet-i Fünûn'da okunan Musahabe-i Serlevha adlı makalenin sert tartışmaları yazarın yorumuyla verilmiştir.)

Makale-i Mahsusa

İmla Meselesi ve Encümen-i Daniş

İmla meselesi denilir denilmez sahaif-i evrak-ı Osmaniye'nin cümlesini tahattur etmek ve sinin-i adideden biri bu madde hakkında dermeyan olunan mutalaatı zihnen icmal eylemek zaruri görünüyor. Hâlâ *İkdam* ve *Malumat* gazeteleri bu mesele-i muzileyi takip etmektedir. Erfak bir tesamuh neticesinde lisanın şekl-i haricisine tari olan asar-ı perişanı bütün erbab-ı kalemi gayretsizlikle itham edecek berahin ve edille-i katiyedendir. Fakat arada sırada samia- zed-i mübahat olan ihtarat ve irşadat-ı vakıfane bu keşmekeş-i ruz-efzun imlaiyeden müteessir olanları tatyib ve tesliye eylediği için ihlafın bizi seyie-i tekasül ile tayib eylemeyecekleri mübeşşerdir. Hatta (Samsun Mektubu) sahib-i âli Kadri'nin zaten bizce müsellemler olan fart-ı iktidar ve reviyetini bir kat daha meydana çıkarmıştır. Gerçi ihdarat-ı alimaneleri arasında tensik imlaya medar olmak ve bu nokta-ı nazarı dahi piş-i tedkik ve tetebbudan dûr tutmamak üzere serdettiğimiz mütalaa-ı lisaniye ve bilhassa elsine arasındaki furuk-ı asliyeye istinaden yazmış olduğumuz hakayık-ı basiteye ilişilmiş ve lakin bu cihet bizce şayan-ı istifade olmak üzere kabul edilerek Türk lisani ile Arap hürufunun münasebetini esbab-ı siyasiye ve zaruriyeye binaen tasdik etmek mecburi görülmüştür. Zaten makalemizde bu bahis bir bahs-ı istidradi olmak üzere gösterilmiştir.

Müftehiren beyan ederiz ki “Samsun Mektubu”nu yazdırmak için surette acı ve fakat manen doğru bir teşebbüste bulunarak bugün biz de teşekkülü kattü'l-vücub olan (Encümen-i Daniş) fikr-i mühimmini sahib-i mektup gibi dûr endiş ve meham-aşına bir zatın lisan-ı tasdikinden ısdara sebebiyet verdik.

Karain-i ahval delaletiyle dahi sabit oluyor ki bizde tensik-i imla için mutlaka bir Encümen-i Danişin makarrat ve tensikat-ı alimanesine ihtiyac-ı külli vardır.

Asr-ı güzin hazreti padişah-i müesser-i mübeccelesinden olarak payitaht-ı saltanat-ı seniye de bunca tesisat-ı ilmiye vücut-pezir olmuş ve umur-u maarif hayliden hayli ilerleyerek garbın mahasin-i fikriyesi şarkın mebani-i rasihe-i ilmiyesiyle kavuşmak üzere bulunmuştur. Bahusus fünun-ı riya ziye, harbiye, tıbbiye ve hukukiye ile şubat-ı sanayide asar-ı intibah görünmeye başlamış ve ihtisas fikri şübban-ı memleketçe sermaye-i say u amel olmak üzere telakki edilerek medeniyet-i Osmaniye'yi ihya edecek ümitlerin yavaş yavaş kuvveden fiile geleceği anlaşılmıştır. Binaenaley ahlafa bir yadigâr-ı müstahsen bırakmak ve bir müessese-i celileye onları daha şimdiden namzet kılmak lazımedendir.

Padişahımız münevverü'l-fikr, terakkiyat-ı hazıraya tamamıyla vakıf sûtude-i şim, müdekkik ve ihtiyacat-ı asriyeyi hüsn-i muvazeneye muktedir bir padişah-ı âlicahtır. Cümlemizin uhde-i zimmet ve ubudiyetine mevdu bir farize-i şükranienin burada dahi ifası maksadıyla beyan edilmeye Şehriyar-ı Mükerrrem Efendimiz hazretleri devlet-i âliyelerinin ve ahali-i sadıkının menafi-i aliye ve amal-i meşruasını kalb-i münir-i hümayununun ihtisasat-ı arifanesi ile takdir buyurarak derhal temin ve icrasını emr-i ferman buyurmaktadır. Bu nazar-ı dûr-bîn-i hekimane her ihtiyacımızı etrafıyla görerek memalik-i mütemeddinde bulunan müessesat-ı nafianın kalem-rev hükümdariyelerinde dahi ihdasını teyit eylediği için müze-i hümayun sanayi-i nefise mektebi, mülkiye, baytar mektepleri, ticaret mektebi, ziraat numune çiftlik ve tarlaları, müsabakat-ı ziraiye, darütelkih, bakteriyolujihane, etfale mahsus darü't-tedavi, mekteb-i fünun-ı tıbbiye binası, maarif programlarının ıslahı, mekatib-i askeriyenin tevsi, ticaret-i bahriye kaptan mektebi, ılh mebani-i medeniye birer birer vücut pezir olmuş ve efkâr-ı terakki perverane bu türlü irşadat-ı celile ile feyz alarak okumak yazmak hususunda elli, altmış yaşında şakirtler rahle-i tedrisata oturmak suretiyle ispat-ı vücut eylemiştir.

İşte şu faide-i evla-yı milleti birer eser-i nevin maarifet perdazi ile tekit ve teşyit buyuran binnefs zat-ı melaik semat hazret-i ta-cidar-ı eazimi olup saye-i sema paye-i mülukanelerinde her türlü faide ve menfaat-i medeniyeden hissedar

olacağımızda ümidimiz berkemal olduğu gibi rey-i rezin mehasin-i karin-i hüsrevarelerine hüsn-i tetabuku halinde bir (Encümen-i Daniş) teşekkülüne mazhariyetle dahi kamran buyrulacağımız tabidir. Alelhusus memalik-i Osmaniye’de Encümen-i Daniş’in bani-i evveli Valid-i Macid-i hazret-i gâtî-sitâni olması unvan-ı ulviyet beyan-ı hazret-i veli nimet-i mefhume nisbetle pek güzel pek dil-nişin bir berait-i istihlal olmak üzere zat-ı mualla sıfat-ı cenap hilafet penahiye (müessis-i sani) sıfat-ı memduhasının izafesiyle bir peder-i valaşandan zade-i kerim-i namdarına müntakıl bir şeref-i imtiyaz olacağını tahattur ettirmektedir. Hüsn-i niyet ve hulus u sadakatla arz ederiz ki Encümen-i Daniş Osmanlılığın devr-i tekemmülü arasında ilk hatfe-i ciddiye-i terakki olarak telakki edilecek ve asar-ı münevvere-i hamidiyenin sahaif-i zibinde-i tarihte menkuş kalacak müessir satıa-ı maarif perveranesine sername-i mübahat olacaktır.

Kemal-i emin ve itimat ü muhabbet ile beyana cesaret eyleriz ki (Encümen-i Daniş) tekemmülat-ı hazırayı terakki namına yürütecek bir saik-i mücebber vazifesini ifa eyleyecek olursa cülus-ı meyamen menus zıllullahiden beri masruf buyrula gelen *İkdamat* ve himemat-ı aliyenin yekûn-ı umumisi derhal bir feyzname-i maarifet ihsasatında olarak uruk-ı hükûmet ve ümmette cereyan eder.

adet:4, s.2

(Malumat)

Makale-i Mahsusa: adet:4, s: 2 (İmla Meselesi ve Encümen-i Daniş dil ile ilgili görüşler anlatılıyor.)

Bend-i Siyasi

Avusturya’da Bohemya ile Moravya eyaletlerindeki Slavlar tarafından meydana atılan lisan meselesinin gerek Almanlar ile Çehliler arasından ve gerek Viyana mebusan meclisinde mucip olduğu münakaşat ve ihlafata bir netice verilmeyip heyet-i vükelanın birkaç defa tebdiline ve (Rayheserat) tesmiye olunan meclis-i mebusanın dağıtılıp tatil ve talik-i müzakeratına sebep vermiş olduğu malumdur. İşte bu kere dahi Alman, Çehli ve Lehli mebuslarının fırka-ı rüesası Avusturya başvekili Kont Don tarafından davet olunup lisan meselesinin ne surette hallolunabileceği ve bahusus içtimaat-ı sabıkadaki rezaletlere badema meydan verilmemesi çareleri düşünüldüğü halde fark-ı muhtelifeden hiçbir

diğerin metalibatını kabul edemediğinden parlamentarizm usul-ı idaresinin kat-ı ziyatından meclis-i mezkûrede badema bir iş görülmeyecektir. Bundan başka vaktiyle yazdığımız vechile Almanlarla Çehliler beynindeki rezaletlerin daha fena bir surette tekerrürü muhakkak olduğundan Avusturya meclis-i mebusanının gelecek sonbahar mevsimine kadar talik-i müzakeratına Avusturya meclis-i vükelasınca karar verilmiştir.

Mamafih tedbir-i mezkûr ilk defa olmak üzere ittihaz olunduğu gibi lisan meselesinden mütevellit netayic-i vehimenin ne suretle önünü almak kabil olabileceği cay-ı bahttır. İslav heyet-i mecmuasına mensup Bohemya ve Moravya eyaletleri Çehlileri minelkadim resmî lisan olan Almancanın yerine kendi lisanlarını kaim edip cenub-ı Avusturya'daki İslavların muavenetiyle Almanlara nüfus etmek ve hakimiyet-i siyasiyeyi elde etmek tasavvuratını sürat-ı mümkün ile hayyiz-i fiile getirmeye çalışıp belki de ihraz-ı rütbe-i muvaffakiyetten pek uzak olmadıklarından Avusturya Almanları asırlardan beri taht-ı nüfuzlarında buldukları Çehliler tarafından ezilerek haiz oldukları iktidarı kaybetmeye min külli'l-vücub razı olmayıp son derece mukavemet etmek üzere elden geldiği kadar vesait istimalinden geri durmayacaklarını gerek kavlen ve gerek fiilen göstermektedirler.

adet:4, s.2

(İmzasız)

İmzasız: + Bend-i Siyasi ; adet:4,s :2 (Lisan meselesi üzerine yazılmıştır.)

Makale-i Mahsusa

Bir Mesele-i Lisaniye

Lisanımızın kavaid-i sarfiye ve nahviyesi henüz arzu edilen derece-i mükemmelliyet ve mazbutiyete vasıl olmadığı cihetle Türkçemizde hatasız yahut az hatalı yazı yazmak ne kadar müşkil olduğu umum erbab-ı kalemin malum ve müsellemidir.

İnsan, üç lisanın kelimat ve tabiratından vücuda gelmiş, az çok üslub-ı ifadelerine mağlup olmuş olan lisanımızda beğenilecek bir eser vücuda getirmek için ne kadar tettebbuatta bulunmuş olursa olsun yine hatadan kendisini kurtaramıyor. Arap'tan, Acem'den aldığımız kelimat az çok manâ-yı

mevzuasından hariç kullanılmış olduğu cihetle yazı yazılırken acaba şu kelimeyi şurada kullanabilir miyim? İbareyi şu surette tertip etsem hata eder miyim diye fikr-i tereddüt içinde kalıyor. Çünkü elde kelimatın asar-ı eslafdan bil-istişhat mevaki-i istimalini irae edecek bir Kamus-ı Osmani olmadığı gibi en mühim mikat-ı lisaniyeyi gösterecek kavaid kitabımız dahi yoktur. Kavaid-i lisani kelimatı istedikleri gibi her ü merç edenler zaten bahisten hariç olduğu gibi ben hatasız yazı yazarım iddiasında bulunan muttasallifin davaları dahi merduddur. Çünkü evvelkilerin tuttuğu meslek şayan-ı takdir ve imtisal bir şey olmadığı gibi ikincilerin davaları dahi eserlerinin hatalarıyla mecruhtur. Hasılı bizde düzgün, hatasız yazı yazmak cidden müşkildir. Kavaidimizin mazbut olmaması bu eşkali bir kat daha artırmaktadır.

Bu mukaddimatı temhid eylemekten maksadımız küçük fakat teşviş-i efkâr etmekte olduğu cihetle epeyce haiz-i ehemmiyet olan atideki mesele-i lisaniyeye dair mülahazat kasıranemizi arz etmektedir. Edat-ı nefi olarak kullanmakta olduğumuz (ne) edatını yek-diğerini müteakip irat ettiğimiz zaman ikinci ne'den sonra getirdiğimiz rabıtayı ispat ile mi yoksa nefi ile mi getirmek lazımdır. Mesela: "Ne orada ne burada kadri bilinmediğinden zavallı adam meyusen kalkıp gitmiştir." mi yoksa "ne orada ne burada kadri bilindiğinden zavallı adam kalkıp gitmiştir" mi demeliydi. Görülüyor ki şu ibarelerde rabitanın mabadına telakki vardır. Erbab-ı kalemden ekseri bu makamda rabıtayı nefi ile getirerek ibareyi birinci surette yazıyorlar. Bu suret-i kaide Arabiyede muvafıktır. Fakat Araplar her nev cümle-i menfide rabıtayı nefi ile getirdikleri cihetle mabadına taalluku olmayan ibarelerde bizce müttehiz olan kaide başka türlüdür. Balada yazdığımız ikinci ibare yanlıştır. denilebilir mi? Bu gibi ibarelerde iki nefiden manâ-yı sübut çıkmayacağı derkardır. Mesela ne orada ne burada kadri bilinmediğinden zavallı adam meyusen kalkıp gitmiştir, ibaresinden (hem orada hem burada kadri bilindiğinden) manası elbette hatıra gelmez. Belki bizce tabii olan suret-i istimal budur. Binaenaleyh ibare yalnız addolunamaz zannediyoruz.

Naci merhum bu bahse dair olan mülahazatında ibarede nefiyi terviç eden bir fasıla bulmazsa ispat ile bulunursa yine nefi ile irat olunacağını söyledikten sonra şu misalleri gösteriyor:

Mesela, o işe ne onun ne bunun aklı erer. O işe ne onun ne bunun - mümkün değil - aklı ermez.

Merhum bu kaide-i lisaniyeyi kendi vâz etmiştir. Birinci ibare doğru lakin ikinci ibarede fasıladan sonra fiilin menfi olarak iratına bir sebep hatıra gelmiyor. “Mümkün değil” kaydı oraya gelse de gelmese de “Mana tebeddül etmeyeceğinden ve esasen bu ibarede de bu bir tekitten ibaret olduğundan o işe ne onun ne bunun - mümkün değil aklı- ermez ibaresine dahi yanlış nazarıyla bakılmamak lazım gelir. Araplar bile bu gibi fasıllı ibarete fiili müsbet olarak irat ediyorlar. Hasılı bizim fikrimiz budur. Bu mesele-i lisaniye hakkında üdebamızın fikirlerini de öğrenmek isteriz.

adet:17, s.1

(İmzasız)

İmzasız: + Makale-i Mahsusa-Bir Mesele-i Lisaniye ; adet:17,s :1 (Lisan ve imlanın o günkü durumuna dair ilgili yazı.)

Makale-i Mahsusa

İmla Meselesi

Anasır-ı muhtelifeden müteşekkil bir heyet-i içtimaiye efradı beyinde husul-i ahenk ihtihad-ı tamim-i lisan ile kabil olabileceğine ve bir lisanın hüsn-i suretle tamimi imla ve kavaidinin mazbutiyet ve mükemmeliyetinden dolayı talim ve tahsilindeki sühuletle mümkün olacağı bugün umumen müsellem olan hakayıktan olduğuna nazaran akvam-ı muhtelifeden müteşekkil heyet-i ictimaiyede islah-ı lisan ile bunun cidden tamimine tevessül meselesi en mühim meseleden olduğu // (-2-) // müstağni-i arz u tariftir. Yarım asır zarfında lisanımızın tertip ve tedvin zavabit ve kavaidi hususuna masruf olan cid-ü himmetle husule gelen terakkiyat-ı ilmiye ve edebiyemiz ne derecelerde mucip-i fahr-i şükran ise bir zamandan beri imla hususunda görülen tağyirat ve ihtilafat dahi o derece teessüfe şayandır. Malum-ı erbab-ı ilm ü irfan olduğu üzere devlet-i ebet-müddet Osmaniyenin bidayet-i tesis ü zuhurundan itibaren lisan-ı Osmanide yazılıp gelen müellifatın imlasında asla ittirat yoktur. Evvelleri kelimat-ı Türkiye'nin nakış ve tahriri hususunda usul-i imlayı Arap'a ittisal ederler ve mesela (kulak) kelimesini (قلق), (yumurta) kelimesini (yemerde) şeklinde tahrir ederlermiş ki asar-ı kadime-i edebiyemizde tevaggul etmeyen zevat bugün

bunların mütalaasında fevkalade suubet çekerler. Türkçe kelimatı imla-yı Arap'a tevfikân yazıp okumaktaki müşkilat yavaş yavaş hiss olunmaya başlamış olduğundan bin tarihindan sonra yazılıp gelen müellifât-ı ilmiye ve edebiyemizde bir dereceye kadar huruf-ı imla istimaline başlanılmıştır. Mesela *Naima Tarihi*'nde beyan olduğuna göre Şeyhülislam Bahayî Efendi zamanında inşa edilen asar-ı hayriyeden birine bir tarih yazar. Müşarünileyh tarih mısrasında galiba (kıldı y ile) kelimesini şu resmettiğimiz surette yazmış imiş. Asrının üdebası kelimenin (kıldı y'siz) suretinde yazılması için lazım geleceğini ve itmam-ı tarih için (y) ilavesiyle (kıldı) suretinde tahrir olunmasından dolayı tarihin mayup olduğunu iddia ederler. Keyfiyet müşarünileyhe aksedince kelime-i mezkûrenin "kıldı y ile" değil "kıldı y'siz" şeklinde tahriri hata olduğunu ispat ve ityan ile muterizleri ilzam eder. Bunu arz etmekten maksadımız huruf-ı imlanın sonradan kabul ve istimal edilmiş olduğunu göstermektedir.

Karasi havalisi Osmanlılığın zuhurundan mukaddem dahi Türklerle meskun olduğu ve havale-i mezkûreden neşetle gaziyi namıdar şehzade Süleyman Paşa maiyetinde sal ile Gelibolu'ya geçen dilaverlerinden meşhur kadı Fazıl'ın:

Basdık yine düşmanları avn etti Hüdamız

Har oldu adunun gözüne tir-i gazamız

Te'yide nüzul etti bütün gökteki ervah

İmdada kıyam eyledi birden şühedamız

gibi zamanımızda söylenen sözlerden farkı olmayan eşar-ı silsilesi öteden beri tarih-i edebiyatımıza dair serd olunan rivayetleri mükezzeb bir şahid-i adil olup bugün edebiyat-ı Osmaniye namını vermekte olduğumuz edebiyat-ı Türkiye'nin o zaman havalisi mezkûrede ne kadar terakki etmiş olduğuna ve lisan ve imlanın dahi bittabi bu intizam ve terakkiden hissedar bulunması lazım geleceğine şüphe edilmese de asren bad-ı asr husule gelen tahavvulat ve inkılabat meydanda hiçbir eser bırakmamış olduğundan edebiyatı Türkiye'nin suret-i zuhur ve terakkisiyle lisanın imla ve kavaidce o zaman kesbettiği intizam ve mükemmeliyete bir itla-ı sahih hasıl etmek mümkün değildir.

Haftalık (*Malumat*) gazetesinde bir (hatıra) serlevhası ve (lisanı sever bir Osmanlı) imzasıyla neşredilen makale-i fazılanede valid Macit hazret Şeyhriyari cennetmekân Abdülmecit Han hazretlerinin zaman-ı saltanatlarında meşhur Reşit Paşa'nın delalet ve himmetiyle icra olunan ıslahat-ı lisaniye ve imlaiyeden bahsolunarak bu bapta epeyce malumat-ı müfide ita olunmuş ve zamanımızda imlaca icra edilecek suver-ı ıslahiyenin ne yolda olması lazım geleceği irae edilmiştir.

Fikr-i kemtarenemizce imla meselesinin hayli mübahis-i iştikakiyenin terakkisiyle kelimatın mahiyet ve madde-i asliyeleri bilinmesine mütevakkıf olup bu hususta kâffe-i erbab-ı bab-ı kalemce bir fikr-i mahsus bulunmak der-kâr ise de şu son zamanlarda imlaca umumiza arz olan şaşkınlık haddini aşmış ve hele mektep çocukları kelimenin nakş ve tersimini hangi surette öğreneceğinde mütehayyir kalmış olduğundan öteden beri lüzumu iddia edilmekte olan Encümen-i Daniş'in teşkiliyle ıslahat-ı matlube-i lisaniyenin icrası zamanı çoktan hulul etmiştir. Binaenaleyh bu hususta devletçe lazım gelen himmet bidirîg buyrularak kavaid-i lisaniye ve imlaiyemizin terakkiyat-ı asriye-i cenab-ı padişahı ile mütenasip bir derece-i mükemmelliyet ve mazbutiyete vasıl olacağını kaviiyen ümit ederiz.

adet:2, s.1-2

(İmzasız)

İmzasız: + Makale-i Mahsusa; adet:2, s:1 (, (İmlaya dair, lisanın ıslah edilmesi meselesi üzerine ilgili yazı)

Makale-i Mahsusa

Lugat Kitabı

İmladan bahis olunduğu sırada şiddetle muhtaç olduğumuz bir lüगत kitabını hatıra getirmemek kabil olamıyor. Elde bulunan *Kamus, Vankulu, Burhan* vesaire bu gibi lüगत kitapları bugün bir Osmanlı için müracaatgâh olmak halinden çıkmıştır. Vakıa Arabi ve Farisi gibi iki umman-ı bi-küratın iki mükemmel lüगत kitabının lisanımıza nakil ve tercüme ile umum millet-i Osmaniye'ye manen üstatlık etmiş olan allame-i şehir Asım Efendi merhumun bu himmet ve hizmeti unutulacak şeylerden değilse de bizdeki kelimat-i Arabiyenin hemen kısım-ı azamı esasen mana-yı mevzuasından hariç bir başka müşkül ve manada kullanılmakta

lisanımız bugün bir devr-i tekemmül ve terakki içinde bulunduğu cihetle, yeni kelimat ve tabirat istimaline ve kelimat-ı müstamelenin dahi bizce tayin-i mana-ı sahihasına lüzum hisolunmakta bulunduğundan baladaki kütüb-i lügatten başka kâffe-i elfaz ve kelimatımızı cami bir kamus-ı lisan-ı Osmani tedvinine ihtiyacımız vardır. Türkçe 'de birinci defa olarak Redhousse namında bir İngiliz tarafından (Lügat-ı Osmaniye) namıyla yazılmış olan ber hata lügat kitabından sonra üç beş namla lügat kitabı neşrine iptidar olunmuş ise de hemen cümlesi natamam kalmış gibidir. Onda bir dereceye kadar istifade edilecek bugün iki lügat kitabı mevcuttur. Bunlardan birisi Naci merhumun -Çocuklar için- namıyla yazmaya başladığı lügat kitabıdır ki baş tarafları pek muhakkıkane yazılmış olduğu halde tedricen evvelki ehemmiyet verilmemiş ve (f) harfinde kalmıştır. Bu lügat bilüzum birtakım kelimatı da havi olduğu halde cidden müfit eserlerden olmakla o halde kalması mucip-i teessüftür. Diğeri “Lügat-ı Ebuzziya”dır ki bu da lügat-ı Naci gibi natamam kalmıştır. Şu iki lügat kitabını bertaraf ettikten sonra muhteviyatından istifade edilecek bir lügat kitabı hatıra gelmez. Hele (tertip-i cedit ilaveli cep lügati) gibi unvanı mündericatına beraat-ı istihlal olan lügat namelerin vücuduna teessüf bile olunur. Çünkü bunların muhtevi olduğu lügat ve kelimat hemen serapa dincek bir halde hatalı harekelenmiş olduğu gibi manaları dahi ekseriyet üzere yanlış gösterilmiştir.

Etfal için bundan edilecek istifade kelimatı galat bellemekten ibaret kalır. Diğeri bazı lügat kitapları daha vardır ki lügat-ı müstamele hakkında malumat-ı sahihayı mütezammin olmadığı halde hemen baştan başa (bu lügat şimdi kullanılamaz mehcurdur. Bu lügat kullanılmalıdır.) gibi tuhaf birçok kelimat-ı garibeyi havidir. Bu husustaki ihtiyaçtan dolayı *İkdam* ve *Sabah* gazeteleri Lügat-ı Osmaniye’yi cami birer kamus neşredileceklerini ilan etmişlerdi. Bu lügatler elyevm neşredilememiş ise de fikr-i açızanemizce muhtaç bulunduğumuz lügat kitabı bir kişi tarafından vücuda getirilemez.

Kâffe-i elfaz ve kelimat ve tabirat-ı fenniye ve edebiyemizi cami olmak üzere tedvini muktezi lügat kitabının tahriri hususu bîdâa-i ilmiye ve edebiyeleriyle müşarun bilbenan olan füzela ve üdebadan müntahap bir heyet-i müftedirenin yed-i himmetine tevdi olunmalı ve herkes şubat-ı ulum ve fünundan ihtisas ettiği fenne müteallik kelimat ve tabiratı cem ve tahrir etmelidir. Ancak bu

surette yapılacak lügat kitabı müntesibin-i ilim ü marifet için temin-i istifade edecek bir müracaatgâh olabilir ki buna da bugün cidden ihtiyaç vardır.

Lisanımızı ihya demek olan bu teşebbüs ü mühimin dahi her türlü terrakkiyat-ı maddiye ve maneviyemizi rehin-i istikmal görmekle müftehir olduğumuz asr-ı mesut hazret-i hilafet penahi de hasıl olacağı ve mesele-i mühime-i imla gibi bunun dahi kariben nazar-ı ehemmiyete alınacağı hakkındaki ümidimiz berkemaldir.

adet: 8, s. 2

(İmzasız)

(İmzasız): ...+ Makale-i Mahsusa- Lügat Kitabı; adet:8, s:2 (Sözlük türünden yazılan eserlerin yokluğu ve bunlara duyulan ihtiyaca dair yazı.)

İcmal-i Edebî

Dün intişar eden resail-i mevkuteden birinde Hüseyin Cahit Bey'in şöhret-i muhayyile serlevhası ile *İkdam*'ın Paris muhabiri Ali Kemal Bey'e cevaben yazdığı mufassal bir makale münderiştir. Mir Cahit'in bu makalesi münsafane söylüyoruz ki kendisi hakkında celb-i takdir edecek bir surette kaleme alınmıştır. Aferin Cahit Bey. İşte makale böyle yazılır. Evvelce o vakıf-ı hiçbir şey gibi garazkârane ve kıymet şınasanın hiss-i nefretini uyandıracak makaleler yazıp da kendini hedef tayin ve tezyif etmemiş olsan ne olurdu. Bu makalede Ali Kemal Bey hakkındaki efkâr ve mülâhazatına şimdilik iştirak edemezsek de heyet-i mecmuası itibarıyla kavanin-i münazaraya muvafık ve müdellel olduğu cihetle beyan-ı taktirden de geri kalmaz. Fakat bakalım Ali Kemal ne cevap verecek. Makalenin baştan başa Ali Kemal Bey'den başkasına taalluku olmadığı cihetle tabii kimse bir şey diyemez. Ancak "şöhret-i sehîle" meselesinde yanıyorsunuz. "Şöhret-i sehîle yanlış mı? Müteneffir mi? maksadı ifhama kifayet etmiyor mu?" diyorsunuz. (Sehl) Arapça ise de (Sehbel) değildir. Bu suret-i istimal yoktur. Kolaycacık iktisap-ı şöhret demek istemiyor musunuz? O halde bunu böyle veyahut (kolaycacık şöhretlenmek) tabiriyle ifade edebilirsiniz. Türkçemizde mukabili bulunan şeyleri ifade için Arapçanın cenahına iltica etmek abes olmasa maksadınızı tamamen ifham üzere etmek size mesela (şöhret-i sehîle) makamında (şöhret-i hine) terkiбинin istimalini tavsiye edebilirdik. Fakat ne lüzumu var. (Eliza) sarayını ziyaret meselesi tarif ettiğiniz gibi ise çok gariptir.

Resimli Gazete refikimiz bu nüshasında Leskofçalı merhum Galip Bey'in fevkalade zengin bir gazelini gördük. Merhum müşarünileyhin vadi-yi mahsusunda yekta eazım-ı Sühan-veran-ı Osmani'den hakikaten bir üstat-ı şiir ü edip olduğuna gördüğümüz asarı delalet etmektedir. O gazeliyattan ebyat-ı atiyeyi iktibas ediyoruz:

Hacle-gah-ı alem-i ervahı seyran eyledim,

Arşı tutmuş şuriş-i ateş-feşan hüsn ü aşk

Hande-i gülle değil gülşende ah andelip

Müntezirdir kuşe kuşe dasitan-ı hüsn ü aşk

İttihat ve imtizac tab'-ı mahlukatı gör rev-nümadır

Su be su raz-ı nihan hüsn ü aşk

refikimizin bu nüshasında İbni Farz'ın kaside-i faiyesi tercümesiyle Ebul-feth el-Busti'nin kaside-i meşhuresinin tercümesini okuduk. Tercümeleri ziyansız bulduk. Hüseyin Haşim Bey (mukabele) serlevhası ile yine Sefa Bey'e cevap olmak üzere bir makale neşretmiş ki mukaddimesini dedikodudan ibaret bulduk. Biz şimdi bitarafane söylüyoruz ki Sefa Bey'in (ahlaf) serlevhalı manzumesi güzel bir şiir idi. Kevniyet-i hayatiyenin muhakkak olmayıp malum olması mutekadat-ı İslamiyeye muvafik değildir, deniliyor da sebebi beyan olmuyor. Öyle şey olmaz. Bir delil iradı bir mebhasta pek düşvar olur. Ve bize kevniyet-i hayatiyenin memul olması değil muhakkak olması itikat-ı islama mugayyir gibi görünüyor.

(Pervane-i Cemad-şita) tabirine gelince doğrusu ya! Biz bunu beğenmedik. Karın pervaneye teşbihinde aradaki vecih-i şebah beyazlıktan ibaret değil mi? Halbuki pervane dendi mi biz şarklıların hatırına ateşten, şemden başka bir şey gelmez. İnsaf olunsun bu teşbihe bir cemel-i cazibedarın kamere teşbihine benzer

mi? Fakat (Serdi-yi şib) tabiri böyle değildir. Haşim Bey biraz düşünse bu tabirin fena olmadığını teslim eder zannederiz.

Haşim Bey'in "Bu adam gençtir, delikanlıdır, diyoruz. Lakin zıddı olan "akıllı kanlı"yı kullanmıyoruz."demesi tuhaftır. Delikanlı demi hararetli cevval makamında müstamel tabirat-ı mecaziyedendir. Akıllı kanlı elbette olmaz. (Soğuk kan) tabiri ise bazı acemi mütercimler tarafından (itidal-i dem) manasına olmak üzere tercüme olunmuştu ki zaten biz o tabiri kullanmayız. İhtiyar bir adamın kanı elbette genç bir adamın kanı gibi hararetli olmaz. Dem-i piri de o hararet ve cevelan-ı demin sükunete inkılabıyla husule gelen (serdi-yi şib) tabiriyle ifadesi ise fena değildir. (Tınnet) tabiri tabiat-ı fennîyeden olduğu gibi esasen de yanlış değildir. Haşim Bey bu meselede yanılıyor. (Tınnet) bina-merre değil mi? Safa Bey Haşim Bey'in bu makalesine karşı artık evvelki lisanı kullanamaz zannederiz.

Terakki gazetesinde gördük. Refikimizin şiir namına koşmalar dercinden sarf-ı nazar etmesini halisane tavsiye ediyoruz. Çünkü sonra iş ajanlara aksederse alem-i edebiyatta yine bir kıyamet kopmak ihtimali vardır.

Dün neşr olunan haftalık *Malumat* refikimizden menkuldür. Bundan iki nüsha evvel "Nevakıs- Köylü Kızlarının Şarkısı ser levhasıyla "Andre Trubeur"dan mütercem hazin bir şiir neşretmiştik²⁵. Şair-i meşhur Mehmet Celal Bey Efendi gazetemizde o manzume-i dil-nişini mütalaadan mülhem olarak ondan iktibas-ı meal suretiyle ber-vech-i ati derç ettiğimiz manzumeyi yazmıştır:

Manzume

Vakta ki dem-i şam-ı gariban ile sahra

Eyler dil-i mahzun mu alude-i sevda

Fevkimde mükevkeb görünür alem-i pür-nur

Okşar o zaman ruhunu bir ahter-i mahmur

²⁵ Köylü Kızlarının Şarkısı Muallim Naci'ye aittir ve onun tercüme olduğuna dair her hangi bir bilgi mevcut değildir. (Muallim Naci tarihsiz: 33-34) Bu şiirin ismi "Nevakıs-Köylü Şarkısı" olmalıdır. (Kolcu 1999: 197)

Bir şair-i ihyaya gelir leyl-i rebii
Bir aşığı giryende eder hüzn-i tabii
Ahzan arasında saçılır zıll-ı cibalin
Giryen olurum dest-i hazininde melalin
Evrak-ı bahara gömülür lane-i aşkı
Bir kuş okur elhan-ı garibane-i aşkı
İhsas kılar gönlüne bir şiir-i hevası
Dağlardan akan çağlayanın gamlı sadası
Raiki koyunlarla iner meşcerelerden
Aksettirir avazını muzlim derelerden
Nalende olur hüzn ile bir darbe-i nakus
Benzer ona güya daraban-ı dil-i meyus
En gizli muhabbet gibi alude-i esrar
Cananıma bir ninni okur refref -i eşcar
Köylü kızı saf ve tabii mütefekkir
(Okunmuyor) sadasıyla hazin müteessir.
Gözler müteveccih yere fevkinde tellalın
Bir yün eğirirken eli ol mihr-i cemalin
Ey bad ey ezhar-ı baharın nefhatı!
Nakusların ey elem-i efza nağamatı!
Benden götürün siz daraban-ı dil-zarı
Gözyaşlarına gark eden ol gonca izarı
Benden götürün siz ona bir ah-ı tahassür
Ol gözleri mahmuru edin gark-ı teessür.

adet: 5, s. 2

(İmzasız)

(İmzasız): + İcmal-i Edebî; adet:5, s:2 (Hüseyn Cahit Bey'in makaleleri üzerine eleştiri yapılmıştır.)

Harb-i Ezhar

Avrupa'nın toplar, tüfekler, kanlı muharebelerinden başka bir de harb-i ezharı vardır ki temasından gönüllerde hasıl olan şevk ü mesar günlerce değil belki haftalarca sabit, payidar olur. Bu harb-i latifin en büyük kahramanları etrafına hasmına en ziyade çiçek yağdıran dilber kadın ve kızlar, mühimmatı da ellerde, kucaklarda, sinelerde demet demet ruh-nüvaz hoşbu çiçeklerdir. Kızlar, kadınlar, elhasıl bütün efrat-ı muharebeyn, atlar, arabalar her yer her taraf ezhar ile bezenir? Cihat-ı müteaddideden demet teatisine başlanır, elhasıl ortalık öyle bir hale gelir ki zir-i pay-ı temaşa-giranda çiçeklerden mürekkep bir zemin teşkil eder. Zerrat-ı münteşire-i ezhardan bütün o sahe-i pürşükufeyi tutan revayih-i latife-i meşam ruhu tatir eyler. İşte bu çiçek muharebesinin bir aynını da şehrimizde yapmak ve bütün hasılatını evlad-ı şüheda ve malulini gazaya terk etmek üzere Beyrutlu George Efendi tarafından hükümet-i seniyyeye bir istida takdim kılınmıştır. İstida mazhar-ı kabul olursa çiçek muharebesi Kâğıt-hane veyahut Taksim talimhanesinde icra edilecektir.

adet: 1, s. 2

(İmzasız)

(İmzasız): ...+ Harb-i Ezhar; adet:1,s:2 (Bahar çiçekleri ile ilgili sanatçıların şiirlerinde yaptığı benzetmelere dair yazı.)

İcmal-i Edebî

Geçen hafta neşredilen ceraid-i mevkute mündericatında şayan-ı takdir epeyce eşar ve makalat görülmüştür. Bunlardan bilhassa *Resimli Gazete*'de bir müddetten beri (Levayihül Hikem) unvan-ı umumisi altında neşredilmekte olan eser şayan-ı itibar-ı efkâr ve mütalaatı havi olduğu gibi (Sadi) hakkındaki makale dahi vakıfânedir. Fakat *Resimli Gazete*'nin mündericat-ı şiiriyetini pek o kadar takdire şayan göremedik. Vakıa Galip Bey merhumun gazelleri mensup olduğu vadide cidden güzel şeylerse de bu yoldaki eserlere zamanımızda pek ehemmiyet verilmediğinden yerine nevezemin şiirler, manzumeler dercedilse daha münasip

olur zannederiz. Artık o vadiden müfarakat edildi. Bugün (gazel) namı altında ara sıra neşredilmekte olan asarın mücerret namı (Gazel) olmaktan başka şekil ve üslupça hatta manaca evvelkilere müşabeheti bu kadar. (Tablo) hakkındaki manzumeye gelince bunun son parçası şudur:

Lütfuna etmekte gönlüm intizar

Ey Melahat-perver ismet-penah

Sade bir aşık mı olsun bahtiyar

Elverir artık bana eyle nighah

Bunda garip bir tezat görünmüyor mu? Malike-i hüsn ü an bir duhterin hem ismetpenah olduğunu itiraf etmek hem bir aşığı bahtiyar ettiğine kail olmayarak ondan taleb-i nighah iltifat eylemek nasıl olur? Manzumede heyet-i mecmuasıyla yeni bir fikir ve hayale tesadüf edemediğimiz gibi levhayı dahi o kadar takdire şayan göremedik. Diğer bir mecmua-ı mevkute (İbtihal) serlevhasıyla görülen bir manzume o vadide yazılan asar içinde güzeldir. Bahusus şu kıtası dilnişindir.

Ah sen ah sen bu hüsnünle

Hande ab-ı aha aşka naz eyle

Mail olsa garama hüznünle

Sen o modadan ihtiraz eyle

(Gönlüm isterdi ki) ser levhasıyla görülen diğer bir manzume heyet-i mecmuası itibarıyla mahir bir nahl-bend elinden çıkmış zayi bir çiçeğin demetine müşabihdir.

Bazen:

(Beyitler okunmuyor)

Beyti gibi yaveleriyle ibka-yı nam etmiş herze guyanın asarını da derç-i sütun etmekle beraber yine ara sıra hoşça eserler dahi neşretmekte olan İzmir'de

bir *Ceride-i Mevkute*'de geçende meşhur Eşref Efendi'nin bir gazeli görülmüştür ki mücerret tuhaflığa binaen o gazelden beyt-i atiyi iktibas eyledik:

Şarabı gündüzün takbih eden ekser muharrirler

Düşe kalka gider meyhaneden akşamdan sonra

// (- 3 -) //

Haftalık Malumat'ta münderiç (Mektuba) ismiyle *Resimli Gazete* tarafından kemal-i ehemmiyetle mukabele edileceği mahafil-i edebiyede deveran eden şayiadandır. Devam eden (**okunmuyor**) kalemiyeye bir netice vermek üzere haftada bir neşrine intizar ediyoruz.

adet: 1, s. 2

(İmzasız)

(*İmzasız*): + *İcmal-i Edebî: adet: 1, s: 2 (Ceraid-i Maksute gazetesinin devlet tarafından desteklenmesi anlatılmıştır.)*

Makale-i Mahsusa

İzmir'de münteşir *Hizmet* refikimiz "Türkçe" serlevhası altında müfit ve mühim bir makale-i mufassala neşrederek lisan-ı resmî devlet olan Türkçemizin sairülsine-i ecnebiyeye nazaran hatta mülkümüz dahilinde taammüm edememiş olduğundan lisan-ı teessüfle bahsetmiştir. Refikimizin sevk-i cemiyetle neşrettiği şu makale-i mühimme muhtevi olduğu efkâr ve mülâhazat-ı saibe itibarıyla cidden takdire şayan görülmekle emsalinin dahi bu yolda makaleler neşriyle Türkçemizin tamimi çarelerinden bahsetmelerine intizar ederiz. *Hizmet* refikimiz bir lisanın neşr ve tamiminden hasıl olacak netâicden bahsederken diyor ki: "Yalnız Avrupalıların lisanları hakkında verdikleri ehemmiyete dikkat edelim. Bize her şeyi göster. Memalik-i Osmaniye Avrupalılar için bittabi yabancı bir memleket iken tamim-i lisan için Fransızlar, İngilizler, Almanlar, hatta İtalyanlar ve hatta dünyanın öbür ucunda bulunan Amerikalılar tarafından birçok mektepler, alyanslar, kulüpler açıldığını görüyoruz. Bunların doğrudan doğruya para kazanmak fikriyle açılmadıklarını söylemeye bile hacet yoktur. Bedaheten görülüyor ki her hükûmet bunlar için birçok paralar sarf ediyor. Avrupalılar acaba böyle kendi memleketlerinin haricinde tamim-i lisan için külliyetli para sarf etmek ile budalalık mı ediyorlar? Bunu zannetmek onlara isnat edilmek istenen saffeti

kendi kabul etmek demektir. O kadar akilane hareket ediyorlar ki bunun semeratını da her gün iktifat etmektedirler.

Lisan tesiratıyla şark ahalisinde kendileri hakkında asar-ı meyl ü muhabbet hasıl etmişlerdir. İnsan lisanını bildiği kavmin adet u ahlakına da vakıf olur. Sevilecek cihetlerini görür. İşte bu sebeple şark ahali arasında Avrupalılara temayül gittikçe çoğalmaktadır. Sırf Anadolu olduğu halde lisan sebebiyle lisan tesiriyle Frenk olmuş ne kadar Rum, Ermeni ailesini tanırız? İşte bu ahali fikren, milliyeten memleketimiz için kaybolmuş hemşerilerimizdir. Çünkü o dereceye gelmişlerdir ki artık Frenk olmadıkları kendilerine söylenecek olsa bir hakaret addederler.”// (- 2 -) // Refikimizin bu mütalaatına biz de iştirak ederiz. İnsanın lisanını öğrendiği kavme muhabbet etmesi, onları tesirat-ı ahlakiyesine mağlup olması, âdetini taklide yeltenmesi umur-ı tabiyedendir. Bir kavmin lisanını bilmekteki muhassenat hiçbir zaman inkâr olunamaz, hatta risaletpenah efendimiz “موق ناسل فرع نم” hadis-i münifiyle ümmetlerini tahsil-i lisana tergeb buyurmuşlardır. Fakat insan evvel-be-evvel lisan-ı maderzadını hatta kâffe-i dekayık ve gavamızıyla öğrenmelidir ki sonradan öğreneceği lisandan hem kendisi hem mensup olduğu millet istifade etsin. Bir cihet daha var. Bir lisanı ancak millete hizmet edebilecek erbab-ı istidat tahsil etmelidir ki bir netice-i müfide husule gelsin. Yoksa böyle herkes daha kendi lisanını öğrenmeden elsine-i ecnebiye tahsiline kıyam ederse ondan mazarrattan başka netice hasıl olmaz. Bidayet-i tesisinden altı yüz bu kadar sene mürur etmiş olan devlet-i ebet-i müddet Osmaniye’de Türkçe’nin lisan-ı resmî ittihazıyla neşr ve tamimine cidden himmet sarf buyrulmuş olduğu hiçbir vecih ile inkar olunamaz. Anadolu’nun içeri taraflarına gitmeyerek mesela Hüdavendigâr vilayeti gibi yakın yerler dahilinde Hristiyanların sakin bulunduğu bilad ve kura nazar-ı dikkate almak kafidir. Oralarda bulunan Hristiyanlar Türkçeyi lisan-ı mâder-zâdı gibi tekellüm eder, Rumca, Ermenice harf-i vahit bilmezler. Keza Anadolu’nun içeri taraflarından gelen Hristiyan ahali de böyledir. En kavi rabita-ı ictimaiye lisan olduğu vaktiyle siyasiyun-ı Osmaniye tarafından cidden takdir edilmiş olmalıdır ki Türkçe lisanının heyet-i Osmaniye’yi teşkil eden akvam-ı muhtelif meyânında mümkün olduğu kadar tamimine çalışılmıştır. Ancak vaktiyle lisan-ı ilmî ve edebimiz muntazam olmayıp tahsili fevkalade müşkil olduğundan erbab-ı mahdut

bulunmasına ve halbuki bir insanın lisan tahsiline mecburiyeti en ziyade bir kavmin – o rabıtaı husule getiren- maneviyatından istifade emeline matuf olmasına binaen içimizde bulunan akvam-ı Hristiyanıye nispeten tahsili kolay olan elsine-i ecnebiye tahsiline koyularak bize bigâne kalmıştır. Vakıa asr-ı celil hazret-i padişahi de lisanımız hal-i kadimine nispetle fevkalade terakki etmiş ve Servet-i ilmiye ve edebiyece dahi oldukça mühim bir mevki tutabilmiş ise de va esefa ki tamimi hususuna çendan-ı ehemmiyet verilmemekte olduğundan Türkçe tahsili yevmen fe yevmen ahali-yi İslamiye’ye münhasır kalmakta ve refikimizin dediği gibi ahali-i asliyemizden bazıları fikren ve milliyen memleketimiz için kaybolup gitmektedir. Bu haller ne kadar teessüfe şayan ise Türkçemizin ehemmiyetini takdir ile tahsiline gayret ve hatta edibane şeyler tahririyle ispat-ı liyakat eden bazı Musevi vatandaşlarımızın hali dahi derece bais-i memnuniyettir.

Bundan sonra refikimiz Avrupalıların tamim-i lisan ile ticaret nokta-ı nazarından ettikleri istifade-i mühimmeden bahsettikten sonra sözü İzmir’in hal-i hazırına atfederek “Bundan kırk elli sene evvel İzmir’de Türkçeden başka lisan söylenmez gibi idi. Rumca, Ermenice gibi bir dereceye kadar yerli lisanlar bile o cemaatlere mensup olan efrat tarafından ya bilinir ya bilinmezdi. Şimdi ise Frenk mahallesinde, kulüplerde ve adeta ticaret mağazalarında Türkçe söylemek maâbîdden sayılacak dereceye geldi. Bunlar kimin, neyin tesiridir? İşte beyhude yere mekteplere para sarf ettiklerini yeni zannettiğimiz Avrupalılar bunu hasıl ettiler.”Diyor, teessüf olunur.

Bade refikimiz bahsi mehakim-i Osmaniye’ye intikal ettirerek her iki taraf Osmanlı olduğu, heyet-i hakime arasında bittabi ecnebidde bulunmadığı halde Fransız lisanıyla müdafaaya müsaade etmek vatanımız, lisanımız hakkında mecbur olduğumuz hürmet ve riayete karşı hareket etmek, en mukaddes vazifemizde kusur eylemek demek olduğunu beyan ve bu gibi hususatta Fransızca müdafaaya asla mesağ gösterilmemek lazım geleceğini sert ve ityan etmiştir.

Hasılı refikimizin bu makalesi serapa musîb ve mühim mütaalatı havi olmakla Türkçemizin tamimi hususunda iktiza eden tedabir-i ittihaz buyrulur balada arz olunan yolsuzlukların badema olsun meydan alamayacağını kaviyen ümit ederiz.

adet: 33, s. 1

(İmzasız)

(İmzasız): + Makale-i Mahsusa; adet:33, s:1(Hizmet gazetesinde “Türkçe” başlığı altında kaleme alınan bir yazının yorumu.)

İcmal-i Edebî

Perşembe günü intişar eden resail-i musavverden *Resimli Gazete* refikimizin kısım-ı edebîsinde şair Hekim Hersekli Arif Hikmet Bey Efendi hazretlerinin tarz-ı kadim üzere yazılmış bir gazel-i alilerinden gördüğümüz şu:

Ger mesih olsa tabibin açma dağ-ı sineni

Gösterilmez yadigar-ı aşına biganeye

Beyt-i refik-i âşıkane ezberlenmeye şayandır. Yine refikimiz bu nüshasında Boileau’ nun bir mısraında iktibasen yazılmış olan bir kıtanın:

Gelmesin... gitmekse lazım safiye...

İstemem ben böyle serkeş kafiye

beyti – ki fıkra-ı meşhureye telmihen yazılmıştır – Cidden latiftir. Kafiye belasının ne olduğunu şairler bilir. Zaman olur ki kafiye safiye değil safiyeler bağışlanacak olur da mübarek yine bulunmaz.

Refikimizin makalat kısmında “Levahülhikem” sername-i umumisi altında bir zamandan beri Hikmet Beyefendi hazretlerinin neşr buyurmakta oldukları birçok hakayık-ı muhtevi makalat-ı alilerinden bir makale-i hikemane mündericdir ki bunda insanlar için en esaslı (nokta-ı ictima) ya rabıta-ı cinsîye yahut alaka-ı deniyeden ibaret olduğu ve (milliyet) kavmiyet ve diyanetin inzimam ü imtizacından ibaret bir ser asabiyet olmakla milliyetsiz bir devletin vücudu tasavvur olunamayacağı beyan edildikten sonra şu fıkralar yazılmıştır:

“Millet-i muazzama-i İslamiye saffet-i mukaddese-i diyanetle zuhura gelmiş, o satvet ve kudretle Asya’da Afrika’da müteaddit devletler, saltanatlar tesis ve teşekkül etmiş olduğu erbab-ı mütalaanın malumudur.

Emsal ve delâili hariçte taharriye ne hacet matbu-ı mefhumumuz olan devlet-i aliye taadatının fütuhât ve muzafferiyatı taadat olunmak lazım gelse her biri fezail-i dinîyeye bürhan-ı kavidir. El-haletü hazîhi temellük ettiğimiz yerler ki

cihanın en kıymetli kıtat-ı meşhuresidir. İbka-yı şan-ı milliyet için ifna-yı vücut eden ecdadımızın numune-i feth ve iktidarı değil midir? Bizce hamiyet-i dinîye yalnız alem-i ukbada mevud olan cennet-i alaya girmek için değil bu nokta-ı vacibetü'l-ihiramın etrafında toplanarak neşe-i dünyeviyedeki tamamiyet-i icmaiymizi temin ile beraber hasbelmevki rukaba-yı tabiyemizin taarruzat-ı harisanesinden kendimizi bilhafıza şu alemde dahi saye-i asabiyette rahat yaşamak içindir.”

Servet-i Fünun refikimizde (şiir hakkında) serlevhasıyla okuduğumuz makaleyi biraz muğlak bulduk. Bu gibi makalelerde iltizam-ı vuzuh olunmak ve esas mesele etrafiyla teşrih edilmek lazımdır ki heves-karan edepçe mütalaasından istifade edilsin. Biz bu mesele hakkındaki mülahazatımızı ileriye talik ediyoruz.

Refikimizin şiir kısmında “tahsis-i daimi”serlevhası altında gördüğümüz şiir o tarzda yazılan eşar içinde manaca beğenilecek bir şey ise de kafiyeleri hoş gitmiyor. Hele nihayet manzumede (fâniyeme) ye kafiye olmak üzere getirilen (nakame) hiç iyi değil.

adet: 34, s. 2

(İmzasız)

(İmzasız): + İcmal-i Edebî; adet:34, s:2 (İcmal-i Edebî, Hersekli Arif Hikmet Bey'in gazeli üzerine düşünceler verilmiştir.)

Bend-i Siyasi

Parlamentarizm ----- Lisan-ı resmî

Bugün Avrupa matbuatının en ziyade sermaye-i bahis ve makal-ı ittihaz ettikleri mesailiden birisi de iki dünya beyninde vuku gelen vakayi-i hariseden ziyade, Fransa ve Avusturya'da parlamentarizm usulünün firka münazaatıyla bunun idare-i hükûmete iras etmekte olduğu muzırattır. Zira Fransa'da Dreyfus meselesi zimam-daran-ı hükûmeti beyhude işgal ederek kabinece tebeddülata sebep olduğu gibi bugün Avusturya'da lisan meselesinden dolayı cereyan eden firka münazaatı dahi birkaç kabinenin tebeddülüne sebebiyet verdikten başka heyet-i vükela-yı cedideyi suret-i daimîde işgal etmektedir. Malum olduğu üzere Avusturya devleti müstefilen idare olunan iki kıtadan müteşekkildir. Halbuki bu iki kıtanın umur-ı askeriye, umur-ı hariciye ve bir dereceye kadar hususat-ı maliye

gibi umur-1 müşterekesi vardır ki bunlar için her on senede bir defa beyn-el-hükûmeteyn teccid-i mukavele olur. Bu mukavelenin teccidi ise her iki kıtada bulunan mebusan meclislerinin rey ve tasvibine mütevakkıftır. Şimdi Avusturya'da bir lisan meselesi zuhur etmiş olduğundan fark-1 muhalife kendi maksatlarını terviç ve istihsal etmek ve yek-diğerini icbar eylemek üzere Avusturya meclis-i mebusanında rüyet-i müsâlaha mani olarak meclis-i mezkûrun mevcudiyetine adeta hâlel vermektedirler.

Cereyan eden münazat-1 şedideden parlamentarizm usulünün fırkalara açtığı meydan-1 vesî ile müdebbir bir hükûmetin her güne umur ve muamelatı nasıl bir surette keşmekeşe düşürdüğü ve diğer cihetten dahi bu suretle Avusturya ile Macaristan kıtalarını yek-diğerine rabita eden umur-1 müşterege idarenin inhilaline sebep olarak devletin iktidar-1 dâhilî ve nüfuz-1 haricisini düçar-1 inkisar eylediği tebeyyün etmektedir.

Avusturya'da bugün parlamentarizm usulünün esasını düçar-1 tezelzül eden ve birçok vakitten beri zuhur edip gittikçe kesb-i tevessü eyleyen lisan meselesi yani devletçe lisan-1 resmî olan Alman lisanıyla beraber bazı mahallerde Çek vesair İslav lisanlarının dahi lisan-1 resmî olarak kabulü ve hatta Alman lisanının Bohemya, Silezya, Moravya gibi bazı yerlerde külliye kaldırılması hususâtından ibarettir.

Bu meselenin halli zımnında şimdiye kadar birçok kabineler beyhude meşgul oldukları gibi bu defa dahi Avusturya heyet-i vükela-yı cedidesi reisi (Kont نوط) umur-u hükûmeti düçar-1 teşviş eden fark-1 muhalife rüesasıyla müzakerata girişmiş ise de yeniden dermeyan olunan şerait-i makuleye her iki tarafın muvafakatini bir türlü istihsal edememektedir.

Mütaalat-1 salifeden münfehim olduğu üzere akvam-1 muhteliften müteşekkil bir devlette parlamentarizm usulünün kabulü cidden muzır birtakım netayic-i musifeye yol açmakta ve bu usul ile idare olunan unsur-1 vahidden müteşekkil memalikte bile ihtilafat ve münzaat ber devam olduğuna nazaran bu usulün kabulü anasır-1 // (- 2-) // muhtelifeden müteşekkil bir devlet için ne mertebe muzır-1 netayic tevliit edeceğine bugün Avusturya'da cereyan eden ahval-i müessife bir kat daha meydan-1 sübute ibsal etmektedir. Bizim gibi akvam-1

muhtelifeden müteşekkil olan Rusya hükûmetinin parlamentarizm usulünü kabul ile bir takım fırka münazaatına meydan açmamış menafi-i siyasiyesi nokta-ı nazardan ne kadar musîb bir tabir olduğu muhtaç-ı taarif değildir.

Lisan meselesine gelince her türlü ulum ve fününun terakkisi devletçe resmî tanınan bir lisanda kabil olabileceğine ve bir hükûmet dahilinde lisan-ı resmînin teşettüt ve taaddüdü umur u muamelatı külliye sektedar edeceğine binaen bu bapta metâlibat-ı esasen ve külliye vahittir.

adet :36 , s: 1

(İmzasız)

(İmzasız): +Bend-i Siyasi; adet:36, s:1 (Parlamentarizm- Lisan-ı Resmî başlığı altında Avusturya ülkesindeki dil meselesine dair yazı.)

Aynen Varaka

Evvelki gün ki nüshamızla aynen neşredilen ve Kadıköy Halile-i Mahmudiye Mekteb-i iptidaisinden şikayeti havi bulunan varakaya cevaben mektep müdüriyetinden görülen varakayı dahi aynen derç ediyoruz:

Ceride-i Feridelerinin dünkü nüshasında kadı karyesinde kuş dilinde Haliliye-i Mahmudiye Mektep iptidaiyesi hakkında aynen varaka serlevhasıyla bir fikre müsadif nazar-ı dikkat acizi olmuştur.

Vuku bulan bir ihtarı bela tahkik derç etmeyi ceride-i ferideleri gibi özü sözü doğru bir gazetenin meslek malum âlî-cenâb-ânesine yakıştıramam. İstifade-i şahsiyeye mebni olmayıp belki etfal-i vatana bir hizmet müftehire olmak üzere tesis edilen böyle bir müessese-i hayriyeyi adem-i takdir vadisinde yazılan varaka-ı mezkûre sırf hukuk-ı aciziye mütecasirane bir tariz olduğu nezd-i kemteride merteb-i sebute vardığından bu uğurda gerek bedenen ve gerek naklen yirmi senelik gayret ve hizmet fahriyeme mukabil böyle bir tariz pek insafsızca gördüğümden isnadat-ı vakıanın tekzibini temenni ederim.

adet: 41, s,2

(İmzasız)

(İmzasız): Aynen Varaka; adet:41, s:2 (Kadıköy Halile-i Mahmudiye Mekteb-i İbtidaisine yönelik 39. Sayının 3. sayfasında yayımlanan bir şikâyet haberine okul müdürünün verdiği cevaba dair ilgili yazıdır.)

Servet

Gazetemiz hakkındaki teveccühünüze evvela teşekkürle beraber saniyen o varakayı gönderen zatın her kim ise hakikaten pek biinsafane davrandığının bizce de tahakkuk ettiğini beyan ederiz. Gazetemizin bunca meşagil arasında evrak-ı varitenin tahkikatına girişmek – sizin de teslim edeceğiniz veçhile – esas maddeyi bırakıp teferruat ile iştigal gibi hizmet-i hakikiyeye mani bir uğraşış olacağından tabii bizce bu gibi ufak tefek mesailin mütefehhis lüzum görülmemekte ve varaka sahiplerinin namus ve vicdanlarına itimat olunmaktadır. Ancak şurada herkesten rica edeceğimiz bir nokta varsa o da hak ve hakikat haricinde bir takım varakalar tertibiyle gazetemizin garaza alet-i ittihaz olmasını tekrardan ibarettir.

adet: 41, s,2

(İmzasız)

(İmzasız): Aynen Varaka; adet:41, s:2 (Kadıköy Halile-i Mahmudiye Mekteb-i İbtidaisine yönelik 39. Sayının 3. sayfasında yayımlanan bir şikâyet haberine okul müdürünün verdiği cevaba dair ilgili yazıdır.)

Tiyatro

“Osmanlı dram kumpanyası”oyunlarının tarz-ı icralarından şimdiye kadar bahsedilmemesi mahzâ mevut ve muntazır olan mükemmeliyetin husul-pezîr olmasına intizardan münbais olup hâlbuki terakki ve tekemmülün daha nice seneler mezkûr kumpanyaya nasip olamayacağı maat-teessüf katiyen malum ve meczum olmakla yine “Eski hamam, eski tas.”Yolunda beyhude yere işgal-i sütun eyleyeceğiz.

İhtar-ı hayırhanemizin kumpanya efradınca nazar-ı dikkate alınmayarak her daim kusur vukua getirilmesi “kellim kellim la yenfa”dedirtip bıktırarak kadar olmuşsa da çi- sûd ki “Sanayi-i nefise”den bulunması bil-mecburiye kalem yürüttürüyor.

Cuma günü icra edilen “Masum Jak”piyesi hakkında geçen Ramazan-ı şerifte beyan-ı mütalaat edilmişse de efradın bazıları değişmiş olduğundan bir iki satır yazı çok görülmez sanırım.

Mınakyan Efendi hakkında şimdiye kadar her suretle takdirkârane ve sükûtle idare-i kelim eden kalemimiz dramların, trajedi gibi oynanmakta olduğunu maat-teessüf ihtara mecburiyet hisseyliyor. Aleksanyan Efendi vazifesini temaşa-giranın mucip-i memnuniyetleri olacak surette icra etti. Hovhannes Efendi, Benliyan Efendi'nin küçük biraderi vazifesini icra ediyordu. Cüsse ve sinninin dahlinden maada biraz da saç boyası istimaline lüzum görülmemesi ve bahusus o vazifeyi icra edebilecek daha genç aktörlerin mevcudiyeti hem rejisin ve hem de aktöre atf ve isnat iktiza eden büyük kusurlardandır. Çobanyan Efendiyle Hekimyan ve Satanik hanımların beyaz iskarpinleri hiç de münasip değildi. Çobanyan Efendinin meşhur olan telaşı, zaten devrilmeye amade bulunan kapıları bir an evvel düşürecek kadar ziyadeleşmiş olduğundan biraz teenni tavsiye ederiz.

Benliyan ailesinin duhulüyle kısmen netice-pezîr olan inkısam malumun bu defa yine tekerrür eyleyeceği ve hatta Mınakyan Efendinin bu ana değin zımnem terk eylediği amur-ı idareyi bu kerre efrattan birine büsbütün devir ve terk edeceği rivayet ediliyor. Sahih ise evvelce muma- ileyhe isnat edilen “İdaresizlik”e hakkıyla kesb-i istihkak etmiş olur.

Mevut ve memul olan tekemmül yerine göreceğimiz bu tedenni sanayi-i nefise namına pek çok teessüfe sebep olur.

Zimba oğlu bahçesinde icra-yı lubiyat etmekte olan komedi kumpanyası direktörü maiyeti efradını memnun edememiş, binaenaleyh tiyatrosunda müşteri bulamamış olmakla iki yırtık elbise bozuntusu ile bir adet davuldan ibaret bulunan eşyasını aktörlerden birine tahmil ile karadan Beykoz'a kadar gitmiş olduğunu söylüyorlar. Direktörün şevki hakkıyla münkesir olmuş imiş.

Hayalhane sahibi bu aralık daire-i edep dâhilinde oynamağa başlamış olduğundan biraz müşteri vardır. Bahusus öteki kumpanyanın fekk inan eylemesinin epeyce yardımı olmuş diye işittim.

adet:50, s: 3

(İmzasız)

(İmzasız): + Tiyatro; adet:50, s:3 (Osmanlı Dram Kumpanyası ile ilgili görüşler anlatılmıştır.)

Makale-i Mahsusa

Servet gazetesinin geçenki nüshasında edat-ı nefi olarak kullanmakta olduğumuz ne kelimesinin suret-i istimali hakkında istifsari muntazaman bir makale-i meşhut acizanem oldu.

Epeyce bir zamandan beri telifi için meşgul olduğum fakat henüz ikmaline muvaffak olamadığım kavaid kitabında bu bahse dair hayli izahat bulunduğundan meselenin halline medarı olur ümidiyle bir suretini takdim ediyorum.

“Ne kelimesi nefide teşrik için kullanılıp mükerrer irat olunur.”bu halde dahil olduğu cümlede fiil var ise fiili, fiil yok ise ismi nefy eder. (Şu çocuk ne okuyor ne yazıyor. Şu karaltı ne taştır ne ağaçtı.) gibi ki evvelki misalde çocuk hem okumuyor hem de yazmıyor. İkinci misalde görünen karaltı hem taş değil hem ağaç değildir. Mefhumunu müfit olur. Ve hangi kelimenin ibtidasında dahi olur ise mutlaka onu nefyetmesi lazım gelir. Cümlede fiil var ise ismin ibtidasında dahi bulunsa fiili nefy eder. (Bugün mektebe ne Ahmet geldi ne Mehmet) gibi ki gerek Ahmet gerek Mehmet bugün mektebe gelmedi, mazmununu ifade eder. Bu sebeple ne Ahmet gelmedi ne Mehmet gelmedi demek doğru olmaz.

Ve eğer (ne) lerin musallat olacağı fiiller yekdiğerinin aynı ise fiil (ne) nin tekerrür ettiği cümleden // (- 3 -) // hazfolabiliyor. Yukarıdaki (ne Ahmet geldi ne Mehmet) meseline olduğu gibi ki bu surette cümle-i ulada ne nin tasallut ettiği fiil cümle-i saniyedeki fiil-i mahzufu tayin edeceğinden mana yine hem Ahmet hem Mehmet geldi demek oluyor.

Ne lisan vafına kadar ne zeban-ı hame

Renciş-i derd-i derunu nice tabir edelim.

Bitti işte bu kabildendir. Ama fiil cümle-i ulada da zikrolunmayıp da (ne) nin tekerrüründen sonra irat olunarak kelam onunla bağlanacak olur ise o halde (ne)ler

nefy manasından tecerrüt ile hem gibi yalnız iştirak manasını müfit olup nefi manası fiilin menfi getirilmesiyle eda olunur. (Bugün mektebe ne Ahmet ne Mehmet gelmedi.) gibi ki hem Ahmet hem Mehmet bugün mektebe gelmedi, demek olur.

Nitekim fiil (ne)lere taktim ettiği surette dahi böyledir. Yani nefy manası fiilin menfi getirilmesiyle eda olunur. (Bu tembellikle sınıfı geçemez ne Şakir ne Mahir) gibi nefyinin “Benimle hemzeban olmaz ne Firdevsi ne Hakani”kavli bu kabildendir. Binaenaleyh (ne)lerden sonra getirilmiş olan fiilin müsbet getirilmesi mesela (ne onu ne ötekini gördüm.) denilmesi sahih olamaz.

Çünkü zikrolunduğu üzere (ne) nin behemehâl fiile musallat olması lazım olmayıp fiil yok ise isme musallat olacağından ve cümle-i ulada fiilin zikrolunmasıyla (ne)lerin yalnız iştirak manasını ifade için getirildikleri zihne tebadür edip nefy manası zayi olmamak için tehhür etmiş olan fiilden (müntazır) bulunacağından fiil-i müsbet irat edilecek olur ise zihni manâ-yı mütebadirin hilafına sevk ile teşviş ve ihlal eder.

Fiil efal-i mürekkebeden olur da cüz-i ula (ne) tekerrür edilmezden mukaddem irat olunarak ne ona tesliyet edilirse o surette fiil-i mezkûru tekmil edecek olan ikinci cüzü müsbet getirilir. Mesela (ne şab oldu ne şeker.) denilir. Çünkü birinci (ne)yi takip eden şab yalnız şab ismi olmayıp belki şab-ı masdar mürekkebinden mazi-i şuhudu olan şab oldu. Fiil-i mürekkebi olduğuna ve bunun cüz-i saniyesi olan “oldu”fiili ne tekerrür ettikten sonra zikrolunması karinesiyle şab kelimesinden sonra dahi gözetileceğine binaen hakikatte ne edat-ı nefyi şab oldu cümlesinin mecmuuna tasallut etmiş olduğundan cümle-i sabitede mezkûr olan “oldu”fiilinin menfi getirilmesine hacet kalmaz. Lakin “ne onu ne ötekini görmedim.”terkibi bu kabilden değildir. Burada fiil, basit olup ne onu ne ötekini kelimeleri aşağıdaki “gördüm”fiilinin cüzleri değildir ki onlara nefyinin duhulü aşağıda gelecek “gördüm”fiiline dahil olmuş hükmünde tutulsun. Nabi merhumun:

Ne azm-i kuşe-i rahat ne meyl-i hab edelim

Girince damen-i maksut ele şitab edelim.

Beyti dahi bu kabildendir. Yani beyt-i mezkûr ne azm-i kuşe-i rahat edelim ne meyl-i hab edelim, takdirinde olmakla hakikatte (ne azm edelim ve meyl edelim) fiil mürekkiplerine musallattır. Yukarıdaki ne onu ne ötekini gördüm sözünde (ne) tekerrür etmezden mukaddem fiil veya cüzi bulunmadığı cihetle (ne)ler hem manasına olarak nefyi manası zayi olur ve bilfarz (ne) nefi ile beraber teşrike hamlolunursa maksudun hilafı olarak gördüğüm o dahi öteki de değil gibi ne olduğu belirsiz bir şey olur.

Onun için Reşit Paşa “Ve bir kere tav-an kabul edemeyeceğini bütün aleme ilan ettiği bir maddeyi tekrar kabul edecek olur ise ne enzar-ı düveli ne de kendi tebaası indinde itibar kalmayarak ilh.”kavlinde (kalmayarak) fiilini menfi götürmüştür. Nitekim “Bugünkü gün müslim ve gayr-i müslim hiçbir fert ne hürriyet ve ne de malından bir hükm-i kanun ve nizamı la-hak olmadıkça mahrum edilemez.”fıkrasıyla “galebatını Fatih unvanına ihtisas edecek kadar teksir ettiği halde ne şarkta ne garpta devleti hudud-ı tabiyesinin haricine çıkarmadı.”cümlelerinde (mahrum edilmez, çıkarmadı) fiilleri menfi olarak irat olunmuştur.

Cevdet Paşa merhumun “ne ahkam-ı Kuraniyeye vakıf ve ne de adap u şeair-i İslamiyeyi arif olduklarından”kavlinde (olduklarından) kelimesinin müsbet irat olunması evvelce geçen misallerde olduğu gibi fiili mürekkep olmasından neşet etmiştir.

adet:19, s.2-3

Mekteb-i İdadi-i Mülki Kavaid-i Osmaniye Muallimi

Ahmet Lisanüddin

Ahmet Lisanüddin (Mekteb-i İdadi-i Mülki Kavaid-i Osmaniye Muallimi)

[Emiroğlu]: +Makale-i Mahsusa; adet:19, s:2 (Ne bağlacının kullanımıyla ilgili tartışmaya yer veren ilgili yazı.

İstanbul Mektubu

3

Direktör _ Yazı eksik. Vakit dar. Ne yapacağız?

Muharrir_ (Hayretle) Bilmem?

Nasıl bilmem? Yazı bulmalı.

Nereden bulayım! Posta gelmedi.

Zihninden bul.

Kalmadı.

Kalmadı olmaz. Bulmalı. Yarına gazete çıkacak.

...

Düşünmenin zamanımı! Yazı isterim.

Efendim. Ne yazayım?

Hatırıma geldi. Tramvaylar hakkında...

Yazdık. Bu nüshada var.

Reji kolcuları.

Yazdık. O da var.

Bankalar... Yok yok. Dur! Şey... Şimendiferlere at tut.

O da var.

Terkos kumpanyası...

Dünkü nüshada mufassal bir bent yazılı... Sonra kabak tadı verir.

Arabacılar...

Ufak bir karavanın olur.

Hele yaz... Ben sana yetiştiririm.

(Dünkü gün köprübaşında iki arabacı müşteri meselesinden dolayı kamçı kamçıya gelmek üzere iken kâhya tarafından men edilmiştir.)

Baş tarafına (dâhiliye) diye işaret et.

Daha daha... Ağabey hatırıma geldi... Sokak köpeklerini...

Peki ama ne diye yazalım...

Uydur

(Yeni camii taraflarında kuduz bir kelbin itlaf edildiği yazılmıştı. Hayvanın diğer ben-i nevini daladığı maznun olmakla nev-i âidesinin şiddetle nazar-ı dikkati celp olunur.)

Ver aşağı... Şirket-i Hayriye vapurlarındaki kamarotların kamaralardan birini inspecteure hulus çakmak niyetiyle kilitleyerek müşterilere açmadıklarını da yaz.

Yazıldı.

Yaz...Tonluk makinelerce bir sakatlık melhuz olduğunu, vagonların hüsn-i suretle süpürülmeyip tenvir edildiğini...

Yazıldı...

Gördün mü? Siz de muharrir misiniz? Ah! Vaktim olsa da masanın başında ben otursam... Size muharrirlik ne imiş anlatsam... Gazetecilik ne imiş, öğretsem...

(Bu aralık ter içinde bir muhbir kapıdan söver.)

Ne var? Ne havadis...

Efendim... İdare memuruyla ne yapacağız?

(Fena halde bir surat). Ben sana ne soruyorum. Havadis olmayınca para da olmaz.

Olmaz ama ben iki haftadır alamadım. İnadına vermiyor.

Of! Ben havadis istiyorum o para diyor...

Mangiz olmazsa havadis nerede olur...

Haydi buradan! Kaç kuruşunuz kaldı, gör hesabını, git.

(Başmürettip mahzun mahzun girer.)

Kaç sütun...

Üç sütun lazım.

Ne?

(Biraz düşündükten sonra) yaz... Esnaf hâlâ yeni okka ile satıyorlarmış.

Yazıldı...

Canım hiç hatırına bir bent gelmiyor mu?

Gelmiyor...

(Tarafeyn derin bir murakabeye dalar. Bir çeyrek sonra muharririn gözlerinden bir şua-yı neş'e-dâr fırlar.)

Buldum...

(Telaşla) Ne?

Dekadanların (aleyhine) bir makale-i edebiye...

Oh! Artık ben gidiyorum. Sen hemen yaz, ver aşağıya.

adet:3, s.3

(İmzasız)

[Ahmet Rasim](İmzasız): İstanbul Mektubu: adet:3, s:3 (Gazetenin yayın politikasına dair diyaloglar halinde kaleme alınmış bir yazı, imzasız.)

İstanbul Mektubu

2

İntihal! İntihal! Bir taraftan günde bir intihal! Diğer tarafta haftada bir intihal! Yaşasın aklam-ı Osmaniye! Yaşasın şimdiki üdeba!

Fakat ben İstanbul mektupçusu, şehir mektupçusu olayım da mesela Figaro'dan intihal etmeyeyim, bu garip! Benim elim ayağım yok mu? Ben de çalarım. Alın bir numune:

Yeni edebiyat-ı cedide ile eski edebiyat-ı cedide

Eski edebiyat (Bir makale-i maznûneye) göreceğin ceza daha ağır olur mutasallifâne nümayişlerden vazgeç, sözü tarta tarta söyle.

Maznun Efendim yeni okka ile mi eski okka ile mi?

Naili-i cedit ehîbbâsından birine bir mektup yazarak biraz görüşmek için bir mahal-i telakki tayin eylemesini rica eder. Fakat zihnine varit olan bir şüphe üzerine zahr-ı mektuba şu hamîşi yazar: (Şayet mektubum elinize vasıl olmazsa

bendenizce zahmeti mucip olmamak için âdem-i muvasalatı bildirmeğe erzânî-i lûtf buyurmaklığınız müsterhamdır.)

adet:9, s.3

(İmzasız)

[Ahmet Rasim](İmzasız): İstanbul Mektubu: adet:9, s:3 (İntihâl üzerine düşünceler anlatılmıştır, imzasız.)

İstanbul Mektubu

Aman! Ne nazik endam! Ne kadar sevimli, şık, şıllık! Ben ne bileyim? Meğer müşâare ediyorlarmış. Her gün şikkı bostana gelir, bostana açılan kapının yanındaki ağacın altındaki koca taşı kaldırır, bir şey bırakır gider, o gider gitmez kapı hızla ardına devrilir. Şıllık çıkar, taşın altındaki zarf ve mazrufu alır. Yerine bir tane bırakır.

Evet. Çalacağım, fakat nasıl? Merakımdan çatlıyorum. Evvelce dahi arz etmiş olduğum vecihle bendeniz de min gayr-i hadd uşşaktanım. Sanat-ı şiire de intisabım vardır. Gazel, kaside, şarkı, semai, destan, mâni, methiye, fahriye, sone, triyole, ditiramot, poem, parodi yapar, neşrederim. Her ne ise! Evet, çatlayıp patlayacağım, düşündüm. Şık ile uzlaşmadan başka çare yok. Artık bilmedeyim Göksu'ya hay hay, Ada'ya, münasip Göztepe'ye gideriz beyim.

Mamaya: Buyrun, Beyoğlu'na: Vızır vızır,

Sonra: Cayır cayır Büyük Dere'ye çikalım mı? Olur efendim. Kalender nasıldır? Pek şairane, derken geçen sıcaklar işime yaradı. Şık soyundu, ceketini şöylece gelişi güzel attı düz bir zarf koyun cebinden fırlayıp saye-i dırahta can attı. Yüreğim birdenbire hopladı. Fırsatı kaçırmağa gelmez. O kâğıdı yerden devşirip, cebine yerleştirip sonra okuyup yazmalı. Ben âşık olduğum zaman öyle alaylara hedef oldum ki tarif edemem. Acıyı çıkarmak zamanı geldi. Hemen bir öksürdüm. Bir daha öksürdüm. Boğulur gibi yerimden kalkarak mektubu nazardan gizlemek üzere ağacın dibine koştum öhö! Öhö! Yerden aldım, artık müsterihim.

Gezindik, güldük, oynadık, ayrıldık. Eve gelir gelmez açtım, vay! Nesir ile şiir karışık bakın bakın:

İki Gözüm:

Tıraş ol, sür lavanta, tar-ı ceketle bir iki kırdır.

Süzül Göksu'ya elbet bir güzel dilber olur peyda

(Maksadım kinaye değil estağfirullah! Fakat öyle söylediler, görenler var.)

Dayanmaz şiddet-i aşk ve hevaya ben gibi bî-baht

Onunçün sineden her lahza efganlar olur peyda

(Sizi kıskanmakta hakkım yok mu? Sevmek kabahat mi? Fakat aldanmak kabahat? Rica ederim. Artık aşkımız burada kalsın. Ah!)

Dikkatli okudunuz mu? İntihal hissiyatımıza bile işlemiş. Biçare maşuka beyt-i evveli hemen takımıyla aşırılmış, gönlünü çalan beye vermiş. Heves bu ya! Ben de Göksu'ya süzüldüm. Abdi'miz (Pembe Kız) oynuyormuş. Abdi tuhafır vesselam! Koca Abdi kart çingene taklitini yapmakta fevkalade bir maharet gösterdi. Bizde aktör yok diyenler ibret alsınlar!

Havadis-i mahalliye:

Dut mevsiminin hululü münasebetiyle Andelib'in tatil-i figan eylediği söyleniyor.

Kalenderin on iki kuruşa ilan ettiği tabildotta adab-ı kalenderaneye riayet edilmesi ve ne verilirse eyvallah denilip aç kalkılsa dahi ihtiyar-ı sükût olunması yemek listeleri üzerine yazılmak üzere Fransızcaya tercüme edilmek imiş.

Cacık mevsimi hasebiyle sarımsak fiyatı terakki ederek bakkalların tarator gürültüleri ziyadeleşmiştir. Bütün mahalle beyleri bakkal bakkal gezerek tarator başlar başlamaz:

Bakkal Tarator

Oynama çabuk ol

diye terennüm-saz olacakları ve içlerinden birinin eline bir def alarak bütün kilâb-ı etrafı 'av'aveye davet edeceği his olunmakla çırağların süpürge sopalarını hazırladıkları haber alınmıştır.

Kamus-nivisan-ı cedidin mana-yı intihali iktibastan tefrik için (görmeden almak) diye tefsir edeceklerine (göre göre almak) demeleri şüpheyi davet etmekle tarafeyn-i muarızın kelimenin halline mübaşeret etmişlerdir.

İntihal kelime-i edebiyesinin sanayi-i bediyeden olduğunu bilenler mademki intihal edebiyata dâhildir, onu terk etmek reva değildir. Zemininde âyana kalkıştıkları ve bir taraftan dahi sahife sahife aşırmağa başladıkları söyleniyor. Zabıta-ı edebiyenin nazar-ı dikkatini celp ederiz.

adet:12, s. 3

(İmzasız)

[Ahmet Rasim](İmzasız): İstanbul Mektubu: adet:12, s:3 (Giyim kuşam merakına dair, imzasız.)

Şehir Mektubu

Bizim tiyatrocı Abdi hakikaten tuhaftır. Sade tuhaf değil tuhafın da Abdidir. Hele saraka etmek hususunda gösterdiği etvar-ı abdiyane taklit kabul etmez. Hatta Kel Hasan ile aralarındaki farkı tayin etmek isteyen şuaraya zamaneden birine:

Hasanın pek güzel değil oyunu

Abdinindir ben onu neyleyeyim

dedirtmişti. Şehir uşağı oldukça kurnaz, ustura gibi kayış tutar, dilbaz, şakrak olduğundan başka yüzündeki garabet-i mudhikeyi ta göbeğine kadar indirmiş. Endamı iri, beyni soytarı, dehen teng hayide edası mashara, gözleri kapkara, kellesi kudretten matruş, oldukça mahalle terbiyesi görmüş, zuhuri artığı, orta oyunu kırıntısı, hamdi müstahlifi, kendi tuhaflığına kendi güler, fakat oldukça dilber, adeta kırma, santral, çınar irisi, yarma, dal budak, kestane suyunda haşlanmış istakoz enseli, eski hovarda, olanı biteni çakar, hoş meşrep, vakte, zamanına göre hikâye düşürür, fıkra söyler, cinas ve mazmuna can atar, ba-husus mürtecel, hele hele... söyleyeyim mi ,söylemeyeyim mi? Haydi şimdilik dursun, haline göre kabadayı, bir adı Memiş, bir adı Maçola, bir adı Baba, bir adı Kelebek, bir adı Gamsız, ne olur ise eyvallaha kail böyle mert-i kâmindir. Fakat nedense benden perisi haz etmiyor bir zaman sevişirdik ama şimdiler konuşmuyor, dargın, kırgın, rencide dil, o yosma çehresi asık, o güzel gözleri

nigah mürde gibi süzgün, yüreği üzgün, takılıyor, harf atıyor, hatta evvelki gün Göksuda kendisine iltifat eden birine beni göstererek: “Şehir mektupçusu var.”yazar diye serzeniş etti. Sade bu kadarla kalsa iyi! Bahsi uzattı, kendi tuhaflığını hatırladı, hatırladı da zihnen kendi ihtiraatından olmak üzere bir zemin hazırladı. Bütün sahilnişinane beni bir bir takdim ederek, hakkımda söylemediği söz kalmadı. Ne zararı var, yine bizim Abdi’imizdir. Elbette yine bir ziyafete gelir, bir faka uğrar, yine ona bir değirmen çevirtiriz. Gerçi ununu elemiş, eleğini asmıştır. Lakin ne çare mukteza-yı hilkat arada tozuyor. Bizi tahkire kalkışıyor. Ah olmalıydınız da görmeliydiniz? O ne komik, o ne tuhaf manzara idi. Kenar dilberi serintileri ona yürüyordu. Haya sürtük, dürtük zeybekler yok mu onların dişisi değil de dişlisi, bana: ---- Senin şehir mektuplarını---- lerim diyor. Ben onun için katı bir şey yazmadım ki? Bizim mektuplar kaşağı değil ki cilde sürünsün. Çıngırak değil ki boyna takılsın, boru değil ki ötsün, duman değil ki gözlerini bürünsün. Bizimkiler adeta bir tütsü. Tesir etmezse nüshasını yazarız. O da fayda vermezse büyüsünü çözeriz. Baktık ki yine hastalık devam ediyor, bildiğimizi söyleriz. Kayda, sicile müracaat ederiz.

O istediği kadar sulansın, utansın utanmasın, ağır ağır, perde perde, fasıl fasıl, kanto, komedi, dram anlatırız. Bütün tuhaflıklarını ayrı ayrı şerh ederek bu madhekin ne yaman bir bedia-i nadire olduğunu izaha çalışırız, çalışırız ama yine biz darılmayız. Yine severiz, yine görüşürüz, yine gider, kendini seyrederek. Varsın o hiddet etsin, hakkı da var. Safi sinirdir. Siz onun lop lop olduğuna bakmayın, çabuk zayıflar, daracık sahnelerde sıçraya sıçraya bu hale geldi. Evvelden görüyoruz delikanlı idi. Saçı, sakalı oyunlarda ağardı. Güldüreceğim diye kederle sabah ettiği geceleri biliyor musunuz? İrticalatı dad-ı hakk olduğu halde yine sanatına bu kadar düşkündür. Ah! O *Malumat Gazetesi!* Orta oyununu haram etti. Elbette o da buna bir oyun edecektir. Mamadede sahneye tıktılar. Şimdi insaf edin. Abdimiz kızmasın mı? İçip içip sızmasın mı? Beni görünce bağırıp çağırmasın mı? Benden ona ruhsat! Ne yaparsa yapsın.

Güzel ne ederse güzel çeker.

Aman ne kadar tuhaf! Dün yine Değirmenci namında şarkılı bir komedyaya oynuyordu. Hasbanın don ile arz-ı endam edişi neler hatıra getirdi! İnsanı

gölmeden çatlatacaktı. Kalabalık mı kalabalık ! Sıcak mı sıcak! Göksu, Mama gibi açık değil ki. Terden, kahkahalardan oturmuyor.

Hiç dikkat buyuruldu mu? Abdi komedyalarında ilaçtan bahsedildikçe ağzına tavuk göğsü, gayretle gına etmek, kadayıf, göğsüne muhallebi, midesine baklava, ikinci midesine nazlı aş, hücrelerine sütlaç gibi şeyler sararım diye bizi tatlı tatlı güldürür. Galiba dün acı bir şey yemiş ki beni görür görmez mülâtıfeyi bırakarak saldırdı. Neler neler? O dana kapaması biçimli çehresiyle, o ahu gözleriyle, o ceylan bakışlarıyla, o tosun edasıyla güzel güzel, tuhaf tuhaf! Latif latif kinayeler attı. Söz söylemeye kıyılmaz ki. Bilhassa mukabele edilmez. Efendim! O ne sözler, o ne buluş, o ne nekrelik. Hak vergisi vesselam. Zannederim ki artık barışırız. Bana sarmaz, bana darılmaz, kuzu gibi halim durur. Derede, tepede yine buluşur. Sohbet ederiz.

adet: 35, s:3

(İmzasız)

[Ahmet Rasim](İmzasız):+ Şehir Mektubu: adet: 35, s:3 (Tiyatrocu Abdi hakkında bir ironik bir yazı, imzasız)

Yevmi (Malumat) gazetesinden menkuldür.

Şehir Mektubu

Şimdide bir (-miş) modası çıktı. Bu adeta hikaye fiillerini teşkilde gösterdiği himmet-i lisanımızı adeta en geniş lisanlar sırasına geçirmiştir. Mesela fuara gidenler toz içinde boğuluyorlarmış. Yollar cuma günü, pazar günü sulanıyormuş denilince buradaki (-miş'lar) adeta Terkos su borularına takılan hortumların boruları gibi nazar-ı dikkat o günde bir gubar-ı iştibah hasıl eder. Fakat bu iştibah ne kadar tatlıdır, aram güdazdır. İşte bu edat (Sembolizm) de yoktur. Çünkü öteden beriden işittiğime göre insanların katettiği şehrah-ı terakki bir dairenin muhitine müşabih olduğu için kemal-i medeniyet bir noktada bulunmakta ve insan o noktaya gelince orada tevakkuf edemeyip yorulduğundan derece derece eski hale avdet etmekte imiş. Hatta bu tekâmül ve terakkiye bir alamet-i sabite olmak üzere (Sembolizm) gösterilmektedir. Çünkü Mösyö Hanzik tarifine göre meslek-i mezkûr bir madde ile diğer madde arasındaki müşabehet neticesi olarak bulunan bir sembolü his veya sair bir şey için ikame etmekten ibaret olduğundan şair veya nasir römorkör vapuru diyeceğine deniz lokomotif

demektedir. Şu hâlde eski Mısırlıların kullandıkları hiyeroglif hattı ile Asurîlerin hatt-ı mimarisi ve Çin ile Japon'un yazıları bu meselenin babası addedilmekte ve bu ana kadar beşerin bulduğu usul-i tahrir dahi evladı tanılmaktadır. Bu itibardan maksat elveled-i serabiye mazmununu ispat etmektedir. Artık bir sene sonra evrak-ı matbua üzerinde ne resimler ne tasvirler göreceğiz. Saz şairlerinin muamma levhaları haltetsin! Ben bile fenerde yeni yeni semboller keşfettim. İçlerinden en ziyade beğendiklerim şunlar:

Yanar döner denilen çarşaf giyenler için: Semender puş akşam güneşi denilen ferace için: şule-i satire: yaşmak için: fanus, // (- 4 -) // göğüslere gerilen ponje veya sair"türlü kabarık ziynetler: İşlemeli puf börkü

Koyu, siyah, kumral, sarı kaküller: (Sümbül yerine) şebb-u araba: Tezkire-i cedide

At: Buhar-ı ziruh

Göz işareti: (Gözüne göre: Kara göz ise: mudhike-i ayniye, ala göz ise buşiş-i nermin, yeşil göz ise ihtizaz -ı amit, mai göz ise kebudih-i derun)

Edebiyat-ı hazıra: Frenk saç

Edebiyat-ı hazıra aleyhinde bulunanlar: Purikâr-ı edebî

Edebiyat-ı hazıra lehinde bulunanlar: Müşteri-i nevzuhur

Aşk: Şehîk

Alaka: Şehka

Sevda: Şehak

Dikkatle bakılacak olursa insan her yerde gülecek bir şey görebilir. Beynelavam caka denilen satış ekseriya mudhikeler icat eder. Şimdi bir kere bir cakalı süvari farz edin. Altındaki beygiri alabildiğine sürüyor tozu dumana katmış geliyor. Fakat bu geliş arbede cuyana değil ötekine, ah ötekine bir gösteriş, ta fenerin orta yerinden uçuyor. Herkes maşallah diyecek, öteki de iftihar eyleyecek. Bir de baştaki fes uçup, hayvanın ön ayakları tükseyip asırlardan beri birikmiş gibi duran tozların arasına yuvarlanırsa siz buna gülmez misiniz? Efendim o ne suret! O ne üst baş! O ne hired-hâş olmuş vücut!

Öteden bir araba geliyor. Vay! Tıpkı onun arabası. Atları o. Ohôo! Fese düzen, ceketin yakalarını çekiş. Bıyıklara bir iki dokunuş. Mendil elde, gözler dimdik. Arıcık gayretlak, oynak. Ufak bir çarpıntı yaklaşıyor. Acaba ne desin? Gözüyle bir işaret versin de çifte cevizlere doğru. gitsinler mi? Hay hay! Yaklaşıyor ha! Derhal baş çıkarılıp işaret verilecek aman! Ne müthiş! Koca kır sakallı bir efendi! Yanındaki kız çocuğuna Şam fıstığı veriyor. Bende bir surat! Bir mahzunluk! Bir keder! Bir sıkıntı! Bir ter!

Şaka değil, insan böyle seyir yerlerinde araba içinde adeta kaplumbağaya benziyor. Amed ü şud halkı temaşa için pencerelerden çıkıp çekilen kafalar bir hareket-i mütetabiyi andırıyor. İşte o zaman hariçte durup da bakılacak olsa o kafaların yüzlerinden hasıl olan alaimden ne türlü şeylerin geçtiği derhal aşikâr olur. Bazen gözler kırpılıyor, bazen suratlar ekşiyor, bazen bir tebessüm-i hafi ile çehrelere sebahat geliyor.

Zurna ,çifte nakkare! Göbek! El şaklamaları! Neredeyiz? Bu ne alem? Ortalık dümtek oynuyor. Aman çal! Bakın şu beye yavaş yavaş çalkıyor! Oh! Yaşa yabani sümbül! Fakat bize ne oluyor?

Arabadan atladım ben.

Güle güle çatladım ben

Nağmesi aks ettikçe bütün araba içinde vaziyet-i sakinede bulunan omuzlar iki tarafa hafifçe gidip gelir. Herifler halkı oynatıyorlar vesselam!

adet: 44, s.:3-4

[Ahmet Rasim] (İmzasız)

[Ahmet Rasim] (İmzasız): + Şehir Mektubu: adet:44, s:3-4 (-miş , -miş ekinin kullanımına ve Sembolistlerin ekleri ve tamlamaları nasıl kullandıklarına dair yazı imzasız.)

Yevmi (Malumat) gazetesinden menkuldür.

Şehir Mektubu

Ada'da:

Sahil, dalgalar, sema, mavi, karşı sahil. Sararmış, tek tük ağaç, Akşam, ayın on dördü, kamer çıkıyor muhallebi tabağı gibi. Yavaş yavaş kızarıyor.

Kazandibinin az yanmış. İzmit körfezi tarafı siyah mavi. Ama gün! Ne güzel tulu! Ne şık manzara! Şairane. Hayır fevka't- tabîa hayır natürel. O sahilde, o dalgalara bakan, o semaya dalan, o karşı sahile tırmanmak isteyen iki şair durmuş düşünüyorlar, düşünüyorlar. Saniha yok. Kafiye bul. Ah! Gelmiyor. Gelmeyince düşünmeden vazgeçip konuşuyorlar.

Chateaubriand'ın leyle-i mehtabını hatırlıyor musun?

-Pek sönük.

Balzac'ın Ihlamur Altındaki Geceler..

-Uzun...

-Lamartine'nin dalgaları .

-Küçük.

-Musset'nin perde-i leyali.

-Kapanık.

-George San'in mektupları.

-Pek açık.

- Coppee'nin soneleri.

-Tatsız.

Flaubert'in romanları.

-Tuzsuz.

-Hugo'nun Sefilleri.

-Kof.

- Zola'nın L'Assommoir.

-Sıkıntılı.

-Prudhomme'un Lehrevi

-Afyoni

-Cenab'ın Riyah-i Leyali.

-Sağnaklı.
-Kemal'in Akif Bey'i
-Pek züppe.
-Benim aşiyân-ı aşk...
-Darılma, pek dar.
-Fakat sizin kâşane-i keder.
-Bir fikr-i mahsus.

// (-4-) //

Öyle ise hangi şiiri beğeniyorsunuz?

Hepsi bayağı... Şair yok.

Schiller fena mı?

Protestan

Shakespeare?

Soğuk.

Danet ?

Pek eski.

Paul Verlaine?

Sarhoş.

Ay? Siz kimi intihap ediyorsunuz? Mallarme'yi mi?

Hayır. Ben kimseyi beğenmiyorum. Yazdıklarım da bunu ispat etmez mi?

Evet!

adet: 56, s.3-4

(İmzasız)

[Ahmet Rasim](İmzasız): ..+ Şehir Mektubu: adet:56, s:3 (Şair ve şiir üzerine düşünceler anlatılmıştır, imzasız.)

Petersburg Muhabirimizden

‘*Servet*’e Rağbet ’

Servet’in fakire gönderilen numune-i nüshaları bu taraf karileri nezdinde mazhar-ı rağbet olmuştur. Tatarlardan kime takdim ettim ise hemen müşteri yazıldı. Onlardan bir müdekkik ile meyanımızda *Servet*’in mesleğine dair böyle bir muhavere cereyan eyledi:

Müdekkik: *Servet* gazetesinin yanımda bulunan numune-i nüshasını nazar-ı tetkikten geçirince-muhteviyatından makale-i İslamiye ve bend-i siyasi ve edebî ve şuanat ve garaib gibi taksimatıyla şehir mektubunu, orijinal [aslı] ve mütercem tefrikalarını- Kemal’in Sergüzeşt’iyle Lamartine’in Rafeal’ini- karilere mahsus zevk-i mütalaagüzarı ile okuduğum halde bunların kâffesini gazetenin unvanına mugayir buldum. *Servet* unvanı altında ticaret ve ziraat ve terakkiyat ve faaliyet gibi şubat-ı fünundan birer parça bulundurulması icap ederken siyasiyat ve edebiyat ve hezeliyata yer verildiğinin esbabı ne oluyor? Anlayamadım!

Ben –Bizim o Rus işçilerinden bahsettiğimiz Petersburg mektubuna ne dersiniz?

Müdekkik- *Servet* unvanı altında derç olunacak o mektup, “hele o *Servet*’i kazma altında göstermek tabiri ne kadar manidardır. Gördünüz mü siz Petersburg servetini kazma altında bulduğunuz gibi biz de “*Servet*”altında servet bulmak istiyoruz.

Ben-Gazetenin unvanından şimdilik bahs // (4) // etmeyelim. Mündericatını, hacmini, nefasetini, resimlerini, kağıdını, fiyatını nasıl buluyorsunuz?

Müdekkik- Âlâ, hakkı’l-insaf tadad eylediklerinizin kaffesi mamulün fevkında buluyorum. Bizim en zengin “Niva”gazetemiz o kadar büyük müşterisiyle, kıdemiyle bile sizin “*Servet*”iniz ”den iyi olamaz. Gazetenin şu cihetlerine asla muteriz değilim. Yalnız “*Servet*”unvanı altında servet arıyorum.

Ben-Hasılıkelam “*Servet*”altında servet arıyorsunuz değil mi?

Müdekkik-Ne-ve-t

Ben-(Mütebessimane) “*Servet*” altında servet aramak müessisin, sahib-i imtiyazın, direktörün, müdür-i mesulun vazifesidir ki aradığı halde hamden sümme hamdullah onu buluyor. Size yahut bize gelince (yahut gelmeyerek şu bulunduğumuz nokta üzerinden kımıldayamadıkça) muhavereyi kapatıverip hemen para çantasını, o mebde-i serveti açmalıyız.

Müdekkik nüktesince maksadımı rana anlamış olsa gerektir ki derakap cüzdanı cebinden, rubleleri de cüzdanından çıkarıyordu. Zaten benim akça çantam daha evvelden dehan-guşa bulunduğumdan ittihat postasının kırk franklığını, tekmişkâr bunları (kup) diye yutuverdi. Müdekkikin meseleyi böyle inceden ince tahlil ve analiz edişine ömrümde ilk defa olarak tesadüf etmiştir dersem inanınız.

Yaza lanet_ Petersburg’un (kışa lanet) çekenleri şehr-i mezkûrun çar etrafında bulunan sayfiyelere (daçalara) çekilmişlerdir. “Bunlar martta mı nisanda mı çekilmişler?” diye izahat almak külfetine girişmeyiniz. Petersburg’un ne noktada bulunduğunu elbette biliyorsunuz. Bu taraf-ı fusul-ı erbaasını sizin “*Nevsal-i Marifet*”, “mini mini takvim”de irae olunan eyam-ı vesaatle tayin etmeyiniz. Sizin “feryad-ı andelip” demlerinden bizim “gece kuşları” tabirine şayan saçı uzun aklı kısalarımız buzlar üzerinde kahkahalarla sürünceme talim (ل ف ز ش و ر ز ش ی) ediyorlar. Sizin “ahir-i sitte-i süver”de bu taraf inekleri sittin sene çemenistan yüzü göremeyecek bir halde ahırda alefhar oluyorlar. Âlemin her noktasını gark-ı lücce-i hazaret eden umman-ı rebiden şu diyara tereşşuh eden katarat-ı ezharında rengin sayesi, rayihanın da “bîrayıhası” zuhur ediyor. Afitab-ı âlemtab burc-ı hamele girse bile burç-ı tir ciğergâhına yerleşmiş bir dâu’l-acûz henüz işgal eylediği noktadan kımıldanmak bile istemez. “Acaba Petersburglular ilkbahar yüzü görmezler mi?” diye sual edenlere “Bahar onların yüzünü görüyor.” cevabı verebiliriz. Siz de müneccimbaşının fennen ilm-i nücüm kuvvesiyle irae eylediğine nazaran ilkbahar şimdi son eyyamını buluyor. Halbûki burada yazın nısf-ı evveli nısf-ı ahirine geçmiştir: Haziran ile temmuz mevsimini teşkil ediyor. Ağustos ibtidasından sayfiye-nişinler ‘zemistan-nişin’ oluyorlar.

Nevsa’l-i Marifet’i açıyorum. Ahir-i nabistanı eylülün onunda buluyorum. Halbûki eyyam-ı mezkûrede burada sineklerin karası kurra-ı helakı birer onar çekiverirler. Sinek dedim de şimdi benimle burun buruna tesadüf eden sivrisinek

kendinden bahsettirmemi ahenk-i hazini ile ifham ettirdi. Bu taraf tabirince hevvamın ‘yankili’ (Amerikalıs) namını muharrer olan Şu hevai “ timsal-i ah uenin”Rusya da Rusya olmuş, meyanı incelenmiŐ, hortumu fil hortumu kadar kuvvet bulmuŐ ziyadesiyle sivrileŐmiŐ, kanatlarındaki ihtizaz saz-tiraz-ı pür-avaz olmuş. İki sevda-zede yekdiğeri yüzüne:

“beyit 24” مزر در ب هدي دك من اوتن تندي دز

“دي آيم ريت هك من يب هني اعم رك”

mealinde bir bakıŐla “dide-duz” oldukları andan ‘ komar ’lardan [sivrisineklerden] iki hevazedesi ‘ yalan derseniz ’ diye yanlarına sokulmaları da hem âşıkane ve hem Şairane oluyor: Gülzarda sivrisinek çiçekleri açılmayan bir gözle tesadüf olunamaz. Şu gözler ‘ ah bir an evvel kıŐ gelse de bembeyaz sineklerini başımıza yağdırsa’ diye tazarruatta bulunmadıklarına iştirak etmek elimden gelmiyor: Lanet Şu diyarın yazına!

adet:10, s.3

[Cihangir Andicani] (Petesburg Muhabirimiz)

[Cihangir Andicani] (Petesburg Muhabirimiz): Servet’e Rağbet; adet:10,s:3 (Servet gazetesinin ismine dair yorumlar yapılmıştır. Servet gazetesine yazılan yazılara dair bilgi verilmiştir.)

Makale-i Mahsusa

(Orta Oyunları)

Bir zamanlar memnu iken Şimdi yine oynanmaya başlayan (Orta oyunları) vakıa Türklerin eski tiyatroları hükmünde bir oyun olup edep ve terbiye dahilinde oynanırsa temaşası fena değilse de bugünkü orta oyunlarının hakikaten edep-i millîmize asla ve kata muvafık olmadığını ve hatta bilmeyerek oyuna gelmiş veyahut orada bulunmuş olan birtakım yaşlı başlı zevatın bile kemal-i ar ve hicap ile oyunun yarısında lanet ede ede kalkıp gittiklerini söyleyebiliriz.

Bu orta oyunlarında halkı güldürmek için oyuncuların Zenne kıyafetine giren tulumbacı bozmalarının kavukluya çıkan attar çırağı yamaklarının hele aptal bekçi veya budala uŐaĐın, ayyaŐın gerek nazara hoş görünmeyen vaziyet-i bi-edibaneleri gerek halk arasında hele çoluk çocuk kadınlar meyanında iratı terbiye namına katiyen caiz olmayan tefevvühat-ı rezilhaneleri ahlak ve edep-i millîyi

terbiyeyi nazar-ı itibarı almak ve oyun yerini tulumbacı kahvesinden daha berbat bir hale getirmek gibi seyiyatleri müsamaha ile bakılamayacak şeylerdendir. Tuhaflık edepsizlik demek değildir. İkisi de başkadır. Edep dairesinde bir insanı güldürmek ile edepsizlikle güldürmek beyindeki farkı ve her ettiğinin ahlak-ı umumiye üzerindeki tesiratını zamanımızda idrak etmeyecek kimse bulmadığından bizimle beraber herkes evladının, ailesinin terbiye ve namusunu arzu eyleyen her sahibü'l-beyit de orta oyunlarının cidden aleyhindedir. Bunlarda çocuklarımız bir ahlaksızlık dersi de görüyorlar. Sevk-i tufuliyetle onu hoş bir şey zannederek tabiidir ki taklitle de yelteniyorlar. İşittikleri sözü duyuyorlar, söylüyorlar. Elhasıl hiss-i taklitin ilcaatıyla yaptıkları şey eğer peder ve validelerince men olunmazsa bir edepsiz olup çıkıyorlar. Mekteplerimizde tehzip-i ahlak için risaleler okunur. Ahlak kitaplarından senelerce dersler verip irfan-ı ümmeti terbiye ile tezyin etmek emel-i insaniyetkâranesine tabiette geceli gündüzlü çalışırken beri tarafta tedarik-i maişeti rüzale bağlı olan birkaç oyuncunun edepsizlik dersi vermesi hem de o ders-i menfurun mücessem olması itibariyle ahlaka daha ziyade tesir ederek bir haftada kazanılan fikir-i terbiyeti bir dakikada mahvetmesi ne kadar teessüf edilse o kadar teessüfe şayandır. Bu bapta merciinin nazar-ı dikkatini celbederiz. Fesat-ı ahlakı bahis olacak bu gibi fenalıkların menolunacağından ise asla şek ve şüphemiz yoktur.

adet:6, s. 2

Malumat

Malumat: Orta Oyunları ; adet:6,s:2 (Makale-i Mahsusa, Malumat'tan iktibas, Servet'in yorumu ile birlikte)

Servet

Refik-i muhteremimiz (*Malumat*)ın orta oyunları hakkındaki mütalaat-ı musibesine tamamıyla iştirak ederiz. Zira bu oyunlarda halkı güldürmek için istimal edilen kelimat çapkın, külhan yataklarında bile sarfolunur sözlerden değil iken maatteessüf bir takım kadın, çoluk, çocuk arasında söyleniyor. Güya kendi daire-i milliyetimizde cereyan ediyormuş gibi gösterilen o gibi ahvale yani orta oyunlarının mevzuna ve bunların ekseriya zanparanın baskın vermesi gibi vukuat-ı rezilhaneden ibaret bulunmasına nazaran orta oyunlarının daire-i memnuiyete veyahut edep ve terbiyeye ithali taht-ı vücuptadır. Bu oyunlar alelekser (*Libade*)

Van köyü civarında kain (Mama) ismindeki mesirelerde icra edilmekte olduğundan tekrar şikayete mahal kalmamak için Üsküdar mutasarrıfıyet-i aliyesinin bu bapta tedbir-i salim ittihaz edeceğine kanaatimiz berkemaldir. [Malumat]

adet:6, s. 2

[Malumat]

Malumat: Makale-i Mahsusa; Orta Oyunları; adet:6,s:2 (Malumat'tan iktibas, Servet'in yorumu ile birlikte)

Aynen Varaka

Servet'in çarşamba günü çıkan 17 numaralı nüshasında (bir mesele-i lisaniye) unvanıyla bir makale-i mahsusa gördüm. “Edat-ı nefi olarak kullanmakta olduğumuz (ne) edatını yek diğerini müteakip irat ettiğimiz zaman ikinci (ne)’den sonra getirdiğimiz rabita-yı ispat ile mi yoksa nefi ile getirmek lazımdır.?”Suali bütün meseleyi telhis ediyor.

Henüz sarf-ı Türki'de kaide şekline konulmamış bu gibi hususiyet hakkında ne türlü söz söylemek lazım geleceğini anlamak istediğimiz vakit bittabi evvel emirde o lisanda öteden beri nasıl kullanıldığını arayıp bulmak ve bu veçhiyle kaidelerini keşf ve istintaç etmek icap eder. Çünkü lisan kaideden değil kaide lisandan çıkar. Bunun için de en kısa ve en doğru yol durub-ı emsal ile atasözünü yoklamaktır. Bizde burada o yolu tutacağız.

Birinci Suret

Ne ölüye ağlar ne diriye güler.

Ne bal oldu ne pekmez.

Ne şiş yansın ne kebab.

İkinci Suret

Bu kaza ne dost ne düşman başına gelsin.

Bu işe ne onun ne bunun akli erer.

Ona ne münşi ne edip derler.

Şimdilik şu gösterdiğimiz misal iki suretten ibarettir. Birinci kısım misallerde fiil (ne) edatını müteakip geliyor. Veyahut her iki (ne) edatından sonra birer fiil geliyor. Bunda esasen fark yoktur. İki (ne) edatına müteallik olan hüküm bir olunca fiili ikince ne'den sonra tekrar etmek abestir.

İşte bu birinci surette vâki olan cümlelerde fiillerin öteden beri lisanımızda müspet olarak kullanıldığı görülüyor. Fiili nefî edecek olursak mana büsbütün bozuluyor. Mesela “Ne ölüye ağlar ne diriye güler.” diyeceğimize “Ne ölüye ağlamaz ne diriye gülmez.” veyahut “Ne bal olmadı ne pekmez.” desek bu cümleler istenilen manayı ifade etmezler. Demek oluyor ki bu surette vaki olan cümlelerde fiili behemehâl müspet kullanmaya mecburiyet vardır. İkinci kısım misallerde fiil ne edatlarından sonra yani cümlenin ahirine geliyor. O işe ne onun ne bunun akli erer gibi şu halde yine fiiller müspet olarak kullanılıyor. Ne’lerden sonra gelen fiillerin şu zikrettiğimiz kaide hilafında olarak nefyen kullandıkları bazen görülüyorsa da bu suret şive-i lisana ve binaenaleyh samiaya sakil gelmekle beraber yanlış olduğu aşikârdır. Şu kadar var ki cümleler böyle kısa olmayıp da hayli uzun olur. Ve edat-ı nefî olan ne’lerin fasılası büyük bulunursa zihin edevatı unutabileceğinden cümlede mananın hükmünü teakkul için fiil-i menfi olarak kullanılabilir. Fakat o halde fiilin ne’ler arasına düşmeyip behemehâl ikinci ne’den sonra gelmesi şarttır. Mesela

(Ne kendisine vaki olan tembihattan ne insanı teemmüle ve ıslah-ı hal ve harekete mecbur eden vekayi-i ibret-bahşadan ve hayr- hâhan tarafından verilen nasihatlerden istifade edemedi.) gibi. Fakat cümlede edat-ı nefî olan ne’ler ile fiil arasına tekit-i hüküm için bir iki kelime sıkıştırılacak olursa o halde fiil-i menfi olarak kullanmak mutlaka elzendir. Mesela: Bu işe ne onun ne bunun mümkün değil akli ermez gibi. Bu cümlede fiil müspet olarak kullanılıyorsa mutlak yanlış olur. Çünkü o halde yine manaca tenakus hasıl eder. Mesela: “Bu işe ne onun ne bunun mümkün değil akli erer.” diyecek olursak (akli erer) fiilini (mümkün değil) kelimeleri tekit ettiğinden ve fiil müspet bir surette bulunduğu netice yine müspet olan manasıyla beklenirken ne’ler insanın zihnini karıştırır. Zira (mümkün değil) tekidi hem fiilin hem de ne’lerin hükmünü iskat ediyor. Şu halde ne’lerin fazla olmaları icap ediyor ki tenakus fiilin müspet kullanılmasında vaki olmuş olur. Öyle ise cümlede ne’ler ile fiil arasına tekiden konulan kelimelerin hükmen müspet veya menfi olmalarına doğrudan doğruya o fiil tabi olunacaktır. Mesela:

(Yarım saat zarfında köprüden Yeniköy’e ne (19) numara ne (29) numara gelebilir.) cümlesine tekiden bir behemehâl-i kelimeleri sokulacak olursak fiil yine müspet kalabilir. Lakin yine tekiden (mümkün değil) kelimeleri getirilecek

olursa menfi bir suret alır. Yarım saat zarfında köprüden Yeniköy'e ne (19) numara ne (29) numara behemehâl gelebiliyor. Yarım saat zarfında köprüden Yeniköy'e ne (19) numara ne (29) numara mümkün değil gelemez. Nihayet ne edatının şu gösterilen iki kısım misallerden maada bir tarz-ı istimali daha vardır ki lisan-ı resmîde değilse de söz arasında ve muhaberat-ı adiyeye ve mektuplarda ekseri görülür. O da fiili cümlenin başına getirip ne'leri geriye bırakmaktır. Bu suretle fiil-i behemehâl menfi olur. Mesela:

“Bu meselenin hallinde muvaffak olamadınız. Ne siz ne diğerleri gibi.” işte ne'ler ile müteşekkil cümlelerin suver-i marûfe ü müstamelesin hemen şu zikrettiklerinizden ibarettir. Şüphe yok ki lisan bahisleri haddi zatında pek mühimdir. Bu gibi küçük hususatın halli için üdeba-yı kiramı tasdi etmeye hacet kalmaz ümidiyle şu mülahazayı tahriren takdim ediyorum. Bunun gibi sırf Osmanlı şivesine müteallik bir meselede -lisanını anasından babasından öğrenmiş olan hangi Türk'e rey sorulsa aralarından mübayenet-i efkâr görülmez zannederim. Hatta makale-i mahsusanın daha mukaddimesinde lisanımızın // (- 4 -) // kavaid-i sarfiye ve nahfiyesi henüz arzu edilen derece-i mükemmeliyet ve mazbutiyete vasıl olamadığı alenen beyan olunur ve bu da zımnem şayan-ı teessüf gösteriliyor. Bu da muhakkaktır. Lakin fikr-i âcizaneme kalırsa bunun sebebi böyle sarf -ı Türkçe 'ye ve lisanın şivesine müteallik olan mesele-i cüzîyenin öteden beri üdeba-yı kiramdan sorulması ve onların -meslek iktizası olarak- Arapça ve Farsça 'ya vesaire lisan-ı ecnebiye fevkalade munis ve o lisanlarla fart-ı iştigallerinden dolayı üslub-ı aliye âşık olmalarıdır. Bundan dolayı elimizde bulunan Türkçe sarflar ve numuneler Türki olmayıp Arabi ve Farisi kaidelerinin mecmuasıdır. Adeta yığındır. Şöyle ki öteden beri ve Redhouse hâlâ bugün Osmanlı lisanı için yazılmış en bu sarf kitapları (R. Yusuf)♦ ve (وقى دل او زي وؤم) gibi ecnebi isimleriyle imzalanmış olarak iyadi-i istifadede dolaşır. Teessüf olunur ki üdeba-yı kiram bu ecnebi imzalar yerine henüz kendi meşhur isimlerini daha güzel olabilecek bir sarf kitabının kabına geçiremediler ve yine teessüf olunur ki Fransızca birçok faydasız ve adi hikâyeler tercümesiyle vakit geçiren küçük edipler yukarıda zikriolunan ve esasen ecnebilere Türkçe öğretmek için yazılmış

♦ Beyoğlu'nda “Sainte Pulchérie“kolejinde hocadır.
Adet : 23, s.3[H]

olan o kitapları tadilat ile bize yarayacak bir surette tercümeyle muvafık olamadılar. Başka diyeceğim yoktur.

adet:23,s:3

R.M. FEVAD

R. M. Fevad: +Aynen Varaka; adet:23,s:3 (Servet'in 17 numaralı sayısında tartışılan lisan meselesi ile ilgili "lisan kaideden değil kaide lisandan çıkar" ifadesi üzerine yazılmıştır.)

İcmal-i Edebî

Evvəlki gün neşredilen mecam-i mevkute içinde en çok asar-ı manzume ihtiva eden *Servet-i Fünun* idi. "Metruk" ser levhası altında en başa dercedilen bir manzumenin birinci kıtası sıcak esen bir lodos zamanındaki manzarayı, hâli; ikinci kıtası taziyan-e-i suzan-ı şemse duş açmış, zaif, mürde-nazar bir hımar-ı kühensalı

Ser sımahı fûru-bürde, nim beste dehen

Yüzünde mana-yı giryan-ı ıstıbar ü keder

Nigah-ı sabitine sanki aşinalık eder

Bütün letaif-i mazi, o hatırat-ı kühen

Gelir, sımahına avaze-i neşat-ı hevâm

Safir-i istihza:

Gelir hayaline eşvak-ı iştiha vü garam

Muhal..Bi-mana

Manzumenin heyet-i mecmuasından yazın en hararetili zamanında sahibi tarafından terk edilerek kırlarda başıboş dolaşan bir kocamış eşeğin tasvir edildiği anlaşılıyor. Manzumeyi okurken yanımızda bulunan zürefadan birisi kemal-i taaccüple dedi ki "Vay canına! Eşeğin hatıratı aşkı olduğunu şimdiye kadar hiç işitmemiş idim. Çok şey. Fakat bu bir insan tarafından nasıl keşfolunuyor. Hele mahud-ı mezburun yüzünde mani-yi giryan ıstıbar ve keder" bulunmasına şaşım

da kaldım. Canım üst tarafta başı, kulakları düşmüş ağzı yarı kapalı denmiyor mu ? O halde merkumun sabretmemek haddine mi düşmüş. Ben Kani'nin meşhur olan *Eşakatnamesi*'ni de okumuş isem de eşegin bu manzumede beyan olunan evsafına // (- 2 -) // müşabih bir şey görmemiştim. Doğrusu ya! Manzumenin en nihayetindeki (bi-mana) pek yerinde düşmüştür.”

O mecmuadan “Biz nasıl şiir isteriz.”Ser levhalı neşide-i atıye şayan-ı takdirdir.

Bu şey nedir? Anadolu dağlarında görünen hep evleri.. Mescitleri karalara bürünen köycüklerde.. Rençperlerin evlerinde okunur:

Bir kitap ki ya bir yetim keçisini çaldırır.

Ya bir çiftçi çocuğunu ıssız dağa kaldırır.

Öyle şeyler bellendir ki akıllara dokunur!²⁶ Şu parça ne? İstanbul'un surlarının altında Karadeniz boğazında... Hisarların sırtında gayet güzel düşünülmüş. Gayet iyi duyulmuş: Bir şiir ki şehitlerin al kanıyla yazılmış...

Bir kılıç ki bir kitabın alt yanına asılmış. Bir altından heykeldir ki bir odaya konulmuş²⁷.

Biz o şiiri isteriz ki çifte giden babalar, ekin biçen genç kızlarla odun kıran analar, yanık sesin dinlerlerken gözyaşların silsinler. Başlarını açık...Beyaz sinesine koysunlar. Yüreğinin özleri için çırpındığın duysunlar. Bu çarpıntı bu ses nedir? Neler diyor? Bilsinler!

Rüsumat Emaneti Evrak Müdürü

Mehmet Emin

“Birlikte okurduk, yine birlikte beraber, hatm eyleyelim gel şu gam-alude kitabı!”beytiyle nihayet bulan şiir-i hazin cidden sezâ-vâr takdirdir.

²⁶ Köroğlu kitabı

²⁷ Fatih türbesini ziyaret sernameli şiir geziler

Resimli Gazete refikimizde (bir ifade) serlevhasıyla okuduğumuz makalenin birinci fıkrasına ait cevabı gelecek haftaya bırakarak şimdilik kelimesine dair deriz ki (tınnet) kelimesi binaen merredir. Çünkü bir Araptan aldığımız bu nev kelematı iki suretle istimal ederiz. Arap bunu (tinnete) şeklinde yazar, halet vakftır, tasız, tahrik ile talı okur. Biz ise bu nev kelimatı (darbe) (darbet),(tınne),(tınnet) suretlerinde yazar, okuruz. Kudema-yı bülega-yı Osmaniye de böyle istimal etmişlerdir. Mesela asar-ı eslafta (darbe-i tig), darbet-i şemşir gibi terkipler mevcuttur.

adet: 13, s. 1-2

Rüsumat Emaneti Evrak Müdürü

Mehmet Emin

[YURDAKUL], *Mehmet Emin (Rüsumat Emaneti Evrak Müdürü): Biz Nasıl Şiir İsteriz?* adet: 13, s. 1-2 (*İcmal-i Edebî, Servet-i Fünûn'da yayımlandığı ve beğenildiğini ifade eden bir açıklamayla, bu şiir Servet-i Fünûn'un 380. sayısında sayfa 244'te yayımlanmıştır.*) (Kışan 2008: 209)

SONUÇ

Servet gazetesi 1898 yılında yayın hayatına başlamış olup iki yıl süreyle basın hayatında kalmıştır. Gazetenin dikkat çeken bir özelliği devlet tarafından desteklenmesi, diğer özelliği ise gazetenin ilk sayısının ilk adedinde belirtildiği üzere devlete hizmet etmeyi amaç edinmesidir. Bu sebeple yayın hayatında olduğu sürece o yıllarda yayımlanmış olan diğer gazete ve dergiler gibi kapatılma tehlikesi ile karşılaşmamıştır.

Günlük olarak yayımlanmış olan *Servet*'te siyasi ve askerî hayat; rütbe ve nişan unvanlarının verilmesi, fen ve teknoloji ile ilgili haberler, fotoğraflar, ilan ve reklamlar, İslam dünyası ile ilgili haberler büyük yer kaplamaktadır. Bu haber yazılarının gündemini günlük olaylar ve dünyadan özellikle Avrupa milletlerine dair haberler oluşturmaktadır. İngiltere, Avusturya- Macaristan, Almanya, Fransa, İtalya..vs. ülke isimleri ile yayımlanan bu haberler siyasi içeriklidir. Gazeteye “Paris Muhabirimiz”(Ali Kemal) imzası ile gönderilen yazılarda Avrupa’da var olan savaş; "Petersburg Muhabirimiz” (Cihangir Andicanî) imzasıyla gönderilen yazılarda Rus işçileri ile ilgili haberlere yer verilmiştir. Osmanlı sınırları dışından haber veren bu yazılar *Servet*'in ne kadar geniş bir haber ağı kurduğunun işaretidir. Osmanlı Devleti’ne dışarıdan siyasi anlamda yapılan ziyaretlere dair haber yazıları “Gelenler Gidenler” başlığı altında yer almıştır. Gazetede yayımlanan "*Ajans ve Muharebe Telgrafları, Gece Alınan Telgraflar*” okuyucuyu siyasi ve askerî olaylardan anında haberdar etmesi açısından önemlidir. *Servet*'te Fransızca *Servet*'ten iktibas suretiyle yayımlanmış “Neft Yağı” ile ilgili haber yazısında neft ticareti ile uğraşan kişilerin çevreye verdiği zarar üzerinde durulmuş, neft kuyularının alevler saçması sebebiyle insan hayatını tehlikeye attığına dikkat çekilmiştir. Bu yazı *Servet*'in çevreyi korumaya dair duyarlılığının bir işaretidir.

Servet'te Makale-i Mahsusa, İcmal-i Edebî, Aynen Varaka, Şehir Mektubu, İstanbul Mektubu, Gelenler-Gidenler, Şuunat, Matbuat-ı Ecnebiye, Bend-i Siyasi, Alem-i İslamiyet...vs. gibi sütunlarda sosyal ve kültürel hayata dair bilgi veren yazılar dikkat çeker. Gazetede edebiyata dair fikirler genellikle o yıllarda

devam eden edebî tartışmalar üzerinden verilmeye çalışılır. Bunda Baba Tahir'in gazeteci kimliğinin yanı sıra dönemdeki genç sanatçılara karşı takındığı muhalif tavrının etkisi vardır. Ayrıca gazetenin yazarları Ali Kemal, Ahmet Rasim, Mehmet Celal, Müstecabizade İsmet eski edebiyat taraftarı oldukları için *Servet-i Fünûn*'un karşısında yer almıştır. Bu ortamda *Servet* gazetesinde yer alan *Sabah*, *İkdam*, *Tercüman-ı Hakikat*, *Malumat* kaynaklı yazıların da dönemin tartışmalarında taraf olduğu görülmüştür. Gazetenin en önemli yazarı basında gazeteci kimliği ile tanınmış olan Ahmet Rasim'dir. "Şehir Mektubu, İstanbul Mektubu" sütunlarında bazen İstanbul'un sosyal hayatını işlemiş, bazen de dönemde kabul görmüş olan Servet-i Fünun hareketine karşı yöneltilen eleştirilere o da katılmıştır. "Dekadanlar" olarak eleştirilen Servet-i Fünun sanatçıları hakkındaki en derli toplu değerlendirme Ahmet Rasim'den gelmiştir. Bu yazılar göz önünde bulundurulduğunda *Servet*'in çıkarılış amacına hizmet ettiği rahatlıkla söylenebilir.

Servet edebî bir gazete olmak iddiası ile yola çıkmamıştır. Bunun sonucu olarak gazetede her hangi bir türün tanıtımına gidilmemiştir. Gazetenin edebî çehresini çeviriler, makaleler, tefrika romanlar ve eleştiriler oluşturur. Ali Kemal'in *Çölde Bir Sergüzeşt* adlı eseri, Müstecabizade İsmet ve İskender Freri'nin *Rafael* ve Mehmet Celal'in Ahmet Rasim'e ithafen yazdığı *Müzeyyen* roman tefrikaları buna örnek teşkil eder. *Servet* gazetesinde şiir, tiyatro, tenkit, dil ve imlâ meselesi ile ilgili yazılar büyük ölçüde eleştiri veya cevap yazılarıdır.

Sosyal hayatı ilgilendiren konular gazetede edebî bir üslupla, eleştirel bir şekilde cevaplanmıştır. Yine bu konular ile ilgili olarak gazetenin itiraz cevapları da bulunmaktadır.

Servet'in incelenen sayılarında dil ve imla meselesi ile ilgili yazılar "Makale-i Mahsusa"; kısmen de "Aynen Varaka"; edebiyat ile ilgili yazılar "İcmal-i Edebî"; eleştiri türündeki yazılar "Şehir Mektubu, İstanbul Mektubu"; sütunlarında yer almıştır.

Servet gazetesi şiir konusunda her ne kadar Edebiyat-ı Cedide karşıtı bir tavır takınsa da gazetede yayımlanan yazılardan şiirin ne olduğu konusunda onlarla benzer görüşler benimsediği söylenebilir. *Servet*'te; *Resimli Gazete*, *Terakki*, *Malumat* gibi *Servet-i Fünûn*'a muhalif yayınlarda yazan sanatçıların şiirleri takdir edilirken; *Servet-i Fünûn* sanatçılarının şiiri teknik, muhteva ve üslup bakımından eleştirilmiştir.

Tiyatro türü ile ilgili olarak Osmanlı dram kumpanyaları ve orta oyunu sahneleme tekniği ve ahlâki açıdan eleştirilir; tiyatro ile ahlâk arasındaki ilişkiye dikkat çekilir. Karagöz oyununun ise edep dairesinde oynandığı sürece sıkıntı olmayacağı belirtilir. Yabancılar tarafından sergilenen oyunlarda da bu teknik kusurların bulunduğu vurgulanmıştır. Gazetede tiyatro kumpanyalarıyla ilgili haberlerin de olduğu göz önünde bulundurulursa o yıllarda tiyatronun hem bir eğlence tarzı olarak hem de bir tür olarak ilgi çektiği söylenilebilir. Tiyatronun henüz rağbet kazanmadığı bu yıllarda Türk izleyicisi geleneksel oyunlarımızı izlemeyi tercih etmiştir.

Servet gazetesinde dil ve imla meselesi ile ilgili yazılar dil ve imladaki ayrılık, edat olan “ne”nin yazılışı, Encümen-i Daniş, Türkçenin yozlaştırılmaya çalışılması ile ilgilidir. Bu konudaki çalışmalara Sultan II. Abdülhamit destek vermiş fakat padişah Tanzimat'ın Encümen-i Daniş'ine nazire olarak eski edebiyat anlayışına bağlı bir Cemiyet-i Edebiyye kurma arzusunu gerçekleştirememiştir. Gazetede yayımlanan yazılarda dilbilgisi kuralları durub-ı emsalden hareketle açıklanarak kavaid kitabının eksikliği vurgulanmış ve dilimizle ilgili bir sözlüğe ihtiyacın zaruri olduğu belirtilmiştir. Dil ile ilgili meselelerde görüşler sunulurken Türk dilinin önemine atıf yapılmış sosyal hayatımızın devam etmesi için dilimizin korunması gerektiği üzerinde durulmuştur.

Servet'te edebî eleştiriler büyük ölçüde *Servet-i Fünûn*'a yöneliktir. Sanatçıların şiirleri hem dil ve üslup açısından hem de etkilendikleri Batılı edipler açısından eleştirilir. Söz konusu yazılardan anlaşıldığı kadarıyla o günlerde edebiyat âlemi “intihal, dekadanlık, yeni edebiyat-eski edebiyat” gibi meseleler üzerinde tartışmalar yapmakta *Servet* gazetesi de bu tartışmaların içinde yer

almaktadır. *Servet* gazetesine bazı iftiraların yapıldığı bu eleştiri yazılarından anlaşılmaktadır.

Gazete içerik olarak sosyal ve siyasi haberlere daha fazla yer ayırmış, dil ve edebiyata dair yazılar sınırlı kalmıştır. Edebî anlamda çok fazla çalışmanın yer almadığı gazete sütunlarındaki bu eksiklik roman tefrikaları ile dil ve edebiyat ile ilgili problemlerin çözümüyle ilgili gazeteye gönderilen yazılar; *Malumat* gazetesinden yapılan iktibaslar ve diğer gazetelerden gönderilen yazılarla giderilmeye çalışılmıştır.

Sabah, İkdam, Tecüman-ı Hakikat, Malumat, Hizmet, Servet imzalı yazılar gazetede görülmektedir. İmzasız yazılar ise gazetede daha fazla yer bulmuştur. Başlık altı yazısı “her gün sabahları neşrolunur” olarak belirlenen *Servet* günlük gazete olarak yayımlanmıştır. Bu ifade edebiyat, fen gibi her hangi bir alana aidiyetini ifade etmez.

KAYNAKÇA

- AKYÜZ, Kenan (2013). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri (1860-1923)*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- AKALIN, L. Sami (1966). *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Varlık Yayınevi.
- AKTAŞ, Şerif (1989). “Ahmet Rasim”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. C 2, s.117-119.
-(1987). *Ahmet Rasim*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ANDI, M. Fatih (2006). Müstecabizade İsmet Bey, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. C 32, s. 131-132.
-(1995). *Ara Nesil Şairi Mehmet Celal (Hayatı-Görüşleri-Şiirleri)*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- ARSEVEN, Tülin (2008). *Her Güzel Şey Şiirdir (Elhân- Takdir-İ Elhân Metin-İnceleme)*. Ankara: Salkımsöğüt Yayınları.
- AYNUR, Hatice (1989). “Malumatçı Mehmet Tahir” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. C 27, s.546.
- BALCI, Serdar (2004). “Ahmet Rasim ve Tarih”. *Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*. s. 9.
- BALTACIOĞLU, İsmail Hakkı (1943). “M. E. Yurdakul ile Görüştüm”, *Yeni Adam*. s. 452.
- BAY, F. Özlem (2013). *Fransız Edebiyatında Yapılan İlk Edebi Çeviriler Üzerine Analitik Bir Uygulama (1860-1900)*, Doktora Tezi, Prof. Dr. S. Dilek Yalçın-Çelik (Danışman), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler

Enstitüsü Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı/Yeni Türk Edebiyatı
Bilim Dalı, Ankara.

BUDAK, Ali (2008). *Batılılaşma ve Türk Edebiyatı- Lale Devri'nden Tanzimat'a Yenileşm.* İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.

ÇALIK, Hakan (2016). “Ömürde Bir Gedik: Ömrüm Üzerine Notlar (Kitap Tanıtımı)”. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (AEÜSBED). C 2, S 3, s. 78-83

ÇANKAYA, Ali (1968-1969). *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler*, C III. Ankara: Mars Matbaası.

ÇAPANOĞLU, Münir Süleyman (1962). *Basın Tarihine Dair Bilgiler ve Hatıralar.* İstanbul: Hür Türkiye Dergisi Yayınları.

ÇETİN, Nurullah (2016). *İkinci Abdülhamit Dönemi Türk Edebiyatı.* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık

ÇETİN vd., Nurullah (2011). *Tanzimat'tan Bugüne Yeni Türk Edebiyatı, Şiir Çözümlemeleri,* İstanbul: Kesit Yayınları.

ÇETİŞLİ, İsmail (2012). *II. Meşrutiyet Dönemi Türk Edebiyatı.* Ankara: Akçağ Yay., Ankara, 2012, s. 245.

ÇIKLA, Selçuk (2015). *Türk Edebiyatında Manzum Poetikalar (1860-1960),* Ankara: Akçağ Yayınları.

DAŞCIOĞLU, Yılmaz (1995). *Mehmet Celal'in Romanları ve Popüler Edebiyat,* Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Prof. Dr. Orhan Okay).

DEMİRCİ, Neşe (2012). *Tercüman-ı Hakikat Gazetesi (1-1500 Sayılar) İnceleme ve Seçilmiş Metinler* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

ENGİNÜN, İnci (1982). *Abdülhak Hamit Tarhan-Bütüin Eserleri 2 (Makber/Ölü/Hacle/Baladan Bir Ses),* İstanbul: Dergâh Yayınları.

-(2014). *Yeni Türk Edebiyatı- TANZİMAT'TAN CUMHURİYET'E (1839-1923)* İstanbul: Dergâh Yayınları,
- ERTUĞ, Hasan Refik (1970). *Basın ve Yayın Hareketleri Tarihi*, cilt 1, İstanbul: Yenilik Basımevi
- ERCİLASUN, Bilge (1981). *Servet-i Fünun'da Edebî Tenkit*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları Araştırma ve İnceleme Eserleri.
-(2012). *Servet-i Fünûn'da Edebi Tenkit*, Ankara: Akçağ Yayınları,
-(2013). *Edebiyat Tarihi Ve Tenkit*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- GAZEL, Ahmet Ali (2012). "Müstecabizade İsmet Bey'in Midilli Sürgünü Ve Sürgünden Kurtulma Girişimleri". *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]* 47, s.257-276.
- GÖKÇEK, Fazıl (2007), *Bir Tartışmanın Hikâyesi "DEKADANLAR"*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- HASIRCI, Metin (1999). *Ahmet Rasim ve Osmanlı Tarihi*. İstanbul: Emir Yayınları. (Bu eser, "Resimli ve Haritalı Osmanlı Tarihi"adlı eserin Latin harfli yayınıdır.)
- İNAL, İbnü'l-Emin Mahmut Kemal (1969). *Son Asır Türk Şairleri*. İstanbul: Devlet Kitapları, Milli Eğitim Basımevi.
- İNÜĞUR, M. Nuri (1993). *Basın ve Yayın Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- KANDUR, Nuray (1998). "Tanzimat Edebiyatı", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*. İstanbul: Dergâh Yayınları. C 8, s.236-249.
- KIŞAN, Mustafa (2008). *Servet-i Fünûn Dergisi (356-456.sayılar) (İnceleme ve Seçilmiş Metinler)*. Sivas: Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- KOLOĞLU, Orhan (2015). *Osmanlıdan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, İstanbul: Pozitif Yayıncılık.
- KOLCU, Ali İhsan (1999). *Türkçede Batı Şiiri (Tanzimat ve Servet-i Fünûn Devirlerinde Batı Edebiyatından Yapılan Şiir Tercümeleleri Üzerinden Bir Araştırma 1859-1901)*, Ankara: Gündoğan Yayınları.
- KOMİSYON, (2004). “Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri”. İstanbul: Ensar Neşriyat. s.85.
- KUNERALP, Zeki (1985). *Ali Kemal, Ömrüm*, İstanbul: Isis Yayınevi.
- LEVEND, Agah Sırrı (1965). *Ahmet RASİM*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Muallim Naci (Tarihsiz). *Füruzan*, İstanbul.
- NAS, Halef (2017). “Servet-i Fünun ve Malumat Arasında Tenkit Etrafında Gelişen Bir Tartışma”. *Yeni Türk Edebiyatı*. S: 15, s. 55-73.
- OKAY, M. Orhan (2015). *Batılaşma Devri Türk Edebiyatı*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- ORTAYLI, İlber (2007). *Batılılaşma Yolunda*. İstanbul: Merkez Kitaplar.
- OLCAY, Türkan (2006). “Cumhuriyet Dönemi Öncesinde Rus Edebiyatından Türkçeye Yapılan Çeviriler”.
-(2014). “Dünden Bugüne Rus Edebiyatının Türkçe Çevirileri”.
- ÖZGÜL, M. Kayahan (2004). *Ömrüm-Ali Kemal*. Ankara: Hece Yayınları.
- ÖZGÜLDÜR, Yavuz, “1876 Anayasası'nın Hazırlanmasında Mithat Paşa'nın Rolü”. dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/1151/13522.pdf,
- ÖZEN, Mustafa Nihat (1941). *Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Maarif Matbaası.
- ÖZSARI, Mustafa (1996). *Mehmet Emin Yurdakul (Şiir Anlayışı ve Şiirlerinde Millî Değerler)*. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler

Enstitüsü Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
(Danışman: Yrd. Doç. Dr. Cengiz Aydemir).

.....(2007). *Müstecabizade İsmet – Hayatı ve Eserleri Üzerinde Bir İnceleme*. İstanbul: 3F Yayınevi.

PARLATIR, İsmail vd.,(2011). *Servet-i Fünun Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

PARLATIR, İsmail (Tarihsiz). "Servet-i Fünun", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*. İstanbul: Dergâh Yayınları. C 7, s.527-528.

SAZYEK, Hakan –SAZYEK Esra (2008). *Yeni Türk Edebiyatında Önsözler*, Ankara: Akçağ Yayınları.

ŞAHİN, İbrahim (1999). "Tevfik Nevzad'ın Hayatı", *Bilim Yolu*. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2/1999, s. 95-118

.....(1998). "Modernleşme Devri Türk Şiirinde Manzum Poetikalar-I-“. *Türk Yurdu*, C. 18, s. 130.

TAMAY, Yeşim Yahşi (2013). *Servet-i Fünûn Dergisi (495-546. Sayılar) – İnceleme ve Seçilmiş Metinler-* Sivas: (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Tez Danışmanı: Yunus Ayata.

TANSEL, Fevziye Abdullah (1989). *Mehmet Emin Yurdakul'un Eserleri-I Şiirler*. Ankara: TTK Yayınları.

TEVETOĞLU, Fethi (1988). *Mehmet Emin Yurdakul*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

TOKGÖZ, Ahmet İhsan (2012). *Matbuat Hatıralarım*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (hızl. Alpay Kabacalı).

TOPUZ, Hıfzı (2013). *II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

UÇMAN, Abdullah (1986). *Rıza Tevfik*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

UYGUNER, Muzaffer (Tarihsiz). *Tevfik Fikret ve Fransız Şiiri*, s 488-497,
earsiv.sehir.edu.tr:8080/xmlui/istream/handle/11498/12340/001583430
010.pdf?...

UZUN, Mustafa (1989). “Ali Kemal”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*,
İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. C 2, s.405-408,

ÜNAL, Tahsin (1978). *Türk Siyasi Tarih,(1700-1958)*. Ankara. Emel Yayınları.

YALÇIN, Alemdar (2002). *II. Meşrutiyette Tiyatro Edebiyatı Tarihi*. Ankara:
Akçağ Yayınları.

YALÇIN, Alemdar,-AYTAŞ, Gıyasettin (2005). *Tiyatro ve Canlandırma*.
Ankara: Akçağ Yayınları.

YÜKSEL, Süheyla (2009). “Türk Edebiyatında Taşraya Çıkış: Ali Kemal’in
Romanları”. *Turkish Studies, International Periodical For the
Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/ 1-II*
Winter, s.1480-1506

YETİŞ, Kâzım, “Millî Edebiyat Anlayışı”. *İlmî Araştırmalar*. İstanbul. S 8, s.
268

.....(2007). *Dönemler ve Problemler Aynasında TürkEdebiyatı*. İstanbul:
Kitabevi Yayınları.

.....(1980). *Muharrir, Şair, Edip*. İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser,
Kervan Kitapçılık Basın Sanayi ve Ticaret A.Ş.

dergipark.gov.tr/download/article-file/178110 (nurettin güz

www.uhedergisi.com/.../ii-abdulhamid-donemi-siyasal-gelismeleri-ve-basin-
rejimi_39...(Mehmet Sena KÖSEDAĞ)

ww.hurriyet.com.tr > Yazarlar > Murat BARDAKÇI (Babı Alinin İlk Şantajcısı)

<https://gizliilimler.tr.gg/Cizvit-Tarikat%26%23305%3B.htm>

dergipark.gov.tr/download/article-file/212483(Suat Sezgin makalesi)

DİZİN

3

31 Mart Olayı, 67, 144, 157, 169

A

Abdullah Cevdet, 67, 146, 163

Abdullah Zühtü, 62

Abdülaziz, ii, xviii, 44, 45, 47, 50,
51, 52, 133, 142, 148

Abdülhak Hamit, 71, 72, 73, 83, 138,
140, 141, 146, 279

Abes-muktebes, 63, 74

Adnan Adıvar, 62

Agâh Efendi, 41, 45, 69

Aheng-i Şebab, 83

Ahenk, 78, 146

Ahmed Lisanüddin (Emiroğlu), 155

Ahmet Ağaoğlu, 68

Ahmet Celalettin Paşa, 143

Ahmet Cemil, 78

Ahmet Cevdet, 59, 60, 62

Ahmet Hikmet, 64, 78, 105

Ahmet İhsan Tokgöz, 57, 59, 60, 61,
63, 81, 98, 169, 170

Ahmet Kâmil Bey, 85, 87, 93

Ahmet Mithat Efendi, 44, 49, 50, 60,
61, 62, 69, 70, 74, 78, 80, 82, 83,
99, 101, 102, 124, 131, 134, 147,
151

Ahmet Rasim, iv,v, 10, 27, 61, 62,
63, 64, 73, 82, 88, 89, 91, 92, 93,
94, 95, 96, 97, 99, 100, 101, 102,
103, 104, 112, 117, 118, 119, 120,
121, 122, 123, 124, 125, 126, 129,
130, 131, 132, 133, 134, 140, 142,
147, 150, 152, 154, 156, 163, 167,
168, 170, 171, 172, 186, 193, 197,
198, 201, 223, 224, 226, 228, 230,
232, 245, 248, 250, 253, 254, 256,
258, 260, 262, 275, 278, 280

Ahmet Reşit Rey, 106, 135, 177

Ahmet Rıza, 65, 67, 68, 157

Ahmet Saip, 68

Ahmet Şuayb, 64, 80, 81

Ahmet Vefik Paşa, 41

Ahmet Zarif, 27

Aix-les-bains, 164

Akif Paşa, 27

Akil Muhtar, 67

Aleandre Dumas Fils, 121

Aleksan Sarrafyan Efendi, 44

Alexandre Blacque, 4, 5, 6

Alexandre Dumas Pere, 121

Ali Bey, 43, 49, 60, 176, 180

Ali Ekrem, 64, 75, 80, 81

Ali Kemal, iv, xii, 233 60, 62, 73, 82,
96, 97, 102, 127, 129, 150, 156,
157, 158, 159, 160, 161, 168, 174,
187, 194, 198, 203, 204, 205, 232,
233, 274, 275, 281, 283

Ali Paşa, 25, 45, 46, 47

Ali Raşit, 48

Ali Reşat, 62

Ali Ruhi, 73

Ali Ruhî, 101

Ali Suavi, 43, 44, 45, 46, 47, 114

Ali Süha, 146

Almanya, 44, 47, 48, 60, 97, 117,
127, 274

Alphonse de Lamartine, 97, 121,
147, 163, 164, 165, 182, 191, 194

Andelip bk. Faik (Esad) Andelip.

Andon Efendi, 48

Andre Cheiner, 121

Andre Trubeur, 109, 234

Antuvan Efendi, 50f

Araba Sevdası, 72

Arif Cemil, 62

Artin Asodoryan, 145

Asır, 48, 50, 139, 280, 281

Aşir Efendi, 49
Aşk-ı Memnu, 77, 79
Ata Bey, 62
August Compte, 65
Ayetullah Bey, 48
Ayetullah Efendi, 160
Ayine-i Vatan, 47, 48

B

Baba Tahir bk. Mehmet Tahir Bey.
Baba Zühtü, 62
Babanzade bk. Baba Tahir.
Babali, 22, 23, 26, 49, 59, 85, 94,
135, 165, 169, 171
Baha Tevfik, 146
Bahaddin Efendi, 130
Baharda, iii, 105, 129, 140, 141, 190,
194, 201, 221
Balıkesirli Bir Genç bk.
Müstecabizade İsmet.
Balzac, 77, 119, 261
Basın Sansürü, 56
Basın Tarihine Dair Bilgiler ve
Hatıralar, 163, 279
Basiret, 43, 53, 60
Basiretçi Ali Bey, 44
Benim Şiirlerim, 137
Bernardin de Saint Pierre, 121
Beşir Fuat, 73
Bezmi Nusret Kaygusuz, 144
Bıçakçızade Hakkı Bey, 83
Bırak Beni Haykırayım, 137
Bigalı Recep Efendi, 143
Bihter, 77
Binbaşı Sait Bey, 50
Bir Firarinin Encam-i Hali – Yâhut
Mücahidin-i Dini İstikbali (Mtsiri),
162
Bir Hatıra, 72
Bir Ölüünün Defteri, 78
Bir Safha-ı Tarih, 157
Burhan-ı Katı, 143

Burhan-ı Kudret, 74
Bursalı Şakir Bey, 48
Büyük Doğu, 164
Büyük Sanatkâr, 137

C

C. E(İ), 129
Cavit Bey, 62
Celal Sahir, 64, 75
Celalettin Harzemşah, 70
Cemalettin Efganî, 136
Cemiyet-i Rüşumiye Kalemî, 155
Cemiyet-i Rüşumiye
Müsevvidliğine, 155
Cemiyet-i Edebiyye, 114, 276
Cenap Şahabettin, 64, 65, 72, 75, 76,
77, 79, 124, 146, 179
Cenevre, 46, 47, 66, 67, 68, 128,
156, 204
Cenge Giderken -yahut-
Anadolu'dan Bir Ses, 136
Ceride-i Havadis, 9, 10, 13, 26, 40,
42, 103, 132

Ceridetü'l-Hakayık, 151
Cevabımız, 157
Cezmi (Erçin), 155
Chateaubriand, 121
Cihangir Andicanî, iv, 126, 127, 162,
163, 175, 187, 274, 265.
Cizvitler, 163
Cumhuriyet, 51, 61, 64, 133, 136,
139, 162, 279, 281

Ç

Çankırlı Balmumcu Ahmet Efendi,
156
Çanta, 130
Çerkez Hasan, 50
Çerkez Mehmet Reşit, 67
Çocuklar İçin Lugat Kitabı, 146, 148

Çölde Bir Sergüzeşt, 67, 126, 129,
130, 132, 159

D

Damat Mahmut Paşa, 68
Darüşşafaka, 130, 131, 134
Dastan-ı Zafer, 145, 148
Dekadanlar, 74, 80, 99, 102, 124,
275
Demircilerin Grevi, 76, 141
Devir ve Bedir, 48, 50
Dicle, 71, 140
Dicle Önünde, 136
Dimitraki Nikolaidi, 63, 98, 99
Diyojen, 48, 49
Donanma, 132
Dr. Abdullah Cevdet, 67
Dr. Besim Ömer Paşa, 57
Dünden Bugüne Rus Edebiyatının
Türkçe Çevirileri, 162, 281

E

Ebul-feth el-Busti, 108, 233
Ebuzziya Tevfik, 27, 36, 44, 48, 49,
51, 143
Edebiyat ve Hukuk, 81
Edebiyat-ı Cedvide, 99
Edebiyat-ı Cedide, 100, 102, 103,
104, 125, 132, 145, 152, 276
Edebiyat-ı Cedideciler, 74, 108
Edgar Vitaker, 20, 24, 59
Eğribozlu Mehmet Arif, 48, 50
Elhac İbrahim Efendi, 73
El-Hac İbrahim Efendi, 101
El-Muhkem, 143
Emin Bey, 40, 107, 108, 138, 139
Emine Hanım, 135
Encümen-i Daniş, 112, 113, 114,
184, 223, 225, 230, 276
Ermeni Perûkâr, 132
Esat Efendi, 26, 32, 44
Eski Gün, 133

Eski-yeni, 71, 73, 80, 101
Eslafta Dekadanlık ve Şeyh Galip,
105

Eşakatnamesi, 106, 271
Evrâk-ı Perişan, 45, 135
Ey Türk Uyan, 136, 139
Eylül, i, xv, 22, 25, 55, 77, 79, 91,
92, 93, 105, 133

F

F.H (ح), iii, 129, 175
Faik Ali, 64, 75, 104, 146, 220
Faik Esad (Andelip), 100, 102
Faik Reşat, 26, 38, 140
Fatma Hanım, 71
Fazıl Gökçek, 103
Fazilet ve Asalet, 136, 140
Fecr-i Âti Encümen-i Edebî
Beyannamesini, 64
Fen ve Edeb, 132, 171
Ferdi ve Şürekası, 78
Ferheng-i Cihangir, 143
Feride, 132
Fevaid, 145
Fevziye Abdullah Tansel, 138
Figora, 157
Filip Efendi, 43, 48, 51
Flaubert, 77, 120, 261
François Coppee, 76, 105, 140, 141,
190, 221.
Fransa, 20, 21, 23, 44, 47, 48, 60, 65,
68, 77, 97, 118, 127, 140, 163,
177, 208, 242, 274
Fuzulî, 149

G

Galip Bey, 109, 233, 236
Gayret, 65, 151
Genç Kalemler, 64
George Ohnet, 121
Girit, 25, 43, 57, 213
Goncourt Kardeşler, 77

Gülhane Askeri Rüştüyesine, 156
Gülistan, 156
Gülşen, 132, 151, 156
Güneş, 132

H

Hadika, 48, 49
Hakayiku'l-Vekayi, 48,49, 51
Hakkı Tarık (Us), 146
Hâlâ Güzel, 72
Halep, 149, 156, 158, 159, 160, 161,
179, 207
Halet Bey, 44
Halide Edip Adıvar, 61
Halil Edip, 101
Halil Gannem, 65
Halil Muvaffak, 67
Halil Şerif Paşa, 49
Halit Bey, 62
Halit Ziya Uşaklıgil, 63, 78, 83, 141
Hamit Vehbi, 62
Hamit-Sezai-Ekrem mektebi, 70
Hamiyet, 132
Harabat, 70
Hariciye Nazırı Fuat Paşa, 46
Hasan Asaf, 74
Hasan Suphi Bey, 41
Haspa, 72
Hasta Çocuk, 76, 79
Hayal, 48, 50, 53
Hayalliyûn-Hakikuyyûn, 74
Hayati, 143
Hayrettin Bey, 131
Hazine-i Fünun, 132,143, 145, 151,
220
Hıdivi İsmail Paşa, 51
Hippolyte Taine, 80
Histoire de la Turquie, 165, 166
Hizmet, 78, 83, 103, 117, 129, 144,
146, 176, 178, 199, 215, 238, 241,
277
Hoca Hayrettin Efendi, 73, 101

Hoca Mehmet Sait Efendi, 155
Hovhannes Efendi,111, 247
Hülasatu'l-Efkâr, 48, 50
Hürriyet, 45, 46, 47, 158
Hüseyin Cahit Yalçın, 61, 62, 64, 65,
78, 80, 81, 124, 153, 157
Hüseyin Haşim Bey, 108, 233
Hüseyin Kâzım, 64
Hüseyin Rahmi Gürpınar, 61, 63, 82,
132
Hüseyin Siret, 75, 143, 146
Hüseyin Suat., 64, 75, 146
Hüseyin Vasfi Paşa, 47

I

I. Dünya Savaşı, 24, 63, 133, 136,
144, 157
II. Abdülhamit Dönemi, 70
I. Meşrutiyet, xvi, 1, 2, 3, 22, 40, 42

İ

İbni Farz, 108, 233
İbret, 44, 51
İbretname-i Alem, 44
İkdam, 58, 59, 60, 62, 102, 103, 113,
129, 132, 157, 163, 174, 175, 176,
178, 179, 180, 181, 183, 185, 186,
187, 189, 190, 192, 223, 231, 232,
275, 277
İki Hemşire, 96, 156, 159, 160, 162,
204
İki Sevdazede, 150
İlm-i Ahlâk, 155, 158, 162
İlyas Macit, 1
İmpartial, 7, 46
İnkılap, 45, 278
İntibah, 70
İntihal, 123, 124, 125, 253, 255, 256
İrtika, 132, 145, 151, 152, 171, 220
İshak Sükûti, 67

İskender Freri, 129, 145, 147, 163,
165, 181, 182, 184, 194, 275
İsmail Kemal, 143
İsmail Paşazade Kör Hakkı, 100
İsmail Safa, 64, 65, 143, 146
İstanbul ve Byzantis, 59
İstibdat, 45, 55, 58, 59, 62, 158
İstikbal,, 48, 50
İttihat, 65, 66, 67, 86, 94, 136, 146,
157, 233
İttihat ve Terakki, 66, 157
İttihat ve Terakki Cemiyeti, 66

J

Jean Jacques Rousseau, 71
Jandarma Dairesi Müdürü Ferîk
İsmail Hakkı Paşa, 148
*Journal de Constantinople (İstanbul
Gazetesi)*, 6
Jön Türk, 67, 68, 143, 157
Jules Verne, 121

K

K (ق), iii, 99, 129, 153,183
K (ق) V, iii,99, 129
Kâmil Paşa, 144
Kamus-ı Muhit, 143
Kani, 106, 271
Kanunu Esasi, 58
Karabibik, 72
Kararname-i Âli, 43, 44, 48, 53, 56
Karesi, 142, 145
Karski, 44, 48, 50
Kaside-i Faiye, 108
Kaynak, 147
Kebûter, 71
Kemal Bey, 57, 203, 204, 205, 232
Kemal Paşazade Sait, 48, 51
Kırık Hayatlar, 79
Kırım Savaşı, 40, 60, 148
Kitapçı Kirkor, 131
Köçeoğlu Kirkor, 149

Körükçü Mehmet Ağa, 135
Kuzu, 71
Küçük Lugat-i Naci, 146
Küçük Şeyler, 72

L

La Reforme (Reform), 7
La Morte de Socrate, 164
*Le Phare du Bosphore (Boğaziçi
Feneri)*, 7
La Turquie,6, 23, 30, 59
Le Courrier Smyrne (İzmir Postası),
5
Le Dernier Chantdu Pelerinaged
'Harold, 164
Le Moniteur Ottoman, 3, 6
Lermontov, 162
*Les Harmonies Poétiques et
Religieuses*, 164
Les Méditationspoétiques, 164
Leskofçalı Galip Bey, 108
Le Smyrne (İzmirli),5
Letaif-i Asar, 48
Levand-Herald, 7, 20, 24, 59
Lisan-ı Osmanî, 47
Lisan-ı Türkî, 47
Liyon, 47, 206
Louis-Philippe, 164
Lugat-i Naci, 146, 148
Lütfullah, 68

M

Maarif, 132, 143, 145, 151, 171, 281
Mahmut Ata, 62
Mahmut Sadık Bey, 62
Mai ve Siyah, 78
Makedonya, 57
Maliyeci Cevdet Bey, 62
Malumat, xi, 59, 63, 64, 74, 101,
102, 103, 109, 112, 113, 128, 129,

- 132, 133, 143, 145, 147, 151, 154,
163, 169, 170, 171, 174, 179, 184,
185, 190, 192, 193, 196, 198, 200,
202, 203, 204, 205, 223, 225, 230,
234, 238, 257, 258, 260, 266, 267,
275, 276, 277
- Manastırlı Rıfat, 130
- Manzume, 109, 177, 191, 194
- Marifet*, 145, 151, 217, 220, 264
- Martin Luther, 137
- Masum Jack, 111
- Matbuat Nizamnamesi, 2
- Maupassant, 79, 121
- Mebainü'l-İnşa, 131
- Mebhusatün Anha, 42
- Mecmua-ı Ebüzziya, 132
- Mecmua-i Kemal, 157
- Medeniyet, 48
- Mehemmed Ağa Şahtahtlı, 163
- Mehmet Bey, 47, 130
- Mehmet Celal, 82, 102, 109, 129,
148, 149, 150, 151, 152, 153, 154,
155, 181, 186, 195, 199, 234, 275,
278, 279
- Mehmet Efendi, 27,39, 51, 130, 136,
142, 148
- Mehmet Emin Yurdakul, iii,
106,107, 134, 135, 136, 137, 138,
139,187, 281, 287
- Mehmet Murat Bey, 66
- Mehmet Rauf, 64, 78, 79, 80, 146
- Mehmet Salahi, 73
- Mehmet Şerif Bey, 41
- Mehmet Tahir Bey, xv, 59, 63,64,
74, 94,99,101, 102, 127, 132,
138,139, 140, 145, 168, 169, 170,
175, 186, 198, 275, 278.
- Mehmet Tevfik, 50
- Mehtap Âlemi, 104
- Mekteb-i İdadi-i Mülki Kavaid-i
Osmaniye Muallimi Ahmet
- Lisaneddin,112, 114, 156, 172,
186, 250
- Mektep*, 63, 65, 132, 143, 145, 151,
188, 196, 214, 220, 244
- Memalik-i Mahrusa, 48
- Menemenlizade Tahir Bey, 72
- Mesele-i Şarkiye, 157, 162
- Meşrutiyet, ii, xv, xviii, 19, 20, 44,
47, 51, 52, 53, 55, 63, 64, 67, 70,
72, 74, 76, 131, 132, 133, 136,
144, 146, 157, 158, 169, 279
- Meşveret*, 65, 68
- Metruk, 106, 135, 177, 194, 270
- Mınakyan Efendi, 111, 246
- Mısır Valisi Hidiv İsmail Paşa, 43
- Midilli, 67, 144, 280
- Mihran Efendi, 44, 61, 158
- Millet Meclisi, 48
- Millî Edebiyat, 137, 138, 139, 283
- Millî Meclis, 43
- Mirkat, 48
- Mithat Paşa, 45, 50, 52, 55, 57, 281
- Mizan*, 65, 66, 67
- Mizancı Murat, 65, 66, 67, 157
- Mösyö Napiere, 99
- Muallim*, 61, 71, 72, 73, 109, 115,
140, 146, 147, 150, 151, 152, 156,
234, 281
- Muallim Feyzi, 73
- Muallim Naci, 61, 71, 72, 73, 109,
115, 140, 146, 147, 150, 151, 152,
156, 234, 281
- Muharrir Efendi*, 143, 145, 186
- Muhbir*, 43, 45, 47
- Muhibb-i Vatan*, 48
- Muhip*, 47, 48
- Muhittin Paşa, 65
- Muhtar-ı Sıhah, 143
- Musavver Malumat*, xv, xvii, 63, 81,
101, 102, 125, 132, 204, 206
- Musavver Muhit*, 132
- Musavver Terakki*, 145

Mustafa Asım Bey, 44
Mustafa Celalettin Paşa, 44
Mustafa Fazıl Paşa, 43, 45, 46
Mustafa Reşit Paşa, 69, 165
Mutlakıyet, 65
Mümeyyiz, 47, 48
Münir Süleyman Çapanoğlu, 163
Müntahabat-ı Eş'ar, 69
Mürüvvet, 151
Müstecabizade İsmet, 101, 102, 142,
144, 145, 146, 147, 148, 163, 165,
182, 184, 275, 278, 280, 282
Müzeyyen, 97, 135, 154, 155, 185,
195, 275

N

Nabızade Nazım, 72
Nağme-i Seher, 71
Nâilî, 149
Namık Kemal, 42, 44, 45, 46, 49, 50,
67, 69, 70, 78, 102, 110, 114, 126,
130, 135, 148
Namık Paşa, 164
Napolyon, 19, 163, 165
Natüralist, 72, 77, 121, 154
Nef'î, 149
Nemide, 78
Nevakıs- Köylü Kızlarının Şarkısı,
109, 234
Nevber Hanım, 130
Nigar Hanım, 61, 82, 83, 163
Nihal, 77
Nilüfer, 65, 145
Nouvelles Poétiques'i Meditations,
164
Numan Kâmil Bey, 128, 204
Nuri Ahmet, 67
Nuri Bey, 47
Nüzhet Efendi,, 40

O

Octave Feuillet, 121

Ohannes, 61
Ordunun Destanı, 136, 140
Osmanlı, i, v, vii, xviii, 19, 20, 21,
22, 23, 24, 44, 45, 52, 54, 55, 58,
59, 65, 66, 67, 68, 94, 100, 111,
112, 116, 127, 128, 134, 156, 160,
165, 170, 175, 176, 178, 180, 190,
202, 206, 214, 219, 230, 240, 246,
247, 269, 274, 276, 280
Osmanlı- Rus Harbi, 156

Ö

Ömer Seyfettin, 146
Ömer Vasfi, 151
Ömriim, 150, 158, 159, 162, 279, 281

P

Panteist, 71
Paris, iv, 41, 42, 47, 60, 65, 66, 67,
68, 69, 76, 127, 141, 156, 161,
169, 174, 183, 187, 198, 206, 214,
232, 274
Paris Musahabeleri, 157
Paris Muhabirimiz bk. Ali Kemal
Parnasizm, 141
Paul Bourget, 121
Paul de Kock, 121
Petersburg Muhabirimiz bk. Cihangir
Andicani.
Peyam, 62, 157
Peyam-ı Sabah, 62, 158
Phare du Bosphore, 24, 59
Portakal Mihail Paşa, 61
Post Restant, 66
Prens Sabahattin, 68
Pul Mecmuası, 145

R

R. M. Fevad, 112, 115, 187, 270

Rafael, 96, 97, 128, 145, 147, 163,
165, 181, 182, 183, 194, 214, 216,
275
Ragıp Paşa, 105, 221
Realizme, 72, 82
Recaizade Mahmut Ekrem, 43, 51,
63, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 83, 103,
140, 146, 169, 170, 171
Recep Vahyi Efendi, 163
Refik Bey, 41
Refik Halit, 146
Remzi Baba, 101
Resimli Gazete, 104, 108, 109, 129,
132, 151, 220, 223, 233, 236, 238,
241, 272, 276
Resimli Kitap, 132
Reşat, Nuri, 44
Rical-i İhtilal, 157
Romantizm, 141, 147, 153
Ruzname-i Ayine-i Vatan, 48
Ruzname-i Ceride-i Havadis, 40, 42
Rücu, 76
Rüsumat Emaneti Evrak Müdürü
Mehmet Emin bk. Mehmet Emin
Yurdakul.

S

Saadet, 95, 128, 151, 169, 217
Sabah, 44, 58, 61, 74, 80, 99, 102,
103, 124, 132, 151, 158, 179, 180,
187, 189, 200, 231, 275, 277
Sadakat, 48, 51, 100, 219
Sadrazam Ali Paşa, 46
Sadrazam Sait Paşa, 27
Safa Bey, 108, 109, 233, 234
Safveti Ziya, 78
Salih Efendi, 40
Sami Paşazade Sezai, 72
Samuel Levi, 129, 183, 187, 192
Sarı Tefik Bey, 41
Say, 132
Sebat, 132

Selanikli Nâzım, 68
Selanikli Tefik, 62
Sergüzeşt, 72, 97, 156, 159, 160,
162, 174, 194, 203, 263, 275
Servet, i, ii, iii, iv, v, vi, vii, viii, x,
xv, xvii, xviii, 19, 57, 59, 60, 63,
64, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79,
80, 81, 82, 83, 85, 86, 93, 94, 95,
96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103,
104, 105, 106, 107, 108, 109, 110,
112, 113, 114, 115, 116, 119, 121,
122, 123, 124, 125, 126, 127, 128,
129, 130, 132, 134, 137, 138, 139,
140, 145, 147, 151, 152, 154, 155,
156, 157, 160, 162, 163, 168, 169,
170, 171, 173, 174, 175, 177, 178,
179, 180, 181, 182, 183, 184, 185,
186, 187, 189, 190, 191, 192, 193,
194, 196, 197, 198, 199, 200, 201,
202, 206, 217, 219, 220, 221, 223,
240, 242, 248, 263, 264, 265, 266,
267, 270, 272, 274, 275, 276, 277,
280, 282
Servet-i Fünun, ii, xv, xvii, 19, 57,
59, 63, 64, 72, 73, 74, 75, 76, 77,
78, 79, 80, 81, 82, 83, 105, 122,
140, 145, 152, 157, 170, 220, 221,
242, 270, 275, 280, 282
Seyhan, 149
Seyyie-i Tesamüh, 72
Sihah-ı Cevheri, 143
Sıtkı Efendi, 48
Siret Bey, 40
Sis, 76
Spiritüalist, 71
Stamboul (İstanbul), 7

Sthendal, 77

Sultan II. Abdülhamit, ii, vii, xv,
xviii, , 1, 3, 19, 20, 23, 25, 26, 27, 28,
29, 30, 30, 35, 37, 49, 50, 53, 55, 56,
57, 58, 59, 60, 65, 67, 68, 70, 84, 98,

100, 103, 113, 114, 127, 133, 143,
145, 146, 157, 246, 276

Sultan Mahmut, 164
Suphi Paşazade Ayetullah, 44, 48
Suphi Paşazade Ayetullah Bey, 44
Süleyman Asaf, 44
Süleyman Nazif, 64, 75, 146
Süleyman Nesib, 64, 124
Süreyya Bey, 40

Ş

Şafak, 132, 150, 151, 187
Şahabettin Süleyman, 82, 146
Şair Ali, 27
Şair Evlenmesi, 41, 69
Şair İsmet, 27
Şakir Efendi, 48
Şark-i Rus, 163
Şemsa, 63, 170
Şemsettin Sami, 49, 61
Şerefname, 143
Şevket ve Bidil, 104, 105, 221
Şeyh Galip, 104, 105, 149, 221
Şeyh Vasfi, 73, 101
Şeyhzade Ahmet Nazif Efendi, 27
Şiir ve İnşa, 46, 70
Şiirimiz, 64, 81
Şinasi, 41, 42, 49, 62, 69, 70, 102,
134, 165
Şurâ-yı Ümmet, 65, 68, 132
Şuuri, 143
Şükûfe-çîn, 146, 148

T

T (ط). Faik, iii, 99, 129, 160, 190
T (ط). Faikî, iii, 99, 160, 129, 190
Tahrip-i Harabat, 70
Takdir-i Elhan, 103
Takip, 70
Taksim-i Vekayi, 3, 6, 8, 9, 10, 12, 21,
23, 25, 26, 27, 28, 42, 58

Talim-i Edebiyat, 71
Tamat, 76
Tan Sesleri, 136, 139
Tanzimat, ii, vii, xviii, 1, 2, 3, 7,
15, 17, 19, 20, 24, 39, 42, 45, 47,
48, 69, 72, 77, 78, 84, 107, 108,
114, 128, 138, 158, 246, 249, 250,
251, 276, 279, 280, 281
Tanzimat Fermanı, 69
Tasvir-i Efkâr, 42, 70, 133
Tayin-i Metalib, 77
Tazallumkâr kaside, 144
Tedmür Harabeleri, 159, 160
Tenkit, ix, 146, 195, 280
Teodor Kasap, 49, 50, 62
Tepedenlizade Kâmil, 102
Terakki, 47, 48, 65, 67, 109, 125,
136, 146, 151, 157, 190, 234, 276
Terane, 145, 148
Tercüman-ı Ahval, 20, 40, 41, 42, 69
Tercüman-ı Hakikat, 60, 61, 62, 102,
124, 129, 131, 132, 150, 151, 169,
179, 190, 192, 275, 279
Tercüme-i Manzume, 69
Teslim-i Hakikat, 80
Tevfik Fikret, iii, 33, 44, 45, 49, 50,
51, 63, 69, 74, 75, 76, 79, 80, 81,
99, 105, 106, 110, 111, 112, 116,
129, 140, 141, 142, 146, 160, 164,
171, 190, 194, 201, 253, 283
Tevfik Nevzat, 82, 83
Tiflis, 163
Tiflisli Celal Anisi, 163
Transandantalizm, 164
Tuhfe-i Vehbi, 156
Tunalı Hilmi, 67
Tunus, 157, 162
Türk, ii, iii, xiii, xv, 19, 20, 21, 22,
26, 41, 42, 43, 49, 51, 52, 55, 59,
63, 64, 66, 69, 70, 71, 72, 73, 74,
75, 76, 77, 79, 82, 83, 95, 107,
111, 112, 113, 116, 121, 125, 130,

135, 136, 137, 138, 139, 140, 141,
154, 157, 165, 170, 171, 185, 223,
269, 276, 278, 279, 280, 281,
282, 283
Türk Bilgi Derneği, 136
Türk Derneği, 136
Türk Gücü, 136
Türk Hukuku, 136
Türk Ocağı, 136
Türk Sazı, 136, 139
Türk Yurdu, 136, 282
Türkçe Şiirler, 136, 137, 138, 139
Türkçülük, 47, 139
Türkistan, 48

U

Ulum, 45
Utarit, 47, 48
Uyanış, 64

Ü

Üç Tarz-ı Siyaset, 157

V

V. Murat, 50, 52, 53
Vakit, 48, 51, 53, 62, 133, 169, 250
Vatan Yahut Silistre, 45, 70
Vekayi-i Giridiye, 8
Vekayi-i Mısriye, 8

Vekayi-i Zaptiye, 47, 48
Veled Çelebi, 62
Veled İzbudak, 61
Victor Hugo, 74, 121, 145
Volney, 160

W

William Churchill, 26,27, 40

Y

Yadigar-ı Şebab, 71
Yadigâr-ı Şehrayin, 145, 148

Yadigârlarım, 72
Yakup Hoca, 130
Yakup Kadri, 62
Yazılmış Bulundu, 145
Yeni Gün, 133
Yeni Lisan, 64
Yeni Osmanlılar Cemiyeti, 46, 47, 52
Yıldız, 57, 62, 95, 128, 217
Yolcu, 131
Yusuf Akçura, 68, 136, 157

Z

Zaman, 133, 134, 241
Zaptiye Müşiri Hüsnü Paşa, 44
Zavallı Kız, 72
Zehra, 72
Zeki Bey, 128, 204
Zemzeme, 71
Ziya Paşa, 45, 46, 47, 49, 69, 70,
114, 141
Emile Zola, 77, 120, 121, 261

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Selma ÇELİK
Uyruğu : T.C.
Doğum Tarihi ve Yeri : 1977/Karabük
e-posta : ellik.selma2016@yandex.com.tr

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	Cumhuriyet Üniversitesi	1999
Yüksek Lisans	Cumhuriyet Üniversitesi	2018

İŞ TECRÜBESİ

Tarih	Kurum	Görev
1999	MEB	Öğretmen

YABANCI DİL BİLGİSİ

Yabancı Dilin Adı Yökdil (65) ÜDS () TOEFL () EILTS ()